

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ
ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ

Биљана Р. Николић Мастоћ

**ПРОЦЕНА УСМЕНЕ ПРОДУКЦИЈЕ У
СРПСКОМ КАО СТРАНОМ ЈЕЗИКУ**

докторска дисертација

Београд, 2023

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ
ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ

Биљана Р. Николић Мастоd

**ПРОЦЕНА УСМЕНЕ ПРОДУКЦИЈЕ У
СРПСКОМ КАО СТРАНОМ ЈЕЗИКУ**

докторска дисертација

Београд, 2023

UNIVERSITY OF BELGRADE
FACULTY OF PHILOLOGY

Biljana R. Nikolic Mastod

**SPEAKING ASSESSMENT IN SERBIAN AS A
FOREIGN LANGUAGE**

Doctoral Dissertation

Belgrade, 2023

УНИВЕРСИТЕТ В БЕЛГРАДЕ
ФИЛОЛОГИЧЕСКИЙ ФАКУЛЬТЕТ

Биляна Р. Николич Масто

**ОЦЕНКА УСТНОЙ РЕЧИ В СЕРБСКОМ
ЯЗЫКЕ КАК ИНОСТРАННОМ**

Докторская диссертация

Белград, 2023

ПОДАЦИ О МЕНТОРУ И ЧЛАНОВИМА КОМИСИЈЕ

МЕНТОР:

др Весна Крајишник, ванредни професор, Универзитет у Београду, Филолошки факултет

ЧЛАНОВИ КОМИСИЈЕ:

Датум одбране: _____

Речи захвалности

Велику захвалност дугујем менторки, проф. др Весни Крајишник, за стручно усмеравање, посвећено праћење истраживања и константно пружање охрабрења током настанка ове дисертације. Посебно се захваљујем колегама Небојши Маринковићу и Никици Стрижак, без чије несебичне помоћи и разумевања не би било могуће финализовати ово истраживање.

Највећу захвалност дугујем свом супругу Фирасу за безусловну подршку, разумевање и стрпљење током читавог процеса израде ове докторске дисертације.

Процена усмене продукције у српском као страном језику

Апстракт:

Предмет овог истраживања представља процена усмене продукције у српском као страном језику. Као један од најважнијих разлога за одабир управо овакве теме истраживања издвајамо то што се у савременој глотодидактици као примарни циљ учења страних језика, а самим тим и српског као страног језика, поставља способност усменог изражавања, одн. употреба језика у реалним комуникативним ситуацијама. Циљ овог истраживања јесте утврђивање недвосмислених упутстава и прецизних критеријума за процењивање усмене продукције у српском као страном језику.

Аналитичко-дескриптивни метод чини окосницу методологије истраживања у овом раду. Након уводних разматрања, која се тичу кратког историјата учења и наставе страних језика, али са фокусом на српски као страни језик, компетенцијског приступа настави и учењу страних језика и месту које тестирање заузима у настави страних језика, детаљно истражујемо процену усменог изражавања у српском као страном језику. У централни део истраживања уврстили смо представљање великог броја релевантних студија на српском, енглеском, словеначком, хрватском и руском језику, у којима је описана процена усменог изражавања за сваки од наведених језика, а који су нам послужили као теоријски оквир за формирање критеријума и дескриптора за процену говорења на српском као страном језику за све нивое знања (А1–Ц2). Неколико поглавља посветили смо и креирању испитних материјала (тематске области, питања и пропратне илустрације за усмене провере знања), као и прецизне скале за евалуацију усмене продукције у српском као страном језику.

Сви предлози критеријума, скала и целокупан предложени материјал за процену говорења, верификовани су током испитних активности Центра за српски као страни језик на Филолошком факултету Универзитета у Београду између 2019. и 2022. године.

Кључне речи: српски као страни језик, усмена продукција, усмено изражавање, говорење, евалуација, процена, испит, тест

Научна област: Српски језик

Ужа научна област: Српски као страни језик

УДК број:

Speaking Assessment in Serbian as a Foreign Language

Abstract:

The subject of this research is the speaking assessment of Serbian as a foreign language. As one of the most important reasons for choosing this research topic, we single out the fact that in modern glottodidactics, the primary goal of learning foreign languages, and therefore Serbian as a foreign language, is the ability to express oneself orally, i.e., language use in real communicative situations. The purpose of this research is to determine explicit instructions and precise criteria for evaluating speaking production in Serbian as a foreign language.

The analytical-descriptive method forms the mainstream of the research methodology in this paper. After the introductory considerations, which concern a short history of learning and teaching foreign languages, but with the focus on Serbian as a foreign language, the competence approach to teaching and learning foreign languages and the role of testing in foreign language teaching, we explore in detail the assessment of speaking production in Serbian as a foreign language. In the central part of the research, we included the presentation of a large number of relevant studies in Serbian, English, Slovenian, Croatian and Russian languages, which described the assessment of speaking production for each of the mentioned languages, and which served us as a theoretical framework for the formation of criteria and descriptors for assessment of speaking in Serbian as a foreign language for all levels of knowledge (A1–C2). We devoted several chapters to the creation of test materials (thematic areas, questions and accompanying illustrations for speaking tests), as well as precise scales for the evaluation of speaking production in Serbian as a foreign language.

All proposed criteria, the evaluation scale, and the entire proposed material for the assessment of speaking were verified during the examination activities of the Center for Serbian as a Foreign Language at the Faculty of Philology at the University of Belgrade between 2019 and 2022.

Key words: Serbian as a Foreign Language, speaking production, oral production, speaking, evaluation, assessment, exam, test

Scientific field: Serbian Language

Scientific subfield: Serbian as a Foreign Language

UDC Number:

САДРЖАЈ

1. ПРЕДМЕТ, ЦИЉЕВИ, МЕТОДОЛОГИЈА И ЗАДАЦИ ИСТРАЖИВАЊА	1
2. УВОДНА РАЗМАТРАЊА – КРАТАК ИСТОРИЈАТ УЧЕЊА И НАСТАВЕ СТРАНИХ ЈЕЗИКА СА ФОКУСОМ НА СРПСКИ КАО СТРАНИ ЈЕЗИК	2
3. КОМПЕТЕНЦИЈСКИ ПРИСТУП НАСТАВИ И УЧЕЊУ СТРАНИХ ЈЕЗИКА.....	6
3.1 Језичка комуникативна компетенција.....	6
3.2 Систем језичких вештина према Заједничком европском референтном оквиру за живе језике	9
3.3 Статус вештине усменог изражавања у систему језичких вештина.....	13
4. УЛОГА ТЕСТИРАЊА У НАСТАВИ СТРАНИХ ЈЕЗИКА	14
4.1 Евалуација усмене продукције.....	22
5. ПРОЦЕНА УСМЕНЕ ПРОДУКЦИЈЕ У СРПСКОМ КАО СТРАНОМ ЈЕЗИКУ	32
5.1 Наставни планови и програми за српски као страни језик.....	32
5.2 Граматичка, лексичка и фонолошка контрола као (не)обавезни део процене усмене продукције у српском као страном језику.....	34
5.3 Предлог дескриптора за усмену продукцију у српском као страном језику за различите нивое знања.....	46
5.4 Предлог тема и питања за процену усмене продукције у српском као страном језику.....	54
5.5 Предлог испитног материјала за процену усмене продукције у српском као страном језику.....	62
5.5.1 Предлог испитног материјала за процену усмене продукције у српском као страном језику – описивање слике/слика.....	63
5.5.2 Предлог испитног материјала за процену усмене продукције у српском као страном језику – читање наглас текстова на ћирилици и латиници.....	122
5.6 Предлог скале за (пр)оцењивање усмене продукције у српском као страном језику.....	132
5.7 Верификација предложених материјала и табеле за (пр)оцењивање усмене продукције у пракси.....	140
6. ЗАКЉУЧАК.....	141
7. ЛИТЕРАТУРА.....	145
7.1 Извори коришћени у тексту доступни на интернету.....	150
7.2 Списак адреса на интернету на којима су доступни текстови и слике из поглавља 5.5.1 и 5.5.2.....	152
БИОГРАФИЈА АУТОРА	158

1. ПРЕДМЕТ, ЦИЉЕВИ, МЕТОДОЛОГИЈА И ЗАДАЦИ ИСТРАЖИВАЊА

Настава и учење српског као страног језика постају све присутнији предмет интересовања у методици наставе српског језика, али истовремено чине и неодвојиви део дидактике страних језика. Упркос великом интересовању за ову научну и наставну област, још увек постоји потреба за интензивним истраживањима, израдом наставних материјала и успостављањем стандарда за наставу и евалуацију наученог.

Заједничким европским референтним оквиром за живе језике Савета Европе 2001. године (у даљем тексту Оквир, 2001) успостављени су стандарди за процену степена усвојености страних језика, односно поседовања одговарајућег нивоа језичке комуникативне компетенције. Из наше перспективе, кључно место у том документу заузима сагледање језичких компетенција кроз систем језичких вештина (читање, писање, слушање и говорење). Како за српски као страни језик још увек не постоји довољно истраживања у вези са утврђивањем нивоа језичке компетенције, а имајући у виду препоруке које су у вези са тим изнете у Заједничком европском референтном оквиру за живе језике, у овом раду настојаћемо да укажемо на потребе и могућности њиховог прилагођавања и употребе у српском као страном језику. Будући да вештина говорења заузима значајно место у настави страних језика, а могућност усменог изражавања се неретко поставља и као главни циљ учења (српског као) страног језика, предмет овог научног истраживања представља процена усмене продукције у српском као страном језику.

Циљ овог истраживања јесте да се успоставе јасне смернице и критеријуми за процењивање усмене продукције у српском као страном језику. Уз уводне напомене о процесима учења и наставе (српског као) страног језика, централни део истраживања биће посвећен успостављању дескриптора¹ за процену усменог изражавања на српском као страном језику за све нивое знања према Заједничком европском референтном оквиру за живе језике (почетни, средњи и напредни), као и креирању испитних материјала (предлог тематских области, питања и пропратних илустрација за усмене испите) и прецизних скала за евалуацију усмене продукције у српском као страном језику. Сматрамо да ће ово истраживање допринети ефикасности испитних активности захваљујући конкретним предлозима за утврђивање стандарда приликом процене усмене продукције на српском језику, али и да ће у великој мери утицати на организацију наставе и планирање времена потребног за савладавање одређеног нивоа знања у српском као страном језику.

Истраживање *Процена усмене продукције у српском као страном језику* у првој фази израде подразумева изучавање великог броја релевантних студија чији су резултати допринели стандардизацији процеса вредновања усменог изражавања на енглеском, хрватском, словеначком и руском као L2. Уз то, извршена је и детаљна анализа до сада спроведених истраживања у вези са учењем и подучавањем српског као страног језика.

У другој фази истраживања бавимо се статусом усмене продукције у учењу српског као страног језика с циљем успостављања јасних и прецизних критеријума за процену вештине говорења у српском као L2. У вези са тим, наводимо конкретне предлоге дескриптора и скале оцењивања за усмено изражавање на свим нивоима знања који се

¹ У методици наставе језика, под дескрипторима се подразумевају описи језичких умења које је постигао ученик страног језика на сваком нивоу учења (Раичевић, 2011: 34).

могу користити приликом тестирања, а уз то прилажемо и примере одговарајућег испитног материјала.

Трећа фаза истраживања је посвећена верификацији предложених материјала, скале и смерница за (пр)оцењивање усмене продукције на српском као страном језику у пракси. Поступак практичне провере овог истраживања у потпуности је спроведен током испитних активности Центра за српски као страни језик на Филолошком факултету Универзитета у Београду између 2019. и 2022. године.

Аналитичко-дескриптивни метод чини основу методологије рада у спровођењу истраживања за утврђивање статуса и успостављање критеријума за процену усмене продукције. Велики део истраживања представља осврт на постојеће материјале за процену усменог изражавања у другим страним језицима, али се по угледу на њих наводе и предлози задатака, тема и начина евалуације у процени усмене продукције у српском као страном језику. Анализа прикупљене грађе и понуђени теоријски оквир и практични примери евалуативних задатака представљају полазну основу за будућа истраживања.

2. УВОДНА РАЗМАТРАЊА – КРАТАК ИСТОРИЈАТ УЧЕЊА И НАСТАВЕ СТРАНИХ ЈЕЗИКА СА ФОКУСОМ НА СРПСКИ КАО СТРАНИ ЈЕЗИК

Опште је познато да је глотодидактика² интердисциплинарна наука која проучава механизме (методе и технике) усвајања – учења и наставе – страних језика. Истраживања која се баве утврђивањем почетака појаве ове науке још увек нису завршена, мада су позната сазнања о постојању учитеља, свештеника, писара и уопште познавалаца страних језика који су омогућавали комуникацију међу различитим народима још у време Сумера, Асираца, Хетита, старих Египћана, у древној Кини, Индији и предколумбијској Америци, а утврђено је и постојање сведочанстава о употреби различитих техника и метода за усвајање језика у античком Риму и Грчкој (Вићо, 2009: 18–19, 26). Претпоставља се да сам почетак учења страних језика датира у период између 3000. г. пре н. е. и 2350. г. пре н. е. (Вићо, 2009: 42). Иако учење језика, као и сам феномен постојања различитих језика, сеже чак шест хиљада година у прошлост, тек се појавом граматичко-преводног метода крајем 18. и почетком 19. века успоставља теоријска оријентација у настави страних језика (Вићо, 2009: 25–26), а од прве половине 20. века глотодидактика се почиње развијати и као посебна научна целина (Вићо, 2009: 31–32).

На самим почецима, језици су се учили у директном контакту са изворним говорницима, а у малобројним школама, доступним одабраном делу популације: при учењу страног језика посебна пажња се посвећивала изучавању граматике и ортографије (која се односила на правилно писање речи, етимологију, значење речи и употребу речи у контексту) анализом аутентичних текстова уз помоћ учитеља којима је језик који се учи био матерњи, при чему су најзаступљеније вежбе за усвајање језика биле учење напамет (меморисање речи, фраза и дијалога), вежбе морфолошке (деклинације и

² Термин потиче од грч. *glōtta* (*glōssa*) – језик и грч. *didaktikós* – поучавање, подучавање, настава (Раичевић, 2011: 27; Вучо 2009: 17). У литератури и наставној пракси често се у истом значењу употребљавају називи *примењена лингвистика*, *лингводидактика*, *методика наставе језика*. Све наведене термине у овом раду употребљаваћемо као синонимне, без разлике у значењу.

конјугације) и синтаксичке трансформације, вежбе дескриптивног секвенцирања (хронолошко описивање догађаја), док су читање наглас и превођење сматране активностима које доприносе значајно бољем изражавању (Вишо, 2009: 72–75). Иако се учење страних језика још од најстарије цивилизације испостављало као потреба и неизоставни елемент у свакодневној комуникацији, почетак 20. века доноси свест о важности учења страних језика, а самим тим и успостављање првих теорија и метода за њихово што ефикасније усвајање. Међу пионирима глотодидактике својим ставовима и идејама о учењу језика издвајају се Франсоа Гуан, Хенри Свит, Ото Јесперсен и Харолд Палмер. Захваљујући њима постављене су основе методике наставе страних језика (Крајишник, 2016а: 14–16).

Временом долази до развијања различитих метода у учењу језика – хронолошки посматрано смењивали су се граматчко-преводни метод, природни метод, директни метод, аудиолингвални и аудиовизуелни метод, комбиновани (мешовити, еклектички) метод.³ Граматичко-преводни метод у фокус интересовања стављао је граматику, читање и писање, не дајући говорењу неопходну релевантност, јер његов главни циљ није био да се комуницира, већ да се развије способност читања текстова и превођења одломака са првог језика на други (Alonso Alonso, 2018: 226). Оснивање Међународног фонетског удружења и Међународне фонетске абецете 1886. године, који су се залагали за проучавање говорног језика, почиње да расте и интересовање за проучавање говорења (Alonso Alonso, 2018: 226). Крајем 19. века у наставу су уведене активности засноване на разговору, а развијена је директна метода, која се углавном фокусира на структурирани разговор и подучавање у потпуности на циљном језику, при чему тежиште није стављано на комуникацију, већ је циљ био достизање изговора изворног говорника (Alonso Alonso, 2018: 226). Уследио је и развој ситуационог метода, који је као један од главних циљева имао брзо и тачно одговарање у различитим говорним ситуацијама у учионици, очекујући да се језик из учионице користи и у ситуацијама из стварног живота (Alonso Alonso, 2018: 226). Крајем педесетих година 20. века, аудиолингвална метода, настала под утицајем преовлађујућег психолошког тренда бихејвиоризма, доноси већу употребу аудиолингвалних визуелних помагала и усредсређеност на изговор инсистирајући на учењу језика понављањем и меморисањем модела (наставник презентује дијалоге, а ученици их уче напамет) (Alonso Alonso, 2018: 227). Потом је Чомски у центар пажње ставио биолошки предиспонирано усвајање језика код деце, па је и идеја да је учење другог језика одраслих слично стицању првог језика код деце постала доминантна (Alonso Alonso, 2018: 227).

Постепени развој различитих метода заснованих на говорном језику довео је до настанка комуникативног приступа у учењу језика у другој половини 20. века, односно до успостављања система стандардизације у учењу и настави страних језика захваљујући пројектима Европског савета *Модерни језици* (1962) и *Праг језичког знања* (1975) (Крајишник, 2016а: 16–20). Наведени пројекти претходили су стварању јединственог система стандардизације страних језика изложеног у *Заједничком европском референтном оквиру за живе језике*⁴ почетком 21. века. Став савремене глотодидактике јесте перцепција језика као превасходно друштвене активности, а сходно томе се и подучавање и усвајање другог језика заснивају на његовој практичној употреби (Alonso Alonso, 2018: 226, 229). Другим речима, сматра се да се језици усвајају употребом, па се

³ За хронолошки преглед кључних догађаја који утичу на историјски развој наставе енглеског језика у Енглеској и тестирање енглеског језика на Кембриџу в. Weir, 2013: 4–5.

⁴ Будући да је *Заједнички европски референтни оквир за живе језике* до сада имао неколико издања, у тексту нашег истраживања користимо следеће скраћенице при позивању на ову референцу (а у зависности од године издања): Оквир 2001, Оквир 2003, Оквир 2018, Оквир 2020.

велика пажња посвећује интеракцији са стварним светом (Alonso Alonso, 2018: 226, 229). Савремени приступи фокусирани су на употребу циљног језика за учење и наставу, како наставног садржаја, тако и самог страног језика, при чему се говорне вештине издвајају као кључне (Alonso Alonso, 2018: 229).

Почеци наставе страних језика у европским земљама везују се за прву половину 19. века, а тада се и у Србији отварају прве школе и гимназије које су као наставне предмете имале стране језике (латински, грчки, француски и немачки, а касније и руски и енглески) (Дурбаба, 2011: 91). У Србији се шездесетих година 20. века почињу вршити истраживања из области учења и наставе страних језика, методика наставе страних језика постаје тема бројних научних радова што доводи и до институционализовања лингводидактике као универзитетског предмета на Филолошком факултету у Београду (Дурбаба, 2011: 11–12).

Педесетих година 20. века у Србији се отварају школе за учење страних језика, у којима се учи и српски као страни језик, а од 1976. године се и на страним универзитетима почиње изучавати српски као страни језик (Крајишник, 2016б: 8). Настава српског као страног језика на Универзитету у Београду, на Филолошком факултету, организује се од 1986. године, када је, на иницијативу Катедре за српски језик и јужнословенске језике основан Центар за српски као страни језик (Крајишник и Маринковић, 2000: 263). Од 1987. године успостављају се и план и програм наставе српског језика као страног и настава се организује у два нивоа (почетни и средњи течај), а три године касније и у три нивоа (почетни, средњи и виши течај) (Крајишник и Маринковић, 2000: 263–264).

У Центру за српски као страни језик (у даљем тексту Центар) од 1989, одн. 1996. организују се и специјални курсеви по посебним програмима (за дипломате, војне лекаре и слично) (Крајишник и Маринковић, 2000: 264). Од оснивања Центра, па до данас (изузимајући период између 1992. и 1994. због ратних околности) број заинтересованих за учење српског као страног језика константно расте, а курсеви се континуирано прилагођавају како потребама нових полазника, тако и савременој глотодидактичкој методологији и трендовима (Крајишник и Маринковић, 2000: 264–265). У почетку се настава више заснивала на усвајањима граматичке структуре српског (као страног) језика, али се током времена пажња све више посвећивала усвајању лексике и адекватној употреби језика у различитим комуникативним ситуацијама, односно стицању језичке комуникативне компетенције (Дешић, 2007: 10).

Од 2004. године, убрзо након што је Оквир 2003 преведен на српски језик, Центар усаглашава свој програм са наведеним документом и тиме почиње нова ера у настави српског као страног језика: настава се одвија на шест наставних нивоа према јасно дефинисаним језичким вештинама неопходним за постизање одговарајуће комуникативне компетенције чиме се постављају темељи развоја методике наставе српског као страног језика (Крајишник, 2016б: 9). Уз опште курсеве српског као страног језика који се одвијају током два семестра пратећи академску школску годину, у Центру се српски језик може учити и на летњем курсу, онлајн курсу за апсолутне почетнике (за самостално учење) или на специјалним курсевима који су креирани за потребе реализације одређених пројеката. Сви курсеви које Центар организује подразумевају групну наставу и намењени су одраслима. Настава у Центру се базира на техници комуникативних чинова и системској обради лексичких и граматичких структура пратећи универзитетски календар рада – то подразумева двосеместралну наставу и неколико испитних рокова током једне школске године (Крајишник и Маринковић, 2000: 265). Дакле, осим наставних активности, у Центру се спроводе и испитне активности које

подразумевају писану и усмену проверу знања ученика српског као страног језика након које се, уз успешно савладавање оба дела испита (писменог и усменог), кандидатима додељује сертификат о познавању језика на одговарајућем нивоу знања.

Још 2007. године говорило се о очигледној неопходности формалног препознавања тестирања степена усвојености српског као страног језика према нивоима знања од стране одговарајућих међународних институција (Филиповић, 2007: 220). С тим циљем, 2010. године Центар за српски као страни језик Филолошког факултета у Београду, постао је придружени члан Европске асоцијације (удружења) испитивача за језике (ALTE – Association of Language Testers of Europe). На тај начин је и српски као страни језик добио своје формално место у контексту комуникације на међународном плану усаглашавајући своје тестове и евалуације са великим бројем европских језика (који такође прате стандарде прописане од стране АЛТЕ удружења).

Ситуација са учењем, наставом српског као страног језика, као и са могућношћу добијања одговарајуће потврде о степену познавања истог, могла би се упоредити са приликама у вези са словеначким, одн. хрватским као страним језиком. Наиме, Центар за словеначки као други и страни језик на Филозофском факултету Свеучилишта у Љубљани, као и његов посебан део – Испитни центар, бави се израдом програма за словеначки као страни језик, истраживањима могућности језичког тестирања, спровођењем испитних активности, израдом збирки тестова за припремање испита из словеначког као страног језика, израдом банке задатака за словеначки као страни и, уопште, језичким планирањем у Републици Словенији (Požgaj Hadži, Balažic Bulc i Ferbežar 2008: 33–35). Прво помињање испита из познавања словеначког као страног језика датирају још од 1990, а 1992. године је Стручни савета за просвету Републике Словеније одобрио израду стандарда за познавање словеначког језика и одговарајућих пратећих тестова знања – тиме је, заправо, рођена идеја о успостављању испитног центра за словеначки као други и страни језик (Ferberžar i Pirih Svetina, 2004: 19–20). Још 1993. Испитни центар је припремао тестове за словеначки као страни језик, слао их на разне образовне институције у Словенији у којима су се курсеви словеначког за говорнике хрватског/српског језика одржавали по верификованом Програму за говорнике хрватског/српског језика, а кандидати су од поменутих институција добијали потврде (сертификате) о оспособљености за комуникацију на словеначком језику (Ferberžar i Pirih Svetina, 2004: 20). Већ 1994. Центар за словеначки као други и страни језик постао је званична институција за проверу знања словеначког језика као другог и страног језика са овлашћењем да издаје релевантне сертификате (Ferberžar i Pirih Svetina, 2004: 22). Данас, тестирање словеначког као страног спроводи се за различите нивое знања (одабир нивоа зависи од потребе кандидата који се тестирају, нпр. запослење, студије, добијање држављанстава итд.), а све у складу са стандардима удружења АЛТЕ, чији је члан Центар за словеначки као други и страни језик постао још 2000. године (Požgaj Hadži, Balažic Bulc i Ferbežar 2008: 34). Уз то, на Катедри за хрватски и српски језик Одсека за славистику Филозофског факултета у Љубљани могуће је полагасти и тест прилагођен европским стандардима знања за познавање хрватског или српског језика, али само на нивоу Ц1 (Požgaj Hadži, Balažic Bulc i Ferbežar 2008: 35).

Насупрот ситуацији у Словенији, где су учење, настава и тестирање словеначког као страног прилично добро организовани, контролисани и усклађени са европским стандардима, што се хрватског као страног језика у Хрватској тиче нема много разлике у односу на прилике у вези са српским као страним у Србији. Наиме, иако се хрватски као страни може учити у различитим школама и центрима, нема само једне, кровне институције (Požgaj Hadži, Balažic Bulc i Ferbežar 2008: 36) која би се детаљно бавила

свим језичким питањима које смо поменули да спадају у домен Центра за словеначки као страни и његовог Испитног центра. Због упоредивости стања по овом питању у наведеним земљама, у обзир можемо узети рад Центра за хрватски као други и страни језик на Свеучилишту у Загребу – Croaticum, који се попут Центра за српски као страни језик на Универзитету у Београду, бави наставним и испитни активностима и настоји примењивати препоруке наведене у Оквиру. Према информацијама доступним на сајту Центра Croaticum⁵, испит за хрватски као страни језик заснован је на провери знања следећих језичких вештина и знања: разумевање слушаног текста, разумевање прочитаног текста, познавање граматичких структура, писмено изражавање и усмено изражавање. Осим тога, у Центру Croaticum спроводе се наставне активности које подразумевају скраћене семестралне и једномесечне курсеве хрватског језика и културе, летњу, јесењу и зимску школу хрватског језика и културе, специјализоване интензивне течајеве, бесплатне онлајн курсеве на нивоима А1 и А2, индивидуалну наставу, изборне програме хрватског језика и културе, као и реализовање модула Хрватски као други и страни језик.⁶

Дакле, центри за сваки од наведених језика функционишу по истом принципу пратећи упутства и савете изложене у Оквиру. Усудили бисмо се рећи да на путу усаглашавања са европским стандардима у настави и тестирању највише напретка се може уочити у спровођењу течајева и евалуација за словеначки као страни језик, мада се мора признати да се и у проценама знања и наставним активностима за српски и хрватски као страни доследно прате иста начела и настоје остварити исти циљеви.

3. КОМПЕТЕНЦИЈСКИ ПРИСТУП НАСТАВИ И УЧЕЊУ СТРАНИХ ЈЕЗИКА

Компетенција представља скуп знања о страном језику и култури која се могу применити за комуникацију у различитим ситуацијама (Раичевић, 2011: 80). Будући да се савремена глотодидактика у великој мери заснива на комуникативном приступу⁷ настави и учењу страних језика и да је постизање одговарајућег степена компетенције циљ сваког ученика, у овом поглављу ћемо детаљније објаснити шта се подразумева под ((језичком) (комуникативном)) компетенцијом. Осим тога, описаћемо и систем језичких вештина неопходних за постизање адекватне комуникативне компетенције у учењу страних језика, а посебно ћемо се осврнути на статус вештине усменог изражавања у том систему.

3.1 ЈЕЗИЧКА КОМУНИКАТИВНА КОМПЕТЕНЦИЈА

Уопштено говорећи, у глотодидактици се термином *(језичка) компетенција* означава степен знања и способности ученика да у различитим ситуацијама користи

⁵ https://croaticum.ffzg.unizg.hr/?page_id=1051&lang=hr, последњи пут приступљено 8. 11. 2022.

⁶ Наведене информације су доступне на: https://croaticum.ffzg.unizg.hr/?page_id=853&lang=hr, последњи пут приступљено 8. 11. 2022.

⁷ Говорна делатност у свим њеним облицима (слушање, говорење, читање и писање) чини срж овог савременог приступа настави страног језика (Раичевић, 2011: 84).

језик који учи. Термин *комуникативна компетенција* (од лат. *comunicare* и *competere*) односи се на владање језичким системом и употребу језичких средстава за потребе комуницирања у различитим социјалним, културним, професионалним контекстима (Раичевић, 2011: 81). Неки аутори (уп. Listeš i Grubišić, 2016), осим термина *компетенције*, у истом значењу повремено користе и термин *оспособљености*. Због устаљености термина *језичка комуникативна компетенција* и *компетентан* у методици наставе српског (као страног) језика, у овом раду ћемо доследно употребљавати ове термине како бисмо означавали оне говорнике/ученике српског као страног језика који су усвојили лингвистичку, социолингвистичку и прагматичку компоненту српског језика, као и језичке вештине важне за достизање одговарајуће комуникативне компетенције (слушање, читање, писање и говорење).

Појам комуникативне компетенције кроз историју, од његове прве појаве шездесетих година 20. века, различито је дефинисан – прошириван и допуњаван – али је суштина значења тог појма до данас остала иста: компетентни корисник (страног) језика осим знања о језику мора поседовати и вештине које ће му омогућити да своје знање страног језика адекватно примени у датој комуникативној ситуацији (Bagarić i M. Djigunović, 2007: 94, 100).

Комуникативна компетенција неизоставно значи и динамичност – конструисање, модификовање и прилагођавање знања и вештина у оквиру говорне акције, а у зависности од говорне ситуације (Piccardo 2010: 28). Способност онога ко учи језик да комуницира остварује се кроз сложен спектар задатака (као обележја свакодневног живота нпр. на личном, пословном, образовном пољу) чијим се решавањем у пракси остварује перспектива језика оријентисана на акцију – примену адекватног језика у одређеној комуникативној ситуацији (Piccardo, 2010: 28–29). Једном речју, комуникативна компетенција јесте способност примерене употребе језика у различитим околностима и ситуацијама (Association of Language Teachers in Europe, University of Cambridge, 1998: 138). Ефикасност комуникације огледа се управо у употреби адекватног језика (појединачних речи и исказа) у зависности од публике, одн. циља комуникације.

Комуникативну језичку способност чине језичка компетенција (то су граматичке и текстуалне компетенције, као и прагматичка компетенција коју чине илокуциона и социолингвистичка компетенција), стратешка компетенција (заслужна за повезивање знања језика са структурама знања корисника језика и карактеристикама контекста у коме се комуникација одвија) и психофизички механизми у употреби језика (који одређују канал (аудитивни, визуелни) и начин (рецептивни или продуктивни) примене компетенције) (Vachman, 1995: 107–108). Другим речима, језичка комуникативна компетенција подразумева стратешке компетенције, језичку компетенцију, прагматичку компетенцију и друштвено-културне компетенције (укључујући социолингвистичке) (Оквир, 2020: 129). Свака од њих има важну улогу у процесу учења и усвајања страних језика и не егзистирају изоловано једна од друге. Наиме, у Оквиру (2020: 129–142) издвајају се три општа аспекта језичке комуникативне компетенције:

1) лингвистичка компетенција – могућност организовања језичких јединица у смислене и граматички правилне поруке приликом употребе језика, а подразумева седеће компетентне аспекте: морфосинтаксички опсег (општи језички опсег), граматичку тачност, распон вокабулара и контролу речника, фонолошку и ортографску контролу (Оквир, 2020: 130–136). То, заправо, значи да лингвистичка компетенција јесте свеукупност неколико језичких компетенција: граматичке, лексичке, семантичке, фонолошке и правописне компетенције;

2) социолингвистичка компетенција – способност адекватне употребе језика у различитим аспектима друштвене интеракције, односно употребу социолингвистички прикладног језика у друштву (коришћење учтивих облика и показивање свести о конвенцијама учтивости, обављање језичких функција (размена информација, упућивање захтева, исказивање мишљења и сл.) на одговарајући начин, познавање различитих регистара (језичких варијетета) у различитим комуникативним контекстима, коришћење идиоматских израза и хумора и слично) (Оквир, 2020: 136–137).

3) прагматичка компетенција – поседовање знања о томе на који начин се језичка порука структурира и прилагођава ради преношења одговарајуће информације (што је, заправо, дискурзивна компетенција), како се та порука користи при реализацији комуникативних функција (функционална компетенција) и сегментира у зависности од потреба језичке интеракције (Оквир, 2020: 137–138). За разлику од лингвистичке компетенције, која се фокусира на правилну употребу језика као система, прагматичка компетенција је усредсређена на функционалну употребу језика у зависности од околности у којима се комуникација одвија и поруке која се преноси (Оквир, 2020: 137).

Према Оквиру (2020: 129), дакле, комуникативна компетенција јесте целина коју чине (а) лингвистичка компетенција, која подразумева општи језички домет (енг. *general linguistic range*), распон речника (енг. *vocabulary range*), граматичку тачност (енг. *grammatical accuracy*), контролу речника (енг. *vocabulary control*), фонолошку контролу (енг. *phonological control*) и правописну контролу (енг. *orthographic control*), (б) социолингвистичка компетенција, која се односи на социолингвистичку прикладност (енг. *sociolinguistic appropriateness*) употребе језика који се учи, и (в) прагматичка компетенција, која се односи на флексибилност у употреби језика (енгл. *flexibility*), стратегије за преузимање речи/вођење разговора/одржавање комуникације (енгл. *turntaking*), тематски развој (енгл. *thematic development*), кохерентност и кохезију (енгл. *coherence and cohesion*), прецизност форме, одн. способност да се прецизно формулише исказ који се жели пренети саговорнику (енгл. *propositional precision*) и флуентност у говору (енгл. *fluency*).

У словенским језицима веза између граматичке (лингвистичке) и лексичке компетенције је нераскидива – обе компетенције су подједнако важне за усвајање страног језика на одређеном нивоу знања: ученик страног језика мора у одређеној мери владати и граматиком и лексиком тог језика, иако се очекује да повремено може правити грешке или омашке у продукцији (говорној или писаној) (Маринковић, 2011: 146). На средњим нивоима знања (Б1–Б2), уз лингвистичку компетенцију, неопходно је да ученик поседује и социолингвистичку компетенцију (да може да употребљава уобичајене изразе, понаша се у складу са правилима лепог понашања, да познаје обичаје, навике, вредности друштва чији језик учи, изражава се јасно и учтиво, на формалан и неформалан начин), прагматичку компетенцију (уме да се изражава у складу са комуникативном ситуацијом, примерено околностима у којима се одвија комуникација, може да се укључи у дискусију о познатим темама употребљавајући примерене језичке изразе) и дискурзивну компетенцију (може да исприча или опише неки догађај повезујући језичке изразе изражавајући се течно и прецизно, дуго, без много оклевања) (Маринковић, 2011: 147–149). Говорна компетенција, дакле, није сама себи циљ, већ она представља неопходан предуслов за остваривање свеукупне комуникативне компетенције (Раичевић, 2011: 28).

У многим радовима (уп. Вељковић Станковић, 2010: 134) истиче се да се о постизању комуникативне компетенције не може говорити искључујући културну сферу заједнице чији се језик учи. Степен комуникативне компетенције појединца у великој

мери зависи од познавања аксиолошких подсистема везаних за различите области људског живота: културни код, традиција, друштвене вредности, табуи и слично (Вељковић Станковић, 2010: 134). Говорна умећа (способности да се на основу формираних говорних навика и стечених језичких знања реализују неки од видова говорне делатности у различитим комуникативним ситуацијама) одражавају културу човека, повезана су са одабиром стила изражавања, као и са употребом невербалних средстава комуникације (Раичевић, 2011: 28, 29).

Компетенције представљају знања и вештине ученика у оквиру једне области, а могу бити стечене у оквиру једног предмета или у корелацији међу предметима који се уче (Крајишник и Звекић-Душановић, 2017: 11). Развој компетенција у учењу (српског као нематерњег и/или страног) језика је кумулативан (Крајишник и Звекић-Душановић, 2017: 15–16): овладавање рецептивним вештинама предуслов је за савладавање продукције, а током развијања компетенција у српском као страном и/или нематерњем језику, потребно је активирати и многа знања из матерњег језика. Усвајање страног језика уз стицање знања о самом језику, његовој организацији и вредностима лингвистичких елемената, неизоставно подразумева и усвајање културних вредности носилаца језика који се учи. Због тога се са сигурношћу може рећи да сваки од аспеката језичке комуникативне компетенције представља неопходну карик у процесу усвајања било ког страног језика. Другим речима, главни циљ наставе и учења неког језика јесте управо развијање и стицање језичке комуникативне компетенције.

Оквиром (издањима из 2001, 2003, 2018. и 2020) предлажу се стандарди у настави и учењу страних језика као и критеријуми за утврђивање степена усвојености страног језика и његове употребе и успостављају се три нивоа језичке комуникативне компетенције (А, Б, Ц) у учењу, настави и тестирању различитих језика (Николић, 2020: 77 према Оквир 2003: 33). Сваки од ових нивоа се може даље делити према степену владања језиком: А1 (почетни ниво или откривање), А2 (средњи ниво или преживљавање), Б1 (праг ниво), Б2 (напредни ниво), Ц1 (самостални ниво или компетенција ефективне оперативности) и Ц2 (владање језиком) (Николић, 2020: 78 према Оквир 2003: 33). Уз то, препорука Оквира јесте и да се наведени нивои даље разлажу на поднивое уколико је потребно прецизније изнијансирати степен знања одређеног језика, одн. ново комуникативне компетенције постигнуте учењем одређеног језика.

3.2 СИСТЕМ ЈЕЗИЧКИХ ВЕШТИНА ПРЕМА ЗАЈЕДНИЧКОМ ЕВРОПСКОМ РЕФЕРЕНТНОМ ОКВИРУ ЗА ЖИВЕ ЈЕЗИКЕ

Постизање језичке комуникативне компетенције почива на различитим језичким активностима које се примењују у говорењу и(ли) писању, а које се испољавају кроз одговарајуће језичке вештине (умећа). Управо се те језичке вештине односе на спремност, одн. обученост ученика за практичну употребу језика у конкретним ситуацијама, а на основу стечених знања и навика (Раичевић, 2011: 206–207). У језичке вештине убрајају се: а) читање или разумевање писаног текста, б) писање или писано изражавање, в) слушање или аудирање и г) говорење или усмено изражавање⁸. Оваква перцепција језичких вештина присутна је у примењеној лингвистици још од средине 20.

⁸ Говорење се може реализовати у виду монолога, дијалога или полилога (групна комуникација, у којој учествују најмање три особе). Детаљнијије о полилогу в. у Раичевић, 2011: 141.

века (Стојичић, 2016: 116). Све наведене вештине у савременој лингводидактици представљане су као рецептивне (засноване на пријему усменог језичког инпута) и продуктивне (засноване на језичкој продукцији, одн. стварању исказа зарад остварења неког комуникативног циља) (Дурбаба, 2011: 174). Према томе, рецептивне језичке вештине су слушање и читање, а продуктивне говорење и писање.⁹ Усмену форму говорне делатности одликују *(не)посредан контакт са саговорником, ситуативност, паралингвистичке информације (нпр. мимика, гестови), временска линеарност, неповратност одслушаног звучног текста, темпо који говорник намеће и висок степен аутоматизованости, богатство интонационих форми, обиље лексичких јединица, релативно једноставни граматички облици, у дијалозима широка употреба елиптичних конструкција условљених контактаношћу, ситуативношћу, компензујућом улогом интонационих средстава, присуство инверзије, изузетно фреквентне промене, у ходу, спољашњег обликовања исказа, употреба семантички неважних речи, тј. оних које попуњавају паузе* (Раичевић, 2011: 159).

У издању Заједничког европског референтног оквира за живе језике из 2018. и 2020. године,¹⁰ подела на четири језичке вештине (слушање, читање, писање и говорење), које имају кључну улогу у стицању језичке комуникативне компетенције, подређена је комуникативним језичким активностима и стратегијама које за циљ имају омогућавање усвајања одређеног језика у мери која што је могуће више одговара употреби језика у стварном животу (Оквир, 2020: 33). Оваква прерасподела улога језичких вештина у односу на језичке активности, а пре свега у односу на језичке стратегије, оправдава се сложеност стварне (реалне) комуникације, која подразумева усредсређивање на употребу језика у стварном животу, одн. реалним животним ситуацијама. У складу са тим, уместо процене усвојености језика на основу четири језичке вештине, познавање одређеног језика се утврђује на основу општих компетенција (опште знање, животне вештине), комуникативних језичких компетенција (лингвистичка, социолингвистичка и прагматичка компетенција) и комуникационих језичких активности и стратегија које се реализују кроз четири начина комуникације: рецепција, продукција, интеракција и медијација (Оквир 2018: 30; Оквир 2020: 33).

Имајући у виду наведене активности и стратегије, одн. начине комуникације као нову тенденцију у савременој настави и учењу страних језика (организацији наставе, циљевима учења и начинима постизања адекватне језичке комуникативне компетенције), у наредних неколико параграфа анализираћемо систем језичких вештина на начин на који је он представљен у најновијем Оквиру (2020: 47–122). Најпре ћемо рећи нешто више о рецептивним и продуктивним језичким стратегијама и активностима, а након тога и о интеракцији и медијацији.

Према Оквиру (2020: 47–60), термин рецепција се односи на рецепцију и обраду језичког инпута путем рецептивних језичких активности и стратегија, а са циљем остварења одређене комуникативне намере. Рецептивне језичке активности су:

⁹ Неки аутори објашњавају лоше стране употребе термина *продуктивне*, одн. *рецептивне* вештине, поредећи их са терминима који су им претходили – *активне* → *продуктивне вештине* и *пасивне* → *рецептивне вештине*, који су такође сматрани неадекватним (уп. Savignon, 1991: 261–262). Наиме, проблем употребе ових термина (продуктивне и рецептивне вештине) огледа се у томе што асоцирају на то да је реч само о пуком слању одн. примању поруке чије се значење не мења у комуникацији већ само преноси, што свакако није циљ комуникације (Savignon, 1991: 261–262). Слично томе, употребом термина *пасивне* и *активне вештине* погрешно се наводило на мишљење да су они који слушају или читају поруку само пасивни учесници у комуникацији, а не као што би требало, активни ствараоци и преносиоци одговарајућег значења/поруке (Savignon, 1991: 261).

¹⁰ В. Оквир из 2018. и Оквир из 2020. у списку литературе.

а) разумевање усменог говорења (енгл. oral comprehension): свеукупно или генерално разумевање говорења, разумевање разговора између других људи, разумевање из позиције члана публике, разумевање саопштења и упутстава, разумевање аудио записа и медијских снимака;

б) аудио-визуално разумевање (енгл. audio-visual comprehension): разумевање током гледања телевизије, филмова, видео записа и

в) разумевање прочитаног (енгл. reading comprehension): генерално разумевање прочитаног, разумевање прочитаних преписки, читање ради оријентације, читање ради информисања и дискусије, читање упутстава, читање као део слободних активности (читање из задовољства, хобија).

Рецептивне језичке стратегије подразумевају идентификацију знакова и закључивање на основу њих: коришћење илустрација, различитих облика форматирања, наслова, поднаслова, позиције у тексту, извођење значења из контекста, искоришћавање граматичких (морфолошких) обележја за идентификацију значења (нпр. корена речи, префикс, суфикс и сл.).

Уколико претходна објашњења упоредимо са нешто традиционалнијом, али још увек веома заступљеном поделом на четири језичке вештине, лако ћемо уочити да се рецептивне језичке активности и стратегије заправо односе на усмене и писане језичке вештине, тј. на слушање и читање.

Продукцијом се сматрају усмене и писане језичке активности и стратегије, којима се приписује посебна друштвена вредност и које имају важну функцију у многим областима професионалног људског деловања (нпр. током усмене презентације, писања студија и извештаја итд.) (Оквир, 2020: 60). Продукционе активности, дакле, односе се на:

а) усмену продукцију, коју чине следеће активности: свеукупна или генерална говорна продукција, монолошка излагања (нпр. описивање искуства, давање информација, аргументација током дебате), јавна саопштења, обраћање публици,

б) писану продукцију, коју чине: генерална (свеукупна) писана продукција, креативно писање, писање извештаја и есеја.

Продукционе стратегије подразумевају планирање усменог или писаног излагања, компензацију (стратегија за одржавање комуникације када се не може смислити одговарајућа реч или адекватан израз, нпр. употреба дефиниције уместо речи која недостаје, парафразирање, употреба гестова и сл.), контролисање и исправљање језичких исказа (нпр. мењање тактике излагања, враћање на оно што је већ речено ради провере исправности или прикладности изреченог, уочавање сопствених грешака и аутокорекција итд.) (Оквир, 2020: 61–70).

Ако се осврнемо на раније поменути поделу на четири језичке вештине, увиђамо да је овде изложена сегментација на продукционе активности и стратегије комплементарна продуктивним усменим и писаним вештинама, тј. говорењу и писању.

Имајући у виду феномен језика као посредника у контактима међу различитим културама кроз историју човечанства, јасно је зашто се интерперсонална интеракција сматра узроком настанка различитих језика. Осим у реалној комуникацији (комуникацији у реалним животним ситуацијама), интеракција је такође веома значајна за учење страних језика (Оквир, 2020: 70). Према Оквиру (2020: 71–89), у интеракционе активности сврставају се:

а) говорна интеракција (свеукупна говорна интеракција, разумевање саговорника, комуникација која се реализује формалним и неформалним разговором, комуникација која је усмерена на успостављање сарадње међу саговорницима, добијање добара и услуга, размену информација, коришћење телекомуникације и интервјуисање),

б) писана интеракција (свеукупна писана интеракција, учествовање у препискама за различите потребе, писање белешки и порука, попуњавање формулара) и

в) онлајн интеракција (разговор или дискусија који се воде онлајн, одн. онлајн комуникација која је усмерена на успостављање сарадње или остварење неког циља), која омогућава симултану и консекутивну интеракцију, трајну интеракцију са једним или више саговорника, употребу различитих симбола или илустрација у интеракцији и слично.

Интеракционе стратегије подразумевају активности као што су преузимање речи, сарадња (потврђивање разумевања онога што саговорник говори, давање повратних информација саговорнику, позивање других да се укључе у интеракцију) или тражење појашњења током интеракције.

Медијација је посредовање у комуникацији, тј. изналажење начина да се у одговарајућој форми пренесе жељено значење у оквирима истог језика или између различитих језика, у различитим друштвеним контекстима (педагошким, лингвистичким, професионалним, културолошким) (Оквир, 2020: 90). Медијационе активности и стратегије којима се пажња посвећује у Оквиру (2020: 90 –122) односе се на друштвени и културни процес стварања услова за комуникацију и сарадњу учесника у комуникацији, а према начину на који се медијација одвија подразумевају следећу поделу:

а) медијационе активности:

- медијација текста у говору и писању (преношење одређених информација, објашњавање података (нпр. у графиконима, дијаграмима итд.), обрада текста, превођење писаног текста, излагање (предавања, семинари, састанци итд.), изражавање личног одговора на креативне текстове (укључујући и литературу), анализа и критика креативних текстова),

- концепти медијације (сарадња у групи (олакшавање интеракције са вршњацима, сарадња у конструисању значења), вођење рада у групи (управљање интеракцијом, подстицање концептуалног разговора)),

- медијација комуникације (посредовање у комуникацији: олакшавање плуралистичког простора, деловање као посредник у неформалним ситуацијама (са пријатељима и колегама), олакшавање комуникације у деликатним ситуацијама и неслагањима);

б) медијационе стратегије:

- стратегије за објашњење новог концепта (описивањем, активирањем претходног знања саговорника, прављењем поређења, навођењем примера, давањем дефиниција),

- стратегије за упрошћавање текста (проширивање основног текста додатним детаљима и примерима, прилагођавање стила, објашњавање, понављање).

Употреба различитих метода у настави страних језика подразумевала је, кроз историју, неуједначено посвећивање пажње језичким вештинама (то је нпр. случај у аудиолингвалном методу где се апсолутни примат давао вештини слушања), али је савремена глотодидактика, која као циљ поставља достизање одговарајуће комуникативне компетенције у учењу језика, указала на значај системског усвајања све четири вештине паралелно, притом дајући предност реалним комуникативним ситуацијама одн. језичком умећу над декларативним знањима (Дурбаба, 2011: 174–175).

3.3 СТАТУС ВЕШТИНЕ УСМЕНОГ ИЗРАЖАВАЊА У СИСТЕМУ ЈЕЗИЧКИХ ВЕШТИНА

Процена нивоа знања (српског као) страног језика подразумева утврђивање степена савладаности језичких вештина (читање, писање, слушање, говорење) писаним и усменим тестирањем. Све језичке вештине осим говорења могу се (пр)оценити писаним путем, одн. писменом провером знања. Насупрот томе, процена усмене продукције се искључиво спроводи усменом провером знања. Говор је увек продукција, а не репродукција нечег готовог, повезан је с мишљењем и састоји се од три операције које се одвијају паралелно: бирање информације, језичко обликовање те информације и изговарање, тј. вербално преношење информације (Раичевић, 2011: 27).

Пре него што детаљније представимо статус вештине говорења са становишта модерне глотодидактике, интересантно је поменути и улогу вештине усменог изражавања приликом учења латинског као страног језика у средњем веку. Према истраживању Ј. Вучо (2009: 102–103), ученици су међусобно морали говорити искључиво на латинском језику, а да би се вештина говора што боље развила, постојали су и уџбеници за конверзацију базирани на дијалозима које су ученици учили напамет и користили их током разговора. Очигледно је, дакле, да су се од поменутог времена па до данашњег дана начини развијања и унапређивања вештине говорења променили.

Дијахронијски гледано, говорење није увек посматрано на исти начин. Још у старом Египту, уметност говора је била повезана са вештином убеђивања и утицаја на друге помоћу реторике, док се код Старих Грка уместо савладавања вештине говорења ради побољшања сопственог језика на прво место стављала потреба да се аргументује закон (Hughes, 2011: 21). У Риму, од времена Квинтилијана, фокус се са употребе вербалног изражавања зарад задовољења друштвених и правних потреба помера на наставу реторике која је сама себи сврха (Hughes, 2011: 23). Класични однос према говору у средњем веку (и касније) у великој мери је био присутан у образовном и, у почетку, верском контексту (Hughes, 2011: 23). Почетак и крај деветнаестог века обележила је промена статуса говора у процесу наставе језика, а почетак двадесетог века, уз развоје издаваштва у боји и (дигиталних) технологија, донео је усмереност на наставу – иако се у овим „природно” оријентисаним наставним процесима користио говор, стварни облици који су коришћени били су веома далеко од природног говора или спонтане говорне комуникације (Hughes, 2011: 24–25). Од шездесетих година 20. века (који је обележио утицај Ноама Чомског) и касније, порастом интересовања за комуникативне приступе, дошло је до важних промена у вези са статусом усменог изражавања (Hughes, 2011: 26). Комуникативни приступи директно су повезани са радом Стивена Крашена (пре свега са његовим истраживањима о усвајању другог језика), а уследили су ставови којима се придају велике вредности језику у употреби и којима се тврди да је ефикасно усвајање језика могуће само употребом језика, а чији је циљ развијање комуникативне компетенције ученика повезивањем наставне методологије са одговарајућим комуникативним задацима, при чему су грешке у продукцији саставни део напредовања ка бољем разумевању циљног језика (Hughes, 2011: 26-27). Управо то чини окосницу савремене комуникативне наставе језика.

Имајући у виду тему овог рада, као и потребу да у настави и учењу страних језика језичке вештине буду равномерно заступљене, одн. интегрисане, морамо изнети и запажање да у наставној пракси ипак преовладава вештина говорења, са чиме се слажу и други аутори (уп. Стојичић и Милановић, 2014: 660), а разлог за то можемо наћи у чињеници да је разговор најзаступљенији облик интеракције међу људима (Дурбаба, 2011: 202).

Говорна продукција се може дефинисати као реализација текста или говорног исказа, а њене активности чине: спонтано говорење, излагања, гласно читање неког писаног текста, јавни огласи и рекламе, певање итд. (Оквир, 2003: 71). Продуктивна говорна делатност је звучна манифестација језика, његова практична примена ради исказивања мисли, изражавања жеља, осећања и намера (Раичевић, 2011: 27). Иако се најчешће користи за обележавање свеукупне способности усменог изражавања на страном језику, усмена продукција се тиче, пре свега, монолошког излагања које се реализује кроз различите активности као што су: излагања (говори, приповедања, проповеди, беседе, коментари...), јавни огласи и рекламе (обавештења и инструкције), спонтано говорење, гласно читање неког писаног текста, реализација неке улоге у представи, певање итд., а њиме се могу, дакле, описати различита искуства, може се изнети аргументација током дебате или дијалога, али се могу реализовати и јавни наступи или рекламе и огласи (Оквир, 2020: 61).

Вештина говора није једноставно овладавање структуром и речником у комбинацији са фонетским елементима језика, већ говорни облик изражавања подразумева истовремено ослањање и на вештину слушања, као и на когнитивне, прагматичне, интерперсоналне, културне и моторичке вештине (Hughes, 2011: 78). Ученици/Кандидати на проверама знања врло често имају далеко веће пасивно знање језика него што ће им вештина говора омогућити да прикажу под притиском обраде (у ситуацији каква је нпр. испит) у реалном времену (и уз то у временски ограниченом интервалу) (Hughes, 2011: 78).

Из перспективе савремене методике наставе (српског као) страног језика, може се рећи да говорење као вербална реакција на примљену информацију (Крајишник, 2016б: 19) заузима веома значајно место у систему језичких вештина. Наиме, вештина говорења је најцењенија језичка вештина јер онај ко може да говори страни језик, он може и разумети тај језик, и релативно лако може научити да га чита и пише (Lado, 1964: 239).

4. УЛОГА ТЕСТИРАЊА У НАСТАВИ СТРАНИХ ЈЕЗИКА

На самом почетку овог поглавља, наводимо неколико напомена о употреби термина *евалуација*, *процењивање* (и *процена*), *оцењивање*, *тестирање*, *вредновање* и *провера* (и *проверавање*) *знања*. Како неки хрватски аутори запажају, ови појмови су међусобно синонимни, али извесне разлике међу њима ипак постоје,¹¹ па би их најупутније било разумети на следећи начин:

Procjenjivanje — *davanje suda o korisnikovome jezičnome znanju i umijeću. Prototipnomu procjenjivanju temelj su standardizirani oblici procjene, poput ispita, usmenoga ili pismenoga. No osim na temelju jezičnoga ispita, procjenjivati se može i na temelju samoga promatranja korisnika u različitim jezičnim djelatnostima. Ne procjenjuje ga se na temelju unaprijednih očekivanja, nego se procjenjuje kako i koliko zna.*

¹¹ Интересантно је поменути да од 2007/8. године на Филозофском факултету Свеучилишта у Загребу постоји чак и изборни предмет назван Провјера знања хрватског језика, који се детаљно бави појмовима процењивања, оцењивања и вредновања (Jelaska i Cvikić, 2008: 116).

Provjeravanje — davanje suda o korisnikovome jezičnome znanju ili umijeću na temelju očekivanih postignuća. Prototipno se provjeravaju ishodi poučavanja, očekuje se da je korisnik nešto naučio, da ima očekivano jezično umijeće. Prototipno se jezično znanje provjerava na kraju neke jedinice, tečaja.

Vrjednovanje — davanje suda i o korisnikovome znanju i jezičnome umijeću, ali i o uspješnosti programa koji je završio. Ono može uključivati i samu primjerenosti načina procjenjivanja u odnosu na okolnosti ili razvijanje njegova znanja, smislenosti toga procjenjivanja i slično.

(Jelaska i Cvikić, 2008: 124)

Уз то, неки аутори сматрају да тест(ирање) стриктно треба разликовати од процењивања/процене наводећи да су тестови само подскуп процене, само једна могућност међу многим процедурама и задацима које наставници могу користити да оцене ученике (Brown, 2003: 4). Са друге стране, евалуација представља шири појам од проверавања и оцењивања знања ученика будући да је њен циљ у настави праћење развоја и напредовања сваког ученика појединачно у континуитету, као и систематско проверавање постигнућа (Раичевић, 2011: 43). Оцењивање и проверавање (и тестирање као један вид провере/оцењивања нивоа знања и владања језиком на основу задатака, одн. тестова) чине једну целину у вредновању знања, одређују се према садржају, задацима и нивоу учења страног језика, а спроводе се као текуће, периодичне или завршне евалуације у наставним процесима (Раичевић, 2011: 129–130, 198).

Иако се слажемо да би у зависности од контекста у којем се користе поменути термини могли бити вишезначни, мишљења смо да би употреба ових блискозначница као апсолутних синонима у нашем истраживању допринела лакшем појашњавању и разумевању теме којом се бавимо. Стога, све наведене термине у тексту овог истраживања користимо без разлике у значењу, као апсолутне синониме, а њиховом контекстуализацијом ћемо настојати избећи евентуалне забуне у разумевању.

Хронолошки гледано, поглед на тестирање (евалуацију, вредновање и процену знања) у домену учења и усвајања страног језика константно се мењао: педесетих година 20. века, у ери бихејвиоризма, посебна пажња је посвећивана контрастивној анализи и тестирању разлика које постоје између два језика у погледу специфичних језичких елемената (на фонолошком, морфолошком, лексичком плану); седамдесете и осамдесете године 20. века донеле су комуникативне теорије којима се тестирање усмеравало на целину комуникативног догађаја (а не на појединачне лингвистичке елементе језика); од средине осамдесетих година 20. века, тестирање језика је усмерено на стварање комуникативних задатака и данас, у 21. веку, настоји се спроводити аутентично и поуздано тестирање којим се симулирају реалне говорне интеракције и остварује корелација између језичког учинка (постигнућа) на тесту и спонтане употребе језика ван оквира спровођења тестирања (Brown, 2003: 8, 10). Најсавременије тенденције у настави, учењу и тестирању страног језика прате развој и доминацију нових технологија у сваком сегменту живота. Може се рећи да живимо у дигиталној ери која је окренута савременом компјутерском тестирању (настави и учењу).

Евалуација (процењивање, вредновање) у методици наставе (страних) језика подразумева праћење напретка ученика с циљем стварања континуиране евиденције о самом наставном процесу, као и о постигнућима свих учесника у настави и вредновања резултата наставног процеса (Раичевић, 2011: 43). Евалуација никако не служи постављању наставника у супериорни положај у односу на ученика страног језика, већ је то један од поступака преко потребан у преношењу знања (о језику) чија је улога да допринесе унапређењу стратегија образовања (Вучо и др., 2018: 24). Стога, евалуација

као интегрални део образовног процеса, мора бити заснована на провери комуникативне компетенције, мора бити систематична у проверама свих вештина у различитим фазама учења језика, мора бити заснована на методама коришћеним у настави/учењу језика, мора мотивисати ученике и наставнике подстицајући их на критички приступ садржају учења/провере и, коначно, евалуацијом се мора обезбедити константна повратна информација ученицима који у провери знања учествују (Вучо и др., 2018: 25). Евалуација, дакле, подразумева прикупљање информација с циљем њиховог коришћења у доношењу одлука, одн. њихове примене у анализи делотворности и утицаја на усвајање језика (Association of Language Teachers in Europe, University of Cambridge, 1998: 144). Са друге стране, тестирање (или испитивање, проверавање знања) односи се на процедуру којом се испитује језичко знање путем писаних и усмених задатака, а постигнуће на тестирању зависи од оствареног резултата (Association of Language Teachers in Europe, University of Cambridge, 1998: 144). У методици наставе страних језика, тестирање се посматра као скуп задатака којима се утврђује ниво комуникативне или лингвистичке компетенције ученика страног језика (Раичевић, 2011: 198).

Као оквир неопходних поступака у евалуацији познавања страног језика у литератури се наводи једанаест кључних питања којих се треба придржавати приликом планирања и спровођења тестирања:

- 1) Које су намењени резултати тестирања и зашто се тестирање спроводи?
- 2) Шта се тачно оцењује тестирањем?
- 3) Који су критеријуми и разлози за одабир тих критеријума за тестирање?
- 4) Када и у ком временском оквиру се спроводи тестирање?
- 5) Који су начини прикупљања и обраде података добијених тестирањем?
- 6) Ко се тестира?
- 7) Ко је све укључен у процес евалуације?
- 8) Ко и на који начин спроводи евалуацију?
- 9) Како ће се користити подаци добијени спроведеном евалуацијом?
- 10) Која су ограничења теста и какви проблеми могу настати током тестирања?
- 11) Урадити евалуацију спроведеног тестирања. (Rea-Dickins and Germaine, 2011: 74–75).

У методици наставе страних језика постоји велики број класификација самог процеса тестирања, али и врста тестова. На пример, Н. Димитријевић тестове страних језика дели према начину решавања (писмени, усмени, групни/индивидуални тест, тест чина (извршења)), доступности јавности (отворени и затворени тест), мерним карактеристикама (стандардизовани тест или низ питања објективног типа (нпр. квиз, наставнички тест)), циљу тестирања (тест достигнућа/нивоа, тест језичке стручности или тест инвентара, класификациони тест, дијагностички тест, прогностички или тест језичке подобности) и временском ограничењу (тест брзине и тест нивоа (снаге)) (Dimitrijević, 1999: 64–65), а тестирање посматра са аспекта тестирања језичке грађе (изговор, речник, граматика, елементи културе) или тестирања језичких вештина (разумевање говора, говор, читање, писање, превођење) (Dimitrijević, 1999: 82–83). Слично томе, неки аутори (уп. Brown, 2003: 43–48) издвајају поделу на:

- тестове језичке способности (енгл. language aptitude tests) – њима се утврђује општа способност учења страног језика,
- тестове језичке изврности (енгл. language proficiency tests) – ови тестови утврђују општу језичку компетенцију (нису ограничени на једну вештину, или на један наставни план или програм),
- тестове утврђивања нивоа језичког знања (енгл. placement tests),

- дијагностичке тестове (енгл. diagnostic tests) – њима се испитују одређени језички аспекти, нпр. тест изговора којим се утврђују фонетско-фонолошке карактеристике језика које су тешке за ученике,
- тестове постигнућа (енгл. achievement tests) – њима се утврђује да ли су циљеви учења испуњени, одн. да ли су стечене одговарајуће вештине и знања у процесу учења језика. Оваквој подели у неким истраживањима (уп. Hughes, 2003: 11–23) додају се још и:
- директно тестирање – задацима се постављају захтеви који се тичу вештине коју желимо да измеримо, нпр. говорење се процењује на основу говорних задатака,
- индиректно тестирање – задацима се утврђују способности које се налазе у основи вештине који желимо да проценимо, нпр. тестирање изговора тестом који се ради помоћу оловке и папира (кандидат има задатак да идентификује парове речи које се римују),
- тестирање изолованих језичких елемената (енгл. discrete point testing) – односи се на тестирање једног по једног језичког елемента,
- интегративно тестирање – од кандидата се захтева да комбинује многе језичке елементе у извршењу задатка,
- тестирање засновано на норми (стандарду) – њиме се показује постигнуће једног кандидата у односу на остале кандидате (као резултат тестирања не издваја се језичка способност само једног кандидата),
- тестирање засновано на критеријумима – њиме се процењује способност сваког појединачног кандидата да уради подстављене задатке на задовољавајући начин,
- објективно тестирање – оно које не захтева процену оцењивача, нпр. тест са задацима вишеструког избора са недвосмислено утврђеним тачним одговорима,
- субјективно тестирање – оно које захтева процену оцењивача, нпр. процена (на основу утиска испитивача) кратких одговора на питања о прочитаном тексту ,
- компјутерско адаптивно тестирање (енгл. computer adaptive testing) – на овај начин се ефикасније прикупљају информације о језичким способностима кандидата: сви кандидати добију најпре просечно тежак задатак, а затим компјутер на основу датих одговора кандидатима (који су тачно одговорили) додељује тежи задатак или лакши задатак (онима који су нетачно одговорили) прилагођавајући тако ниво тежине задатака док се не утврди поуздана оцена за сваког кандидата појединачно,
- комуникативно тестирање језика – процењивање способности учешћа кандидата у комуникативном чиновима.

У литератури (уп. Дурбаба, 2011: 150–155) разликују се још и тестови према:

- садржају и природи тестираног знања (тестови лингвистичке компетенције, тестови комуникативно-прагматичке компетенције, тестови лингвопрагматичке компетенције),
- хронологији и обиму тестирања (формативни/интерни и сумативни/екстерни),
- учесталости тестирања (континуирана евалуација и пунктуална или периодична евалуација),
- томе ко спроводи тест (аутоевалуациони тестови и тестови екстерне евалуације),
- броју испитаника који се истовремено тестирају (појединачни/индивидуални и групни тестови),
- степену професионалности аутора теста и начину креирања теста (стандардизовани и нестандардизовани тестови),
- начину приказивања резултата теста (тестови рангирања/нормативни тестови и тестови бодовања).

Неретко се разлике међу тестовима праве и према:

- намени (улазни тест, тест спремности, тест за процењивање напретка у учењу),
- садржају на којем се заснивају (тест стручности, тест способности),
- референтном оквиру за тумачење резултата теста (то могу бити утврђене норме или критеријуми),

- процедури бодовања (која може бити нпр. субјективна или објективна) и
- према методама тестирања (нпр. задаци вишеструког избора, есеј, диктат) (Bachman, 1995: 78–79).

Процењивање може бити (1) формално (спровођење тестирања систематично, тестови су направљени с циљем да покажу процену постигнућа у учењу) и (2) неформално (нпр. непланирани коментари и одговори, импровизована повратна информација ученику, савет о томе како правилно изговорити реч), (3) сумативно (то су обично завршни испити, стручна тестирања којима се сумира оно што је ученик до спровођења тестирања научио) и (4) формативно (то су сва неформална процењивања, вредновање ученика у процесу стицања компетенција и вештина – скретање пажње на грешку, давање сугестија и повратних информација како би се побољшала језичка способност ученика) (Brown, 2003: 5, 6). Уз то, тестови могу бити засновани на норми (такви су нпр. тестови за процену познавања страног језика, намењени су широкој публици, одговори су унапред припремљени како би се олакшало и убрзало прегледање, и на њима је остварени резултат увек приказан нумерички) или на одређеним критеријумима (такви су нпр. тестови намењени ученицима само једног разреда и повезани су са наставним планом и програмом) (Brown, 2003: 7).

Теорија тестирања језика посматрала је (матерњи) језик као скуп или систем навика у комуникацији, као што су нпр. навике у конструисању форме или значења, у структурирању реченице, исказа, израза, речи, морфеме и фонеме, али и навике у артикулацији, интонацији, акцентуацији и ритму изговореног (Lado, 1964: 22). Када је у питању страни или нематерњи језик, неке од ових навика су такође функционалне, али многе представљају озбиљне препреке у учењу језика. Проблем су, дакле, они обрасци употребе језика за које ми као ученици неког страног језика не можемо пронаћи пандан у свом матерњем језику, а којих постајемо свесни тек након што не успемо да их употребимо у разговорној ситуацији (Lado, 1964: 23–24). Овакав модел по којем се тестирањем утврђује степен савладавања разлика између матерњег и страног језика у литератури је имао бројне критике, а све оне су усмерене на констатацију да тестирање представља много комплексније питање од пуког учења разлика и контраста између матерњег и страног језика. Сложеност тестирања знања страног језика огледа се у томе што су процеси који утичу на језичку реализацију недоступни непосредном посматрању и мерењу (Dimitrijević, 1999: 23–25). Комплексност тестирања, а пре свега недостаци у различитим типовима евалуација постигнућа у усвајању страног језика, показује и чињеница да се сваким тестом мери, одн. утврђује владање само одређеним деловима језичке компетенције (нпр. познавање вокабулара), а уз то, успех на тесту условљен је низом других фактора који нису ни у каквој вези са језичком компетенцијом (Požgaj Hadži, Balažić Bulc i Ferbežar, 2008: 31).

Изазов у савременим проценама знања језика јесте јаз између традиционалног и тзв. алтернативног оцењивања, као и све чешће посезање за компјутерским тестирањем (и оцењивањем). Традиционално оцењивање подразумева стандардизоване испите који су временски стриктно ограничени, тачно утврђену форму, деконтекстуализацију задатака, фокусирање на тачан одговор, недостатак интеракције, повратне информације у виду оствареног резултата који и јесте циљ тестирања (Brown, 2003: 13). Стандардизовано тестирање подразумева постојање јасно утврђених критеријума или циљева који се примењују на широк опсег компетенција које обично нису искључиве за један наставни план и програм и има одређене процедуре за оцењивање (Brown, 2003: 67). Алтернативно тестирање подразумева континуирану дугорочну процену знања, са одговорима који имају слободну форму, креативни су и нису временски стриктно

ограничени, састоје се од контекстуализованих комуникативних задатака, самим тестирањем се пружају повратне информације за сваког кандидата, при чему је фокус на интерактивној употреби језика, а до резултата се долази према утврђеним критеријумима (Brown, 2003: 13). Не треба заборавити ни компјутерско тестирање које, иако има својих предности (нпр. стандардизовани тестови великих размера који се могу дистрибуирати хиљадама кандидата на различитим местима истовремено, након чега су убрзо доступни електронски резултати), има и недостатака: поузданост резултата је упитна јер су могућности варања на тесту неограничене (будући да се оваквом тестирању може приступити из просторија/се места без надзора); задаци који се дају углавном имају формат задатака вишеструког избора, интерактивни елементи (нпр. разговор са људима у проценама усмене продукције) изостају; подразумева се машинско, аутоматско вредновање одговора, које и није тако поуздано да би у потпуности могло заменити људски фактор (нпр. тестови којима се проверава вештина писања морају бити прегледани од стране оцењивача (људи, а не машина) и слично (Brown, 2003: 14, 15). И поред свих недостатака, процена усмене продукције све више се заснива на аутоматским евалуацијама омогућеним захваљујући унапређењу и употреби нових технологија за тестирање ове, али и осталих вештина.¹²

Упркос развијању бројних скала за оцењивање говорне компетенције од почетка 21. века, још увек, чини се, не постоји довољно добро и потпуно разумевање науке о томе шта говорна продукција заправо јесте и који су идеални (најпоузданији и најобјективнији) критеријуми оцењивања који би, уз евентуалне, мање корекције, могли бити примењивани на различите језике. Управо зато су доминантна питања савремене

¹² За ову прилику, кратко ћемо се осврнути на два теста испитивања говорења на енглеском као страном језику, који се могу радити од куће, из било којег дела света, или у овлашћеним центрима за спровођење тестирања, али преко компјутера: Linguaskill General Speaking Test (све информације доступне су на адреси <https://www.cambridgeenglish.org/exams-and-tests/linguaskill/information-about-the-test/test-formats-and-task-types/>, последњи пут приступљено 13. 12. 2022. године) и TOEFL iBT Test (информације о овом тесту доступне су на адреси <https://www.ets.org/toefl/test-takers/ibt/prepare/accessible.html>, у документу TOEFL iBT® Free Practice Test Transcript (<https://www.ets.org/pdfs/toefl/toefl-ibt-free-practice-test.pdf>), последњи пут приступљено 13. 12. 2022. године):

- Linguaskill General Speaking Test спроводи се тако што се питања презентују кандидату преко екрана рачунара и слушалица, а његови одговори се снимају. Тест траје 15 минута и садржи 5 делова, а сваки део носи 20% од укупног броја поена: први део чини разговор (интервју) у којем кандидат одговара на осам питања о себи; други део подразумева читање наглас осам реченица; трећи део је усмени монолог кандидата у трајању од једног минута на задату тему, а дозвољено је 40 секунди за припрему; у четвртном делу теста кандидату се даје једна или више илустрација (на пример графикон, дијаграм) о којима ће говорити један минут, а за припрему је дозвољен 1 минут; пети део је комуникативна активност у којој кандидат даје своје мишљење у виду кратких одговора на пет питања везаних за једну тему (дозвољено је 40 секунди за припрему).

- TOEFL iBT Test намењен је провери знања академског енглеског језика, састоји се од 4 задатка и траје 17 минута: у првом задатку се од кандидата тражи да изнесе своје мишљење о познатој теми, а одговор се оцењује на основу способности кандидата да говори јасно и кохерентно о датој теми. У следећа два питања, одговори су засновани на прочитаном и одслушаном тексту о некој академској теми – кад текст нестане са екрана, кандидат добија задатак да слуша разговор или предавање на академску тему, а потом се од њега тражи да одговори на питање о томе што је прочитао или чуо. У последњем питању, слуша се део предавања на академску тему, а након тога се од кандидата очекује да усменим излагањем сумира најважније делове предавања које је чуо. Своје одговоре на сва 4 задатка, кандидат снима, а дато му је и одређено време (између 15 и 30 секунди) за припрему одговора, као и за само одговарање (између 45 и 60 секунди по питању).

лингводидактике, у тестирању свих језичких вештина, а нарочито говорења, поузданост (енгл. reliability)¹³ и валидност (енгл. validity)¹⁴ језичких тестова.

Поуздан тест је онај који увек доводи до истих резултата независно од тога колико пута ће тесту приступити једна иста особа или колико различитих оцењивача ће вредновати исте одговоре на тестирању (Požgaj Hadži, Balažić Bulc i Ferbežar, 2008: 32). Поузданост теста се може посматрати кроз неколико фактора:

а) поузданост која се односи на кандидате који приступају тесту (нпр. привремена болест, умор, анксиозност и др. психофизичка стања која могу утицати на успех кандидата на тестирању),

б) поузданост која се односи на оцењиваче (нпр. могућност прављења ненамерне грешке при оцењивању, пристрасност или субјективност при бодовању, непажња или неискуство у оцењивању итд.),

в) поузданост која се тиче самог начина спровођења тестирања (нпр. услови у којима се тест спроводи могу бити неповољни – бука која омета процену вештине слушања, лоша фотокопија самог теста, количина светлости и варијације у температури у просторији у којој се спроводи тестирање и сл.) и

г) поузданост самог теста (нпр. предугачак тест доводи до замора кандидата или убрзаног решавања задатака на крају теста, или нпр. временско ограничење може имати негативан утицај на кандидате којима је у тим условима тешко да се усредсреде и покажу своје знање, или двосмислено формулисани захтеви на тесту...) (Brown, 2003: 20–22). Резултат теста који није поуздан не може бити валидан – ако на резултате теста утичу способности које нису оне које желимо да меримо, ти резултати неће бити значајни показатељи те (мерене) способности (Bachman, 1995: 25). Поузданост теста тиче се квалитета самих резултата теста, док се валидност односи на квалитет тумачења и употребе резултата теста (Bachman, 1995: 25–26).

Конзистентност у мерењу чини суштину валидности (Hughes, 2003: 9). Свака врста тестирања базира се на три основне компоненте – (1) когнитивне способности кандидата на испиту, (2) задаци и контекст спровођења тестирања, (3) оцењивање – а оне се сагледавају кроз три димензије: когнитивну валидност (енгл. cognitive validity), валидност контекста (енгл. context validity) и валидност оцењивања (енгл. scoring validity)¹⁵ (Taylor, 2011: 31). Све наведене компоненте, одн. димензије утичу на постигнуће кандидата током тестирања и њих би требало имати у виду како током креирања тестова тако и током спровођења тестирања и оцењивања постигнућа на тесту: - прва димензија тиче се когнитивних процеса, који се активирају и пре самог испита и током испитивања, а који су неопходни за извршење одређеног задатка током тестирања и у директној су вези са физичким, физиолошким, психолошким особинама и стањима кандидата, као и његовог претходног животног искуства (нпр. претходно образовање, културолошки контекст одрастања/школовања/запослења);

¹³ Уколико постоји конзистентност резултата теста у свим његовим аспектима, тест се сматра поузданим (Fulcher and Davidson, 2007: 15).

¹⁴ Осамдесетих година у глотодидактици се под валидношћу теста подразумевала његова корисност, одн. сматрало се да је тест валидан уколико се њиме заиста мери оно за шта је направљен и чему је намењен, док се у каснијим истраживањима појам валидности теста сматра променљивим, а под њим се најчешће подразумева постојање могућности да испитивач тестирањем прикупи одговарајуће чињенице којима би се могла доказати и оправдати употребна вредност теста, одн. његово тумачење међу испитаницима, испитивачима и у широј друштвеној заједници (Fulcher and Davidson, 2007: 3–22).

¹⁵ Према *Речнику лингводидактичке терминологије*, валидност процене се утврђује на основу мишљења стручњака, најчешће се закључује индиректно, на основу слагања већег броја независних процењивача, али ју је тешко емпиријски одредити јер се њом процењују тешко мерљиве величине (нпр. ваљаност теста, успешност процеса учења језика итд.) (Раичевић, 2011: 22).

- друга се тиче социокултурног контекста у којем се тестирање спроводи (нпр. временско ограничење за одговор на постављено питање, редослед презентовања идеја и одговарање према задатим критеријумима, физички услови спровођења тестирања, упућеност у тему задатка, дужина текста задатка и начин постављања захтева, употреба одређеног акцента, број испитивача, пол или узраст саговорника итд.) и заједно са првом, когнитивном димензијом, утиче на формирање и давање одговора, тј. решавање датог задатка;

- трећа димензија проистиче из одговора кандидата (дакле, заснована је на когнитивној и контекстуалној валидности), а подразумева постојање одговарајућих критеријума или скале тестирања коју попуњавају испитивачи, па је неопходно водити рачуна и о условима спровођења тестирања, особинама испитивача и њиховој претходној обуци за спровођење тестирања и слично (Taylor, 2011: 27–29).

Када је реч о оцењивању, њега неизоставно треба преиспитивати кроз последичну валидност (енгл. *consequential validity*), која се односи на интерпретацију дате оцене или постигнутог резултата на тестирању и њен утицај на кандидата, институцију, друштво у целини, и валидност везану за критеријуме оцењивања (енгл. *criterion-related validity*), која се односи на вредност постигнутог резултата/оцене на тестирању, а до ње се долази међусобним упоређивањем истих или различитих верзија истог теста (Taylor, 2011: 28). Неки аутори валидност сматрају најважнијим критеријумом за ефикасан тест, али сложеност питања валидности језичког тестирања сагледају упућујући на неколико видова валидности: валидност садржаја теста, валидност критеријума теста у процени знања кандидата, конструктивна валидност теста (да ли тест одговара теоријском конструкту, хипотези или моделу који се тестом проверава, што је важно нпр. за спровођење стандардизованих језичких тестова великих размера) и последичну валидност (ефекат који тест има на (мотивацију) кандидата, друштвене интерпретације резултата и сл.) (Brown, 2003: 22–27).

Група истраживача осмислила је контролну листу за процену валидности задатака на усменом испиту (уп. O'Sullivan, Weir, and Saville, 2002: 33–56). Језичке функције које поменута листа садржи су:

а) информационе функције: давање личних информација у садашњости, прошлости или будућности, изношење мишљења, образлагање мишљења, оправдавање мишљења, поређење, спекулације, презентација, описивање редоследа догађаја, описивање призора, сумирање, предлагање, изражавање преференција;

б) интеракционе функције: слагање, неслагање, мењање исказа, тражење мишљења, убеђивање, тражење информација, преговарање о значењу, проверавање значења, разумевање, слагање, тражење појашњења, тачан изговор/исказ или тачно употребљена реч, одговарање на постављено питање;

в) управљање интеракцијом: отпочињање интеракције, промена (смера) интеракције, реципроцитет у учествовању у интеракцији, доношење одлука (O'Sullivan, Weir, and Saville, 2002: 56).

Према датој листи, за сваки од задатака за процену усмене продукције проверава се (од стране испитивача) да ли је дата функција идентификована, а означава се и степен слагања међу оцењивачима који контролне листе у реалном времену.

Осмишљавање садржаја теста, израда самог теста, проверавање ваљаности теста пре његове употребе основни су кораци који претходе спровођењу тестирања, а уз поузданост и валидност (ваљаност), основна обележја стандардизованог теста су и изводљивост (практичност, применљивост) и аутентичност (природност). Ефикасан и практичан тест јесте онај који није прескуп, има одговарајући временски оквир, садржи процедуре за бодовање /оцењивање које се ефикасно примењују у вредновању одговора,

као и онај који је праћен релативно лако изведбом (Brown, 2003: 19). Изводивост/Изводљивост (енгл. feasibility) односи се на могућност спровођења тестирања у зависности од тренутних околности (нпр. временска или финансијска ограничења), док се аутентичност теста (енгл. authenticity) огледа у употреби циљног језика, тј. способности онога ко се тестира да користи језик који је предмет тестирања (Udier, i Jelaska, 2008: 251). Додали бисмо још и то да се аутентичним тестом сматра онај који задацима симулира догађаје (комуникативне ситуације) из реалног живота, што се постиже употребом природног језика, контекстуализовањем захтева, избором тема значајних и занимљивих за дату групу кандидата (Brown, 2003: 28).

4.1 ЕВАЛУАЦИЈА УСМЕНЕ ПРОДУКЦИЈЕ

Тестирање којим се утврђује познавања језика сматра се једном од најмлађих области у примењеној лингвистици, док се теорија и пракса тестирања говора другог језика посматрају као најмлађе подобласти тестирања језика (Fulcher, 2014: 1). Најранији запис о покушају да се процени говор на страном језику потиче из 1834. године, а реч је о успостављању „Књиге скала“ у Краљевској болничкој школи у Гриничу, у Енглеској, чији је циљ био оцењивање напретка ученика у учењу француског као страног језика (Fulcher, 2015: 204).

Рани развој тестирања језика за америчко говорно подручје (америчку варијанту енглеског језика) био је снажно повезан са колонијалним и војним захтевима за ефективним језиком, посебно током Другог светског рата (Hughes, 2011: 81). Потреба да се административно евидентирају језичке способности дипломата и војног особља довела је до развоја усмених испита намењених великом броју кандидата на америчкој територији после Другог светског рата, а војни модел је прилагођен и пренесен на образовне институције (Fulcher 2014: 17). Након Другог светског рата, фокус усмених тестова померен је са диктата и изговора на способност говорне интеракције, а формат теста који се тада користио садржао је три дела: опис слике, неистекидан говор (монолог) и разговор (Sandlund, Sundqvist and Nyroos, 2016: 17). То значи да су се теорија и пракса оцењивања језика најпре развијале изван лингвистичких оквира, што је промењено раних осамдесетих година двадесетог века, када су истраживања о евалуацији знања језика придружена испитивањима у оквиру лингвистичке дисциплине (Hughes, 2011: 81).

У литератури налазимо на податак да су прве евалуације усмене продукције у виду тестирања говора лицем у лице за енглески језик уведене још 1913. године као део кембричког тестирања након којег је додељивана званична потврда владања језиком – сертификат о познавању енглеског језика (енгл. Certificate of Proficiency in English (CPE)) (Taylor, 2003: 2). Поменути тест подразумевао је, поред писменог дела, и обавезни усмени део испита који је трајао укупно сат времена и на којем су кандидати током пола сата морали читати наглас дати текст и учествовати у дијалогу са испитивачем, и још пола сата радити диктат (Taylor, 2003: 2). Први тест говорења великих размера спроведен је 1917. године за војне сврхе – ово је био први тест енглеског за посебне намене (Fulcher, 2015: 204), а први прави тест говора уведен је 1930. г. у Северној Америци као део испита за утврђивање компетенције на енглеском језику, намењен иностраним студентима који су се пријавили за студије на америчким колеџима и универзитетима (Fulcher, 2014: 2).

Веће интересовање научне заједнице за процену усменог изражавања почело је у последњој деценији 20. и у раним годинама 21. века захваљујући увиђању и разумевању значаја разлика између говорног и писаног језика (Hughes, 2011: 82). Бројне теме из домена усменог изражавања заокупљају пажњу истраживача: развој скале за оцењивање, дизајн и формат задатака у тесту, намена тестирања (специфична намена или генерална употреба), поузданост и обученост оцењивача, анализа дискурса, понашање саговорника, критеријум изворног говорника итд. (Fulcher, 2015: 201–202).

Природа усмене продукције је таква да она неминовно подразумева постојање субјективности, различитих аспеката у креирању тестова (као и у евалуацији говорења), као и бројних фактора који могу утицати на говорну продукцију у условима тестирања (нпр. здравствено стање кандидата, културна очекивања о томе како разговор функционише, притисак који ствара временски оквир тестирања итд.) (Hughes, 2011: 83). Све то знатно отежава креирање тестова, али и смерница за саму процедуру спровођења тестирања и утврђивање лако пребројивих (мерљивих) аспеката говорне продукције сваког кандидата. Да би се проценила способност усмене комуникације, кандидате на тестирању треба навести да учествују у директним говорним активностима – данас у фокусу интересовања није тестирање само апстрактног знања о начинима састављања реченица, већ је неопходно да кандидати буду способни да изврше релевантне језичке задатке и свој говор прилагођавају околностима доносећи одлуке о употреби адекватних језичких средстава под притиском времена (Weir, 2005: 103).

Способност говорења (говорне продукције) на страном језику најтеже се постиже јер она подразумева потпуно (или у великој мери) владање знањима и вештинама (читање, писање, слушање, разумевање говора) на страном језику у различитим говорним ситуацијама. Говорну продукцију, будући да подразумева симултано познавање правила употребе, грађења језичких елемената и њиховог значења, као и владање осталим језичким вештинама и комуникацијским способностима, тешко је тестирати на објективан начин. Могућност тестирања говора отежава и то што се такво тестирање по правилу спроводи у неприродним, вештачки створеним условима (а не спонтаним, природним говорним ситуацијама) (Dimitrijević, 1999: 162–163). Супротно томе, да би се тестирала способност говора, требало би захтевати од кандидата да језик користе на начине који су карактеристика интерактивног говора (Weir, 2005: 103).

Насупрот свакодневним друштвеним интеракцијама, тестови, дакле, представљају институционалне интеракције које су у различитом обиму институционално ограничене, усмерене на производњу говора који се може проценити и на извршење различитих задатака, као што су питања и одговори за интервју, описни или наративни задаци (Sandlund, Sundqvist and Nyroos, 2016: 14). Способност истовремене употребе фонолошке, лексичке и граматичке језичке грађе, адекватних елемената културе страног језика и разумевање говора и поседовање комуникацијских и стратегијских језичких способности, а све то уз одговарајућу брзину и течност комуницирања јасно упућују на комплексност задатка процењивања нечије усмене продукције на страном језику (Dimitrijević, 1999: 163).

Процењивање степена владања усменом продукцијом на страном језику сматра се најдиректнијим обликом језичког тестирања будући да оно подразумева интеракцију, а тиме и могућност да се најтачније утврди способност језичке комуникације (Ferbežar, 1997: 287). Постоје четири основна типа задатака за тестирање говорења (Brown, 2003: 141–182):

1) имитативни (енгл. *imitative*) задаци – тичу се фонетско-фонолошког нивоа усмене продукције (артикулација и прозодија у говору), намењени су утврђивању способности

тзв. имитирања изговора речи, синтагми или реченица – пример таквог задатка је читање наглас задатих реченица или PhonePass Test¹⁶;

2) интензивни (енгл. intensive) задаци – односе се на кратка усмена излагања (монолошка и(ли) дијалошка), а користе се за процену компетенција у погледу фонетско-фонолошких, морфолошких и лексичких елемената у усменој продукцији – пример таквог задатка су задатак вођеног одговора (нпр. препричавање нечијег разговора), читање наглас већих текстова (два или више параграфа) или читање информација из нелинеарних текстова, читање дијалога у којем су изостављене поједине реплике (а од кандидата се очекује да усмено попуни празнине и произведе социолингвистички прихватљив текст), задаци са сликом коју треба усмено описати, задаци којима се од кандидата на матерњем језику захтева да одређену фразу или реченицу преведе или објасни на страном језику;

3) задаци одговарања (енгл. responsive) – подразумевају интеракцију, а обично се спроводе у виду кратких разговора, поздрава, реплика, коментара, захтева итд. Примери таквог задатка су задатак постављања (повезаних) питања и давања кратких одговора (нпр. Да ли сте раније посетили нашу земљу? Где сте све путовали? Које још земље сте посетили? Зашто сте ишли тамо? Шта Вам се тамо највише допада? Које још земље биста волели да посетите?), задатак за тзв. извлачење питања од кандидата (нпр. Питајте ме о мојим интересовањима. Да сте на месту новинара који је на интервјуу са Вашом омиљеном глумицом, шта бисте је питали?), задатак за давање инструкција и упутстава (за руковање неким апаратом, за спремање неког јела...), задатак препричавања (од кандидата се тражи да преприча текст који је прочитао или чуо);

4) интерактивни (енгл. interactive) задаци – за разлику од задатака одговарања, ови задаци подразумевају дуже и сложеније говорне интеракције (нпр. одржавање комуникације на одређену тему, употреба сленга, хумора и сл.). Примери таквих задатака су задаци играња улога, вођења разговора, учествовање у дебати итд.;

5) обимни (монолошки) (енгл. extensive (monologue)) задаци – тичу се усмене продукције у различитим врстама усмених презентација, држању говора, причању прича и слично, при чему усмена интеракција са слушаоцима често потпуно изостаје. Примери таквих задатака су говорење према причи у сликама (или дијаграму, графикону, табели), препричавање догађаја, вести и слично.

При одабиру типа задатка за процену усмене продукције, као и при осмишљавању његовог садржаја, треба имати у виду да ће што је задатак индиректнији бити теже превести резултате теста у изјаве о томе шта кандидати могу или не могу да ураде у смислу активности из стварног живота која се разматра (Weir, 2005: 144).

Према истраживањима (уп. Fulcher, 2014: 57), типичан и уопштени оквир описивања, одн. карактеризације задатака намењених процени вештине говорења чине:

1) оријентација задатка – односи се на отворени (исход зависи од говорника), вођени (одговори су вођени рубрикама у самом задатку, али често постоји степен флексибилности у начину на који испитаник реагује на захтев) или затворени тип задатка (одговори су условљени захтевом, примером, језичким инпутом или рубрикама),

¹⁶ Овим задатком се од кандидата на испиту захтева да чита наглас реченице, понавља их, изговара речи и одговара на питања. Задатак се спроводи тако што се кандидат упућује да телефонира на одређени број и слуша упутства која ће добити у том телефонском разговору (временски оквир задатка је 10 минута): најпре кандидат треба да прочита одређене реченице бирајући међу онима одштампаним на папиру (а бира их на основу упутства које је чуо преко телефона), затим понавља реченице које су му издиктиране преко телефона, потом кратко (једном речју или кратком реченицом) одговара на постављено питање, онда слуша групе насумично распоређених речи које треба да повеже у реченицу са тачним редом речи и, на крају, добија 30 секунди да искаже своје мишљење о теми која је била предмет телефонског разговора (Brown, 2003: 145–147).

- 2) интерактивност задатка – задаци могу бити неинтеракциони (не захтевају интеракцију) или интеракциони (подразумевају једносмерну, двосмерну или вишесмерну интеракцију),
- 3) усмереност задатка ка одређеном циљу (конвергентно, дивергентно или је уопште нема),
- 4) статус саговорника (нема саговорника, саговорник има виши, нижи или исти статус као говорник, степен познавања саговорника),
- 5) тема (или теме) и
- 6) ситуације.

Све наведене категорије, или само неке од њих, има смисла користити уколико су корисне за процес креирања теста и анализу ваљаности задатака за процењивање говорења, а свакако их треба прилагођавати у зависности од контекста наставе или тестирања. Класификације задатака имају улогу да помогну онима који праве тестове у одабиру најприкладнијих задатака за постизање одређене сврхе, с обзиром на то да тестови морају бити довољно кратки да би били практични и економични, и довољно дугачки да буду поуздани и омогуће валидан закључак о знању кандидата који приступа провери знања (Fulcher, 2014: 86). Важно је шта се тестира: увек треба тестирати способности чији развој желимо подстаћи – не треба тестирати оно што је најлакше тестирати већ оно што је најважније тестирати (Hughes, 2003: 53).

Када се припремају задаци за процену усмене продукције на страном језику, као и процену било које друге језичке вештине, не треба заборавити закључке бројних истраживања која се баве односом између улоге и тежине задатка и његовог утицаја на продукцију кандидата који приступа тестирању.¹⁷ Наиме, у једном од својих истраживања, Робинсон (Robinson, 2001: 45, 46, 52) износи следеће закључке:

- когнитивна сложеност задатка утиче у великој мери на лексичку разноврсност и течност говорне продукције, као и на количину интеракције,
- секвенцирање задатака (од једноставнијих ка когнитивно сложенијим) значајно утиче на говорну продукцију кандидата, али не и на интеракцију,
- тежина задатка такође има велики утицај на продукцију кандидата.¹⁸

Са друге стране, нека истраживања заступају нови приступ у испитивању тежине задатака за усмено изражавање, бавећи се пре свега питањем утицаја културе на задатак намењен тестирању усмене продукције (како језичка (Л1) културна позадина утиче на резултате тестова) (уп. Fulcher and Reiter, 2003, 321–344). При креирању задатака треба имати у виду њихову психолингвистичку, а пре свега социолингвистичку, тј. прагматичку димензију јер се манипулацијом ових димензија могу повећавати (отежавати) или смањивати (олакшавати) захтеви задатака у зависности од нивоа знања кандидата: тежина задатка се шири на прагматику говорног чина проучавањем друштвених димензија задатака и њиховог утицаја на продукцију усменог говорног чина (Taguchi, 2007: 118, 131). У оваквим истраживањима, дакле, предност се даје прагматичким категоријама у односу на употребе апстрактних психолингвистичких категорија у предвиђању тешкоћа задатка.

Сложеност описаног односа између тежине задатка његовог утицаја на говорну продукцију, затим неизоставни културолошки елементи у тестирању, као и остале

¹⁷ Задаци за говорење постали су предмет проучавања међу истраживањима у вези са усвајањем другог (страног) језика средином осамдесетих година 20. века (Iwashita, McNamara, Elder, 2001: 402).

¹⁸ Робинсонову тврдњу да се тачност нарације повећава када се задатак ради у когнитивно захтевнијим условима (нпр. без контекста који даје гледање у слику) потврђују и друга истраживања (уп. Iwashita, McNamara, Elder 2001: 428).

карактеристике задатака, попут теме, структуре, јасног и прецизног захтева, упућују на озбиљност изазова са којима се сусрећу сви који се баве креирањем тестова и евалуацијом усменог излагања, али и проценом укупне језичке комуникативне компетенције на неком страном језику. Жеља за објективним, неутралним, деконтекстуализованим и акултуралним тестирањем је донекле у супротности са природом усменог изражавања, но, упркос томе, не могу се занемарити напори многих који стварају језичке тестове у настојању да објасне корисност и ваљаност својих посебних приступа у покушајима да се што тачније тестира и оцени усмена продукција (Hughes, 2011: 96).

Оцењивање говорне продукције засновано је на разумевању говора – продукција је уско повезана са разумевањем, а вештина говорења и вештина слушања су тешко одвојиве (Douglas, 1997: 22, 29). Стога, при осмишљавању структуре теста и типова задатка за процену усмене продукције¹⁹ треба имати на уму да ниједан задатак не може мерити и подразумевати владање искључиво вештином говорења, већ се она у задацима готово неизоставно комбинује са вештином слушања, а понекад и читања (разумевања прочитаног) (Brown, 2003: 143). Однос између задатка и критеријума који се могу применити на његов производ је кључни фактор у доношењу одлука о томе шта треба укључити у тест говорне продукције: задаци се не могу разматрати одвојено од критеријума за оцењивање који се морају јасно утврдити и које испитивачи морају користити на исти (стандардизован) начин (Weir, 2005: 192).

При дизајнирању задатака за процену говорења требало би водити рачуна и о критеријумима оцењивања који се у литератури очитују кроз микро и макро вештине које одликују усмену продукцију. Управо те микро и макро вештине у говорењу важне за оцењивање усмене продукције могу се сагледати кроз 16 различитих циљева: (1) разликовање фонема и алофонских варијанти; (2) продукција језичких исказа различите дужине; (3) употреба одговарајуће акцентуације и интонације у говорењу; (4) употреба скраћених облика речи или фраза; (5) употреба одговарајућег фонда лексичких јединица како би се постигла прагматичност у говорењу; (6) течно говорење праћено одговарајућим променама темпа излагања; (7) употреба различитих говорних стратегија (паузе, дигресије итд.) да би се постигла јасноћа усменог излагања; (8) употреба различитих врста речи, одговарајућег реда речи, елиптичних форми; (9) говорити природно (са паузама за дисање или раздвајање реченичних конституената); (10) изражавање различитих значења употребом различитих граматичких облика; (11) употреба везника и др. кохезивних средстава (нпр. елипса, деикса, синоними, антоними, понављање, модалне речи и изрази...) у говору; (13) извршавање комуникативних функција у складу са комуникативним ситуацијама, учесницима и циљевима интеракције (нпр. употреба различитих стилова, примена конвенција за одржавање,

¹⁹ Још 1978. године је у истраживањима предлагано да се при процени усмене продукције у енглеском као страном језику на вишим нивоима знања користе задаци сликовног речника, задаци који подразумевају препричавање претходно прочитаног текста, задаци понављања и тзв. ситуациони задаци. Наиме, како се у литератури наводи, први поменути тип задатака подразумева нпр. показивање слика из часописа (једну по једну) кандидатима на усменом испиту и захтевање од њих да идентификују одређене објекте (са слике) по имену; други задатак се односи на препричавање кратког текста на страном језику након што је прочитан на матерњем језику кандидата: нпр. читање пет кратких анегдота на немачком (матерњем језику кандидата) и препричавање текста својим речима одмах након читања; трећи тип задатака подразумева понављање текста који је претходно слушан: нпр. кандидат слуша пет снимљених реченица, а затим треба да их дословно понови (што је виши ниво знања кандидата, то је боља способност обраде реченице и понављања); и четврти тип задатка подразумева објашњење приказане ситуације – нпр. кандидат добије неколико картица на којима су описане одређене ситуације, а захтев је да, након што прочита сваку картицу, каже како би он реаговао у датој ситуацији (Jones, 1978: 93–94).

прекидање и наставка разговора, преузимање или давање речи...); (14) употреба додатних информација у излагању/интеракцији на одређену тему, повезивање догађаја, навођење примера; (15) вербално изражавање праћено невербалним елементима као што су мимика и гестови и (16) употреба говорних стратегија (наглашавање речи или делова реченица, објашњавање исте ствари на различите начине, давање контекста за тумачење значења речи и реченица и слично (Brown, 2003: 142–143). Ваљана и тачна евалуација говорне продукције може се постићи једино узимањем у обзир свих слојева интерпретације усменог изражавања који, дакле, подразумевају и језички и ситуациони контекст интеракције, и повезаност између усмене интеракције и културе учесника у интеракцији, и улогу невербалног понашања при спровођењу тестирања – све од анализе лингвистичког дискурса до анализе интеракције на вербалном и невербалном нивоу (Young, 2002: 249, 255).

Комплексност питања евалуације говорења потврђује се настојањима различитих аутора који се баве овом темом да успоставе прецизне нацрте различитих фаза планирања и спровођења процене усмене продукције на страном језику. На пример, у приручнику *Оцењивање говора*²⁰ описује се и графички илуструје тзв. циклус активности оцењивања говора уз напомену да ниједна фаза тог циклуса није механичка, већ резултат процењивања настаје узајамном и нераскидивом везом која постоји између људског фактора (испитивачи и они који се тестирају), самог процеса спровођења тестирања и оствареног резултата тестирања (Luoma, 2009: 6). Тај циклус подразумева следеће активности: најпре тачно треба дефинисати шта се процењује, а затим развити, испробати и ревидирати задатке, критеријуме оцењивања и административне процедуре (нпр. упутства за спровођење тестирања, критеријуми оцењивања) које прате сам процес тестирања; потом, један део извођења теста подразумева међусобну комуникацију учесника у евалуацији или комуникацију са испитивачем како би показали своје говорне вештине; на крају, следи процењивање у којем оцењивачи примењују унапред јасно утврђене критеријуме оцењивања (Luoma, 2009: 5–7). Не може се порећи да је често веома тешко од кандидата на тестирању извући прилично уобичајене језичке обрасце типичне за разговор у стварном животу (нпр. испровоцирати кандидата да постави питање), па стога, испитивачи неретко манипулишу разговорима како би навели кандидате да кажу ствари користећи различите структуре, а то свакако може умањити аутентичност дискурса (Weir, 2005: 154).

У литератури (уп. Brown, 2003: 51, 53) налазимо и образац за спровођење процене усмене продукције у страном језику. Према таквој, општеприхваћеној форми, усмено тестирање треба почети и завршити ставкама које се не оцењују, а то значи питањима, загревање (упознавање) на почетку и коментарима на крају. Између њих, налазе се питања за проверу знања (читање наглас, кратки одговори на постављена питања, игра улога, описивање, монолог, дијалог). Технике тестирања говорења које се предлажу у литератури разврстане су у две групе:

- а) индиректне технике (нпр. задате ситуације у којима кандидати треба вербално да реагују на задати проблем, нарација на низу слика, усмено преношење информација на основу погледане табеле, графикона, илустрације) и
- б) директне технике (интеракција једног кандидата са другим или интеракција кандидата испитивачем кроз отворени разговор (енгл. free interview/conversation), контролисани интервју или монолошке задатке) (Weir, 2005: 144).

²⁰ Реч је о приручнику у списку литературе наведеном као Luoma, S. (2009). *Assessing speaking*. Cambridge University Press.

Пре него што изнесемо предлоге за могуће начине процењивања говорне продукције у српском као Л2, навешћемо неколико разлога за постојање потребе утврђивања нивоа језичких способности, знања и вештина приликом учења страног језика:

- објективно оцењивање постигнућа ученика у учењу страног језика неопходно је ради успостављања поверења на релацији ученик – наставник, а представа о томе колико је ученик успешан или неуспешан у савладавању одређене језичке вештине доприноси мотивацији у учењу језика;
- објективни тестови помажу при критичкој анализи адекватности одређених наставних метода и наставних материјала;
- стварање хомогених група ученика (уједначеног нивоа знања) могуће је једино применом одговарајућих тестова за класификацију ученика према њиховом знању језика;
- тестовима се испитују и критеријуми за познавање одређеног страног језика са специфичним циљевима употребе (нпр. за обављање одређених послова) (Dimitrijević, 1999: 19–22).

Овим разлозима додали бисмо и онај који је, како нам се чини, тренутно најприсутнији међу мотивима оних који тестирању приступају: потреба за поседовањем адекватног међународно признатог и стандардизованог документа којим се доказује познавање неког страног језика на одређеном нивоу знања, а све са циљем његове употребе за реализацију свакодневних личних, пословних, образовних и других циљева. Значајна улога провере знања језика може се видети, између осталог, и у политици и пракси миграција и држављанства, професионалној регистрацији лица која се баве пружањем здравствене заштите и слично, што свакако сведочи важности позиције коју процењивање нивоа знања језика има у савременом друштву (Weir, 2013: 2). Управо различите сврхе тестирања (утврђивање нивоа знања језика, испитивање успеха ученика у савладавању наставног градива на језичком курсу, проверавање усклађености наставног програма са постигнућем ученика и сл.) треба имати у виду пре креирања и спровођења било које врсте језичког теста (Hughes, 2003: 8).

У истраживању које је спровела Ј. А. Артер наводи се да су говорење и слушање две најважније вештине у свакодневном животу људи различитог узраста: ученици проводе од 45% до 70% свог школског дана говорећи и слушајући, а одрасли током свакодневних активности проводе од 30% до 65% свог времена у комуникацијским активностима, чији највећи део јесте слушање (Arter, 1989: 1). Управо из ових чињеница, које говоре о важности усменог изражавања, јасно се може уочити неопходност постојања могућности евалуације говорења на страном језику.

Процена усмене продукције до деведесетих година 20. века најчешће се заснивала на интеракцији уживо (на разговору лицем у лице) између испитивача (онога ко тест спроводи) и испитаника/кандидата (онога ко тест полаже) или на интеракцији у пару или у групи испитаника, при чему испитивач може имати или улогу посматрача или улогу учесника у комуникацији (Alderson and Banerjee, 2002: 92–93). Овакви начини процењивања говорне компетенције добили су много критика, а најчешће се замера то што су у таквим условима тестирања упитни објективност испитивача, однос (равноправност) испитаника приликом групног тестирања, тј. однос између способности усменог изражавања испитаника приликом тестирања и његове вештине говорења у ситуацијама које нису повезане са било каквим тестирањем (Alderson and Banerjee, 2002: 92–93). Као илустрацију наводимо потенцијални проблем са условом реципроцитета ако један од учесника доминира интеракцијом, јер други кандидат може имати ограничењу

прилику да покаже комуникативни потенцијал, или, са друге стране, ако је неко од кандидата више заинтересован за тему или задатак, интеракција може постати једнострана (Weir, 2005: 152–153).

Субјективност испитивача у спровођењу усмених тестова техником интервјуа, индивидуално или у групи/пару у неприродним комуникацијским условима доводи у питање ниво корелације резултата добијених тестирањем и начин језичког понашања испитаника (кандидата који приступа тестирању) у реалној (стварној, спонтаној, природној) говорној ситуацији (Dimitrijević, 1999: 59–60). У случају постојања само једног оцењивача при спровођењу тестирања, мора се водити рачуна о доследности оцена тог појединца или о поузданости унутар оцењивања, а када постоји неколико различитих оцењивача, важно је испитати доследност међу оцењивачима или поузданост оцењивача – у оба случаја, примарни узроци недоследности биће или примена различитих критеријума оцењивања на различите кандидате или недоследна примена критеријума оцењивања на различите кандидате (Bachman, 1995: 178). Упркос томе, уз пажљиво припремљене и договорене критеријуме може се формирати поуздана и валидна идеја о нивоу кандидата: показало се да се уз адекватну обуку оцењивача и стандардизацију процедура и критеријума који се користе, могу постићи поузданост и валидност оцењивања (Weir, 2005: 156).

Постоје два типа испитивача: један, који користи сложеније језичке структуре, стриктно контролише ток комуникације, не даје повратне информације, ставља пред кандидате комплексније захтеве у погледу вештина интеракције (очекује спекулације на задату тему, оправдање или оповргавање неког тематски задатог поступка итд.) и други, који користи једноставан језик и поставља једноставнија питања, пружа кандидату више подршке и повратних информација (Brown and Hill, 1998: 19). Испитивач и кандидат који учествују у провери усменог изражавања изложени су условима потпуно атипичним у смислу свакодневног говора, а додатно ситуацију компликује и чињеница да у условима испита кандидати увек говоре обраћајући се испитивачу, а не саговорнику (што одступа од онога што би се спонтано дешавало у реалним говорним ситуацијама) (Hughes, 2011: 88–89).

Дакле, питање утицаја који испитивач може имати на учинак кандидата и резултате тема је бројних научних истраживања. У једном од њих (Brown, 2004: 278–279) закључује се да се приликом полагања формалних тестова који се одвијају усмено, кроз разговор, од кандидата очекује да буду вешти не само у погледу давања језички тачних одговора, већ и да представе себе као вољне саговорнике, што значи да се при мерењу комуникативне компетенције заправо оцењују и лингвистички квалитети говора кандидата и његове вештине ступања у говорну интеракцију. Уз то, испитивачи би требало да буду свесни тога да њихов стил изражавања и понашања приликом подстицања говора и одржавања интеракција може утицати на квалитет и стил онога што кандидат износи у својим одговорима (Brown, 2004: 279). Због тога неки аутори сматрају да је за процену усмене продукције неопходно обезбедити интеракције са низом различитих саговорника како би се могла утврдити правична оцена укупне комуникативне компетенције за сваког кандидата (Brown, 2004: 279). У сваком случају, при разматрању употребе групних тестирања говора или испитивања у пару, не треба изгубити из вида да у свакој ситуацији говорник (који се тестира) треба да направи адекватан избор у употреби језика у зависности од формалности ситуације, друштвеног статуса различитих саговорника и низа других контекстуалних варијабла (Fulcher, 2014: 24).

(Пр)оцењивање степена вештине говорења, према неким ауторима (уп. Dimitrijević, 1999: 163–169), може се вршити на 2 начина:

а) индиректно (обично је реч о компјутерском тестирању) – овај начин тестирања се сматра објективнијим од директног тестирања јер се њиме испитују језички елементи (фонолошки, лексички, граматички, елементи културе страног језика) уз претпоставку да постоји висока корелација између способности испитаника (кандидата на тестирању) да влада наведеним језичким елементима и његове способности усмене продукције;

б) директно – овај начин тестирања говора се сматра субјективнијим јер је у директном тестирању још увек најзаступљенија техника интервјуа која по својој природи није објективна (да би се постигла већа објективност у тестирању говорења путем интервјуа/директног разговора са испитаником мора се велика пажња посветити условима и околностима спровођења тестирања – дужини интервјуа, броју испитивача и оцењивача, систему вредновања добијених одговора, предмету и вођењу разговора, могућности снимања интервјуа и слично).

У неким ранијим истраживањима за енглески као страни језик издваја се и полудиректно процењивање усменог изражавања (уп. Stansfield, 1989).²¹ Полудиректним тестом се говорење изазива помоћу снимака на касети, штампаног теста, брошуре и других облика стимулуса који не подразумевају директно учешће реалног саговорника, а посредством техника као што су читање наглас, понављање или довршавање реченице, именовање именица или глагола приказаних кроз цртеже/слике, описивање слике или низа слика итд. (Stansfield 1989: 2).²²

Као најзаступљенији начини оцењивања говорења на страном језику у литератури (уп. Taylor and Galaczi, 2011: 177–180) издвајају се:

а) холистичко (глобално, генерално)²³ оцењивање говорења које је базирано на улози испитивача (односно онога ко говорење оцењује), тј. на генералном утиску који испитивач стекне о усменом изражавању испитаника (онога ко ради тест, ко се тестира) и

б) аналитичко (појединачно, индивидуално)²⁴ оцењивање говорења засновано је на тестирању сваког појединачног елемента говорне вештине (граматичка тачност, флуентност, владање лексиком, изговор гласова итд.).

Иако су холистичке скале за оцењивање лаке за коришћење (немају велики број критеријума на које испитивач (и/или онај ко оцењује) треба да се усредреди током испитивања, што пружа могућност бржег оцењивања), њихов недостатак се огледа у томе што нису погодне за утврђивање предности и слабих страна вербалног изражавања за сваког кандидата који учествује у тестирању (Luoma, 2009: 62). Без обзира на ова

²¹ Неки истраживачи тврде да је полудиректно тестирање заправо исто што и индиректно тестирање јер се оба односе на тестирање које не подразумева интеракцију лицем у лице (уп. Fulcher, 2014: 190).

²² Најрепрезентативнији пример полудиректног тестирања јесте тзв. симулирани разговор за проверу способности усменог изражавања (енгл. simulated oral proficiency interview – SOPI). Такво тестирање подразумева тест на касети који се састоји од шест делова: први део садржи једноставна лична питања постављена на траци у симулираном почетном сусрету са изворним говорником циљног језика (током кратке паузе, кандидат бележи кратак одговор на свако питање); други, трећи и четврти део односе се на слике презентоване у тесту намењене утврђивању чињенице да ли испитаник може да продукује одговоре на средњем и напредном нивоу знања (нпр. да ли може да некеме да упутства користећи мапу, да опише а одређено место на основу цртежа и да исприча низ догађаја у садашњости, прошлости и будућности користећи дате слике као стимулусе); пети и шести део захтевају од испитаника да прилагоди своје стратегије дискурса одабраним темама и ситуације из стварног живота и њима се процењују способности испитаника да креирају садржај и користе језик у функцијама карактеристичним за напредни и виши ниво знања (Stansfield, 1989: 2).

²³ енгл. holistic (or global) scoring (Taylor and Galaczi, 2011: 177)

²⁴ енгл. analytic (or profile) scoring (Taylor and Galaczi, 2011: 179)

ограничења, нека истраживања су показала поузданост холистичке методе евалуације: испитивањем односа између холистичких судова о усменој вештини (на почетном, средњем и напредном нивоу) и објективне мере синтаксичке зрелости у интервјуима за усмено изражавање је показано да објективне мере синтаксичке зрелости корелирају са холистичким оценама (за детаље в. Halleck, 1995: 223–224). Са друге стране, скале за аналитичко оцењивање садрже велики број критеријума проистеклих из дескриптора за различите нивое знања, а њихова предност је у томе што садрже детаљна упутства за оцењивање и пружају увид о специфичним предностима и недостацима у усменом изражавању сваког појединачног кандидата на тесту (Luoma, 2009: 68).

Оба начина евалуације говорења, дакле, имају своје предности и мане, али до данас није утврђен објективан и поуздан вид оцењивања говора на страном језику, који би се доследно могао користити у тестирањима за различите потребе.

Тестирањем усменог изражавања требало би да се мере:

а) језичка компетенција – фонологија (изговор, акценат, интонација), прецизност, одн. тачност у употреби језика (синтакса, речник, кохезија) и флуентност (оклевање, понављање, реструктурирање реченица и сл.),

б) стратешки капацитет (нпр. уопштавање, парафразирање, стратегије избегавања одговора итд.),

в) текстуално знање (структура разговора, промена теме, давање/узимање речи, отпочињање и завршавање разговора),

г) прагматично знање (прикладност, импликатуре) и

д) социолингвистичко знање (ситуационо, тематско и културолошко) (Fulcher, 2014: 48).

Дакле, да би се нечија способност усменог изражавања на страном језику ваљано проценила, неопходно је узети у обзир велики број фактора који би могли имати удела на усмено изражавање и утицаја на вештину говорења: граматика (познавање, а пре свега примена морфолошких и синтаксичких правила), изговор гласова страног језика, течност у говорењу (флуентност), акценат и интонација изговореног, речник (употреба адекватних речи и израза), дужина усменог излагања, могућност вођења разговора (дијалога) и слично. Наведени чиниоци морали би се посматрати истовремено, као целина, јер је усмена продукција на страном језику могућа једино уколико ученик влада (у мањој или већој мери, у зависности од нивоа знања) свим наведеним елементима говора.

Процена усмене продукције сложенија је од процене осталих вештина (а најсличнија је процени вештине слушања) утолико што се мора одвијати у реалном времену (говорник у датом тренутку треба језички адекватно да одговори на захтев или констатацију саговорника), говорење је праћено невербалним знацима, а будући да се комуникација одвија лицем у лице, користи се непосреднији, конкретнији и једноставнији вокабулар којим се жели задовољити потреба за интеракцијом у датом времену и на датом месту; уз то, вештина говорења је мање линеарна од нпр. вештине писања или читања јер је неминовно праћена паузама (током говорења), карактеришу је непотпуне реченице, понављања, замуцкивања и слично (Arter, 1989: 7). Да би се најобјективније и најправичније спровело тестирање говорења, неопходно је, дакле, у обзир узимати и карактеристике онога ко тестирању приступа (нпр. његову личност, узраст, пол итд.), и ефекат који саговорник може да има на њега, и карактеристике задатака (укључујући и временски оквир за извршење задатка јер то може знатно утицати на говорну продукцију), и постојање скале оцењивања која мора бити експлицитно повезана са оним што покушавамо да кажемо о ономе ко се тестира, и улогу оцењивача

(O'Sullivan, 2012: 235). Сврха процене усмене продукције тестирањем мора бити систематско прикупљање доказа (кроз различите типове задатака) за способност ученика да се понаша у низу ситуација много ширих од оних које би могле бити узорковане током теста, односно извођење закључака о вероватном успеху или неуспеху будућег учинка кандидата у контексту који није тест (Fulcher, 2014: 47).

5. ПРОЦЕНА УСМЕНЕ ПРОДУКЦИЈЕ У СРПСКОМ КАО СТРАНОМ ЈЕЗИКУ

Иако се говорење сматра најдрагоценијом вештином, чије савладавање сасвим сигурно олакшава учење читања и писања на страном језику, тестирање усмене продукције на страном језику најмање је развијено и описано међу свим вештинама у теорији језичког тестирања, што је највероватније условљено одсуством разумевања од чега се заправо састоји вештина говорења, тј. усмена продукција (Lado, 1964: 239). Несумњиво јесте тако јер је врло тешко поставити стандарде за постигнуће у говорној продукцији на страном језику: веома комплексан задатак представља утврђивање правила за процену граматичког знања и лексичког опсега које неко треба да поседује како би се његова способност говорења на страном језику измерила скалом која говорну компетенцију мери по нивоима знања (A1–Ц2). Чак и ако се у обзир узму постојећи дескриптори за процену вештине говорења изложени у Оквиру из 2020. године (или његовим ранијим издањима), које смо навели у претходном поглављу овог рада, утврђивање прецизне скале за мерење усмене продукције српског као страног језика (и сваког страног језика појединачно) представља врло сложен задатак. О томе сведочи и закључак Н. Димитријевића да се говор не може непосредно и објективно тестирати, али да се увек може тежити већој објективизацији оцењивања усмене продукције на страном језику (Dimitrijević, 1999: 162–163). Настојаћемо да у овом поглављу представимо све важне елементе процеса оцењивања усмене продукције у српском као страном језику, опишемо могућности примене познатих дескриптора и осмислимо посебне испитне материјале и табеле за прецизнију евалуацију српског као страног језика на свим нивоима знања.

5.1 НАСТАВНИ ПЛАНОВИ И ПРОГРАМИ ЗА СРПСКИ КАО СТРАНИ ЈЕЗИК

У наставном Програму српскохрватског језика за стране држављане (2 семестра) из 1987. године предвиђена је интензивна свакодневна настава која се одвија на Филолошком факултету Универзитета у Београду током два семестра и којом би се странци оспособљавали за усмено и писмено комуницирање на нашем језику. Поменути Програмом предвиђено је усвајање лексике (у поглављу 5.4 ћемо детаљно представити захтевани лексички минимум) и граматике (фонетика, фонологија, морфологија и творба речи, синтакса и правопис), али се пажња посвећује и историји српске књижевности са историјом културе и цивилизације (почеци словенске писмености, средњовековна, народна, ренесансна књижевност, дело Вука Караџића, српски реализам, српска поезија, српска драма и српски роман 20. века). За разлику од модернијих (новијих) програма, овај је базиран на усвајању граматичких структура, мада

не искључиво јер се пажња посвећује оспособљавању кандидата за комуницирање у свакодневним комуникативним ситуацијама.

Центар за српски као страни језик на Филолошком факултету у Београду од 2004. године изменио је раније успостављени наставни програм учења и полагања српског као страног језика, а 2009. је објављена збирка тестова за полагање испита из српског као страног језика, у којима су се осим тестова коришћених за провере знања у Центру од 2004. до 2009. године, нашли и дескриптори очекиваног знања српског као страног језика у писаној и усменој комуникацији за шест нивоа знања (A1–Ц2). Већ тада, јасно је назначено да се писменим делом тестирања, у складу са европским стандардима, почињу проверавати језичке вештине слушање (диктат, разумевање слушаног текста), читање и писање (транскрипција на ћирилицу, писање текста), као и употреба језика (употреба граматике), док се на усменом делу испита проверавају говорне компетенције кандидата (читање, разумевање, изговор, правилна употреба граматике и лексике у конверзацији, елементи социокултурне компетенције) (Крајишник и Маринковић 2009: 6). Збирка садржи предлог уџбеника и приручника за српски као страни језик, а поменути дескриптори за сваки од нивоа знања представљају окосницу наставног програма.

Крајем 2018. на сајту Центра за српски као страни језик у Београду објављени су детаљни описи структуре испита (писменог и усменог) из српског као страног језика, као и правила за полагање испита. У њима се, у складу са препорукама у стандардима изнетим у досадашњим издањима Оквира, проверавају комуникативне компетенције тестовима доследно структурираним по језичким вештинама. Скоро три године касније, у марту 2021. године, на основу *Тестова за полагање српског као страног језика* (из 2009. г.), настали су описи нивоа знања (A1–Ц2) за потребе полагања писменог и усменог дела испита из српског као страног језика, објављени на сајту Центра за српски као страни језик филолошког факултета у Београду.²⁵ Ти документи заправо представљају најновије утврђене дескрипторе за српски као страни језик којима се, за свих шест нивоа (A1–Ц2), утврђује очекивано познавање писма и правописа, лексике, граматике (фонологије, морфологије и синтаксе), али и успешност савладаности усмене продукције (читање наглас, опис илустрације, монолог и конверзација). За разлику од Програма из 1987. године, све касније препоруке програма и провера знања изложене у виду дескриптора (2009. и 2021. године), више пажње посвећују стицању комуникативне компетенције, не занемарујући притом ни граматичке структуре српског језика.

Постоје још и План и програм наставе и учења и Стандарди образовних постигнућа за Српски као страни језик, објављени у Службеном гласнику Републике Србије број 15/19, који су сумирани 2021. године у приручнику *Српски као страни језик – приручник за наставнике*²⁶ у виду смерница за реализацију наставе.

Не може се пренебрегнути чињеница да постоји објективни недостатак упутстава, планова, програма и стандарда за српски као страни језик за различите намене и различите узрасте. Невелик број постојећих уџбеника се, стога, неретко узима као оквирни или доследни план и програм за дати ниво учења. Уз све то, објективне потешкоће у успостављању стандарда за наставу и учење српског као страног језика условљене су одсуством законских прописа у погледу изричитих захтева за поседовање

²⁵ Описи за све нивое доступни су на адреси: <http://learnserbian.fil.bg.ac.rs>, последњи пут приступљено 14. 11. 2022. године.

²⁶ Приручник је доступан на адреси: <https://zuov.gov.rs/srpski-ka-strani-jezik-prirucnik-za-nastavnike/>, последњи пут приступљено 14. 11. 2022. године.

одговарајућих сертификата (потврда) о познавању српског као страног језика за различите потребе (регулисање боравака или стицање држављанства, образовање и запослење у Републици Србији и тако даље).

5.2 ГРАМАТИЧКА, ЛЕКСИЧКА И ФОНОЛОШКА КОНТРОЛА КАО (НЕ)ОБАВЕЗНИ ДЕО ПРОЦЕНЕ УСМЕНЕ ПРОДУКЦИЈЕ У СРПСКОМ КАО СТРАНОМ ЈЕЗИКУ

Сви који уче страни језик морају бити у стању да правилно артикулишу гласове и речи и створе звукове који преносе значење (јер се звук сматра спољашњом манифестацијом говора), а неопходан предуслов за то свакако јесте разумевање фонетске структуре језика на нивоу појединачне речи и разумевање интонације (Fulcher, 2014: 25). Неки аутори истичу и да је кључни елемент у настави говорења заправо изговор, као и да разумљиви говорници који се перципирају као доступни ученицима треба да се користе у настави јер се тиме показује поверење у говорење другог језика и ученици охрабрују да језик користе. (Alonso Alonso, 2018: 234).

Спонтани говор карактеришу различит темпо говорења, паузе, понављања, варијације у висини, јачини и боји гласа и сл. Управо та нејезичка обележја говора су оно што доприноси преношењу адекватног и потпуног значења порука међу саговорницима. Због тога, ове параметре не можемо занемарити приликом процењивања нечије усмене продукције, мада је врло сложено питање како доћи до критеријума објективне процене. Проблем настаје зато што људи имају тенденцију да суде о статусу изворног или нематерњег говорника на основу његовог изговора, што лако наводи на закључак да стандард према којем треба „мерити“ говор ученика страног језика мора бити говорење изворног говорника језика који се учи (Luoma, 2009: 10). На тај начин, долази се до ситуације у којој се испитивачи сусрећу са питањем статуса дијалеката (треба ли очекивати од ученика датог језика да се фокусира на учење само једног стандарда, а да остале, стандардне и нестандардне, регионалне варијанте тог истог језика занемари), али и са објективном немогућности странца/ученика страног језика да достигне ниво изворног говорника (у идеалном смислу, усвојивши језик са свим његовим лингвистичким и екстралингвистичким обележјима) (Luoma, 2009: 10). Иако се велики део истраживања фокусира на изворног говорника као узор, савремена глотодидактика кориснике страног/другог језика поставља као норму, а не изузетак (Alonso Alonso, 2018: 235).

На нивоу изговора речи, ученици страног језика суочавају се са проблемом неразликовања свих гласова у новом језику, посебно оних који не постоје у њиховом матерњем језику или у језицима које већ знају. Будући да грешке у изговору, који се сматра једним од најважнијих елемената говорне културе, могу довести до тешкоћа у споразумевању, услов за савладавање страног језика јесте усвајање његовог фонетског и фонолошког система, не само артикулације гласова, већ и динамике и интонације – фонетске грешке утичу на звук гласова, речи, израза, реченица, а фонолошке могу нарушити и смисао изреченог (Раичевић, 2007: 109–110). У вези са тим, поставља се питање ли је комуникативна функционалност у свакодневним комуникативним ситуацијама довољна за позитивну оцену приликом процене усмене продукције? Ако није, на који начин би се прецизно могле оцењивати граматичка, лексичка и фонолошка исправност говора онога ко учи дати језик као страни? Увидом у постојећу литературу, јасно нам је да нема коначног нити јединственог и тачног одговора на ова питања, а ми ћемо, за потребе овог рада покушати да укажемо на различите могућности (мишљења и

аспекте) сагледавања проблема евалуације говорења приликом учења српског као страног језика.

У Оквиру из 2020. г. читаво поглавље (уп. Оквир 2020: 130–136) посвећено је лингвистичкој компетенцији у учењу страних језика, па се детаљно обрађују и граматичка тачност, лексичка и фонолошка контрола. Према Оквиру (2020: 132), граматичка тачност заправо је способност ученика страног језика да се усредсреди на граматичке облике док артикулише мисао. Занимљиво је поменути да су нека истраживања за енглески, француски и немачки језик показала да граматичка непрецизност расте како ниво знања расте (негде од око Б1 нивоа) јер тада ученик почиње да користи језик самосталније и креативније (Оквир, 2020: 132). То свакако треба имати у виду приликом процене усменог излагања ученика будући да је његов фокус током спровођења тестирања или приликом (спонтаног) усменог изражавања усмерен на извршење комплексног задатка (захтева да нешто каже, објасни): мора истовремено водити рачуна да говори граматички тачно (показује извршен степен граматичке контроле), комуницира течно, лексички је прецизан у излагању (одговара на задато питање или тему) и слично. Контрола вокабулара или лексичка контрола односи се на могућност ученика да у зависности од теме и свог нивоа владања страним језиком на адекватан начин прави избор међу речима и изразима које зна и користи их у одговарајућем контексту како би одговорио на захтев (Оквир, 2020: 132). Акцент се традиционално, у настави страних језика, сматра обележјем лоше фонолошке контроле (Оквир, 2020: 133). Међутим, новија истраживања су појам фонолошке контроле објаснила проширујући фокус са акцента на звучну артикулацију гласова и прозодијске карактеристике говора (Оквир, 2020: 133). Дакле, Оквиром (2020: 133) се сугерише да приликом процене усмене продукције, а обавезно узимајући у обзир социолингвистички аспект, потребе ученика и контекст усменог излагања, пажњу треба обратити на изговор (степен прецизности и јасноће у артикулацији гласова језика који се учи), али и на могућност употребе прозодијских средстава (нпр. акцента, интонације) како би се пренеле и одређене нијансе у значењу лексема и(ли) израза.

Неки аутори (уп. Kang and Moran, 2014: 176, 184), који су истраживања спроводили на испитном материјалу за процену степена усвојености енглеског као страног језика, подсећају да у контексту глобалне комуникације циљ више није достизање и усвајање свих норми изворног говорника (мада томе још увек тежи већина наставника и ученика страних језика), већ је пажња усмерена на приближавање компетенцијама изворног говорника, при чему не треба заборавити да сегменталне и супрасегменталне карактеристике говора ученика имају значајно место како у учењу, тако и у употреби језика и евалуацији стеченог знања: сегменталне (артикулација гласова) и супрасегменталне (темпо говора, акценат, интонација, паузе у говорењу) карактеристике говора могу озбиљно утицати на разумевање (са)говорника, одн. на утисак који испитивачи (они који (пр)оцењују знање) имају о степену владања датим страним језиком.²⁷ Упркос томе што кључ успешно сроведене (пр)оцене усменог изражавања треба тражити у разумљивости и разумевању изреченог (не у прецизној и тачној артикулацији изолованих гласова, већ у изговору као делу усмено пренесене поруке), треба имати на уму да оцењивање (не)прецизног изговора (прозодије и акцента) и флуентности изражавања (коју је тешко дефинисати јер, као и разумљивост и разумевање, представља психолошку реалност) никако не треба занемарити ни приликом

²⁷ Канг је за енглески као страни језик спровео истраживање о томе како разлике у флуентности и кохерентности изражавања, богатству адекватно одабраног лексичког материјала, граматичкој тачности и прецизности изговора гласова енглеског језика утичу на разлике у нивоима, од Б1 до Ц2 (уп. Kang, 2013: 40–48).

учења ни приликом тестирања: потребно је стандардизовати процену артикулације и прозодијских средстава говора и обучити предаваче како да ефикасно предају то што неизоставно чини део комуникативних потреба ученика (Levis, 2006: 252–253, 267).

У хрватском као страном језику, у процени говорења на нивоу Б2, пажња се посвећује глаткоћи у говору, владању фонолошким системом (гласовима и интонацијом), изговору, тј. говорним обележјима (Jelaska et al., 2015: 33). Уз то, нека истраживања су показала да је начин (из)говора у великој мери повезан са степеном усвојености хрватског као страног језика, тј. способношћу комуникације на хрватском као страном: *Niska ocjena izgovora podrazumijeva i slabiju usvojenost hrvatskoga, a isto tako i slabiju komunikaciju na hrvatskome* (Šafarić, Čalušić, Mildner, 2006: 52, 56).

У прагу знања²⁸ за словеначки као други и страни језик наводи се да комуникација не може да тече глатко ако говорници у одређеној мери не поштују граматичке, лексичке и фонетске норме, али да свакако ефикасност комуникације треба ставити испред граматичких знања (Ferbežar et al., 2004: 176, 139). Свака грешка у изговору фонемских парова или у избору и изговору појединих граматичких категорија може довести до неспоразума у комуникацији, али у великом проценту случајева, комуникација се може сматрати успешном јер слушаоци/саговорници разумеју сврху поруке иако примећују да има грешака у говору (Ferbežar et al., 2004: 139). Са друге стране, мноштво граматичких и лексичких грешака у говору чини комуникацију неуспешном, па је препорука сваком ученику словеначког као страног језика за достизање комуникативног прага у словеначком као другом и страном језику да се води следећим циљевима: да га као говорника лако разумеју (и изворни говорници и страни говорници словеначког језика) и да као слушалац може да разуме шта говоре његови саговорници (Ferbežar et al., 2004: 176). Треба имати у виду и то да учење словеначког као страног језика прилично отежава акценат речи, који није увек у истом слогу у речи, па га говорници морају учити заједно с лексемом, односно у говорној ситуацији (Ferbežar et al., 2004: 179). Будући да се тонски акценат не може научити, он није уврштен у говорни праг знања (Ferbežar et al., 2004: 179).

Поменули бисмо још и да је Програм српскохрватског језика за стране држављане (за два семестра учења) из 1987. године предвиђао фонетска вежбања као саставни део наставног процеса и неизоставни део усвајања српског као страног језика. Тим Програмом прописано је усвајање што правилније артикулације гласова, прозодијских елемената (место, квантитет и квалитет акцента, правила српске акцентуације) и, само информативно, екавског и ијекавског изговора у првом семестру, а затим, у другом семестру и разумевање и усвајање фонолошке функције акцента, акценатских целина и реченичне интонације.

У настави српског као страног језика, најзначајније је поступно уводити ученике у граматички систем српског језика константно водећи рачуна да граматичке категорије не постану доминантан предмет учења и потпуно потисну или ставе у други план усвајања нове лексике (Маринковић, 2016: 89, 93). Стога би на почетку усвајања српског као страног језика увек требало користити примере фреквентних морфофонолошки доследних лексема на којима се граматичке категорије представљају ученицима (Маринковић, 2016: 89). Приликом успостављања критеријума за процену усмене продукције, ниједан од језичких нивоа (морфологија, фонетика, фонологија, лексика,

²⁸ Праг ниво представља виши ниво владања језиком у односу на базични ниво, што подразумева владање основним знањима из фонетике, граматике и лексике, као и умењима практичног коришћења језика у свим видовима говорне делатности (Раичевић, 2011: 144). У савременој методици наставе језика на европском језичком подручју обично се ниво Б1 сматра прагом знања.

синтакса) не треба посматрати независно од других јер ће (не)познавање једног језичког нивоа увек бити узрок (не)познавања другог. Граматички минимум једног језика као страног подразумева овладавање следећим граматичким категоријама: морфологијом, интонацијом, одн. акцентологијом, синтаксом и конгруенцијом тог језика (Маринковић, 2007: 118).

Аутори готово свих уџбеника за (српски као) страни језик без изузетка би се сложили са тврдњом да усвајање морфологије, фонетике, фонологије и лексике представља стожер усвајања (српског као) страног језика. Међутим, увидом у постојећу уџбеничку литературу за усвајање српског као страног језика, могло би се рећи да за српски као страни језик не постоји преовлађујуће мишљење о томе да ли и у којој мери треба странцима предавати прозодијски систем српског језика. Углавном се у уџбеницима ова тема и не помиње, о њој се може учити из *Граматике српског језика за странце* Павице Мразовић и Зоре Вукадиновић (поглавље посвећено акцентологији се налази на стр. 51–56, али су и примери који се наводе у читавој граматици акценатовани), *Serbian/Croatian for Foreigners* Славне Бабић (на стр. XII–XIII, акценатована је и већина примера у читавом уџбенику) и *Srpskohrvatski jezik za strance I* Божа Ћорића (у уводном делу и уџбеника и у граматичким прегледима наводе се акценатовани примери). Дакле, према наведеним насловима, можемо закључити да се о заступљености о акценатског система у настави српског као страног језика раније водило рачуна, али да новија уџбеничка литература ову тему потпуно изоставља, не наводећи чак ни инструкције за читање текстова.

Како А. Батас наводи, морфофонолошке алтернације предмет су изучавања како на почетном, тако и на свим осталим нивоима знања српског као страног језика, међутим, акценатске алтернације се не предају ни на једном нивоу (Батас, 2020: 90). Чини се да већина предавача и аутора уџбеника српског као страног језика сматра да су акценти у настави српског као страног језика непотребни (Божовић, 2016: 96; Батас, 2020: 90). Невелик број аутора износи своја запажања о усвајању акценатског система у српском као страном језику, а нама је за потребе овог рада од великог значаја да неке од поменутих запажања представимо и прокоментаришемо из позиције улоге акценатуације у процени усмене продукције у српском као страном језику.

Неки аутори предлажу увођење акцената у наставу српског као страног језика кроз системски приступ – не изучавати акценат речи независно једних од других (нпр. у оквиру једне врсте речи), већ кроз систем речи удружених у акценатске парадигме у којима постоје акценатске алтернације (Батас, 2020: 90–91). Сугерише се и следећи редослед увођења акценатског система у наставу српског као страног језика: требало би уводити најпре оне примере у којима нема никаквих алтернација (нпр. гл. *памтити* у инфинитиву, радном гл. придеву, 1. л. јд. презента и 3. л. мн. презента и 2. л. јд. императива), а потом представљати оне примере који илуструју промену места акцената (нпр. *послати* у радном гл. придеву и императиву), затим, промену квантитета (нпр. гл. *сарађивати* у 1. л. јд. презента и у радном гл. придеву) и, најзад, квалитета дугих, па онда и кратких акцената (нпр. гл. *спавати* у 1. л. јд. презента и у радном гл. придеву; гл. *попити* у 2. л. јд. императива и радном гл. придеву) (Батас, 2020: 94–99).

Д. Божовић (2016: 95–113) у свом истраживању анализира наставу новоштокавског акцената за странце из угла наставника српског као страног језика и из позиције ученика српског као страног језика који су похађали течај посвећен акцентима српског језика. Ауторка износи следеће закључке: предавачи српског као страног језика углавном заступају став да је настава акцената у српском као страном језику непотребна, презахтевна (и за наставника и за ученика) и да се акцентима, уколико се укаже потреба

за њиховим објашњењем на напредним нивоима учења, посвећују један део часа, а грешке у акцентима исправљају понекад – недоследно без утврђеног правила (Божовић, 2016: 96–98); усвајање знања о акценатском систему доприноси побољшању у читању текстова (ученици читају течније када савладају и вежбају правила акценатског система), а посебно је драгоцено ученицима дати текстове са означеним акцентима, или са означеним местом и квантитетом акцента, како би што боље савладали супрасегменталне елементе српског језика (Божовић, 2016: 98–112).

Будући да је акценатски систем српског језика веома сложен (четири акцента са опозицијама у квантитету (дуго : кратко) и квалитету (силазно : узлазно), неакцентоване дужине, мешовити тип дистрибуција акцента), тешко је успоставити један тачан одговор на питања треба ли странцима, на који начин и у којој мери предавати акценте и како њихово (не)познавање оценити при евалуацијама које се спроводе нпр. зарад добијања одређеног сертификата о познавању српског језика. Најпре, мишљења смо да би током регуларне наставе свакако требало указивати ученицима на грешке које праве у акценту и интонацији. Такве грешке би се, верујемо, могле исправити вишеструким понављањем правилно изговорене синтагме/исказа приликом указивања на грешку (без детаљног теоријског излагања о квалитету, квантитету или позицији акцента). Свакако би наставник својим правилном изговором, акцентуацијом и интонацијом на сваком часу, од његовог почетка до краја, требало да буде узор за правилан (из)говор који ученици на почетку учења српског као страног језика неминовно усвајају имитирањем наставниковог (из)говора. То никако не значи да на највишим нивоима учења језика странцима не треба представити и дијалекатске облике нашег језика, напротив, богатство нашег акценатског система би тада требало и приказати кроз дијалекатске нијансе употребе језика у контекстима познатим ученицима. Сматрамо да би претенциозно било очекивати и да ће странац (па чак и онај који српском језиком влада на највишем нивоу) бити у могућности да говори савршеним стандардним језиком (стандардним акцентом) без иједне грешке у говору, а још мање да акценатске, па и лексичке, особености дијалеката користи тачно у спонтаној комуникацији. Томе у прилог говори и тврдња Ј. Јокановић-Михајлов (2012: 22) да је интонација изворног говора језичка карактеристика која увек одаје језичко порекло говорника јер се управо она најтеже усваја. Дакле, на основу (не)правилног изговора и (не)правилне акцентуације лако ћемо препознати сваког странца који говори српски језик, чак и ако је тај странац овладао српским језиком на високом нивоу (Б2, Ц1, Ц2).

Колико нам је познато, до сада не постоје јасно дефинисана упутства за подучавање странаца српској ортоепији и(ли) акценатском систему, али би то свакако допринело квалитету наставе и побољшању степена владања вештином говорења у српском као страном језику. Таква упутства би, према нашем виђењу, требало да пре свега садрже објашњења о томе какав наставни материјал и који тип вежби би требало користити на лекторским часовима за лакше савладавање акцента и интонације. Теоријско представљање и описивање акценатског система странцима свакако не би требало поистовећивати са начинима предавања акцената матерњим (изворним српским) говорницима. Теорију би, у случају српског као страног језика, по овом питању требало свести на минимум, а све потребно (нпр. позицију, квантитет, квалитет акцената) представљати странцима који уче српски језик кроз примере практичне употребе, и то не примере изолованих речи или парова речи, већ целовите исказе (реченице). Један од најчешћих примера са којим се странци већ на почетку учења српског језика сретну, а који и веома добро запамте као илустрацију дистинкције дуго : кратко јесте пример *Ја сам сам*. (за почетак свакако није неопходно објашњавати енклитике и речи са акцентом, већ само указати на то да је квантитетска опозиција важна у српском језику).

Уз наведено, можда би у наставу српског као страног језика требало увести и обавезну употребу неког акцентованог речника, а то би могао бити једнотомни *Речник српскога језика*, који је, према оцени Ј. Јокановић-Михајлов (2012: 23), поуздано акцентовани обимни речник српског језика. Употребу речника не би требало свести на пасивно читање информација (акцента, граматике, значења речи), већ би се требало радити на осмишљавању разговора и излагања, дијалога и монолога између ученика, одн. ученика и предавача.

Чини нам се и да би читање наглас акцентованих текстова (или бар текстова са означеним местом и квантитетом акцента) допринело флуентности у усменом изражавању странаца. Приликом препричавања прочитаног или одслушаног текста, наставници би требало да указују ученицима – странцима на грешке у акценту и интонацији. Када се приликом процене усвојености усмене продукције од странца захтева да прочита наглас текстове написане ћирилицом и латиницом, тиме се заправо жели утврдити да ли странац познаје фонетски систем српског језика, познаје ли оба писма и да ли и у којој мери влада акцентом и интонацијом српског језика. Уз то, врло је једноставно, на основу интонационих карактеристика и различите сегментације изговореног, приликом процењивања усменог изражавања чути разлику између прочитаног и спонтано изговореног. Темпо говорења, (честе) паузе у говору, понављања, замуцкивање јасно упућују на могуће проблеме са којима се странац сусреће приликом прозодијске организације говора. Управо то испитивачи/оцењивачи на тестирању процењују као недостатак флуентности у говору.

Овом питању пажњу посвећује и Оквир (2020), а будући да се бавимо темом процене вербалне продукције у српском као страном језику, овом приликом ћемо се осврнути на прагматичку компетенцију, односно на један њен део – флуентност у говору. Термин *флуентност у говору* подразумева укупну спретност у усменом изражавању и способност неометане говорне продукције, одн. брз, течан, разумљив и ефикасан начин саопштавања мисли или комуникативне намере у временским интервалима типичним за комуникацију у реалним животним ситуацијама (Kogmos, 2006: 165). У дефиницију течног или флуентног говорорења свакако треба укључити и појаве као што су: оклевања која се састоје од пауза, које могу бити непопуњене или испуњене, понављање слогова или речи, промена/замена речи, исправљање употребе кохезивних средстава, посебно заменица и слично (Fulcher, 2014: 30). Истраживања су показала да су најбољи критеријуми за утврђивање флуентности на страном језику брзина говорења (што је број слогова који се изговоре по минути, као и дужина (течног) говорења (а то је просечан број слогова изговорених у исказима између пауза од 0.25 секунди па навише) (Kogmos, 2006: 162–163). Главни концепти течног говорења (способност конструисања исказа упркос оклевању и паузама (нижи нивои), способност одржавања разговора, лакоћа и спонтаност изражавања) узети су у обзир приликом формирања скале флуентности у говору за сваки од нивоа језичке компетенције Оквиру (2020: 142):²⁹

Ц2	Може да изражава своје мишљење опширно, без напора, не оклевајући, природним током говорења. Прави паузе само када размишља о правим речима које су му/јој потребне да изрази своје мисли или да нађе одговарајући пример или објашњење.
----	--

²⁹ Наведени дескриптори су у потпуности преузети из Оквира, 2020 (стр. 142), а са енглеског језика их је превела ауторка овог рада, Биљана Николић Мастоћ.

Ц1	Може да се изражава течно и спонтано, готово без напора. Само концептуално тешке теме могу ометати природни, глатки ток језика.
Б2	Може спонтано да комуницира, често показујући изузетну флуентност и лакоћу изражавања у дужим и комплекснијим деловима говора.
	Може да говори прилично добрим темпом, упркос томе што може оклевати док трага за обрасцима и изразима и што има мало приметно дугих пауза. Може да ступи у интеракцију са одређеним нивоом флуентности и спонтаности, што омогућава редовну интеракцију са говорницима циљног језика без вршења притиска на било коју страну.
Б1	Може се релативно лако изражавати. Упркос неким проблемима у формулацијама, што резултира паузама, може наставити говорење ефикасно без помоћи.
	Може наставити говорење разумљиво, иако је прављење пауза за граматичко и лексичко планирање и поправљање врло очигледно, поготово у дужим деловима слободне продукције.
А2	Може себе учинити разумљивим у кратким излагањима упркос томе што су паузе, лажни почечи и преформулације веома очигледни.
	Може конструисати фразе о познатим темама са довољно лакоћом за вођење кратких разговора, упркос врло приметном оклевању и лажним почецима.
А1	Може да управља веома кратким, изолованим, претежно унапред припремљеним исказима, правећи пуно пауза за тражење одговарајућег израза, артикулацију мање познатих речи и поправљање комуникације.
НУЛТИ НИВО ЛЕЗИЧКЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ (тзв. <i>pre-A level</i>)	Може управљати врло кратким, изолованим, увежбаним исказима, користећи гестове и тражећи помоћ када је потребно.

Оквир такође садржи дескрипторе за квалитативне карактеристике говорног језика (проширене фонологијом) (Оквир, 2020: 183–185).³⁰

³⁰ Наведени дескриптори су у потпуности преузети из Оквира, 2020 (стр. 183–185), а са енглеског језика их је превела ауторка овог рада, Биљана Николић Мастој.

	ОПСЕГ	ТАЧНОСТ	ФЛУЕНТНОСТ	ИНТЕРАКЦИЈА	КОХЕРЕНЦИЈА	ФОНОЛОГИЈА
Ц2	Показује велику флексибилност у погледу преформуације идеја у различитим језичким формама како би прецизније пренео/пренела финије нијансе у значењу, нагласио/нагласила важне информације, како би направио/направила разлике и елиминисао/елиминисала двосмисленост. Такође добро користи идиоматске изразе и колоквијализме.	Одржава конзистентну граматичку контролу сложеног језика, чак иако је пажња иначе ангажована, нпр. у планирању, у посматрању реакција саговорника.	Може се спонтано изразити природним, течним колоквијалним језиком, избегавајући све потешкоћа тако да саговорник не примети.	Може да комуницира са лакоћом, вешто, прикупљањем и коришћењем невербалних и интонационих нијанси очигледно без напора. Може се укључити у заједнички (везани, спојени) дискурс (говор, предавање), потпуно природно мењајући тему, позивајући се на друге током говорења, користећи алузију итд.	Може створити кохерентан и кохезиван дискурс користећи одговарајућа различите обрасце и широки спектар конектора и других кохезивних елемената.	Може да употреби читав спектар фонолошких особина на циљном језику са високим нивоом контроле, укључујући прозодијске особине као што су акценат и реченица, ритам и интонација, тако да су нијансе значења његове порукe јасне и прецизне. Разумљивост на било који начин не утиче на карактеристике нагласка који може бити задржан из других језика.
Ц1	Добро користи широк спектар језика што му/јој омогућава да одабере формулацију да се јасно изрази, одговарајућим стилем, о великом броју општих, академских,	Константно одржава висок степен граматичке тачности; грешке су ретке, тешко уочљиве и	Може да се изражава тачно и спонтано, готово без напора. Само концептуално тешке теме могу	Може одабрати одговарајућу фразу из расположивог распона функција дискурса да уведе своја запажања	Може да произведе јасан, течни, добро структуриран говор, показујући контролисану	Може да употреби читав спектар фонолошких особина у циљном језику, са довољно контроле како би се обезбедила

	професионалних или слободних тема, без ограничавања онога што он/она жели рећи.	углавном се исправљају када до њих дође.	ометати природни, течни језика.	како би добио/добила или задржао/задржала и вешто довео/довела у везу свој допринос и допринос других говорника.	употребу организационих образаца, конектора и кохезивних елемената.	разумљивост у целини. Може артикулисати готово све гласове циљног језика; неке од особина акцента из других језика могу бити приметне, али уопште не утичу на разумљивост.
Б2+						
Б2	Језик зна довољно да може давати јасне описе, изразити ставове о најопштијим темама, без много уочљивог тражења речи, користећи неке сложене реченице.	Показује релативно висок степен граматичке контроле. Не прави грешке које изазивају неспоразум и може исправити већину грешака.	Може да говори нормалним темпом, иако се дешава да оклева док трага за обрасцима и изразима и прави мало приметно дугих пауза.	Може покренути разговор, узети реч и завршити разговор када је потребно, мада то можда не чини увек елегантно. Може да допринесе разговору на познате теме потврђујући разумевање, позивајући друге да се укључе у разговор итд.	Може да користи ограничен број кохезивних елемената за повезивање својих исказа у јасан, кохерентан говор, мада може доћи до неких "скокова" у дугом говору.	Може генерално користити одговарајућу интонацију, правилно стављати акценат и артикулисати поједине гласове јасно; нагласак другог језика који говори има тенденцију да утиче на нагласак циљног језика, али то има мало или уопште нема утицаја на разумљивост.
Б1+						

B1	Говори језик у довољној мери, уз довољно вокабулара да се изрази уз оклевање и околишање у вези са темама као што су породица, хобији и интересовања, посао, путовања и актуелни догађаји.	Користи разумно прецизно репертоар често коришћених "речи и израза о свакодневним активностима" и образаца у вези са предвидљивијим ситуацијама.	Може говорити разумљиво иако су паузе за граматичко и лексичко планирање и исправљање грешака врло очигледне, нарочито у дужим деловима слободне продукције.	Може покренути, одржавати и завршити једноставан разговор лице у лице на теме које су познате или су предмет личног интересовања. Може поновити делове онога што је неко рекао како би потврдио међусобно разумевање.	Може повезати низ краћих, изолованих, једноставних елемената у повезану, линеарну целину.	Изговор је обично разумљив; може прилагодити интонацију и акценат и на нивоу изражавања (говора) и на нивоу речи. Међутим, на акценат циљног језика обично утиче други језик који говори.
A2+						
A2	Користи основне реченичне обрасце, научене фразе, групе од неколико речи и изразе како би пренео/пренела ограничене информације о једноставним свакодневним ситуацијама.	Користи неке једноставне структуре правилно, али и даље системски прави основне грешке.	Може да на разумљив начин води врло кратке разговоре, иако су паузе, лажни почети и преформулације реченог веома очигледни.	Може да пита и одговара на питања и једноставне изјаве. Може да назначи када прати, али ретко може да разуме довољно да одржи разговор по сопственом нахођењу.	Може повезати групе речи једноставним везницима попут <i>и</i> , <i>али</i> и <i>јер</i> .	Изговор је обично јасан довољно да би се разумео, али саговорници ће понекад тражити понављање. Снажан је утицај другог језика на акценат, ритам и интонацију и може утицати на разумљивост и захтевати сарадњу од саговорника. Ипак, изговор

						познатих речи је јасан.
A1	Влада најосновнијим репертоаром речи и једноставних фраза у вези са личним подацима и конкретним ситуацијама.	Показује ограничену контролу над само неколико једноставних граматичких структура и реченичних образаца у наученом репертоару.	Може да управља веома кратким, изолованим, претежно унапред припремљеним исказима, правећи пуно пауза за тражење израза, за артикулацију мање познатих речи и за поправљање комуникације.	Може питати и одговорити на питања о личним детаљима. Може да комуницира на једноставан начин, али комуникација у потпуности зависи од понављања, преформулације и преправки исказа.	Може повезати речи или групе речи најосновнијим реченичним везницима као што су <i>и</i> или <i>онда</i> .	Изговор врло ограниченог репертоара научених речи и фраза се може разумети уз напор саговорника који иначе комуницира са говорницима наведене језичке групе. Може правилно репродуковати ограничен распон гласова, као и акценат једноставних, познатих речи и израза.

Једна од најчешћих критика наведених скала из Оквира тиче се начина на који се у њима третира акценговани говор у односу на разумљив говор: нпр. описи карактеристика изговора на различитим нивоима упућују на нагласак говорника на нижим нивоима скале, док се у вишим нивоима скале (пр)оцењивачи упућују на разумевање говора као критеријум (Trofimovich and Isaacs, 2017: 260). Разумевање се односи различите димензије говора, па стога, процена изговора страног језика треба да узме у обзир не само аспекте изговора и флуентности, већ и аспекте лексичког садржаја говора (нпр. употреба одговарајућег и разноврсног вокабулара) чиме би се избегло неразликовање лингвистичких мера изговора између суседних нивоа у вишестепеним скалама за процењивање изговора на страном језику (Trofimovich and Isaacs, 2017: 261–262).

Претходно наведеним дескрипторима бисмо додали и чињеницу да неки аутори наглашавају да треба имати у виду и да је употреба веома једноставних и уобичајених речи и израза (иначе типичних за спонтани говор на датом језику) на свим нивоима знања и учења страног језика показатељ веома напредног нивоа говорења на датом (страном) језику јер доприноси утиску флуентности говорника (странца), што свакако упућује на то да овај аспект употребе речи треба узимати у обзир приликом евалуација у процени усменог изражавања на било ком страном језику (Luoma, 2009: 16–17). Сем тога, и нормалан, спонтани говор услед непажње говорника испуњен је омашкама и грешкама као што су погрешно изговорене речи, мешани звуци и погрешне речи и слично, па би приликом процењивања усмене продукције странца свакако требало обучити оцењиваче како да превазиђу потенцијалну тенденцију да сваку направљену омашку рачунају као грешку приликом процене говорења на страном језику (Luoma, 2009: 19). Јак (нестандардни) нагласак који се чује код нематерњег говорника не доводи увек до проблема у (спо)разумевању. Свакако се не сме заборавити да је говорење интерактивна активност, па приликом оцењивања усмене продукције странца у обзир треба узети и оне фразе које говорник понавља или преузима од саговорника јер тиме показује способност разумевања и надограђивања теме о којој се говори, као и умеће обављања говорне интеракције на страном језику (Luoma, 2009: 28).

Не треба заборавити ни комплексност улоге оцењивача усмене продукције и могућност објективне, правичне, поуздане и валидне евалуације сваког кандидата. Нека истраживања су показала да се испитивачи, одн. оцењивачи перцептивно прилагођавају међујезичкој фонологији кандидата на основу изложености међујезику: пронађена је јака повезаност између психоакустичних процеса и социолингвистичког феномена на нивоу комуникативне интеракције познатог под термином међујезичка фонолошка акомодација (енгл. *interlanguage phonology accommodation*), што би практично значило да је већа вероватноћа да ће кандидати бити награђени већим бројем поена за изговор ако тест усмене продукције за енглески као страни језик полажу у својој земљи (нпр. Индијци у Индији, Корејци у Кореји) него у центрима за оцењивање у иностранству (Carey and Mannell, 2009: 232–233). До истих сазнања, да познавање акцента говорника од стране испитивача може имати значајан утицај на резултате при тестирању усмене продукције на страном језику, довела су и друга истраживања (уп. Browne and Fulcher, 2017).

Имајући у виду наведене дескрипторе, а и ставове различитих аутора наведене у овом поглављу, јасно је да акценат и интонација говора не би требало да буду изостављени ни приликом наставе српског као страног језика, а ни приликом евалуације усмене продукције на српском као страном језику. Штавише, можемо рећи да граматичка, лексичка и фонолошка контрола представљају обавезни део процене усмене продукције у великом броју страних језика (како смо и наводили нпр. енглески, хрватски, словеначки), па и у српском као страном језику, али бисмо се усудили рећи да комуникативна ефективност у мерењу постигнућа мора бити стављена испред тежње да се у усменом коришћењу (српског као) страног језика достигне ниво изворног говорника у најидеалнијем смислу те речи.

5.3 ПРЕДЛОГ ДЕСКРИПТОРА ЗА УСМЕНУ ПРОДУКЦИЈУ У СРПСКОМ КАО СТРАНОМ ЈЕЗИКУ ЗА РАЗЛИЧИТЕ НИВОЕ ЗНАЊА

Успешност комуникације огледа се у способности да се саговорнику јасно и језички тачно пренесе порука. Једино тако се може осигурати разумевање поруке, што и јесте циљ комуницирања. Са становишта усмене комуникације, неопходна јасноћа говорења односи се на коректан изговор, примерен темпо излагања, прављење логичких пауза и одговарајући избор речи у зависности од говорне ситуације (Раичевић, 2011: 69).

У Европском језичком портфолију, у делу названом *Језички пасош*, наводи се скала за самопроцену разумевања, говора и писања на страном језику за сваки од шест нивоа знања (А1–Ц2) (Савет Европе, 2010: 11). Што се тиче говорења, поменута скала нуди дескрипторе и за говорну продукцију и за говорну интеракцију. Сходно теми овог рада, приказаћемо предложене дескрипторе за самоевалуацију говорне продукције.³¹

А1	Могу да користим једноставне изразе и реченице да бих описао/описала где живим и особе које познајем.
А2	Могу да користим низ изрза и реченица да бих једноставним језиком описао/описала своју породицу и друге људе, своје животне услове, своје образовање и своје садашње или претходно радно место.
Б1	Могу да повезујем реченице на једноставан начин како бих описао/описала доживљаје и догађаје, своје снове, наде и тежње. Могу укратко да образложим и објасним своја мишљења и планове. Могу да испричам причу или препричам садржај књиге или филма и да опишем своје реакције.
Б2	Могу јасно и детаљно да говорим о темама из области личних интересовања. Могу да објасним своје мишљење о некој теми наводећи предности и недостатке различитих мишљења.
Ц1	Могу да дам јасан, детаљан опис сложених чињеница, повезујући тематске целине, развијајући одређене мисли и заокружујући излагање одговарајућим закључком.
Ц2	Могу јасно и течно да износим чињенице или аргументе стилем који одговара контексту. Могу да делотворно и логично структурирам свој приказ на начин који слушаоцу помаже да уочи и запамти главне ставове.

Као што је описано на сајту Савета Европе,³² Европски језички портфолио, а самим тим и овакве скале за самоевалуацију језичког знања имају за циљ подржавање аутономије ученика, вишејезичности и интеркултуралне свести и компетенција, као и омогућавање корисницима да забележе своја постигнућа у учењу језика и своје искуство у учењу и коришћењу језика. Међутим, како би ученици страних језика дошли до формално признатих потврда о нивоу познавања одређеног језика, неопходно је да приступе стандардизованој евалуацији заснованој на стандардизованим дескрипторима и критеријумима процене њихове личне комуникативне компетенције.

Будући да се овај рад бави проценом вербалне продукције у српском језику као страном језику, основу анализе фактора процене усмене продукције чине препоруке Заједничког европског референтног оквира за живе језике. За потребе овог рада, детаљно ћемо представити дескрипторе (наведене у Оквиру из 2020) који се односе на општу способност усменог

³¹ Сви дескриптори преузети су са сајта Савета Европе, из Језичког пасоша – документа *Standard adult Language Passport* доступног на енглеском језику (са енглеског превела ауторка овог рада, Биљана Николић Мастод): <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=0900001680492ff8>, последњи пут приступљено 26. 11. 2022.

³² <https://www.coe.int/en/web/portfolio/home>, последњи пут приступљено 26. 11. 2022.

изражавања у (дијалогским) комуникативним интеракцијама, као и монолошко излагање у различитим комуникативним активностима.³³

1) Општа способност усменог изражавања према Оквиру (2020: 62) за сваки од нивоа језичке компетенције подразумева следеће дескрипторе:

Ц2	Може да говори јасно и течно, користећи логично структуриране, ефикасне језичке исказе чији садржај слушаоци могу да прате и упамте.
Ц1	Може јасно и детаљно да опише и представи комплексне теме повезујући их са одговарајућим подтемама користећи адекватну аргументацију и изводећи прикладне закључке.
Б2	Може јасно и систематично да опише и представи одређене теме наглашавајући најважније елементе и издвајајући релевантне детаље.
	Може јасно и детаљно да описује и презентује одређену тему из широког поља тема које су у вези са његовим/њеним пољем интересовања користећи додатна образложења и одговарајуће примере у образложењу и аргументацији својих идеја.
Б1	Може течно до краја да опише одређену тему из широког поља тема које су у вези са његовим/њеним пољем интересовања представљајући их као линеарни низ елемената.
А2	Може једноставно да опише и представи особе, услове живота/рада, свакодневне активности, оно што воли и(ли) не воли и сл., употребљавајући кратке, једноставне изразе и реченице у низу.
А1	Може да конструише кратке, издвојене исказе о људима и местима.
НУЛТИ НИВО ЈЕЗИЧКЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ (тзв. <i>pre-A level</i>)	Може да конструише кратке исказе о себи дајући основне личне информације (нпр: име, презиме, адреса, породица, националност).

2) Монолошко излагање: опис искуства (Оквир, 2020: 62–63):

Ц2	Може да описује јасно, течно, детаљно, издвајајући важне чињенице.
Ц1	Може јасно и детаљно да опише комплексне теме. Може изнети детаљне описе и наративе, укључујући подтеме, развијајући одређене делове описа и изводећи одговарајуће закључке.
Б2	Може јасно и детаљно да описује одређену тему из широког поља тема које су у вези са његовим/њеним пољем интересовања. Може детаљно да опише лични значај догађаја и искуства.
	Може јасно да исказе осећања о нечему доживљеном и да наведе разлоге који објашњавају та осећања.
Б1	Може јасно да описује одређену тему из широког поља тема које су у вези са његовим/њеним пољем интересовања. Може течно да повеже исказе или описе представљајући их као линеарни низ елемената (пратећи редослед дешавања). Може детаљно да говори о својим искуствима, описујући осећања и реакције. Може да опише детаље непредвидивих догађаја, нпр. саобраћајна несрећа. Може да преприча садржај књиге или филма и опише своје реакције. Може да опише снове, наде и амбиције.

³³ Наведени дескриптори су у потпуности преузети из Оквира 2020 (стр. 62–66), а са енглеског језика их је превела ауторка овог рада, Биљана Николић Мастој.

	<p>Може јасно да описује одређену тему из широког поља тема које су у вези са његовим/њеним пољем интересовања.</p> <p>Може течно да повеже исказе или описе представљајући их као линеарни низ елемената (пратећи редослед дешавања).</p> <p>Може детаљно да говори о својим искуствима, описујући осећања и реакције.</p> <p>Може да опише детаље непредвидивих догађаја, нпр. саобраћајна несрећа.</p> <p>Може да преприча садржај књиге или филма и опише своје реакције.</p> <p>Може да опише снове, наде и амбиције.</p> <p>Може да опише стварне или измишљене догађаје.</p> <p>Може да исприча причу.</p>
A2	<p>Може да исприча причу или опише нешто једноставним навођењем (излиставањем, набрајањем) елемената (чињеница).</p> <p>Може да опише свакодневне аспекте из свог окружења, нпр. људе, места, посао, искуства из школе.</p> <p>Може да да кратке, елементарне описе догађаја и активности.</p> <p>Може да опише планове и договоре, навике и свакодневне активности, догађаје из прошлости и лична искуства.</p> <p>Може једноставним речима да опише и кратко упореди предмете (објекте) и ствари које поседује.</p> <p>Може да објасни шта му/јој се свиђа или не свиђа.</p>
	<p>Може да опише своју породицу, услове живота, своје образовање, претходно и тренутно радно место (посао).</p> <p>Може једноставним исказима да опише људе, места и ствари које поседује.</p> <p>Може да каже у чему (ни)је добар/добра (нпр. спорт, игре, вештине).</p> <p>Може укратко да говори о својим плановима за викенд или одмор.</p>
A1	<p>Може да опише себе, шта ради и где живи.</p> <p>Може да опише једноставне аспекте свог свакодневног живота низом једноставних реченица, користећи основне фразе и речи, под условом да може унапред да се припреми.</p>
НУЛТИ НИВО ЈЕЗИЧКЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ (тзв. <i>pre-A level</i>)	<p>Може да опише себе (име, годиште (колико има година), породица) користећи једноставне речи и устаљене изразе, под условом да може унапред да се припреми.</p> <p>Може да каже како се осећа, користећи једноставне речи као што су <i>срећно, уморно, праћене</i> говором тела.</p>

3) Монолошко излагање: давање информација (Оквир, 2020: 63):

Ц2	Нема доступних дескриптора; видети Ц1.
Ц1	<p>Може да комуницира јасно правећи разлике између идеја, концепата и међусобно сличних ствари.</p> <p>Може да даје упутства за спровођење сложених професионалних или академских поступака (процедура).</p>
B2	<p>Може да преноси сложене информације и савете о читавом низу питања у вези са својом професионалном улогом.</p> <p>Може поуздано да пренесе детаљне информације. Може детаљно и јасно да опише спровођење неког поступка (процедуре).</p>
B1	Може да објасни главне тачке у идеји или проблему уз разумну прецизност. Може да опише како нешто урадити, дајући детаљна упутства.

	Може јасно да саопшти чињенице о познатој теми, нпр. да укаже на природу проблема или да детаљна упутства, под условом да може унапред да се припреми.
A2	Може да да једноставне смернице како доћи од једног до другог места, користећи основне изразе као што су <i>скрени(те) десно, иди(те) право</i> , користећи везнике као што су <i>прво, онда, затим</i> .
A1	Може дати једноставан опис објекта или слике док их показује другима, користећи основне речи, фразе и устаљене изразе, под условом да може унапред да се припреми.
НУЛТИ НИВО ЈЕЗИЧКЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ (тзв. <i>pre-A level</i>)	Нема доступних дескриптора.

4) Монолошко излагање: аргументација (нпр. током дебате) (Оквир, 2020: 64):

Ц2	Нема доступних дескриптора; видети Ц1.
Ц1	Може да расправља о сложеним питањима, прецизно формулишући смисао и ефектно га наглашавајући. Може систематски да изнесе аргументацију у добро структурираном говору, узимајући у обзир перспективу саговорника, издвајајући најважније детаље, наводећи примере и изводећи закључке на правилан начин.
Б2	Може систематски да износи аргументацију уз одговарајуће истицање важних детаља и релевантних пратећих појединости.
	Може да износи јасну аргументацију, прошири и поткрепи своје тачке гледишта у одређеној мери мање важним детаљима и релевантним примерима. Може да изнесе низ разумних аргумената. Може да објасни став према актуелном питању износећи предности и мане различитих опција.
Б1	Може да изнесе аргументацију тако да се без потешкоћа може разумети углавном током целог излагања. Може да наведе једноставне разлоге за оправдање становишта о познатој теми.
	Може да изрази мишљење о темама које се односе на свакодневни живот, користећи једноставне изразе. Може укратко навести разлоге и објашњења за мишљења, планове и радње. Може да каже да ли одобрава оно што је неко учинио и да да разлоге за оправдање таквог мишљења.
А2	Може да објасни шта му/јој се свиђа или не свиђа, зашто више воли једно него друго, правећи једноставна, директна поређења.
	Може да искаже своје мишљење једноставним речима, под условом да су слушаоци стрпљиви.
A1	Нема доступних дескриптора.
НУЛТИ НИВО ЈЕЗИЧКЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ (тзв. <i>pre-A level</i>)	Нема доступних дескриптора.

5) Монолошко излагање: јавна обавештења (објаве, огласи) (Оквир, 2020: 64–65):

Ц2	Нема доступних дескриптора; видети Ц1.
Ц1	Може да пренесе обавештења течно, готово без напора, користећи акценат и интонацију да саопшти прецизно најфиније нијансе значења.
Б2	Може да пренесе обавештења о најопштијим темама одређеним степеном јасноће и спонтаности, течним говором, не изазивајући страх и нелагодност код слушалаца.
Б1	Може да пренесе кратка, већ припремљена обавештења (објаве, огласе) у вези са свакодневним појавама из свог поља интересовања/активности, која су јасно разумљива упркос евентуалном <i>страном</i> акценту и интонацији (изговору).
А2	Може да пренесе врло кратка, унапред припремљена обавештења (објаве, огласе) препознатљивог садржаја, разумљива пажљивим (концентрисаним) слушаоцима.
А1	Нема доступних дескриптора.
НУЛТИ НИВО ЈЕЗИЧКЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ (тзв. <i>pre-A level</i>)	Нема доступних дескриптора.

6) Монолошко излагање: обраћање публици (јавни наступи) (Оквир, 2020: 65–66):

Ц2	Може сигурно и елоквентно да презентује сложenu тему пред непознатом публиком, развијајући и прилагођавајући разговор флексибилно како би задовољио/задовољила потребе публике. Може да одговара на тешка, чак и непријатна питања.
Ц1	Може јасно и структурирано да излаже опширно о комплексној теми, подржавајући своје становиште у одређеној мери, издвајајући мање важне детаље, разлоге и релевантне примере. Може да структурира дуже исказе на одговарајући начин како би помогао/помогла публици да прати низ идеја и да разуме целокупну аргументацију. Може да анализира или износи хипотезе у представљању сложених тема, упоређујући и процењујући алтернативне предлоге и аргументе. Може да реагује на примедбе, одговарајући спонтано и готово без напора.
Б2	Може да излаже јасно, систематски развијено, истичући значајне делове и релевантне пратеће детаље. Може се спонтано удаљити од припремљеног текста и пратити интересантна питања која су навели чланови публике, често показујући способност течног говорења и лакоћу изражавања. Може јасно да излаже припремљено предавање наводећи разлоге за одређено становиште и против њега, износећи предности и мане различитих опција. Може да након излагања разматра низ тешких питања, флуентно и спонтано, не представљајући оптерећење ни за себе ни за публику (слушаоце).
Б1	Може да излаже унапред припремљену презентацију (предавање) на познату тему у оквиру свог поља интересовања, издвајајући сличности и разлике (нпр. међу производима, земљама/регијама, плановима).

	Може да излаже унапред припремљену једноставну презентацију (предавање) о теми из свог поља интересовања, објашњавајући најважније детаље с одговарајућом прецизношћу, тако да се без тешкоћа може разумети углавном током читавог излагања. Може да одговара на постављена питања, али можда ће морати да затражи понављање уколико је говор током постављања питања био пребрз.
A2	Може изложити кратку, увежбану презентацију на тему која се односи на његов/њен свакодневни живот, укратко наведе разлоге и објашњења за мишљења, планове и радње. Може одговорити на ограничен број једноставних питања постављених након излагања.
	Може изложити кратку, увежбану презентацију о познатој теми. Може да одговори на питања постављена након излагања уколико може да затражи понављање питања и уколико неко може да му/јој помогне у формулацији одговора на питање.
A1	Може да прочита врло кратку, увежбану изјаву (нпр. да представи говорника, да најави здравицу).
НУЛТИ НИВО ЈЕЗИЧКЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ (тзв. <i>pre-A level</i>)	Нема доступних дескриптора.

Имајући у виду препоруке Оквира, покушали смо да у овом раду прилагодимо наведене дескрипторе потребама учења и процењивања степена знања српског као страниг језика. Током писања овог рада, у коауторству са колегама из Центра за српски као страни језик, настали су документи у којима су доступни дескриптори за српски као страни језик и то за све нивое знања, а за потребе полагања писменог и усменог испита у Центру за српски као страни језик.³⁴ Из поменутих докумената преузели смо и прерадили (проширили) дескрипторе за усмени део испита³⁵ које наводимо у наставку:

ниво знања	читање наглас	опис илустрације	монолог и конверзација
A1	Уме да спорим темпом прочита текст писан штампаним словима, без обзира на писмо. Уме да правилно реализује реченичну интонацију (упитна, узвична, обавештајна).	Уме да једноставним исказима опише илустрацију коју види, у вези са темама из свакодневног живота. Разуме једноставна питања у вези са илустрацијом и одговара на њих. Уме да повеже ситуације са илустрације са својим искуством <i>користећи основне речи и изразе (под условом да може унапред да</i>	Једноставним речима говори о себи у форми монолога (кратка биографија, образовање, планови...). Може да учествује у једноставној конверзацији, разуме питања на задату тему и одговара на њих (лични подаци, место становања, школовање, куповина, спорт, слободно време итд.).

³⁴ Документи су доступни на званичном сајту Центра (<http://learnserbian.fil.bg.ac.rs/>) у одељку A1 - C2 LEVEL DESCRIPTION (IN SERBIAN).

³⁵ Измењени или проширени делови текста наведени су курзивом, а остатак текста је преузет из поменутих докумената, сажет и распоређен у приложеној табелу. Све измене урађене су додавањем формулација насталих сумирањем дескриптора наведених у овом поглављу према препорукама Оквира (2020) и Језичког пасоша.

		<i>припреми своје усмено излагање).</i>	
A2	Уме да споријим темпом прочита текст писан штампаним словима, без обзира на писмо. Уме да правилно реализује реченичну интонацију (упитна, узвична, обавештајна).	Уме да опише илустрацију коју види, у вези са темама из свакодневног живота. Разуме питања у вези са илустрацијом и одговара на њих. Уме да повеже ситуације са илустрације са својим искуством.	Говори о себи у форми краћег монолога (кратка биографија, образовање, планови...). Може да учествује у једноставној конверзацији – разуме питања на задату тему и одговара на њих (лични подаци, место становања, школовање, куповина, спорт, слободно време итд.). Може кратко да преприча неки догађај или да опише неку ситуацију (уз ограничену лексику и често понављање истих речи). <i>Може једноставним речима да опише и упореди ствари и људе из свог окружења. Може да објасни шта јој/му се свиђа или не свиђа, зашто више воли једно него друго и сл. правећи једноставна, директна поређења.</i>
B1	Правилно чита и непознат текст, споријим темпом, као и текст писан курзивом (италик). Познаје место књижевног акцента у познатим речима. Постиге јасан и разумљив изговор, али често са погрешном интонацијом и дужином акцента.	Са више детаља описује илустрацију коју види. Разуме сложенија питања у вези са илустрацијом и одговара на њих. Уме да повеже ситуације са илустрације са својим искуством и да искаже своје мишљење о теми са илустрације.	Учествује у конверзацији на задату тему. Правилно описује радњу следећи њен временски и последични ток. Уме да објасни искуства, осећања и догађаје до извесних детаља. Може да објасни шта је рекла трећа особа.
B2	Правилно чита и непознат текст, као и текст писан курзивом (италик). Приликом читања не обраћа пажњу на писмо којим је писан текст, у смислу да су му оба писма подједнако блиска. Поштује место акцента у речима и покушава да употреби правилну интонацију и дужину акцента.	Детаљно и јасно описује илустрацију и претпоставља узрок и последицу садржаја о којем говори. Даје своје мишљење на целокупан садржај илустрације <i>наводећи предности и недостатке различитих становишта о истој теми.</i>	Говори флуентно и нормалним темпом поштујући место акцента у речи и реченичну интонацију. Непознавање адекватне речи решава тако што је замењује речју сличног значења или описује њено значење. У разговору бира адекватна језичка средства у складу са темом и саговорником, <i>користи додатна образложења и наводи одговарајуће примере</i>

	Правилно реализује реченичну интонацију.		<i>у аргументацији својих идеја уз истицање важних детаља и релевантних пратећих појединости.</i>
Ц1	Подразумева се течно и разговетно читање текста из било ког домена или жанра.	Прецизно описује илустрацију водећи рачуна о свим детаљима и самостално развија тему у вези са илустрацијом.	Учествује у свакодневној конверзацији са таквом лакоћом и спонтаношћу да је могућа потпуно нормална интеракција са изворним говорником. Говори о свим темама, дајући своје мишљење и бранећи своје ставове, <i>развијајући одређене мисли и резимирајући излагање прикладним закључком.</i> Прилагођава начин изражавања одређеној особи и ситуацији и одређује одговарајући формални ниво комуницирања у датим околностима. Вешто и успешно комуницира у афективној, метафоричној и шaljивој равни употребе језика.
Ц2	Приликом читања текста води рачуна о правилној акцентуацији речи и интонацији реченице.	Прецизно описује илустрацију (графикон, уметничку слику, фотографију...) водећи рачуна о свим детаљима и самостално развија тему у вези са илустрацијом.	<i>Прецизно формулише смисао усменог излагања ефектно наглашавајући његове најважније тачке. Јасно и течно износи аргументацију стилем који одговара контексту уз логичну организацију исказа и истицање главних ставова. Сигурно и елоквентно говори о сложеним темама пре познатим и непознатим саговорницима.</i> Прилагођава интонацију и тачно употребљава акценат да би изразио fine нијансе значења. Постиже природан изговор.

При коришћењу наведене табеле, треба имати у виду да се, осим наведених критеријума представљених у виду дескриптора за сваки појединачни ниво знања, подразумева и усвојеност целокупног садржаја предвиђеног и на претходном нивоу (што се напомиње и у сваком од докумената који су служили као основа за настајање табеле). Наведена табела не предвиђа постојање нултог нивоа језичке компетенције (енгл. *pre-A level*), што је и оправдано, а и очекивано будући да су дескриптори прављени у сврху спровођења усменог испита (најнижи могући ниво за добијање сертификата је А1). Све наведене дескрипторе треба користити као полазну тачку за формирање питања при процени опште способности усмене

продукције на српском као страном језику, као и за саму евалуацију говорења, а у комбинацији са скалом за процену усмене продукције (у српском као страном језику) коју прилажемо у поглављу 5.6. Не искључујемо ни могућност примене наведених дескриптора у настави српског као страног језика, како у осмишљавању задатака и наставног материјала за сваки појединачни ниво знања, тако и у креирању целокупног наставног садржаја намењеног развијању и усавршавању усмене продукције на српском као страном језику на различитим нивоима знања.³⁶ По потреби, наведени дескриптори се могу проширивати, а нивои знања се могу нијансирати најмање на још по један подниво.³⁷

Најтипичнији начин организовања тестирања усмене продукције на страном језику још од времена када је оваква врста евалуације уведена педесетих година 20. века, јесте евалуација говорења два или више кандидата истовремено, најчешће у облику усменог интервјуа, одн. разговора (Luoma, 2009: 35). Тај интервју обично почиње са неколико једноставних питања (уознавање или разговор о свакодневним активностима и догађајима), затим се наставља унапред планираним задацима, као што су описивање или поређење слика, разговор о унапред најављеној теми или теми коју је одабрао испитивач, или задатак играња улога и слично (Luoma, 2009: 36). Следећи такав, најтипичнији и у тестирањима говорења на страном језику најзаступљенији вид процењивања, у наредних неколико потпоглавља ћемо изнети своје предлоге тема, питања, испитног материјала и скале за процену усмене продукције у српском као страном језику.

5.4 ПРЕДЛОГ ТЕМА И ПИТАЊА ЗА ПРОЦЕНУ УСМЕНЕ ПРОДУКЦИЈЕ У СРПСКОМ КАО СТРАНОМ ЈЕЗИКУ

У овом делу истраживања, најпре ћемо приказати могућа решења за одабир тематских поља (за различите нивое знања) за енглески, руски и словеначки језик, а затим ћемо дати преглед доступне литературе и званичних прописа (програма) који се баве сегментацијом тематских области за српски као страни језик. На крају ћемо изнети свој став о томе које теме би биле најподесније за процену усмене продукције у српском као страном језику.

Према књизи *Threshold 1990* (стр. 12–21), комуникативни приступ настави и учењу страног језика има за циљ да омогући ученицима коришћење језика за (све) своје потребе, а у складу са тим нуди се неколико области реализације комуникације међу говорницима:

- 1) комуникативне ситуације у свакодневном животу, што захтева углавном предвидљиву употребу језика (нпр. наручивање хране или пића, посета јавним местима и институцијама, куповина, путовања итд.);
- 2) разумевање и исказивање и мишљења, ставова, (не)слагања, емоција, жеља у различитим ситуацијама;

³⁶ Интересантно и потребно би било у неким будућим истраживањима успоставити дескрипторе за различите нивое усменог изражавања на српском као страном језику струке. У том смислу би као узор могле послужити америчке смернице за енглески као страни језик на радном месту (уп. Swender 2003: 525). По угледу на те смернице, било би корисно утврдити односе између нивоа стручности и радних позиција на основу комуникативних задатака, контекста и захтева тачности језичке употребе и то тако што би се различите језичке функције повезале са различитим нивоима језичког знања и списком професија и позиција које одговарају сваком од нивоа, уз назнаку која група ученика (корисника) језика ће вероватно бити оспособљена за функционисање на том нивоу знања и колико дуго је обично потребно да се достигне одређени ниво.

³⁷ У систему Америчког Савета за наставу страних језика (ACTFL), постоји пет основних нивоа знања (извршни (енгл. distinguished), високи ниво (енгл. superior), напредни (енгл. advanced), средњи (енгл. intermediate) и почетни (енгл. novice). На тај начин су заправо главни нивои – напредни, средњи и почетни – подељени на виши, средњи и нижи подниво (па тако постоје напредни виши ниво, напредни средњи ниво и напредни нижи ниво, средњи виши ниво итд.). Њихови дескриптори за усмену продукцију за све нивое и подниво доступни су у документу *The ACTFL Proficiency Guidelines 2012* (Swender, Conrad, and Vicars, 2012: 4–9).

3) разумевање суштине и/или релевантних детаља, а писане и говорне језичке реализације се у различитим ситуацијама одликују јасном структуром, концептуалном организованошћу, стандардним изговором (или изговором са минималним одступањима од стандарда), одговарајућим темпом говора;

4) поступање у складу са друштвеним конвенцијама у свакој комуникативној ситуацији;

5) усклађивање са комуникативном ситуацијом и употреба различитих стратегија интерпретације и као читалац и као слушалац, нпр. идентификовање важних информација,

6) познавање културолошких концепата земље чији се језик учи;

7) употреба одговарајућих техника и стратегија за суочавање комуникативним ситуацијама које језички надилазе способност учесника у комуникацији (нпр. давање речи саговорнику, тражење помоћи у дефинисању или објашњавању одређених појмова).

Овакве смернице тематски су уоквирене са укупно 14 тематских поља: 1) лична идентификација; 2) кућа и дом, окружење; 3) свакодневни живот; 4) слободно време, забава; 5) путовања; 6) међуљудски односи; 7) здравље; 8) образовање; 9) куповина; 10) храна и пиће; 11) услуге; 12) места; 13) језик; 14) време (Van Ek и Trim, 1998: 59–81). Уз то, за свако тематско поље дат је и ситуациони контекст употребе, односно одговарајуће подтеме, тј. списак лексема које спадају у лексички минимум³⁸ за енглески као страни језик и за које се може очекивати да их ученици енглеског као страног на нивоу прага могу активно користити.

Често се у истраживањима намењеним енглеском као страном језику поставља питање како на валидност говорног теста утиче насумично додељивање тема кандидатима који полажу тестове, а који углавном поседују различите нивое основног знања о задатим темама. Једно новије истраживање потврђује да је мало вероватно да разлике у знању које кандидати поседују о одређеној (задатој) теми имају значајан практичан утицај на употребу језика на усменом испиту (Khabbzbashi, 2017: 35).

У оксфордским приручницима за усвајање вокабулара по нивоима знања,³⁹ од почетног до напредног, за енглески као страни језик предложене су следеће тематске области:

- за почетне нивое знања (A1, A2): 1) базични енглески (бројеви, сати, дани, датуми, земље и националности, лексика која се односи на ствари и догађања у учионици, језичка терминологија потребна за учење енглеског језика и постављање питања током процеса учења); 2) људи; 3) свакодневни живот; 4) храна и пиће; 5) кретање/сналажење у окружењу; 6) места; 7) образовање и посао; 8) хобији и интересовања; 9) одмор; 10) енглески за социјализацију (упознавање, поздрављање, позивање људи, тражење информација, одговарање на питања, давање предлога, извињавање) и 11) језик (употреба везника, текстуалних конектора, фраза и израза);

- за средњи ниво знања (B1, B2): 1) учење језика (описивање напретка у учењу, употреба речника, говорење о процесу усвајања нових речи); 2) људи; 3) свет око нас; 4) свакодневни живот; 5) обављање различитих активности (нпр. одлазак доктору, разговор са фризером, кућни послови); 6) описивање ствари; 7) друштвена и политичка питања; 8) медији и забава; образовање и посао; 9) пословна администрација; 10) енглески за социјализацију (изражавање могућности, наде, разочарања, исказивање мишљења, објашњавање сличности, разлика, уговарање састанака); 11) језик (употреба везника, текстуалних конектора, фраза и израза); 12) функционални стилови енглеског језика (формално и неформално изражавање, употреба скраћеница, разлике између америчког и британског енглеског);

³⁸ Под лексичким минимумом подразумева се фонд речи једног језика које су неопходне за формирање говорних и језичких навика и умења (Раичевић, 2011: 95). То је заправо минимални лексички фонд који ученику страног језика омогућава употребу тог језика као средство комуникације. Лексички минимум може бити општелексички и специјални. Први се односи на елементарну лексичку основу, а утврђује се на основу наставног програма страног језика, при чему се могу разликовати минимум који обезбеђује продуктивне и минимум који обезбеђује рецептивне видове говорне делатности (Раичевић 2011: 95–96). Специјални минимум чине функционално повезани минимуми (нпр. научна, стручна лексика, лексика штампе) и аспектни минимуми (нпр. културолошки маркирана лексика, синоними) (Раичевић, 2011: 96).

³⁹ За детаље в. Gairns and Redman, 2012; Gairns and Redman, 2013 и Gairns and Redman, 2018.

- за напредни ниво знања (Ц1, Ц2): 1) проширење вокабулара у домену језичке терминологије (говорење о значењима, стиловима изражавања, етимолошко повезивање речи); 2) тело (делови тела, мимика и гестови, чула, покрети и звуци, повреде и болести); 3) ти и други људи (карактери, међуљудски односи, осећања, понашање); 4) слободно време и стилови живота; 5) свет који се мења (штедња енергије, медицински проналасци, нове технологије, миграције људи); 6) институције; 7) вести и актуелни догађаји; 8) посао и финансије; 9) концепти (проблеми и могућа решења, узроци, последице, лажи и истине, успех и неуспех).

Примећујемо да је на почетку усавршавања вокабулара на било ком нивоу учења према наведеном тематском концепту потребно најпре усвојити или надоградити терминологију потребну за процес учења (нпр. термине као што су: слово, глас, вокал, консонант, именица, израз, синоним, антоним, метафора итд.), и речи и изразе из осталих предложених тематских поља. Сваки од нивоа подразумева око 2000 нових речи и израза. Приручници су осмишљени тако да према тематским областима нуде различите типове задатака за усвајање високо фреквентне лексике из свакодневног говорног енглеског језика (на почетном нивоу), али и пренесених значења речи и израза, као фразеологије (на напредном нивоу).

Поређења ради, наводимо и тематске области предложене у прагу знања за словеначки и лексичком минимуму за руски језик. Праг знања за словеначки као други и страни језик као оквир очекиваног знања предлаже следеће теме: 1) лични идентитет; 2) становање; 3) лични односи; 4) образовање; 5) посао и запослење; 6) култура, медији, спорт и забава; 7) саобраћај и путовања; 8) здравље и хигијена; 9) куповина; 10) храна и пиће; 11) услуге; 12) друштво, политика и привреда; 13) животна средина и временске прилике; 14) језик (Ferbežar et al., 2004: 83). У *Лексичком минимуму руског као страног језика* понуђено је пет тематских група: 1) човек као живо биће; 2) човек као разумно биће; 3) човек и окружење; 4) природа и 5) апстрактни појмови (Андрјушина и Козлова, 2015: 82–83). Будући да су наведене тематске групе уопштено дефинисане, понуђене су и тематске јединице унутар сваке групе: 1) фазе живота, узраст, делови тела, здравље, храна, становање, намештај, кућни апарати, канцеларијска опрема, одећа, обућа; 2) интелект, воља, жеља, особине, карактери, емоције; 3) привредни систем, одређивање (именовање) особе према њеној националности, професији, месту становања, затим породица, рођаци, спорт, путовања, образовање; 4) географија, клима, биљке и животиње, карактеристике предмета и објеката... 5) оријентација у простору, време, количина, квалитет, јединице мере, упитне речи.

У раније поменутом Програму српског језика за стране држављане из 1987. године, у одељку *Тематика*, побројане су следеће тематске области предвиђене за два семестра учења српског као страног језика: 1) град; 2) становање; 3) породица; 4) пошта; 5) банка; 6) трговина (куповина); 7) саобраћај; 8) студије; 9) библиотеке; 10) књижаре и папирнице; 11) здравствене услуге; 12) човек (физичке и психичке особине, делови тела); 13) спорт; 14) путовање; 15) туризам и угоститељство; 16) пијаца; 17) време – астрономско; 18) време – атмосферско; 19) позориште, биоскоп, радио и телевизија; 20) штампа; 21) Југославија; 22) земље и континенти; 23) наука и уметност; 24) привредни живот. У одељку о лексичком минимуму у истом документу напомиње се да је програмом предвиђено усвајање лексичког минимума од око 2500 речи, које би биле усвојене активно, и још толико (2500) речи које би биле усвојене пасивно. Надаље се објашњава да је активни лексички минимум обухваћен побројаним тематским пољима, а да би пасивни лексички минимум подразумевао још и лексику средстава јавног информисања и основну лексику општег језика науке.

Према Правилнику о програму наставе и учења за школски предмет Српски као страни језик из 2019. године⁴⁰, намењеном страним држављанима који трајно или привремено бораве на територији Републике Србије, а који у различитим контекстима српски као страни језик уче

⁴⁰ Текст правилника доступан је на адреси: <http://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SIGlasnikPortal/viewdoc?regactid=428911&doctype=reg&findpdfurl=true%20ZUOV:%20https://zuov.gov.rs/srpski-ka0-strani-jezik/>, последњи пут приступљено 8. 11. 2022. године.

од једне до укупно дванаест година, са циљем оспособљавања за комуникацију у свакодневним ситуацијама и у различитим областима приватног и друштвеног живота, као и за употребу српског језика у образовне сврхе, потребно је савладати следеће тематске области: 1) лично представљање; 2) породица и људи у окружењу; 3) живот у кући/у стану, 4) храна и пиће; 5) одећа и обућа; 6) здравље; 7) образовање; 8) спорт и игре; 9) природа (проблеми загађивања природе); 10) куповина; 11) насеља, саобраћај и јавни и услужни објекти; 12) култура, уметност, медији. На исти начин се и у приручнику *Српски као страни језик*⁴¹, намењеном наставницима овог предмета, табеларно приказују тематске области, језички садржаји и комуникативне активности, разврстане по годинама учења језика.

Слично томе, у књизи *Лексички приступ српском као страном језику* наведено је седамнаест тематских поља која представљају тематски оквир за избор лексике у српском као страном језику: 1) лично представљање; 2) простор за живот; 3) свакодневни живот; 4) слободно време; 5) путовање; 6) односи међу људима; 7) здравље; 8) образовање; 9) храна и пиће; 10) куповина; 11) услуге; 12) време; 13) географски положај; 14) град; 15) сналажење у месту и простору; 16) природа и 17) језик. У поменутој књизи се издвајају и запажања у вези са критеријумима за избор лексичког минимума и предлаже се 1925 лексичких јединица које чине фонд лексичког минимума за српски као страни језик (за детаље в. Прилог бр. 8 у Крајишник, 2016а). Наиме, критеријуми за одабир управо ових тематских поља јесу репрезентативност, фреквентност, отвореност, продуктивност и актуелност лексике (Крајишник, 2016а: 38–41), а за свако тематско поље дају се и тематске групе, као и тематски низови (нпр. тематско поље *свакодневни живот* подразумева тематске групе у *кући, посао, одлазак у куповину, информисање, слободно време*, а тематски низ чине речи, синтагме и изрази попут *устајање, умивање, облачење, одлазак на посао, продајни објекти, телевизија, хоби* и сл.) (Крајишник, 2016а: 46). Једном речју, сва наведена тематска поља, тематске групе и низови представљају окосницу лексичког минимума за српски као страни језик.

У доступној литератури (уп. Dražić, 2008: 24, 46), уз констатацију познатих чињеница да је праг знања за енглески језик око 1500 речи, за чешки око 2500, словеначки око 3000, пољски око 3000 и руски око 1400 речи, наводи се да би се минимални речник српског као страног језика састојао од око 1600 основних (неизведених) лексема, односно од 2700 одредница (од чега око 1000 изведених лексема). Слично томе, Ј. Вучо (1998: 369–370) наводи да би лексички минимум (праг знања) српског као страног језика требало да садржи 1500 јединица, које би могле бити разрађене у шест група разврстаних према комуникативним чиновима (друштвене конвенције, комуникативне технике, емотивна стања и осећања, планирање активности, саопштења и ставови, неспецифични чиновни одговарања) и које би биле из домена петнаест тематских области (1) лична идентификација; 2) кућа; 3) приватан живот; 4) образовање и запослење; 5) слободно време; 6) путовања; 7) односи са околином; 8) здравље и благостање; 9) куповина; 10) храна и пиће; 11) јавне службе; 12) сналажење у простору; 13) страни језик; 14) политички ставови; 15) временске прилике).

У опису нивоа знања (А1–Ц2) за потребе полагања писменог и усменог дела испита из српског као страног језика (чији су аутори Крајишник, Маринковић, Стрижак и Николић), доступним на сајту Центра за српски као страни језик филолошког факултета у Београду,⁴²

⁴¹ Приручник је издао Завод за унапређивање образовања и васпитања, а уреднице су В. Крајишник и В. Влајковић Бојић: <https://zuov.gov.rs/wp-content/uploads/2021/11/srpski-kao-strani.pdf>, последњи пут приступљено 8. 11. 2022. године.

⁴² Описи за све нивое доступни су на следећим адресама:

<http://learnserbian.fil.bg.ac.rs/files/description/A1%20level%20description%20-%20Serbian.pdf>, последњи пут приступљено 8. 11. 2022. године.

<http://learnserbian.fil.bg.ac.rs/files/description/A2%20level%20description%20-%20Serbian.pdf>, последњи пут приступљено 8. 11. 2022. године.

<http://learnserbian.fil.bg.ac.rs/files/description/B1%20level%20description%20-%20Serbian.pdf>, последњи пут приступљено 8. 11. 2022. године.

наводе се дескриптори за познавање писма и правописа, лексике, граматике (фонологије, морфологије и синтаксе), као и за утврђивање степена савладаности усмене продукције (читање наглас, опис илустрације, монолог и конверзација). У поменутих описима не наводи се списак тематских области, али се дају исходи за усвајање лексике, као и потребни лексички минимум за различите нивое знања (на нивоу А1 неопходно је владати фондом од 600 до 800 речи, на нивоу А2 до 1200 речи, на нивоу Б1 до 1800 речи, на нивоу Б2 до 2500 речи, нивои Ц1 и Ц2 нису ограничени квантитетом фонда).

Уџбеници за српски као страни језик, намењени учењу језика од почетног до напредног нивоа знања, обрађују следеће тематске области:

- на почетном нивоу учења:⁴³ 1) лично представљање; 2) простор за живот; 3) сналажење у месту и простору; 4) међуљудски односи; 5) свакодневни живот; 6) слободно време; 7) образовање; 8) људи (физичке особине); 9) путовање; 10) град; 11) време (атмосферско и астрономско); 12) куповина; 13) одећа и обућа; 14) храна и пиће; 15) здравље; 16) спорт; 17) свет око нас (географија, биљке и животиње); 18) национална култура (прецедентна имена, празници и обичаји);

- на средњем нивоу учења:⁴⁴ 1) лично представљање; 2) односи међу људима; 3) простор за живот; 4) образовање; 5) свакодневни живот; 6) куповина; 7) људи (карактерне и физичке особине); 8) слободно време; 9) храна и пиће; 10) град; 11) путовање; 13) свет око нас (географија, екологија); 12) услуге; 13) глобални проблеми; 14) национална култура (традиција, историја, уметност);

- на напредном нивоу учења:⁴⁵ 1) језик (учење и комуникација); 2) простор за живот; 3) односи међу људима; 4) миграције људи; 5) симболи и знакови; 6) слободно време; 7) свакодневни живот; 8) стварни и виртуелни свет око нас; 9) економија; 10) путовање; 11) (интер)национална култура (бајке, митови, легенде, прецедентна имена).

Имајући у виду претходно изнесена решења за успостављање тематског оквира за усвајање страног језика, као и на основу вишегодишњег искуства стеченог у настави и спровођењу испитних и наставних активности у Центру за српски као страни језик на Филолошком факултету Универзитета у Београду, а полазећи од лексичког минимума за српски као страни језик и тематских поља представљених у истраживању *Лексички приступ српском као страном језику*, предлажемо списак следећих тематских оквира и примере питања као могући избор у процени усмене продукције у српском као страном језику:⁴⁶

ТЕМАТСКИ ОКВИРИ	ИЛУСТРАТИВНИ ПРИМЕРИ ПИТАЊА
1. ЛИЧНО ПРЕДСТАВЉАЊЕ: име, презиме, адреса, узраст, пол, породични статус, националност, религија, лична интересовања, занимање	- Како се зовете? - Одакле сте? - Чиме се бавите? - Колико имате година? - Где станујете у Београду?

<http://learnserbian.fil.bg.ac.rs/files/description/B2%20level%20description%20-%20Serbian.pdf>, последњи пут приступљено 8. 11. 2022. године.

<http://learnserbian.fil.bg.ac.rs/files/description/C1%20level%20description%20-%20Serbian.pdf>, последњи пут приступљено 8. 11. 2022. године.

<http://learnserbian.fil.bg.ac.rs/files/description/C2%20level%20description%20-%20Serbian.pdf>, последњи пут приступљено 8. 11. 2022. године.

⁴³ Списак је састављен према лекцијама из уџбеника *Реч по реч* (Selimović-Momčilović i Živanić, 2013) намењеном почетном нивоу учења српског као страног језика.

⁴⁴ Списак је састављен према лекцијама из уџбеника *Више од речи* (Zdravković, Živanić i Putnik, 2012) намењеном средњем нивоу учења српског као страног језика.

⁴⁵ Списак је састављен према лекцијама из уџбеника *Супер српски* (Милићевић-Добромиров, Новковић 2011), намењеном високом нивоу учења српског као страног језика.

⁴⁶ Важно је напоменути да је избор тема и питања увек потребно одређивати, одн. усклађивати према језичким компетенцијама ученика (не могу се све теме и питања односити на све нивое знања).

<p>2. ПОРОДИЦА И ЉУДИ У ОКРУЖЕЊУ: чланови породице, родбински односи, физичке и карактерне особине људи</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Имате ли брата или сестру? - Какав однос имате са браћом/сестрама? - Чиме се баве Ваши родитељи? - Да ли сте у детињству проводили пуно времена са баком и деком? - Како обично проводите време са породицом и рођацима?
<p>3. МЕЂУЉУДСКИ ОДНОСИ: пријатељи, приватни и пословни партнер(и), комшије, осећања, комуникација</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Опишите свог најбољег пријатеља или своју најбољу пријатељицу. - Да ли се дружите са колегама ван радног времена? - Да ли је Ваш шеф строг и зашто тако мислите? - Познајете ли своје комшије? - Како се осећате када сте у друштву непознатих особа?
<p>4. ЖИВОТНО ОКРУЖЕЊЕ: стамбени објекти, распоред просторија, намештај, уређаји, одржавање животног простора; насеља, саобраћај, услужни објекти, сналажење у месту и простору</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Да ли живите у кући или у стану? - Како изгледа кућа/стан из Ваших снова? - Да ли свакодневно обављате кућне послове? - Мислите ли да је саобраћај у Вашем граду хаотичан и зашто тако мислите? - Колико често одлазите у пошту или банку и зашто?
<p>5. СВЕТ ОКО НАС: географија, природа (биљни и животињски свет), атмосферско време, екологија</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Каква је Ваша земља? - Да ли сте путовали по Србији? - Да ли више волите да проводите одмор на планини или на мору и зашто? - Каква је клима у Србији? - Које је Ваше омиљено годишње доба?
<p>6. ЗДРАВЉЕ: одржавање личне хигијене, делови тела, стања, болести, повреде, медицинске установе и услуге, медицинске професије, лечење</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Шта радите када Вас боли зуб? - Колико често обављате систематски преглед? - Да ли сте се некада повредили и како? - Какав је здравствени систем у Вашој земљи у поређењу са српским здравственим системом? - Које здравствене тегобе најчешће осећају стари људи?
<p>7. ОБРАЗОВАЊЕ: нивои образовања, врсте образовних установа, наставна средства и предмети, евалуација знања, стицање дипломе</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Који факултет/коју школу сте завршили? - Да ли је образовање важно и зашто тако мислите? - Да ли се сећате како је изгледао Ваш први дан у школи/на факултету? - Имате ли омиљени предмет? - Да ли су професори обично строги и треба ли да буде тако?
<p>8. ПОСАО: одабир занимања, радна биографија, аплицирање за одређено радно место, разговор за посао, радно искуство, пословне обавезе</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Да ли сте запослени? - Како проводите паузу на послу? - Опишите кратко како проналазите информације о доступним пословима? - Шта је важно за успех у послу?

	<ul style="list-style-type: none"> - О каквом послу сте маштали као дете?
9. СВАКОДНЕВНИ ЖИВОТ: дневна рутина, активности код куће/на послу, астрономско време, одлазак у набавку, храна и пиће код куће и ван ње, информисање о свакодневним дешавањима, куповина, одећа и обућа	<ul style="list-style-type: none"> - Како изгледа један Ваш викенд? - Да ли волите да кувате? - Да ли више волите да купујете у продавницама и тржним центрима или да наручујете ствари преко интернета и зашто? - Шта Вам се необично десило у последњих месец дана? - Колико пута дневно/недељно/месечно ручате ван куће?
10. УСЛУГЕ И ИНСТИТУЦИЈЕ: комуналне услуге, одлазак у различите институције (пошта, банка, полиција) и комуникација на различитим услужним местима (продавница, аутомеханичарска радионица, ауто перионица, кројачка радња, хемијско чишћење, салон лепоте, аутобуска/железничка станица, аеродром)	<ul style="list-style-type: none"> - Како можете послати писмо, разгледницу или поклон свом најбољем пријатељу који живи у другом граду или другој земљи? - Колико често идете код фризера? - Шта бисте урадили када би се Ваш аутомобил покварио наред улице, у близини центра града? - Да ли можете подићи евре или доларе на банкоматима у Србији? - Шта Вас је питао цариник (на аеродрому) када сте први пут дошли у Србију?
11. СЛОБОДНО ВРЕМЕ: спорт, хоби, рекреација, дружење, изласци, посете, путовања (дестинације, документа за путовање, сврха путовања, пртљаг)	<ul style="list-style-type: none"> - Имате ли хоби? - Коју земљу желите да посетите и зашто? - Који је Ваш омиљени спорт? - Да ли знате ко је Новак Ђоковић? - Да ли Вам се свиђа ноћни живот у Београду?
12. ЈЕЗИК: средства и начини учења страног језика, језичка терминологија, место учења језика формална и неформална комуникација	<ul style="list-style-type: none"> - Колико дуго учите српски језик? - Шта Вам је тешко да научите, а шта је лако? - Са ким вежбате језик? - Да ли користите уџбеник, речник и граматику док учите? - Зашто учите српски језик?
13. ВИРТУЕЛНА СТВАРНОСТ: нове технологије, друштвене мреже, интернет	<ul style="list-style-type: none"> - Имате ли омиљену апликацију за учење и вежбање језика? - Колико времена проводите на друштвеним мрежама? - За шта користите интернет? - Да ли мислите да су бољи часови преко интернета или уживо и зашто тако мислите? - Да ли су нам потребне нове технологије и зашто?
14. НАУКА И УМЕТНОСТ: популарна наука, књижевност, изложбе, музеји, концерти, фестивали, филмови, музика	<ul style="list-style-type: none"> - Да ли сте читали неку књигу на српском језику? - На чијем концерту сте последњи пут били?

	<ul style="list-style-type: none"> - Да ли више волите биоскоп или позориште и зашто? - Који је Ваш омиљени филм? - Знате ли за неки фестивал који се одржава у Србији?
15. (ИНТЕР)НАЦИОНАЛНА КУЛТУРА: домовина, родно место, традиција, обичаји, веровања, познате личности, историја	<ul style="list-style-type: none"> - Какав је Ваш родни град? - Који су свадбени обичаји у Вашој земљи? - Да ли знате ко је Никола Тесла и по чему је он познат? - Како се слави Нова година у Вашој земљи? - Шта Вас је изненадило када сте дошли у Србију?
16. ГЛОБАЛНИ ПРОБЛЕМИ: миграције људи, загађење природе, глобално загревање, економске кризе, ратови, епидемије	<ul style="list-style-type: none"> - Зашто људи ратују? - Како можемо спречити глобално загревање? - Где је животно окружење чистије, у Србији или у Вашој земљи? - Шта значи имати економску кризу, како се она види или осећа? - Како је изгледала ваша свакодневица у време карантина током епидемије?
17. АПСТРАКЦИЈЕ И МИСАОНИ ПРОЦЕСИ У РАЗЛИЧИТИМ ГОВОРНИМ ЧИНОВИМА: исказивање ставова и мишљења, прављење планова, доношење одлука, говорење о жељама, идејама, сновима, машти, разноликости међу људима/културама, забранама, могућностима, успеху и неуспеху	<ul style="list-style-type: none"> - Шта мислите о поскупљењима која се дешавају у целом свету? - О чему маштате? - Које друштвене разлике су важне и треба да постоје? - Шта значи бити успешан? - Да ли сте се суочили са неком врстом дискриминације и како је то изгледало?

Сва наведена питања представљају само илустрацију могућности отпочињања или вођења разговора у предложеним тематским оквирима. Иновативни допринос предложених тематских оквира у односу на све побројане листе тематских области за различите стране језике, па и српски као страни, представља тематско поље *виртуелна стварност*, које сматрамо неизоставно потребним јер се у њему очитује велики део савременог начина живота, што га чини инспиративним за примену у тестовима за процену усменог изражавања. Конкретнија питања за процену усмене продукције наведена су у потпоглављу 5.5.1, а тематски оквир у том делу одређен је приказаном сликом. Свака од предложених тема, као и сваки од примера питања, може се разрађивати у зависности од говорне ситуације и заинтересованости кандидата да учествује у разговору. Такође, уколико се на почетку испитивања са кандидатима успостави мање дистанцирана комуникација и атмосфера постане довољно релаксирана, предлажемо прелазак са другог лица множине на директнију комуникацију (у 2. лицу једнине) приликом разговора. На тај начин се комуникативни контекст приближава оном у реалним говорним ситуацијама, а кандидати се индиректно усмеравају на спонтану употребу језика јер се употребом 2. лица једнине превазилазе разлике које често могу ометати комуникацију између учесника у разговору (нпр. у односу испитивач – испитаник може се створити дистанца због разлике у годинама и сл.).

5.5 ПРЕДЛОГ ИСПИТНОГ МАТЕРИЈАЛА ЗА ПРОЦЕНУ УСМЕНЕ ПРОДУКЦИЈЕ У СРПСКОМ КАО СТРАНОМ ЈЕЗИКУ

Пре него што приступе процени усменог изражавања на (српском као) страном језику, сматрамо да би сви испитивачи требало да се придржавају смерница наведених у једном од истраживања (пр)оцењивања знања језика (уп. Brown, 2003: 266): почните разговор релативно лаким питањима како би се анксиозност⁴⁷ кандидата смањила и успоставила топла атмосфера за спровођење усменог тестирања, а затим наставите разговор питањима за утврђивање нивоа знања прилагођавајући се саговорнику по потреби; питања постављајте јасно и директно; немојте комбиновати више захтева у једном питању – фокусирајте се на само један фактор за свако појединачно питање; будите спремни да поновите или преформулишете своје питање (захтев) уколико га кандидат није разумео; на крају, изнесите пријатељска запажања и дајте умирујуће коментаре.

Главни део нашег истраживања тиче се избора одговарајућег материјала за проверу знања, тј. утврђивање степена усмене продукције странаца на српском језику. Наративни задаци се често користе у процењивању говорења на страном језику јер показују како кандидати могу испричати низ догађаја у задатом временском оквиру (прошлом, садашњем или будућем), а таква продукција најчешће бива испровоцирана сликама, фотографијама или илустрацијама чији садржај наводи на оно што треба рећи, или питањима којима се од онога ко се тестира тражи да исприча нешто што му/јој се догодило (Luoma, 2009: 144). Осим таквих задатака, за утврђивање нивоа усменог изражавања на страном језику могу се користити и други, различити типови задатака, у зависности од тога коме је тестирање намењено и која му је сврха. У литератури (Luoma, 2009: 1139–162), између осталог, наводе се следећи типови задатака:

- задаци описивања слика (приликом разговора један на један или за разговор у пару),
- наративни задаци (садрже низ илустрација, брошуру од неколико саставних делова или је реч о причи у сликама),
- инструкцијски задаци (када се од кандидата тражи да замисли неку ситуацију, да инструкцију за поступање у одређеној ситуацији итд.),
- задаци за упоређивање и контрастирање,
- задаци за објашњавање и предвиђање (нпр. на основу неког графикона, податка и сл.),
- задаци одлучивања (нпр. картице са задацима за рад у пару – решавање проблема, разговор и одлучивање у пару),
- задаци улога и симулације (за интеракцију између испитивача и кандидате, или између два кандидата),
- задаци реаговања у различитим ситуацијама,
- структурирани говорни задаци (њима се прецизно контролише шта ће кандидат одговорити, а користе се најчешће за проверу изговора или познавања неке граматичке категорије, нпр. читање наглас задатог текста, кратки одговори на постављена питања).

Све наведене типове задатака за потребе овог истраживања проверили смо у пракси, током испитних активности Центра за српски као страни језик. Приликом истраживања, сваки од

⁴⁷ У електронској верзији *Појмовника српских лингвистичких термина* Одсека за стандардни језик Института за српски језик САНУ доступном на сајту <https://www.lingvistickitermini.rs/> (последњи пут приступљено 29. 11. 2022), језичка анксиозност (енгл. language anxiety) се дефинише као *субјективан осећај тензије, нелагоде, нервозе, неке врсте забринутости и(ли) страха, а јавља се када се говорник нађе у ситуацији која од њега захтева да на одређени начин употребљава језик или језички варијетет којим не влада у потпуности*. Надаље се објашњава да се језичка анксиозност најчешће манифестује као *страх од усменог изражавања* (енгл. communication apprehension), *страх од процене учинка* (енгл. test anxiety) и *страх од негативне друштвене евалуације* (енгл. fear of negative evaluation). *Језичка анксиозност може се испољити при свим језичким вештинама (читање, слушање, писање, говорење), али се најчешће испољава при говорењу, будући да оно углавном подразумева спонтану језичку репродукцију.*

наведених типова задатака ефикасно је показао степен способности кандидата да се усмено изражавају на српском као страном језику.

Следи предлог испитног материјала направљеног за потребе овог истраживања. Пре свега, дајемо предлог слика и питања уз слике, које прилажемо као могући избор или модел за могући избор приликом процене усмене продукције у српском као страном језику. Након што презентујемо материјал који се односи на утврђивање говорне компетенције кандидата приликом описивања слика током тестирања говорења, навешћемо и неколико примера текстова за утврђивање степена познавања (могућности читања) оба српска писма (ћирилице и латинице). Дакле, предлози се састоје од свих типова задатака наведених у претходном параграфу. Целокупни материјал приложен у поглављу 5 верификован је током испитних активности Центра за српски као страни језик Филолошког факултета Универзитета у Београду од 2019. до 2022. године.

5.5.1 ПРЕДЛОГ ИСПИТНОГ МАТЕРИЈАЛА ЗА ПРОЦЕНУ УСМЕНЕ ПРОДУКЦИЈЕ У СРПСКОМ КАО СТРАНОМ ЈЕЗИКУ – ОПИСИВАЊЕ СЛИКЕ/СЛИКА

Задаци који се састоје од описивања слике веома су заступљени у тестирању говорења. Овакви задаци су вођени (датом ситуацијом са слике), али дозвољавају одређену флексибилност у изражавању и могуће их је развити у отворене активности када се слике користе као полазна тачка за шире дискусије о актуелним темама (Fulcher, 2014: 73). Уз то, овакви задаци подразумевају интерактивност (између два кандидата који полагају тест или између испитивача и кандидата) – док је један кандидат главни говорник, други може постављати питања за појашњење или коментарисати (Fulcher, 2014: 73). Циљ задатка је да се опише слика и постигне сагласност о њеном значењу, као и да се подстакну различити типови интеракције који могу да генеришу богатији узорак језика за (пр)оцењивање (Fulcher, 2014: 73). Упутства, одн. питања за слике пружају значајну тематску подршку за кандидате на тестирању, али се мора водити рачуна о одабиру адекватних слика (оне не смеју бити културолошки непознате и неприхватљиве и не би требало да захтевају употребу описног речника који је изван очекиваног опсега знања кандидата којима је тест намењен) (Fulcher, 2014: 75–76).

Све приложене слике се могу употребити за испитивање говорне компетенције за сва три нивоа знања (А – почетни, Б – средњи или Ц – напредни), а питања која прате сваку од слика јасно су распоређена по нивоима табеларним приказом. Испитивач/Оцењивач (онај ко врши процену говорења) може кандидату поставити сва питања или одабрати само неколико од понуђених, односно додати другачије питање уколико то налаже говорна ситуација током испитивања (процене). Од кандидата се може захтевати, у зависности од његове компетентности (коју процењује испитивач), да опише две слике или упореди више њих. Очекује се да кандидат (на свим нивоима знања) може да говори о датој слици (или сликама) између 3 и 5 минута.

Слика 1.

(https://pathe.ch/.imaging/mte/pathe/alternative_stage_large/dam/pathe/cinemas/clubs/pathe-friends/friends-cinema-pathe.jpg/jcr:content/PatheBild_Friends_PopCorn.jpg, последњи пут линку приступљено 14. 7. 2020)

Табела 1. Питања уз слику 1.

А	<ol style="list-style-type: none"> 1. Шта видите на слици? 2. Опишите једног мушкарца и једну жену са слике. 3. Где су они? 4. Шта раде?/Шта једу? 5. Да ли волите да једете кокице? 6. Да ли волите да идете у биоскоп? 7. Да ли често идете у биоскоп? Да ли идете сами или са породицом/пријатељима? 8. Какве филмове волите?/ Који је Ваш омиљени филм? 9. Да ли знате неки српски филм? 10. Кажите како (још) проводите слободно време.
Б	<ol style="list-style-type: none"> 1. Објасните ситуацију на слици. 2. Опишите људе који седе у првом реду. 3. Кажите како се они осећају (да ли су тужни/срећни). 4. Шта мислите, зашто се тако осећају? 5. Какве филмове волите? 6. Да ли често идете у биоскоп? 7. Шта мислите, да ли је боље гледати филм код куће или у биоскопу? Објасните зашто то мислите. 8. Шта мислите, да ли људи данас често иду у биоскоп? Зашто је тако? 9. Који је Ваш омиљени филм? Испричајте о чему се ради у том филму. 10. Да ли имате омиљеног глумца или омиљену глумицу? Зашто Вам се он/она највише допада? 11. У чему је највећа разлика између онога што се дешава на филму и у стварном свету? (Stok, 2015a: 41)
Ц	<ol style="list-style-type: none"> 1. Објасните ситуацију на слици. 2. Шта мислите, зашто људи данас ређе иду у биоскоп? 3. Да ли би Вам сметало да сами идете у биоскоп? 4. Опишите један интересантан одлазак у биоскоп – кажите са ким сте ишли, који филм сте гледали, шта интересантно Вам се десило пре/после/током филма...

5. Кад бисте Ви били познат глумац/позната глумица, у каквим филмовима бисте глумили? Какве би биле Ваше улоге?

Слика 2. (<https://ttnotes.com/images/lake-karapiro-cambridge-3.jpg>, последњи пут линку приступљено 14. 7. 2020)

Табела 2. Питања уз слику 2.

А	<ol style="list-style-type: none"> 1. Шта видите на слици? 2. Где су оне? Да ли су оне у Београду/Србији? 3. Опишите девојчицу. 4. Какво је време на слици? 5. Шта мислите, које је годишње доба на слици? 6. Да ли Ви волите да возите бицикл? 7. Шта још волите да радите? Да ли имате неки хоби? 8. Да ли се бавите неким спортом? Којим?
Б	<ol style="list-style-type: none"> 1. Објасните ситуацију на слици. 2. Опишите природу а слици. Да ли бисте Ви возили бицикл на оваквом месту? 3. Упоредите девојчицу и жену: кажите у каквом су односу (мајка и ћерка, другарице), ко је старији, лепши, шта носи жена, а шта девојчица, чији бицикл је бржи, већи... 4. Зашто људи уживају у активностима као што је возња бицикла? 5. Испричајте нешто о свом хобију/својим хобијима. 6. Да ли више волите да проводите слободно време сами или у друштву? Зашто? 7. Да ли је важно бавити се спортом? Зашто? 8. Да ли су бољи групни или индивидуални спортови?
Ц	<ol style="list-style-type: none"> 1. Објасните ситуацију на слици. 2. Шта мислите, да ли је боље возити бицикл, трчати или ићи у теретану? Зашто тако мислите? 3. Зашто је важна физичка активност? 4. Како физичка активност утиче на здравље? Шта још утиче на здравље? 5. Да ли је важно бавити се неким спортом од малих ногу? Зашто? 6. Шта деца уче бавећи се групним спортовима? А индивидуалним?

Слика 3.

(https://nordnorskdebatt.no/sites/default/files/styles/full_content/public/main/articles/videregaende2.jpg?itok=IV5ROtjg, последњи пут линку приступљено 14. 7. 2020)

Табела 3. Питања уз слику 3.

А	<ol style="list-style-type: none"> 1. Објасните ситуацију на слици. 2. Где се налази свеска? 3. Шта је десно од врата? 4. Ко је поред табле? 5. Да ли дечак слуша професора? Шта он ради? 6. Опишите дечака. 7. Колико дечака/девојчица/ученика видите на слици? 8. Шта сте Ви учили у школи? 9. Да ли волите математику?
Б	<ol style="list-style-type: none"> 1. Објасните ситуацију на слици. 2. Да ли дечак у жутој мајици пажљиво слуша на часу? Шта мислите, зашто је тако? 3. Да ли постоје правила понашања на часу? Шта смете, а шта не смете радити на часу? 4. Да ли мислите да је боље да у школама постоји униформа или да се ученици облаче како они желе? Шта бисте Ви носили кад нико не би обраћао пажњу на то како сте обучени? (Stok, 2015a: 28) 5. Који предмет сте највише волели у школи? Зашто? 6. Шта мислите, који школски предмети су потпуно бескорисни кад завршите школу? Објасните зашто тако мислите. 7. Да ли бисте више волели да имате строгог професора који праведан и од кога можете много да научите или професора који је опуштен и забаван, али од кога се не може много научити? (Stok, 2015a: 4) 8. Да ли се сећате свог првог учитеља/прве учитељице? Опишите га/је. 9. Шта мислите, да ли тешко бити учитељ/професор? Зашто? 10. Замислите да радите у школи. Директор школе каже да жели да промени школу набоље и да ће уважити све Ваше предлоге. Шта бисте рекли директору, шта бисте променили и како? (Stok, 2015a: 33) 11. Чиме се Ви бавите? 12. Опишите један свој радни дан на послу.

	13. Шта је најдосаднији посао који можете да замислите? Да ли бисте такав посао радили ако бисте могли два пута годишње да славите рођендан и четири пут годишње идете на одмор? (Stok, 2015a: 41)
Ц	<ol style="list-style-type: none"> 1. Објасните ситуацију на слици. 2. Опишите систем образовања у Вашој земљи. 3. Упоредите систем образовања у Србији са системом образовања у Вашој земљи. Који систем је бољи? Зашто? 4. Зашто је образовање важно? 5. Да ли су само образовани људи успешни? Од чега зависи успех? 6. Да ли знате шта значи изрека: <i>Од колевке па до гроба најлепше је ђачко доба</i>? Да ли се слажете? 7. Испричајте нешто о свом досадашњем образовању. Када бисте могли да вратите време уназад, шта бисте променили?

Слика 4. (<https://static.mondo.ba/Picture/222818/jpeg/lepo-vreme-mondo-stefan-stojanovic-35.jpg>, последњи пут линку приступљено 14. 7. 2020)

Табела 4. Питања уз слику 4.

А	<ol style="list-style-type: none"> 1. Шта видите на слици? 2. Где су оне? 3. Да ли је кафић у Београду? 4. Да ли су оне сестре? 5. Шта оне раде? 6. Да ли је напољу хладно? Како то знате? 7. О чему разговарају? 8. Да ли Ви сваки дан идете у кафић? Са ким? 9. Шта обично наручујете у кафићу? 10. Да ли пијете кафу са шећером или без шећера? 11. Колико кошта кафа у кафићу? Да ли је то скупо? 12. Ко седи иза плаве девојке?
Б	<ol style="list-style-type: none"> 1. Објасните ситуацију на слици. 2. Како изгледају две девојке? Упоредите их. 3. Шта мислите, о коме или о чему оне разговарају? О чему Ви разговарате са пријатељима на кафи? 4. Да ли сте пробали домаћу кафу? Да ли знате да направите домаћу кафу? 5. Где у Београду можете пити кафу у миру и тишини?

	<ol style="list-style-type: none"> 6. Опишите свој омиљени кафић. 7. Да ли уживате да сами пијете кафу или са неким? Зашто? 8. Када би Ваш друг/другарица почео да Вас лаже, да ли бисте и даље желели да се дружите са њим/њом и наставили да идете заједно на кафу?
Ц	<ol style="list-style-type: none"> 1. Објасните ситуацију на слици. 2. Шта мислите, да ли су оне најбоље пријатељице? 3. Шта је пријатељство? 4. Зашто је важно имати пријатеље? 5. Да ли разумете пословицу <i>Пријатељ се у невољи познаје</i>? Да ли се слажете? 6. Када би Ваш најбољи пријатељ желео да буде потпуно искрен и каже Вам шта му се код Вас највише свиђа, а шта најмање, да ли бисте то желели да чујете? (Stok, 2015a: 3) 7. Да Ваш друг има важну тајну и не жели да је други сазнају, да ли би погрешно ако би Вам је поверио? (Stok, 2015a: 7) 8. Да Ви и Ваши другови скупљате новац у добротворне сврхе, па они одлуче да украду оно што сте скупили и кажу Вам да се више неће дружити са Вама ако им се не придружите, шта бисте урадили? (Stok, 2015a: 26) 9. Испijaње кафе је ритуал у многим земљама широм света. Свако има посебну врсту кафе, начин и посебно време конзумирања кафе. Како је то у Србији, а како у Вашој земљи?

Слика 5. (<https://www.theelementsofliving.com/wp-content/uploads/2017/01/family-style-web.jpg>, последњи пут линку приступљено 14. 7. 2020.)

Табела 5. Питања уз слику 5.

А	<ol style="list-style-type: none"> 1. Шта видите на слици? 2. Колико људи је на слици? 3. Опишите најстарије/најмлађе људе са слике. 4. Где су они? 5. Шта једу? 6. Шта пију? 7. Шта видите на столу? 8. Шта Ви обично једете за доручак/ручак/вечеру?
---	--

	<p>9. Које је ваше омиљено јело/воће/поврће? 10. Да ли волите да кувате? Шта? Да ли често кувате? 11. Да ли увек доручкујете/ручате/вечерате са породицом? 12. Да ли често идете у ресторан? 13. Да ли волите брзу храну? 14. Опишите своју породицу./Представите своју породицу.</p>
Б	<p>1. Објасните ситуацију на слици. 2. Које је ваше омиљено јело? Испричајте како се спрема то јело. 3. Да ли је и зашто кувана храна здравија од брзе хране? Шта Ви више волите? 4. Каква је српска храна? Да ли Вам се свиђа? 5. Колико obroка дневно имате? Да ли имате и ужину? 6. Да ли је важно да чланови породице често заједно ручају/вечерају? Зашто? 7. Да ли уживате да кувате? Да ли кувате свакодневно? Које још кућне послове радите? 8. Да ли мислите да радите превише кућних послова? Да сте Ви особа која распоређује ко ће шта радити у кући, шта бисте себи дали као задатак? (Stok, 2015a: 19) 9. Када бисте могли било шта да промените код својих родитеља, шта би то било? (Stok, 2015a: 35) 10. Да ли је за Вас важно шта Ваша породица мисли о Вашим пријатељима/ о Вашем послу/партнеру? 11. Да ли бисте више волели да сте сиромашни, а да имате родитеље који Вас воле и који се воле или да сте богати, а да Вас родитељи игноришу и да се стално свађају? (Stok, 2015a: 39)</p>
Ц	<p>1. Објасните ситуацију на слици. 2. Када бисте Ви били један од најпознатијих и најбољих куvara на свету, за кога бисте кували? Какав би био Ваш мени? Који би био ваш специјалитет? 3. Шта је здрава храна и које савете бисте дали пријатељима који се нездраву хране? 4. Колико и зашто је важан породични ручак? 5. Да ли би Вам сметало да сами идете на вечеру? 6. Да ли празнике проводите сами или у кругу породице? Да ли Вам је важно да породица буде на окупу? 7. Да ли је породица највеће богатство сваког човека? 8. Које породичне тренутке никада нећете заборавити? Наведите неки пример за незаборавне тренутке које сте провели у кругу породице. 9. Када бисте због посла морали да живите далеко од породице без могућности да их посетите у наредних 5 година, да ли бисте прихватили такав посао?</p>

Слика 6. (https://cdn-prd.sonnenklar.tv/img/g/800/600/21522/i19_68543383.jpg, последњи пут линку приступљено 14. 7. 2020)

Табела 6. Питања уз слику 6.

А	<ol style="list-style-type: none"> 1. Шта видите на слици? 2. Колико људи је на слици? 3. Шта је црвене боје? 4. Да ли жена у белој хаљини ради у хотелу? 5. Шта мислите, да ли је ово скуп хотел? 6. Шта видите на зиду? 7. Да ли волите да путујете? 8. Куда сте путовали до сада? 9. Који град је најлепши на свету? 10. Чиме обично путујете? Са ким? 11. Да ли сте путовали по Србији? Опишите шта сте видели на путовању?
Б	<ol style="list-style-type: none"> 1. Објасните ситуацију на слици./Опишите рецепцију и људе са слике. 2. Какав је овај хотел, а какве хотеле Ви волите? 3. Шта мислите, где је овај хотел и зашто су људи на слици одлучили да дођу у овај хотел? 4. Када путујете, да ли више волите да budete у хотелу, hostelу или у изнајмљеном стану/изнајмљеној кући? 5. Да ли често путујете? Чиме, са ким? Да ли носите пуно ствари када идете на зимовање/летовање? 6. Замислите да сте у туристичкој агенцији и разговарате са агентом. Желите да путујете на одмор следећег месеца. Кажите му датум путовања, куда и како желите да путујете, какав хотел желите. Шта бисте питали агента? 7. Које путовање ћете памтити до краја живота? Опишите то путовање. 8. Замислите да радите у хотелу као рецепционер. Како би изгледао Ваш радни дан? Како бисте се понашали према гостима?
Ц	<ol style="list-style-type: none"> 1. Објасните ситуацију на слици. 2. Да ли сте чули да више од 30 хотела у Европи има дигиталног портира? То су апликације или роботи који услужују госте. Међутим, гости хотела имају

	<p>подељена мишљена о томе: једни желе да им се неко уживо обрати, а други воле све сами да обаве путем интернета/телефона. Шта Ви мислите о томе?</p> <ol style="list-style-type: none"> Да можете сутра да отворите хотел у Београду, какав би то хотел био? Кога бисте запослили? Какве би биле цене соба? Да ли бисте имали и ресторан у хотелу? Коју кухињу бисте понудили гостима? Опишите једно непријатно искуство које сте имали са особљем/гостима у неком хотелу. Опишите једно незаборавно путовање. Замислите да сутра путујете на пусто острво. Шта бисте урадили пре него што отпутујете? Шта бисте понели? Како би изгледао ваш живот тамо?
--	---

Слика 7. (<https://jnswire.s3.amazonaws.com/jns-media/7e/0b/896244/classroom.jpg>, последњи пут линку приступљено 14. 7. 2020)

Табела 7. Питања уз слику 7.

А	<ol style="list-style-type: none"> Шта видите на слици?/Објасните ситуацију на слици. Шта ради девојчица у бордо мајици? Шта раде остали ученици. Шта мислите, шта они уче? Колико је сати на слици? Опишите учионицу са слике/учионицу у којој сада седите. Шта је на столовима испред ученика. Опишите девојчицу која стоји испред табле и не пише. Колико ученика је на часу? Да ли сте волели да идете у школу када сте били дете?
Б	<ol style="list-style-type: none"> Објасните ситуацију на слици. Шта мислите, да ли је деци занимљиво на часу? Објасните зашто тако мислите? Кажите шта они уче? Како уче? Да ли мислите да је то добар начин учења? Опишите 2 ученице које стоје. Упоредите их. Да ли мислите да је боље да у школама постоји униформа или да се ученици облаче како они желе? Шта бисте Ви носили кад нико не би обраћао пажњу на то како сте обучени? (Stok, 2015a: 28)

	<ol style="list-style-type: none"> 6. Који предмет сте највише волели у школи? Зашто? 7. Шта мислите, који школски предмети су потпуно бескорисни кад завршите школу? Објасните зашто тако мислите. 8. Да ли бисте више волели да имате строгог професора који праведан и од кога можете много да научите или професора који је опуштен и забаван, али од кога се не може много научити? (Stok, 2015a: 4) 9. Да ли се сећате свог првог учитеља/прве учитељице? Опишите га/је. 10. Шта мислите, да ли тешко бити учитељ/професор? Зашто? 11. Замислите да радите у школи. Директор школе каже да жели да промени школу набоље и да ће уважити све Ваше предлоге. Шта бисте рекли директору, шта бисте променили и како? (Stok, 2015a: 33)
Ц	<ol style="list-style-type: none"> 1. Објасните ситуацију на слици. 2. Које су предности, а које мане употребе нових технологија у образовању/у школи/на часу? 3. Шта мислите о српском систему образовања? Које су његове добре, а које лоше стране? 4. Упоредите систем образовања у Србији са системом образовања у Вашој земљи. Који систем је бољи? Зашто? 5. Да ли знате шта значи изрека <i>Од колевке па до гроба најлепше је ђачко доба?</i> Да ли се слажете? 6. Испричајте нешто о свом досадашњем образовању. Када бисте могли да вратите време уназад, шта бисте променили?

Слика 8.

(https://static.wixstatic.com/media/d0bb6b_607b6636491348d6825eace9e85191a2~mv2.jpg, последњи пут линку приступљено 14. 7. 2020)

Табела 8. Питања уз слику 8.

А	<ol style="list-style-type: none"> 1. Шта видите на слици? 2. Шта ради бака, а шта ради мама? 3. Где су они? 4. Шта је на столу? 5. Шта раде девојчице на слици?
---	---

	<ol style="list-style-type: none"> 6. Где је тата? 7. Ко је најстарији, а ко најмлађи на слици? 8. Опишите баку са слике. 9. Опишите своју баку/маму/сестру... 10. Које поврће видите на слици? 11. Које је Ваше омиљено воће/јело? 12. Да ли више волите слатку или слану храну? 13. Да ли је српска храна укусна? 14. Да ли Ви волите да кувате? Шта волите да кувате? 15. Шта Ви обично једете за доручак/ручак/вечеру? 16. Да ли увек доручкујете/ручате/вечерате са породицом? 17. Да ли често идете у ресторан? 18. Да ли волите брзу храну? 19. Опишите своју породицу./Представите своју породицу.
Б	<ol style="list-style-type: none"> 1. Објасните ситуацију на слици. 2. Шта је тешко у припремању хране на овакав начин? 3. Које је ваше омиљено јело? Испричајте како се спрема то јело. 4. Да ли је и зашто кувана храна здравија од брзе хране? Шта Ви више волите? 5. Каква је српска храна? Да ли Вам се свиђа? 6. Колико obroka дневно имате? Да ли имате и ужину? 7. Да волите да кувате? Које још кућне послове радите? 8. Да ли је важно да чланови породице често заједно ручају/вечерају? Зашто? 9. Када бисте могли било шта да промените код својих родитеља, шта би то било? (Stok, 2015a: 35) 10. Да ли је за Вас важно шта Ваша породица мисли о Вашим пријатељима/ о Вашем послу/партнеру? 11. Да ли бисте више волели да сте сиромашни, а да имате родитеље који Вас воле и који се воле или да сте богати, а да Вас родитељи игноришу и да се стално свађају? (Stok, 2015a: 39)
Ц	<ol style="list-style-type: none"> 1. Објасните ситуацију на слици. 2. Када бисте Ви били један од најпознатијих и најбољих куvara на свету, за кога бисте кували? Какав би био Ваш мени? Који би био ваш специјалитет? 3. Шта је здрава храна и које савете бисте дали пријатељима који се нездраву хране? 4. Колико и зашто је важан породични ручак? 5. Да ли би Вам сметало да сами идете на вечеру? 6. Да ли празнике проводите сами или у кругу породице? Да ли Вам је важно да породица буде на окупу? 7. Да ли је породица највеће богатство сваког човека? 8. Које породичне тренутке никада нећете заборавити? Наведите неки пример за незаборавне тренутке које сте провели у кругу породице. 9. Када бисте због посла морали да живите далеко од породице без могућности да их посетите у наредних 5 година, да ли бисте прихватили такав посао?

Слика 9. (<https://a0.muscache.com/pictures/cd51ac35-2932-4ce2-a585-d5f2956d32b6.jpg>, последњи пут линку приступљено 14. 7. 2020)

Табела 9. Питања уз слику 9.

А	<ol style="list-style-type: none"> 1. Шта видите на слици?/Објасните ситуацију на слици. 2. Шта продају/купују људи на пијаци? 3. Опишите једног продавца и једног купца. 4. Које је воће волите да једете? 5. Које поврће не волите да једете? 6. Да ли често идете на пијацу? 7. Да ли је воће скупље на пијаци или у продавници? 8. Колико кромпира/паприке купујете када идете на пијацу?
Б	<ol style="list-style-type: none"> 1. Објасните ситуацију на слици. 2. Да ли се храните здраво? Шта значи хранити се здраво? 3. Да ли је воће и поврће из баште здравије од оног које купујемо у продавници. Зашто? 4. Да ли је здраво јести само поврће и воће? Зашто?
Ц	<ol style="list-style-type: none"> 1. Објасните ситуацију на слици. 2. Шта мислите о органској храни? Да ли сви људи треба да је користе? 3. Шта су здраве намирнице? Да ли је лоша исхрана узрок болести? 4. Зашто неки људи одлуче да постану вегетаријанци? Која је разлика између вегана и вегетаријанаца? 5. Да ли знате нешто о генетски модификованој храни? Какав је Ваш став о томе?

Слика 10. (<https://d9np3dj86nsu2.cloudfront.net/image/2def31856117d8061e2d0bbebc79c31f>, последњи пут линку приступљено 14. 7. 2020)

Табела 10. Питања уз слику 10.

А	<ol style="list-style-type: none"> 1. Шта видите на слици?/Објасните ситуацију на слици. 2. Чиме ће путовати људи на слици? 3. Чиме Ви обично путујете? 4. Где чекате аутобус, а где чекате лет (авион)? 5. Да ли знате да возите аутобус? А аутомобил? 6. Опишите једног човека којег видите на слици. 7. Да ли је гужва на аутобуској станици? 8. У колико сати полазе аутобуси са станице (са перона Ц8)? 9. Шта је иза аутобуса? 10. Да ли волите да путујете? 11. Да ли сте путовали по Србији? Опишите шта сте видели на путовању.
Б	<ol style="list-style-type: none"> 1. Објасните ситуацију на слици. 2. Шта мислите, о чему разговарају путник и мушкарац у униформи? 3. Да ли знате где је главна аутобуска станица у Београду? Објасните како се одавде може доћи до главне аутобуске станице. 4. Да ли често путујете? Чиме, са ким? Да ли носите пуно ствари када идете на зимовање/летовање? 5. Да ли увек када путујете купујете повратну карту? 6. Замислите да радите на аутобуској станици и продајете аутобуске карте. Људи Вас често зову да би добили неке информације. Шта Вас обично питају? 7. Да ли је пријатније путовати аутобусом, возом или аутомобилом? Зашто? 8. Које путовање ћете памтити до краја живота? Опишите то путовање.
Ц	<ol style="list-style-type: none"> 1. Објасните ситуацију на слици. 2. Који начин путовања је најбезбеднији? Зашто? 3. Једна француска компанија је 2017. представила прве градске летеће аутобусе, Јапанци су најавили да ће се на тржишту 2020–2025. године појавити летећи аутомобили, а у неким земљама се већ тестирају такси-дроновци. Шта мислите о том начину превоза? Да ли ће то утицати смањење саобраћајних гужви?

4. Да ли превелики број аутомобила, аутобуса и других саобраћајних средстава утиче на загађење животне средине? Како? На које још начине људи загађују околину?

Слика 11. (<https://static.dezeen.com/uploads/2016/11/maracana-house-terra-e-tuma-concrete-interiors-dezeen-ss.jpg>, последњи пут линку приступљено 14. 7. 2020)

Табела 11. Питања уз слику 11.

А	<ol style="list-style-type: none"> 1. Шта видите на слици? 2. Колико спратова има ова кућа? 3. Шта се налази у приземљу? 4. Где је мушкарац? 5. Да ли Ви живите у кући или у стану? Опишите свој стан/своју кућу. 6. Да ли је Ваш стан трособан? 7. Како изгледа Ваша дневна соба? 8. Где је лампа? 9. Да ли Вам се свиђа ова кућа? 10. Шта Вам се не свиђа у овој кући?
Б	<ol style="list-style-type: none"> 1. Шта видите на слици? 2. Шта од намештаја видите у дневној соби, а шта има у Вашој дневној соби? 3. Да ли у Београду живите у кући или стану? Како сте је/га пронашли? 4. Замислите да радите као агент у агенцији за некретнине. Породица са двоје деце тражи намештен стан недалеко од центра града. Какав стан бисте им понудили? 5. Опишите своју кућу из снова. 6. Које кућне послове радите? Да ли Вам неко у томе помаже?
Ц	<ol style="list-style-type: none"> 1. Шта видите на слици? 2. Шта мислите о традиционалним, а шта о модерним еколошким кућама? У којој бисте Ви радије живели? 3. Да ли радите кућне послове? Шта мислите о роботима који обављају кућне послове? Да ли су нам потребни? 4. Шта значи <i>имати кров над главом</i>?

5. Како можемо помоћи бескућницима?
6. Да ли радите кућне послове? Шта мислите о роботима који обављају кућне послове? Да ли су нам потребни?

Слика 12. (<https://infobron.nl/afbeelding/2618/Wat-moet-je-regelen-voor-een-surprise-party>, последњи пут линку приступљено 14. 7. 2020)

Табела 12. Питања уз слику 12.

А	<ol style="list-style-type: none"> 1. Шта видите на слици?/Објасните ситуацију на слици. 2. Где су они? 3. Колико људи је на рођендану? 4. Да ли су они срећни? 5. Шта је добио мушкарац за рођендан? 6. Опишите девојку у зеленој мајици. 7. Када је Ваш рођендан? 8. Да ли волите рођенданске журке? Да ли увек правите журку за свој рођендан? 9. Кога зовете на рођендан? 10. Какве поклоне добијате за рођендан?
Б	<ol style="list-style-type: none"> 1. Објасните ситуацију на слици. 2. Да ли Ви славите рођендан? 3. Да ли сте некада направили рођенданско изненађење пријатељу, као на слици? Да ли сте можда били у ситуацији да пријатељи Вама направе такво изненађење? 4. Шта обично поклањате пријатељима за рођендан? 5. Како Вашем мишљењу изгледа идеална рођенданска журка? 6. Шта бисте урадили када би сви чланови Ваше породице заборавили Ваш рођендан? Како бисте се осећали?
Ц	<ol style="list-style-type: none"> 1. Објасните ситуацију на слици. 2. Како се осећа слављеник? А гости? Како бисте се Ви осећали би када Вам пријатељи/породица приредили слично изненађење? 3. Шта бисте урадили када би сви чланови Ваше породице и пријатељи заборавили Ваш рођендан? Како бисте се осећали?

	<p>4. Данас се рођендани славе у биоскопу, позоришту, музеју итд. Шта мислите, да ли су то занимљиве идеје за прославу рођендана? Да ли бисте Ви славили рођендан на такав начин? Имате ли боље идеје?</p> <p>5. Како бирате рођенданске поклоне?</p>
--	---

Слика 13. (https://i.dailymail.co.uk/i/pix/2016/09/02/11/37D3E84200000578-0-image-a-8_1472811709601.jpg, последњи пут линку приступљено 14. 7. 2020)

Табела 13. Питања уз слику 13.

А	<ol style="list-style-type: none"> 1. Кога видите на слици? 2. Шта они раде? 3. Где су? 4. Опишите тату. 5. Опишите девојчицу. 6. Шта је на кревету? 7. Шта девојчица има у руци, а шта отац има на руци? 8. Да ли сте Ви у школи увек радили домаћи задатак?
Б	<ol style="list-style-type: none"> 1. Објасните ситуацију на слици. 2. Како се осећа отац? Зашто? 3. Шта ради девојчица? 4. Да ли родитељи треба да раде домаћи задатак уместо деце? 5. Да ли је Вама неко помагао да урадите домаћи? Ко? Како? 6. Да сте Ви учитељ/професор, да ли бисте давали домаћи задатак ученицима? 7. Зашто је важно радити домаћи задатак?
Ц	<ol style="list-style-type: none"> 1. Објасните ситуацију на слици. 2. Како мотивисати дете да ради домаћи задатак? 3. Зашто нека деца никада не раде домаћи задатак? 4. Да ли родитељи треба да раде домаћи задатак уместо деце? 5. Да ли треба укинути домаће задатке? Зашто?

Слика 14. (https://live.staticflickr.com/5477/9305607236_f0dc0c56f3_b.jpg, последњи пут линку приступљено 14. 7. 2020)

Табела 14. Питања уз слику 14.

А	<ol style="list-style-type: none"> 1. Шта видите на слици? 2. Где су они? 3. Да ли је на слици дан? 4. Какво је време на слици? 5. Да ли је на слици пролеће, лето јесен или зима? Како то знате? 6. Опишите жену са леве стране. Шта она носи? 7. Да ли сви имају кишобран? 8. Какав је град на слици? 9. Да ли је гужва у граду?
Б	<ol style="list-style-type: none"> 1. Објасните ситуацију на слици. 2. Шта мислите, куда они иду? 3. Зашто неки људи на слици носе капу, а неки не? 4. Које годишње доба је на слици? Како то знате? 5. Да ли је опасно шетати ноћу по граду? Зашто? 6. Какав је ноћни живот у Београду? Да ли Вам се свиђа?
Ц	<ol style="list-style-type: none"> 1. Објасните ситуацију на слици. 2. Шта бисте радили да када би током Ваше вечерње шетње изненада почео јак пљусак? 3. Да ли би ови људи могли да шетају ноћу да нема осветљења? Како би изгледао наш живот да нема струје? 4. Да ли бисте могли да замислите свој живот без електричне енергије? Шта би Вам највише недостајало? 5. Да ли људи неумерено користе електричну енергију? На које начине бисмо могли штедети електричну енергију?

Слика 15. (<https://pixfeeds.com/images/parenting/1280-598800654-mother-with-children-in-clothing-store.jpg>, последњи пут линку приступљено 14. 7. 2020)

Табела 15. Питања уз слику 15.

А	<ol style="list-style-type: none"> 1. Кога видите на слици? 2. Где су они и шта раде? 3. Опишите децу. 4. За кога они купују одећу? 5. Да ли волите да идете у куповину? 6. Да ли сваки дан купујете одећу? 7. Где купујете одећу? 8. Да ли је одећа у Србији јефтина?
Б	<ol style="list-style-type: none"> 1. Објасните ситуацију на слици. 2. Како су они обучени? 3. Шта мислите, шта ће они купити? 4. Колико често идете у куповину? Да ли увек правите списак за куповину? 5. Да ли одећу купујете само на снижењу? 6. Да ли понекад купујете ствари које Вам нису потребне? Купујете их само зато што су на попусту и зато што ће Вам можда некада требати. 7. Да ли се слажете са изреком: <i>Одело не чини човека?</i> 8. Да ли више волите да идете у куповину или да купујете преко интернета? Шта је боље? 9. Шта од одеће носите кад идете на летовање?
Ц	<ol style="list-style-type: none"> 1. Објасните ситуацију на слици. 2. Какав је Ваш први утисак о људима са слике? 3. Шта прво приметите када некога видите први пут? Да ли је физички изглед важан? 4. Да ли пратите моду? Да ли је и зашто важно пратити моду? 5. Да ли у одевању треба имати лични стил или је важније слепо пратити модне трендове? 6. Како пратити модне трендове ако немате довољно новца? Да ли су људи који немају довољно новца старомодни?

Слика 16. (<https://i1.wp.com/solutionbank.org/wp-content/uploads/2016/04/food-bank-hosts-picnic-in-the-park-for-the-hungry.jpg?resize=1280%2C956>, последњи пут линку приступљено 14. 7. 2020)

Табела 16. Питања уз слику 16.

А	<ol style="list-style-type: none"> 1. Шта видите на слици? 2. Колико људи је на слици? 3. Где су они? Шта раде? 4. Како Ви проводите слободно време? 5. Да ли више волите да идете у парк или у кафић са пријатељима? 6. Да ли волите да идете на пикник? Са ким? Шта тамо радите?
Б	<ol style="list-style-type: none"> 1. Објасните ситуацију на слици. 2. Шта раде деца, а шта родитељи? 3. Да ли често идете на излет са породицом/пријатељима? Како се припремате за излет? 4. Да ли на излету само лежите на трави или радите још нешто? Да ли понекад правите роштиљ? 5. Зашто је важно проводити време у природи? 6. Када би Вас у исто време један пријатељ позвао у шетњу по парку, а други на кафу у кафићу, шта бисте изабрали? Зашто?
Ц	<ol style="list-style-type: none"> 1. Објасните ситуацију на слици. 2. Да ли умете да прескачете вијачу/конопац? У којим још играма сте као дете уживали на излету/у парку? 3. Да ли се деца данас радије играју у природи или остају код куће да играју игрице? Шта мислите зашто је тако? Да ли је то добро? 4. Да ли волите да кампујете? Зашто је то боље/лошије него боравак у хотелу? 5. Шта мислите, зашто неки људи уживају у планинарењу? 6. Замислите да сте на излету. Уживате са пријатељима, играте одбојку, разговарате, роштиљате... Одједном почиње јак пљусак и почиње да грми. Шта ћете урадити? 7. Зашто је важан боравак у природи?

Слика 17. (<https://www.radiovaledominho.com/wp-content/uploads/2020/01/sssseer.jpg>, последњи пут линку приступљено 14. 7. 2020)

Табела 17. Питања уз слику 17.

А	<ol style="list-style-type: none"> 1. Шта видите на слици? 2. Опишите девојку/жену са слике. 3. Зашто она спава? 4. Где је она? 5. Шта је на столу? 6. Да ли Ви волите да спавате? Колико спавате сваки дан? 7. У колико сати обично идете у кревет? 8. Да ли устајете рано? 9. Да ли понекад касните или увек долазите на време?
Б	<ol style="list-style-type: none"> 1. Објасните ситуацију на слици. 2. Да ли сте некада били у сличној ситуацији? Опишите је. 3. Шта мислите, шта сања девојка на слици? 4. Шта радите када се поспани, али имате пуно обавеза и немате времена да спавате? 5. Шта би се десило да је шеф ушао у канцеларију и видео да девојка спава на радном месту? 6. Када се последњи пут осећали велики умор? Како сте се уморили? 7. Како одмор и спавање утичу на наш свакодневни живот?
Ц	<ol style="list-style-type: none"> 1. Објасните ситуацију на слици. 2. Зашто понекад осећамо умор и мањак енергије? Како можемо решити тај проблем? 3. Неки људи су на послу увек уморни и поспани? Шта мислите зашто се то дешава? 4. Шта би се десило да је шеф ушао у канцеларију и видео да девојка спава на радном месту? 5. Да ли имате <i>лак сан</i> или спавате дуго и чврсто? 6. Да ли хрчете док спавате? Да ли Вам смета кад неко хрче?

Слика 18. (https://pbs.twimg.com/media/CrBjK_aWYAA7zm4.jpg:large, последњи пут линку приступљено 14. 7. 2020)

Табела 18. Питања уз слику 18.

А	<ol style="list-style-type: none"> 1. Шта видите на слици? 2. Које боје је зид? 3. Колико је сати на слици? 4. Да ли је она устала врло рано? 5. Да ли ће она каснити на посао? 6. Да ли ви устајете рано или касно? 7. Да ли Ви волите да спавате? Колико спавате сваки дан? 8. У колико сати обично идете у кревет? 9. Да ли сте некада каснили на час/посао/састанак?
Б	<ol style="list-style-type: none"> 1. Објасните ситуацију на слици. 2. Како се она осећа? Зашто? 3. Да ли сте се Ви некада успавали? Опишите ту ситуацију? 4. Зашто се људи понекад успавају? 5. Колико сати спавања Вам је довољно да се наспавате? 6. Да ли обично касните или долазите на време? Како се по том питању понашају Срби, да ли обично касне или долазе на време? 7. Замислите да сте се успавали касните на посао? Шта бисте рекли шефу?
Ц	<ol style="list-style-type: none"> 1. Објасните ситуацију на слици. 2. Како се она осећа? Зашто? 3. Да ли понекад заборавите да навијете сат/ будилник или подесите аларм на телефону? Да ли вам се то често дешава? 4. Опишите шта Вам се десило кад сте се једном успавали? 5. Шта је <i>несаница</i>? Да ли познајете некога ко пати од несанице? Како то утиче на његов/њен живот?

Слика 19. (https://miro.medium.com/max/8512/1*G-hufamDNohUOLYEKM1f-g.jpeg, последњи пут линку приступљено 14. 7. 2020)

Табела 19. Питања уз слику 19.

А	<ol style="list-style-type: none"> 1. Шта видите на слици? 2. Где су они? 3. Шта ради човек? 4. Какву косу има дечак? 5. Ко има жуту мајицу? 6. Да ли је дечак тужан? Зашто? 7. Опишите човека. Како он изгледа? 8. Да ли га нешто боли? 9. Да ли ви знате да возите бицикл? Када сте научили да возите бицикл? 10. Да ли имате неки други хоби? Кажите нешто о томе.
Б	<ol style="list-style-type: none"> 1. Објасните ситуацију на слици. 2. Шта се десило дечаку? 3. Када и како сте научили да возите бицикл? 4. Да ли се Вама догодило нешто слично? 5. Какав савет бисте дали дечаку у овој ситуацији? 6. Који је Ваш хоби? Кажите нешто о томе. 7. Да ли сви људи имају хоби и зашто је важно имати хоби? 8. Шта мислите, да ли је боље возити бицикл или играти игрице на рачунару? Зашто?
Ц	<ol style="list-style-type: none"> 1. Објасните ситуацију на слици. 2. Шта мислите, у каквом су сродству особе са слике? 3. Како бисте реаговали да сте на месту дечака у овој ситуацији, а како да сте у улози човека са слике? 4. Да ли је дечак озбиљно повређен и да ли му је потребна озбиљна медицинска помоћ? 5. Да ли је обавезно имати заштитну опрему (и коју) током вожње бицикла, тротинета, ролера? 6. Да ли бисте волели да имате сличну фотографију из млађих дана? Или је, заправо, већ имате? На шта вас такве фотографије подсећају? 7. Да ли је и зашто физичка активност важна у детињству и касније током живота?

	8. Замислите да возите бицикл. Случајно током вожње налетите на туђ бицикл и поломите га, али то нико није видео. Шта бисте радили у тој ситуацији? (Stok, 2015a: 126)
	9. Шта мислите, шта је најтеже у одрастању? (Stok, 2015a: 50)

Слика 20. (<https://pbs.twimg.com/media/ClvU8HkUkAAV5iQ.jpg:large>, последњи пут линку приступљено 14. 7. 2020)

Табела 20. Питања уз слику 20.

А	<ol style="list-style-type: none"> 1. Шта видите на слици? 2. Где је жена? 3. Ко је поред аутомобила? 4. Шта она држи у рукама? 5. Шта ради полицајац? 6. Које боје је аутомобил? 7. Како се жена осећа? Да ли је љута? 8. Шта мислите, да ли је она возила полако и пажљиво? 9. Да ли знате да возите аутомобил? Када и како сте то научили?
Б	<ol style="list-style-type: none"> 1. Објасните ситуацију на слици. 2. Зашто је она уплашена? 3. Зашто је полицајац зауставио овај аутомобил? 4. Како возе људи у Србији а како људи у Вашој земљи? 5. Да ли је у Вашој земљи дозвољено користити мобилни телефон током вожње? 6. Да ли је брза вожња безбедна? 7. Да ли имате возачку дозволу? Како се добија возачка дозвола у Вашој земљи? 8. Да ли је живот у великом граду тежи или лакши ако имате аутомобил? 9. Да ли је данас луксуз имати аутомобил?
Ц	<ol style="list-style-type: none"> 1. Објасните ситуацију на слици. 2. Шта мислите, какав саобраћајни прекршај је направила жена са слике? Које још саобраћајне прекршаје знате?

	<ol style="list-style-type: none"> 3. Шта мислите, ко је у праву – полицајац који пише казну или жена у аутомобилу? 4. Шта мислите, какав изговор је она смислила да би се оправдала пред полицајцем? 5. Како бисте казнили ову жену? 6. Да ли сте некада Ви или Вама блиски људи доживели саобраћајну несрећу? Како се то догодило? Да ли сте били озбиљно повређени? 7. Замислите да се док возите испред Вас догоди страшна саобраћајна несрећа. Како бисте реаговали? 8. Шта мислите, који су најчешћи узроци саобраћајних несрећа? 9. Да ли су жене или мушкарци бољи возачи? Зашто тако мислите? 10. Да ли је у саобраћају безбедније бити возач или пешак? Зашто? 11. Које врсте саобраћаја постоје? 12. Да ли знате неки саобраћајни пропис? Зашто је важно поштовати саобраћајне прописе? 13. Да ли бисте волели да постоји закон који предвиђа снимање свега што полицајци раде док су на дужности и чување свих видео-снимака? Зашто? (Stok, 2015b: 10)
--	---

Слика 21. (https://thewire-cableonebiz.com/wp-content/uploads/2017/12/shutterstock_422496295.jpg, последњи пут линку приступљено 14. 7. 2020)

Табела 21. Питања уз слику 21.

A	<ol style="list-style-type: none"> 1. Шта видите на слици? 2. Где су они? 3. Опишите девојку са слике. 4. Шта она ради? 5. Шта мушкарац ради? 6. Које боје је цвеће у цвећари? 7. Шта је између мушкараца и жене? 8. Шта се налази на столу? 9. Где су полице?
---	---

	<p>10. Где се налазе вазе са цвећем? 11. Да ли је у цвећари гужва? 12. Да ли су они тужни? Зашто? 13. Да ли Ви често купујете цвеће? 14. Које је ваше омиљено цвеће?</p>
Б	<p>1. Објасните ситуацију на слици. 2. За кога он купује цвеће и зашто? 3. Чиме се бави ова девојка? 4. Од кога најчешће добијате цвеће на поклон? У којим ситуацијама? 5. Да ли више волите природно или вештачко цвеће? 6. Колико често поклањате цвеће? 7. Кома најчешће поклањате цвеће и у којим ситуацијама? 8. Да ли је и зашто важна боја цвећа које поклањате? Шта симболизује, на пример, црвена, а шта жута или бела боја цвета?</p>
Ц	<p>1. Објасните ситуацију на слици. 2. Да ли је бити цвећар(ка) уносан и лак посао? Зашто тако мислите? 3. Које особине мора имати цвећар(ка)? Шта мислите, како изгледа један типичан дан у животу цвећара/цвећарке? 4. Шта мислите о онлајн продаји цвећа? Које су предности, а које мане такве трговине цвећем? 5. Да ли више волите собно или баштенско цвеће? Зашто? 6. Приликом поклањања цвећа, да ли водите рачуна о томе коју симболику има цвеће које поклањате? Какву симболику у Вашој култури има цвеће различитих боја? 7. Многи људи верују да биљке, а нарочито цвеће, у кући/стану утичу на расположење и ублажавају осећај стреса. Који су још разлози за гајење биљака у кући/стану?</p>

Слика 22. (https://pbcndn1.podbean.com/imglogo/ep-10go/pbblog2513659/Family_in_the_Kitchen.jpg, последњи пут линку приступљено 14. 7. 2020)

Табела 22. Питања уз слику 22.

А	<ol style="list-style-type: none"> 1. Шта видите на слици? 2. Где су они? 3. Где је пас? 4. Опишите маму. 5. Шта је на столу? 6. Шта ради млађа ћерка? 7. Да ли су мама и тата љути? 8. Шта је обукла старија ћерка? 9. Ко има најкраћу косу? 10. Колико људи је на слици? 11. Да ли често кувате са својом породицом? 12. Шта обично имате у фрижидеру? 13. Која је Ваша омиљена храна? 14. Поред кухиње, које још просторије имате у кући/стану?
Б	<ol style="list-style-type: none"> 1. Објасните ситуацију на слици. 2. Да ли на слици видите посуђе? Где? 3. Да ли је ово петочлана породица? Колико чланова има Ваша породица? 4. Да ли је ова породица добро организована у кухињи? 5. Шта ради старија ћерка? 6. Опишите најмлађу ћерку. 7. Где је сок? 8. Где се налази кућни љубимац? 9. Која је разлика између кухиње и трпезарије? Да ли имате и једно и друго? 10. Како је уређена ова кухиња? 11. Шта мислите, ко боље кува – мушкарци или жене? 12. Да ли кување и друге кућне послове могу и треба да обављају и жене и мушкарци? Да ли постоје мушки и женски (кућни) послови?
Ц	<ol style="list-style-type: none"> 1. Објасните ситуацију на слици. 2. Шта се десило баш у тренутку кад је фотограф направио фотографију? 3. Да сте у посети овој породици у тренутку забележеном на фотографији, како бисте се осећали? Шта мислите, како бисте се Ви понашали? 4. Да ли сте и Ви неспретни као старија ћерка са слике? Да ли се дешава да понекад разбијете чашу, посечете се или се изгорите док кувате? 5. Која кухиња Вам је омиљена и зашто? 6. Да ли је тачна тврдња да су мушкарци бољи кувари од жена, а да су жене бољи шефови? Постоји ли (и треба ли да постоји) стриктна подела на мушке и женске послове? 7. У народу се често говори: <i>Куварице, мање збори да ти ручак не загори</i>. Шта то значи, у којим ситуацијама ово можемо рећи? 8. Да ли у савременој кухињи породица проводи више времена него што је потребно само за кување? Шта мислите, да ли је у реду да кухиња служи као место за ручавање, играње, пословни простор? 9. Многи људи мисле да нема ничег лепшег од породице на окупу. Да ли се слажете? Да ли је у данашње време изазов сачувати породицу на окупу?

Слика 23. (https://www.rd.com/wp-content/uploads/2016/10/07_weird_reasons_might_feel_anxious_clutter_DGLimages.jpg, последњи пут линку приступљено 14. 7. 2020)

Табела 23. Питања уз слику 23.

А	<ol style="list-style-type: none"> 1. Шта видите на слици? 2. Шта раде деца? 3. Где је мама? 4. Шта је на прозору? 5. Шта ради мама? 6. Какву косу има девојчица? 7. Шта је између деце? 8. Да ли је цвеће на столу? 9. Колико људи је на слици? 10. Ко треба да опере судове? 11. Да ли је кухиња уредна? 12. Како се осећа мама?
Б	<ol style="list-style-type: none"> 1. Објасните ситуацију на слици. 2. Зашто се мама држи за главу? Како се она осећа? 3. Ко се крије поред зида? 4. Шта је у судопери? 5. Где се налази смеће? 6. Ко седи за столом? 7. Шта је у чинији на судопери? 8. Да ли су сва деца мирна? 9. Ко кога јури? 10. Да ли је ова мама престога или преблага? 11. Да ли се сећате сличне ситуације у Вашој кући/породици? 12. Зашто су се Ваши родитељи најчешће љутили на Вас кад сте били дете, а за шта се брину сада када сте одрасли?
Ц	<ol style="list-style-type: none"> 1. Објасните ситуацију на слици. 2. Зашто је мама забринута? Који су још разлози за забринутост родитеља? 3. Иако је жеља родитеља да им деца увек буду мирна и послушна, да ли је то увек тако? Има ли нечега лошег у томе ако су деца хиперактивна и разиграна?

<ol style="list-style-type: none"> 4. Да ли се сећате неког несташлука из детињства? Опишите га. 5. Родитељи се често жале да живот децом у кући није лак јер увек неко дете јури по кући, неко вришти или скаче, неко прави неред. Имате ли неки савет за родитеље у оваквој ситуацији? Шта бисте саветовали мами са слике? 6. Да ли је боље дозволити деци да се играју на овакав начин или им треба дати неки од дигиталних уређаја (телефон, таблет, компјутер) како би се смирила и била нечујна? Зашто?
--

Слика 24. (<https://api.curaytor.io/sites/213/media/934780/f1y1dpcjwoiddgbe85zq>, последњи пут линку приступљено 14. 7. 2020)

Табела 24. Питања уз слику 24.

А	<ol style="list-style-type: none"> 1. Шта видите на слици? 2. Где су они? 3. Ко пије вино? 4. Колико људи видите? 5. Шта ради човек у плавој кошуљи? 6. Где се налазе банане? 7. Где је дечак и шта он ради? 8. Да ли је кухиња светла или тамна? 9. Шта мислите, зашто су они заједно? 10. Да ли су људи на слици тужни, љути или срећни? Шта мислите, зашто? 11. Да ли и Ви са породицом често проводите време? Шта радите када сте заједно?
Б	<ol style="list-style-type: none"> 1. Објасните ситуацију на слици. 2. Ко је најмлађи на слици? 3. Шта је у дрвеној чинији? 4. Да ли је ова кухиња старомодна? Опишите је. 5. Каква је Ваша кухиња? Које уређаје имате? 6. Ко је иза седе жене? 7. Опишите жену која листа књигу. 8. Какав је сто испред мушкарца са брадом? 9. Шта мислите, ко је домаћин, а ко су гости на слици? 10. Да ли су људи на слици расположени? 11. Која боја преовладава на слици? 12. За кога Ви обично кувате и да ли уживате у кувању?

	<p>13. Да ли у Вашој култури имате традицију организовања недељног ручка? Имате ли неки сличан обичај? Опишите како то изгледа.</p> <p>14. Како за Вас изгледа савршен породични ручак?</p> <p>15. Које је ваше омиљено јело? Опишите укратко како се то јело спрема.</p>
Ц	<p>1. Објасните ситуацију на слици.</p> <p>2. Да сте архитекта, како бисте уредили ентеријер на слици, шта бисте променили?</p> <p>3. Да сте на ручку код пријатеља и да пронађете мртву бубашвабу у салати, шта бисте урадили? (Stok, 2015b: 147)</p> <p>4. У српској култури велики недељни ручак је симбол породице на окупу. Да ли у Вашој култури постоји нешто слично?</p> <p>5. Како за Вас изгледа савршен породични ручак?</p> <p>6. Шта још (осим породичног ручка) зближава чланове породице?</p> <p>7. Шта све може бити повод за породично окупљање?</p> <p>8. Шта мислите, да ли су људи данас све више отуђени једни од других? Зашто? Да ли је у таквим околностима тешко сачувати породицу на окупу?</p> <p>9. Опишите један за Вас незабораван тренутак који Вам се догодио у кругу породице.</p>

Слика 25. (https://cf.ltkcdn.net/weddings/images/orig/203150-1830x1289-weddingtoast_crop.jpg, последњи пут линку приступљено 14. 7. 2020)

Табела 25. Питања уз слику 25.

А	<p>1. Шта видите на слици?</p> <p>2. Колико људи је на слици?</p> <p>3. Шта они раде?</p> <p>4. Шта је на столу?</p> <p>5. Да ли су они унутра или напољу? Како то знате?</p> <p>6. Зашто су они заједно?</p> <p>7. Да ли сви пију ракију?</p> <p>8. Опишите мушкарца који стоји.</p> <p>9. Да ли су све жене на слици веома младе?</p>
---	---

	<p>10. Како се они осећају? Да ли су љути? 11. Каква је њихова одећа? 12. Да ли сте удати/ожењени? 13. Да ли сте и Ви имали сличну журку када сте се удале/оженили? 14. Да ли желите да имате сличну журку када се будете удавали/женили?</p>
Б	<p>1. Објасните ситуацију на слици. 2. Шта је насред стола? 3. Шта они славе? 4. Ко је домаћин, а ко су гости? Да ли су они сви чланови исте породице? 5. Опишите младожењу. 6. Како изгледају гости? 7. Како се осећа млада? 8. Да ли је ово славље у затвореном простору? Како то знате? 9. Шта мислите, да ли су кумови за овим столом? 10. Како је изгледало/Како ће изгледати Ваше венчање? 11. Како изгледа типично венчање у Вашој земљи? 12. Шта обично поклањате на венчању?</p>
Ц	<p>1. Објасните ситуацију на слици. 2. Који је повод њиховог окупљања? 3. Да ли су породична окупљања попут овог рецепт за срећан живот? Зашто? 4. Где се одржава ова свадба? 5. Шта значи израз <i>стати на луди камен</i>? 6. Шта је црквено, а шта општинско венчање? Да ли и једно и друго постоје у Вашој култури? 7. Ко су сватови? 8. Каква је церемонија ступања у брак у Вашој земљи? Како се то прославља? 9. Који традиционални обичај сте имали на свом венчању?/Који традиционални обичај бисте волели да имате на свом венчању? 10. Како бисте неке ко не зна српски језик објаснили шта је брак? 11. Да ли постоји рецепт за срећан брак? 12. Многи младенци одлазе на медени месец. Шта мислите, која је најпожељнија дестинација за брачно путовање за младенце у Вашој земљи, а која младенце из Србије? 13. Млади људи верују да је ступање у брак старомодно и да је боље живети са партнером у ванбрачној заједници. Какав је Ваш став о томе?</p>

Слика 26. ([https://www.novosti.rs/upload/images/2015//07/02/radovi-0107-2015--\(1\).jpg](https://www.novosti.rs/upload/images/2015//07/02/radovi-0107-2015--(1).jpg), последњи пут линку приступљено 14. 7. 2020)

Табела 26. Питања уз слику 26.

А	<ol style="list-style-type: none"> 1. Шта видите на слици? 2. Да ли је гужва на улици? 3. Које боје је аутобус? 4. Колико људи чека аутобус? 5. Опишите жену која чека аутобус. 6. Шта мислите, који град је на слици? 7. Да ли је на слици облачно и хладно време? 8. Које годишње доба је на слици? 9. Да ли трамвај може да иде овом улицом? 10. Чиме Ви обично идете на посао/на факултет/у школу? 11. Где у Београду можете купити карту за аутобус?
Б	<ol style="list-style-type: none"> 1. Објасните ситуацију на слици. 2. Да ли је гужва у саобраћају? 3. Зашто сада трамвај не може да пролази овом улицом? 4. Где се налази ово аутобуско стајалиште (у којем граду, у којем делу града)? 5. Да ли жена чека аутобус на погрешном месту? 6. Да ли увек купујете карту за аутобус или се често возите без карте? 7. Да ли се плашите контролора у аутобусу? Зашто? 8. Какав је градски превоз у Београду, а какав у Вашем граду? 9. Да ли би живот у Београду био бољи ако бисмо овде имали метро? Зашто?
Ц	<ol style="list-style-type: none"> 1. Објасните ситуацију на слици. 2. Да ли су и чиме обележени радови које видите на слици? 3. Да ли је ова улица проходна и за аутомобиле, и за аутобусе и за трамваје? 4. Да ли је оваква саобраћајница безбедна за возаче и пешаке? Како се безбедност учесника у саобраћају може побољшати у ситуацијама сличним овој? 5. Да ли је због радова на путу обично потребно уводити посебан режим саобраћаја? Шта се тиме постиже? 6. Које све врсте саобраћаја постоје? 7. Осим изградње нових саобраћајница, који су још узроци/разлози радова на путу?

	<p>8. Како раскопане улице утичу на живот људи у великом граду?</p> <p>9. Замислите да сте на ауто-путу, возите 120 км/ч и планирате да стигнете на важан састанак за 45 минута. Одједном схватате да се испред Вас формира километарска колона возила због радова на одржавању надвожњака. Како бисте се понашали у таквој ситуацији?</p>
--	--

Слика 27. (https://static3.rokna.net/thumbnail/LiKCwjzAGqoz/JxbH6O0-CsDE7SFsFf8OS_vf2KnxRWdMVAKJshwtDEyEmpXKXoWi9WdaKQJXzYmGd4zHCt1Ppbw,/%D8%AF%D8%B1%D8%AF.jpg;
https://static.wixstatic.com/media/2551ae_15811f626e6b4080b86c7d2f80f409b0~mv2.jpg/v1/fit/w_2500,h_1330,al_c/2551ae_15811f626e6b4080b86c7d2f80f409b0~mv2.jpg;
https://cdn.shortpixel.ai/client/q_lossy,ret_img,w_3494/https://accelresearchsites.com/wp-content/uploads/2016/10/new-migraine-headache-treatment.jpg, последњи пут линковима приступљено 14. 7. 2020)

Табела 27. Питања уз слику 27.

А	<ol style="list-style-type: none"> 1. Шта видите на сликама? 2. Да ли су они срећни? 3. Опишите мушкарца на трећој слици. 4. Какву одећу они носе? 5. Да ли су мушкарци на сликама здрави? 6. Какве су њихове очи? 7. Које делове тела видите на другој слици? 8. Ко има најдужу косу? 9. Шта боли мушкарца на другој слици? 10. Кога боли зуб? 11. Ко има седу косу? 12. Да ли често питате друге људе: <i>Како сте?/Како си?</i> 13. Када Вас неко пита <i>Како сте?/Како си?</i>, како можете да одговорите на то питање? (Кажите најмање три могућа одговора.) 14. Где можемо купити лек за главобољу?
Б	<ol style="list-style-type: none"> 1. Шта видите на сликама? Објасните ситуацију у којој су људи на сликама. 2. Шта их боли? 3. Шта мислите, ко осећа најјачи бол? 4. Шта ради мушкарац на трећој слици? 5. Зашто мушкарца на другој слици боли стомак? 6. Да ли они треба да посете лекара или је боље да се лече сами? 7. Шта ради стоматолог? 8. Да ли понекад имате главобољу и шта обично радите у таквој ситуацији? 9. Да сте лекар, шта бисте саветовали овим људима? 10. Како разумете израз <i>Здравље је највеће богатство?</i>

Ц	<ol style="list-style-type: none"> 1. Шта видите на сликама? Објасните ситуацију у којој су људи на сликама. 2. Које лекаре (специјалисте) треба да посете ови људи? 3. Која слика илуструје бол чији симптоми могу бити раздражљивост, преосетљивост на светлост, пулсирајући бол у глави? 4. Шта све може бити узрок бола у стомаку? 5. За коју врсту бола илустровану на овим сликама узроци могу бити каријес и гнојни процес у корену? 6. Како се може спречити зубобоља, како треба да се понашамо? 7. Како разумете израз <i>Здрав човек има хиљаду жеља, а болестан само једну.</i> 8. Да ли знате неку заразну болест? Који су њени узроци и симптоми? 9. Које су болести зависности? Кажите нешто о могућим начинима превенције оваквих болести. 10. Да ли бисте пристали да Вам се хируршким путем одстрани један прст на руци ако би Вам то гарантовало отпорност на све најтеже болести? (Stok, 2015b: 69)
---	---

Слика 28. (<https://img.etimg.com/thumb/msid-64059040,width-1200,height-900/magazines/panache/talking-to-counsellors-to-take-a-tech-turn-social-robots-could-replace-humans.jpg>, последњи пут линку приступљено 14. 7. 2020)

Табела 28. Питања уз слику 28.

А	<ol style="list-style-type: none"> 1. Шта видите на слици? 2. Шта ради девојка? 3. Ко стоји? 4. Да ли су они у спаваћој соби? 5. Ко је лепши? 6. Шта је иза девојке? 7. Шта ради робот? 8. Шта је на столу? 9. Шта она има у руци, а шта на руци? 10. Да ли су они пријатељи, рођаци, момак и девојка?
---	--

	<p>11. Да ли они разговарају? 12. Шта мислите, да ли је ово слика из филма или из реалног живота? 13. Да ли желите да имате робота код куће? Зашто?</p>
Б	<p>1. Објасните ситуацију на слици. 2. Да ли они изгледају незадовољно и нерасположено? 3. Да ли овај робот изгледа као човек? 4. Шта ради робот, а шта девојка? 5. У којој просторији се они налазе? 6. Да ли се роботу свиђа девојка? 7. Могу ли роботи имати осећања? 8. Да ли је ова сцена из научно-фантастичног филма или је ово наша реалност? 9. Ко је паметнији – људи или роботи? 10. Да ли роботи могу заменити људе (на пример, у обављању неког посла)? 11. Да ли људи и роботи могу и треба да раде заједно? Које послове? 12. Како роботи могу да нам олакшају живот? 13. Да ли бисте волели да имате робота? Зашто? 14. Када бисте на поклон добили робота који обавља све кућне послове, од прања веша до одласка у куповину и кувања, шта бисте ипак волели да радите сами? (Stok, 2015b: 262)</p>
Ц	<p>1. Објасните ситуацију на слици. 2. Да ли роботи треба да изгледају и звуче као људи? 3. Да ли су роботи наша реалност и неизбежна будућност? Зашто? 4. Да ли може постојати искрено пријатељство између човека и робота? 5. Које су предности, а које мане укључивања робота у свакодневни живот људи? 6. У неким предвиђањима наводи се да ће до 2030. године сваки трећи посао на планети обављати роботи или паметне машине. Да ли постојање робота угрожава људску егзистенцију? Да ли и како роботи могу потпуно заменити људе, надвладати их и оставити их без посла? 7. Да ли бисте више волели да имате шефа робота или човека? Зашто? 8. Тренутно у свету постоје роботи који држе говоре, демонстрирају технологију, дочекују госте на пријемима, праве друштво усамљеним особама... Да сте у могућности да бирате робота којег би научници направили само за Вас, какав би он био, какве функције бисте му наменили, која би била његова улога у Вашем животу? 9. Да ли бисте пристали да Вам се у врх прста угради компјутерски чип величине зрна пиринча како бисте могли да баците кредитне картице и кључеве и да само покретом руке плаћате рачуне и откључавате врата? (Stok, 2015b: 67)</p>

Слика 29. (<https://willamazd.com/wp-content/uploads/2019/04/cityvscountr.jpg>, последњи пут линку приступљено 14. 7. 2020)

Табела 29. Питања уз слику 29.

А	<ol style="list-style-type: none"> 1. Шта видите на сликама? 2. Какве су зграде на слици лево? 3. Да ли је велика гужва на слици десно? 4. Какво је време на слици десно? 5. Која слика је лепша? Зашто? 6. Које животиње видите на слици десно? Које још животиње живе на селу? 7. На којој слици видите више људи? 8. Да ли је у селу на слици мрак? 9. Да ли је на слици лево центар града или периферија града? 10. Какве су куће у селу на слици? 11. Шта је иза села? 12. Одакле сте Ви? 13. Опишите Ваш град/село. 14. Да ли више волите да живите на селу или у граду? Зашто?
Б	<ol style="list-style-type: none"> 1. Шта видите на сликама? 2. Опишите детаљно слику десно. 3. Упоредите ове две слике. 4. Какве су ноћи на селима, а какве у великим градовима? 5. На којој слици је приказан ужурбан живот? 6. Чиме се људи могу бавити на селу, а чиме у граду? Наведите неколико примера. 7. Које су предности, а које мане живота на селу? 8. Који су недостаци живота у великом граду? 9. Које место од ова два са слике бисте изабрали за живот са својом породицом? Зашто? 10. Људе који живе на селу називамо сељацима. Шта још значи реч <i>сељак</i>? Како називамо људе који живе у граду?
Ц	<ol style="list-style-type: none"> 1. Шта видите на сликама? 2. Упоредите живот људи на селу и у граду у 5 реченица. 3. Да ли бисте радије са својом породицом живели на селу или у граду и под којим условима? 4. Спокој, чист ваздух и зеленило су неки од предности живота на селу. Које су још добре стране живота на селу? 5. Да ли је пренасељеност градова и масовно напуштање села глобални проблем? Како то утиче на нашу будућност?

	<p>6. Који су могући разлози због којих се људи који годинама живе у великим градовима све чешће опредељују за повратак природи и здравом начину живота?</p> <p>7. Какви су међуљудски односи у граду, а какви на селу?</p>
--	---

Слика 30. (https://roxancoffman.com/wp-content/uploads/2018/12/0_MAIN_160920_GBR_HousevsCondo_2200x1125.jpg, последњи пут линку приступљено 14. 7. 2020)

Табела 30. Питања уз слику 30.

А	<ol style="list-style-type: none"> 1. Шта видите на сликама? 2. Шта видите у дворишту (башти), а шта на тераси (балкону)? 3. Шта је лепше на сликама – кућа или стан? 4. Да ли је кућа виша од зграде? 5. Да ли живите у кући или у стану? 6. Са ким живите? 7. Колико спратова има Ваша кућа?/На којем спрату живите? 8. Шта је испод првог спрата? 9. Како изгледа Ваша кућа/Ваш стан? 10. Шта од намештаја имате у дневној соби, а шта у кухињи? 11. Да ли је Ваша кућа/Ваш стан далеко од центра града? 12. Да ли имате двориште или терасу? 13. Опишите своју собу. 14. Шта обично радите у дневној соби? 15. Како се зове просторија за аутомобил? 16. Колико просторија има Ваша кућа/Ваш стан? 17. Да ли је боље имати кућу или стан? 18. Где има више зграда – на селу или у граду? 19. Да ли је за Вас важно да кућа има лифт?
Б	<ol style="list-style-type: none"> 1. Шта видите на сликама? 2. Где је живот пријатнији – у кући или у стану? 3. Које су још добре стране живота у кући/стану? 4. Шта мислите, какав је поглед са балкона на слици десно? 5. Да ли је боље живети у четворособном стану или у трособној кући? Зашто? 6. Које уређаје имате у својој кухињи? 7. Опишите крај у којем живите. 8. Опишите традиционалну кућу у својој земљи.

	<p>9. Опишите своју кућу из снова.</p> <p>10. Шта је <i>гарсоњера</i>?</p> <p>11. Шта значи израз <i>Моја кућица – моја слободица</i>?</p> <p>12. Да ли су трошкови живота већи у кући или у стану?</p>
Ц	<p>1. Шта видите на сликама?</p> <p>2. Које су предности, а шта су недостаци живота у стану?</p> <p>3. Какав стил живота је могућ у кући, а какав у стану? Има ли разлика?</p> <p>4. Да ли су нам комшије већи пријатељи уколико живимо у кући? Зашто?</p> <p>5. Где се поштује кућни ред – у кући или у стану? Која су правила кућног реда?</p> <p>6. Чиме се бави председник скупштине станара?</p> <p>7. Како разумете и када бисте употребили израз <i>Кућни праг је највећа планина</i>?</p> <p>8. Замислите да Вашу кућу, у којој је све што имате, захватио пожар. Пошто сте спасили породицу и кућне љубимце, имате још само толико времена да спасете нешто своје – шта би то било? (Књига питања, стр. 74)</p>

Слика 31. (https://www.compareraja.in/blog/wp-content/uploads/2017/07/adventure-travelers-vs-leisure-travelers-1440x564_c.jpg, последњи пут линку приступљено 14. 7. 2020)

Табела 31. Питања уз слику 31.

А	<p>1. Шта видите на сликама?</p> <p>2. Где је човек на слици десно?</p> <p>3. Шта носи мушкарац на слици лево?</p> <p>4. Да ли на слици десно пада снег?</p> <p>5. Какво је време на првој слици, а какво на другој слици?</p> <p>6. Где је топлије?</p> <p>7. Да ли мушкарац лежи на планини?</p> <p>8. Шта ради мушкарац на првој слици?</p> <p>9. Шта је испред мушкарца који лежи?</p> <p>10. Да ли су мушкарци на сликама веома заузети?</p> <p>11. Да ли Србија има море? А Ваша земља?</p> <p>12. Где Ви обично идете на одмор?</p> <p>13. Да ли знате да пливате?</p> <p>14. Шта од одеће носите када сте на мору, а шта када сте на планини?</p> <p>15. Колико често идете на летовање/зимовање?</p>
Б	<p>1. Објасните ситуације на сликама.</p> <p>2. Опишите природу на обе слике.</p> <p>3. Којим спортом се бави мушкарац на слици лево?</p> <p>4. Где је лежаљка?</p>

	<ol style="list-style-type: none"> 5. Каква је морска вода? 6. Да ли је ведрије на слици лево или на слици десно? 7. Шта мислите, колико је висок планински врх на слици? 8. Где бисте Ви радије провели свој одмор? Зашто? 9. Како људи обично проводе време на планини, а како на мору? (Којим активностима се баве на планини, а којим на мору?) 10. Које зимске спортове знате? 11. Шта Вам је потребно за боравак на плажи, а шта за боравак на планини?
Ц	<ol style="list-style-type: none"> 1. Објасните ситуације на сликама. 2. Где се може поцрнети или изгорети, на мору или на планини? 3. Може ли се камповати и на мору и на планини? Шта од опреме је потребно за камповање у природи? 4. Како изгледа и шта је рођење? 5. Како се радије опуштате – слушајући хук ветра или звуке таласа? 6. Да ли се слажете са тврдњом неких психолога да су људи који више воле планину интровертнији него људи који одморе проводе на мору? Зашто? 7. Шта је ефекат стаклене баште? Које су његове последице? 8. Да ли и како глобално загревање утиче на ниво мора? Како се то одражава на наш свакодневни живот? 9. Климатске промене утичу на отапање снега и леда на планинама, а многи научници тврде да се планине загревају два пута брже од остатка света. Да ли то угрожава људски живот? Како можемо утицати на то?

Слика 32. (<https://www.balazsvegansport.hu/wp-content/uploads/2019/04/vargabalazs-vegan-sport-hogyanvaltoztass.jpg>, последњи пут линку приступљено 14. 7. 2020)

Табела 32. Питања уз слику 32.

А	<ol style="list-style-type: none"> 1. Шта видите на слици? 2. Шта је све црвено на слици? 3. Које поврће је на слици? 4. Да ли сте сада гладни? 5. Какав је помфрит? 6. Где је сок? 7. Да ли је пица здрава? 8. Која је Ваша омиљена храна? 9. Како правите сендвич? 10. Да ли знате да кувате?
---	---

	<ol style="list-style-type: none"> 11. Шта волите да кувате? 12. Да ли је брза храна укусна? 13. Да ли више волите брзу храну или здраву храну? 14. Да ли више волите да једете код куће или у ресторану? 15. Где можемо купити свеже воће и поврће? 16. Како се зове продавница у којој купујемо месо? 17. Где можемо купити хлеб, кифлу, ђеврек и бурек? 18. Коју српску храну сте пробали? 19. Каква је српска храна? 20. Које је Ваше омиљено јело? 21. Зашто је важно да једемо поврће и воће?
Б	<ol style="list-style-type: none"> 1. Шта видите на слици? 2. Која храна је здравија (на слици)? Зашто? 3. Шта је укусније – зелена салата или помфрит? 4. Где можете купити брзу храну? 5. Да ли је скупље јести брзу храну или хранити се здраво? 6. Зашто људи радије једу слаткише и брзу храну него воће и поврће? 7. Колико оброка дневно имате? 8. Да ли је важно имати ужину? Зашто? Шта обично једете за ужину? 9. Да ли волите да једете крофне? 10. Каква је похована храна? 11. Кажите рецепт за једно традиционално и веома укусно јело из Ваше земље. 12. Које намирнице свакодневно користите? 13. Шта једу вегетаријанци, а шта вегани? 14. Ко су нутриционисти? 15. Шта значи <i>правилна исхрана</i>? 16. Да ли људи данас бацају много хране? Зашто? Како то можемо променити? 17. Која храна се брзо квари? 18. Шта је <i>шведски сто</i>?
Ц	<ol style="list-style-type: none"> 1. Шта видите на слици? 2. Да ли сте Ви или неко од Ваших познаника били у ситуацији да промените режим исхране? Зашто? 3. Зашто многи људи држе дијету? Каква је њихова исхрана у том случају? 4. Које намирнице су неопходне за очување здравља? 5. Којом храном обично заваравате глад? 6. Да ли је и зашто гојазност једна од најопаснијих и најчешћих болести савремене цивилизације? 7. Да ли је боље конзумирати храну и биљног и животињског порекла или је здравије бити вегетаријанац или веган? Зашто? 8. Да ли сте чули за пескетаријанце и фрутаријанце? Шта мислите, зашто људи постају вегетаријанци, пескетаријанци или фрутаријанци? 9. Неки лекари тврде да тинејџери могу да ослепе уколико искључиво конзумирају брзу храну. Које још болести и здравствене проблеме узрокује нездрава исхрана? 10. Нека истраживања показују да се у свету годишње око 250 000 тона хране из домаћинства заврши у отпаду, а истовремено у свету постоји више од 820 милиона људи у свету гладује. Шта мислите овом апсурду? Шта сваки појединац може урадити како би што мање хране завршило у смећу? 11. Шта мислите о органској производњи хране? 12. Да ли подржавате генетски модификовану производњу и конзумацију хране или сте против ње? Зашто? Да ли је таква храна опасна по здравље људи?

13. Шта мислите, да ли је храна из 3Д штампача наша блиска или далека будућност? Како ће се то одразити на људско здравље?

Слика 33. (https://live.staticflickr.com/2946/15369174012_9086c81bab_k.jpg, последњи пут линку приступљено 14. 7. 2020)

Табела 33. Питања уз слику 33.

А	<ol style="list-style-type: none"> 1. Шта видите на сликама? 2. Шта носи девојка на слици лево? 3. Да ли је време облачно и кишовито на слици десно? 4. Какво је време на слици лево? 5. Које је годишње доба на слици лево? 6. Колико годишњих доба има у Србији? 7. Која су годишња доба у Србији? 8. Које је Ваше омиљено годишње доба? Зашто? 9. Каква је девојка на слици десно? Опишите је. 10. Где они седе? 11. Ко носи наочаре? 12. Да ли је гужва на слици десно? 13. Колико људи има на слици лево? 14. Какву капу носи девојка на слици лево? 15. На којој слици је време топлије? 16. Какво је дрвеће на сликама? 17. Ко носи чизме? 18. Гледајте слику лево и кажите временску прогнозу за тај дан.
Б	<ol style="list-style-type: none"> 1. Објасните ситуације на сликама. 2. Колико особа има на обе слике? 3. Упоредите слике. Кажите најмање 3 реченице. 4. Да ли је време тмурно или ведро на слици десно? Како то знате? 5. Шта је обула девојка на слици лево, а шта девојка на слици десно? 6. Да ли на сликама има дуга? Када можемо видети дугу? 7. Које годишње доба је најпријатније за Вас? Зашто? 8. Каква је природа у јесен? 9. Каква је клима у Вашој земљи? 10. Где обично људи иду на зимовање, а где на летовање? 11. Како се облачимо лети, а како зими? 12. Који су зимски, а који летњи спортови? Наведите по 2 примера. 13. Шта Вас више опушта – шетња по киши и посматрање јесењег лишћа или сунчање на плажи и слушање морских таласа?

	<p>14. Да ли су пустиње најхладнија места на планети?</p> <p>15. Шта је <i>зубато сунце</i>?</p> <p>16. Волите ли зимницу? Која је Ваша омиљена зимница?</p> <p>17. Који су симптоми пролећног умора?</p>
Ц	<p>1. Објасните ситуације на сликама.</p> <p>2. Шта мислите, које годишње доба је омиљено девојци са слика? Зашто?</p> <p>3. Висибаба, љубичица и јагорчевина су весници којег годишњег доба?</p> <p>4. За које годишње доба су карактеристични иње и леденице?</p> <p>5. Ко је Баба Марта?</p> <p>6. Шта је Михољско лето?</p> <p>7. Како називамо покривеност неба облацима?</p> <p>8. Да морате, да ли бисте радије живели у некој пустињи, у прашуми или негде на Антарктику? Зашто?</p> <p>9. Какве су временске прилике на северном полу?</p> <p>10. Како се клима мења и да ли ћемо због климатских промена изгубити нека годишња доба? Која?</p> <p>11. Који су узроци и последице глобалног загревања?</p>

Слика 34. (<https://authorityecommerce.com/wp-content/uploads/2018/10/cover-authority-min.jpg>, последњи пут линку приступљено 14. 7. 2020)

Табела 34. Питања уз слику 34.

А	<p>1. Шта видите на слици?</p> <p>2. Где је оловка?</p> <p>3. Шта је на компјутеру?</p> <p>4. Шта је испод оловке?</p> <p>5. Где се налазе новине?</p> <p>6. Које боје је оловка?</p> <p>7. Шта човек има на левој руци?</p> <p>8. Да ли је он у кафићу или у канцеларији?</p> <p>9. Шта човек ради?</p> <p>10. Каква је његова кошуља?</p> <p>11. Шта он пије?</p> <p>12. Какав је сто?</p> <p>13. Где је мобилни телефон?</p>
---	---

	<p>14. Шта је између биљке и дигитрона? 15. Шта мислите, чиме се бави овај човек? 16. Да ли је он на паузи? 17. Да ли Ви имате канцеларију или радну собу? 18. Каква је Ваша канцеларија/радна соба? 19. Какав је Ваш радни сто?</p>
Б	<p>1. Шта видите на слици? 2. Шта је он по занимању? 3. Шта он ради сада (на слици)? 4. Да ли му је досадно? 5. Да ли је његов сто уредан? 6. Да ли је он запослен? 7. Које је обично радно време запосленог човека у Вашој земљи? 8. Како изгледа типичан бизнисмен? 9. Опишите један свој дан на послу (у школи/на факултету). 10. Како користите своју паузу на послу? Колико она траје? 11. Какве су Ваше колеге? А Ваш шеф/директор? 12. Чиме бисте желели да се бавите у будућности? 13. Да ли је боље радити у канцеларији или од куће? Зашто? 14. Да ли се сећате свог првог дана на послу? Како је тај дан изгледао, како сте се осећали? 15. Како људи обично траже посао? 16. Да ли је теже наћи посао или напустити посао? 17. Да ли је боље одвојити приватни живот од професионалног и не склапати пријатељства на послу? Зашто?</p>
Ц	<p>1. Шта видите на слици? 2. Који канцеларијски прибор обично користите током радног времена? 3. Који је Ваш посао из снова? Зашто? 4. Шта значи израз <i>Ко ради не боји се гладу</i>? 5. Који послови су важни, а полака нестају под утицајем нових технологија и услед промена животних навика? 6. Да ли знате неки занат? Чиме се све баве занатлије? 7. Дали сте некада некоме дали отказ или сте можда од некога добили отказ? Зашто се то догодило? 8. Да ли је уобичајено да послодавац и запослени потпишу уговор о раду или се људи чешће опредељују за рад на црно? Шта је боље и зашто? 9. Од кога можете тражити повишицу? На основу чега бисте то могли урадити? 10. Како послодавац може повећати продуктивност радника? 11. Да ли је и тимски дух важан за пословни успех и напредовање у послу? Зашто тако мислите? 12. Нека истраживања кажу да је свака четврта особа у Србији малтретирана на радном месту. Шта је мобинг и какав је Ваш став о мобингу на радном месту? Имате ли неки савет за жртве мобинга на послу? 13. Синдром изгарања на послу се сматра медицинским поремећајем који све чешће постаје део свакодневице савременог човека. Шта бисте саветовали људима који су се тек запослили, које су превенције овог константног незадовољства, послом, колегама, радним окружењем?</p>

Слика 35. (https://img.rawpixel.com/s3fs-private/rawpixel_images/website_content/k-s23-s28-s29-s31-s32-s34-s36-s42-ae-chim-011.jpg?w=1400&dpr=1&fit=default&crop=default&auto=format&fm=jpg&q=75&vib=3&con=3&usm=15&markpad=13&markalpha=90&markscale=10&markx=25&mark=rawpixel-watermark.png&cs=srgb&bg=F4F4F3&ixlib=js-2.1.2&s=2ef4ce01cd5b6b2580902d7e2b0a3fe2, последњи пут линку приступљено 14. 7. 2020)

Табела 35. Питања уз слику 35.

А	<ol style="list-style-type: none"> 1. Шта видите на сликама? 2. Колико људи видите? 3. Да ли су сви тужни? 4. Ко се смеје? 5. Како се осећа дечак? 6. Како се Ви сада осећате? 7. Ко је најстарији, а ко најмлађи? 8. Каква је најстарија жена? 9. Опишите жену на другој слици. 10. Шта носи најстарији мушкарац? 11. Како се осећа мушкарац у белој кошуљи? 12. Какву косу има жена на четвртој слици? 13. Шта мислите, где се налази жена са друге слике? 14. Шта она (жена са друге слике) има на руци? 15. Где су њене руке? 16. Зашто је насмејан мушкарац са прве слике? 17. Да ли су очи жене са пете слике плаве? 18. Упоредите пету и шесту слику. 19. Ко има црну, а ко седу браду?
Б	<ol style="list-style-type: none"> 1. Шта видите на сликама? 2. Шта је различито на свим сликама? 3. Како се Ви тренутно осећате?

	<ol style="list-style-type: none"> 4. Како изгледа и како се осећа дечак? 5. Шта мислите, зашто се смеје мушкарац на првој слици? 6. Шта боли мушкараца на седмој слици? 7. Упоредите све женске особе на сликама. (Опишите детаљно сваку од њих.) 8. Да ли је седи мушкарац расположен? 9. Зашто се човек са седме слике држи за главу? А зашто то ради мушкарац са треће слике? 10. Наведите неки пример ситуације у којој људи осећају страх? Чег/Кога се Ви плашите? 11. Какви су депресивни људи? Како изгледају? Како се понашају? 12. Опишите једну ситуацију у којој сте осетили љутњу. 13. Како најчешће показујете своја осећања члановима своје породице? 14. Када сте и зашто последњи пут имали трему? 15. Која је разлика између екстрвертних и интровертних особа? 16. Ко ме се дивите? 17. Зашто се каже <i>Очи су огледало душе</i>?
Ц	<ol style="list-style-type: none"> 1. Шта видите на сликама? 2. Ко на сликама има најекспресивнији израз лица? 3. Да ли на основу израза лица можемо закључити шта се дешава некој особи и како се она осећа? Наведите неки пример. 4. Какав је Ваш израз лица кад се изненадите? 5. Какав је поглед особа које осећају стид? 6. У којим и каквим ситуацијама Вас обузимају најјаче емоције? Наведите неки пример. 7. Да ли можете да контролишете своја осећања у сваком тренутку? На који начин? 8. Зашто и у којим ситуацијама људи крију емоције? Мислите ли да је у реду кријати емоције? Зашто? 9. Да ли су срџба, озлојеђеност и бес позитивне или негативне емоције? У којим ситуацијама их обично осећамо? 10. Како се осећају људи који имају <i>лептириће у стомаку</i>? 11. Замислите да присуствујете озбиљном сукобу између шефа и најбољег колеге у канцеларији. Конфликтна ситуација је настала када је шеф сазнао да је његов запослени (а Ваш колега) пре неколико дана заборавио да оде на важан састанак због чега је Ваша компанија изгубила посао вредан неколико милиона динара. Да ли бисте и како покушали да решите овај конфликт? 12. Да ли сте и због чега осећали кривицу? Како сте се ослободили тог осећања? 13. Да ли се слажете да су депресија и анксиозност неизоставни елементи савременог начина живота сваког човека? Зашто? 14. Када бисте употребили израз <i>Чег се паметан стиди тиме се будала поноси</i>?

Слика 36. (<https://pbs.twimg.com/media/EOjkXVhWAAIPfly.jpg:large;>
https://niklife.com.ua/images/2018_08/63507_1_877x600.jpeg, последњи пут линковима
 приступљено 14. 7. 2020)

Табела 36. Питања уз слику 36.

А	<ol style="list-style-type: none"> 1. Шта видите на сликама? 2. Шта раде људи на првој слици? 3. Шта раде људи на другој слици? 4. Шта носе људи на првој слици? 5. На којој слици има више људи? 6. Где су људи на другој слици? 7. Где се налазе људи на првој слици? 8. Да ли је гужва на првој слици? 9. Ко седи? 10. Да ли људи на другој слици возе споро? 11. Шта је обукао мушкарац на првом мотору? 12. Да ли ви волите фудбал? 13. Који је Ваш омиљени спорт? Зашто? 14. Који је Ваш хоби? Кажите 3 реченице о свом хобију. 15. Да ли знате да возите мотор? 16. Шта (још) знате да возите? 17. Да ли је опасно гледати фудбал на стадиону? Зашто?
Б	<ol style="list-style-type: none"> 1. Објасните ситуације на сликама. 2. Шта раде људи на првој, а шта људи на другој слици?

	<ol style="list-style-type: none"> 3. Како су обучени људи на првој слици? 4. Ко се више забавља? 5. Како се осећају људи на првој слици? 6. Ко је гласнији – људи на првој или људи на другој слици? 7. Упоредите ове две слике у 4 реченице. 8. Какву опрему имају људи на другој слици? 9. Каква је атмосфера на стадиону? 10. Да ли ви често посећујете утакмице? 11. За кога навијате? Знате ли која су два највећа фудбалска клуба у Србији? 12. Ко су хулигани?
Ц	<ol style="list-style-type: none"> 1. Објасните ситуације на сликама. 2. Која слика Вам изгледа примамљивије? Зашто? 3. Које су сличности, а које разлике међу групама на овим сликама? 4. Да можете да бирате, којој групи људи (од ових са слика) бисте се радо придружили у овом тренутку? Зашто? 5. Да ли међу бајкерима и навијачима има подједнако мушкараца и жена? Зашто је тако? Да ли је добро да буде тако? 6. Да ли су навијачи велика и важна подршка или сметња за играче? 7. Какав је Ваш став о томе што навијачи често уништавају трибине и туку се са навијачима који подржавају друге клубове? 8. Која је разлика између гледања утакмице уживо на стадионима и праћења меча онлајн или на телевизији? 9. Постоји много предрасуда мотоциклистима (бајкерима) – шта Ви мислите, какви су они заправо? Треба ли их се плашити? 10. Шта мислите, зашто бајкере и навијаче <i>бије лош глас</i>? 11. Каково је Ваше искуство, да ли мотоциклисти поштују саобраћајна правила? Воде ли пажљиво или многи од њих страдају у саобраћајним несрећама? 12. Који начин превоза сматрате најбезбеднијим? Зашто?

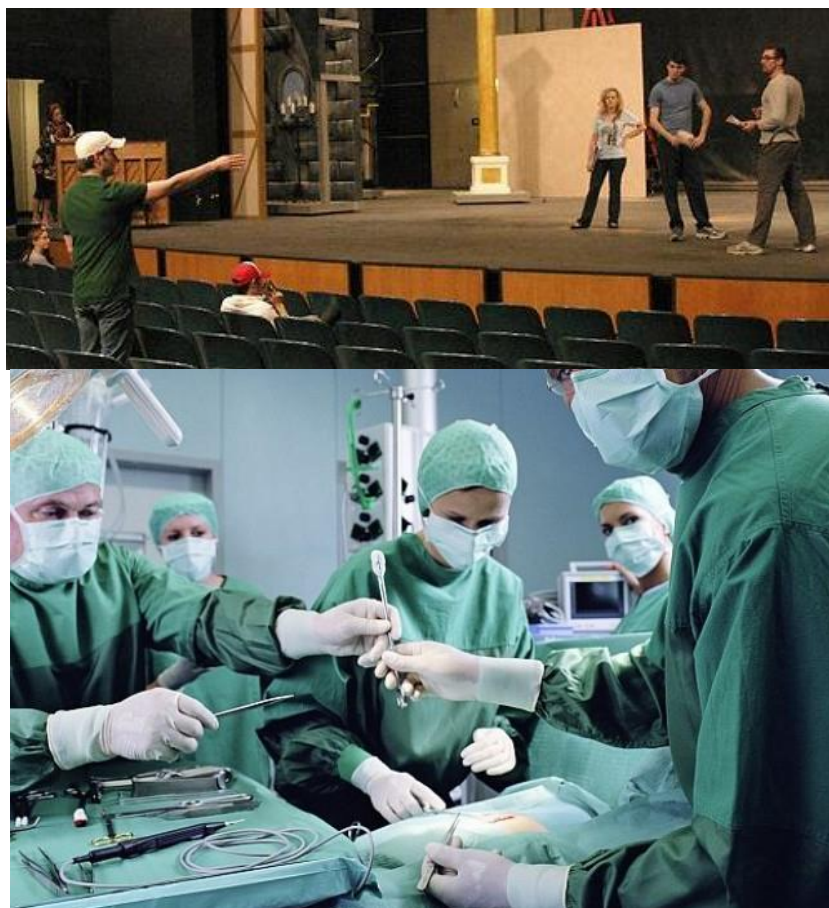
Слика 37.

(https://t4.ftcdn.net/jpg/01/17/36/15/240_F_117361595_ZzxGicNxEXCfSibUnaZHbeDxLh3HFjwf.jpg;

https://images.assetsdelivery.com/compings_v2/Petrichuk/Petrichuk1201/Petrichuk120100115.jpg,
последњи пут линковима приступљено 14. 7. 2020)

Табела 37. Питања уз слику 37.

А	<ol style="list-style-type: none"> 1. Шта видите на сликама? 2. Како изгледа жена? 3. Да ли мушкарац лежи? 4. Где је мушкарац? 5. Где се налази жена? 6. Шта она ради? 7. Које боје су у њеној руци? 8. Шта носи мушкарац? 9. Какво је време на сликама? 10. Ко има качкет? 11. Шта је испред жене? 12. Шта видите из мушкарца? 13. Шта мушкарац има на очима? 14. Шта он има на леђима? 15. Који је њен, а који његов хоби? 16. Да ли су хобији на сликама досадни? 17. Који је Ваш хоби? Кажите 3 реченице о свом хобију? 18. Да ли знате да сликате? 19. Где бисте више волели да живите, на мору или на планини? Зашто?
Б	<ol style="list-style-type: none"> 1. Објасните ситуације на сликама. 2. На којој слици има више облака? 3. Шта од опреме носи мушкарац? 4. Чиме слика жена? 5. Која слика је шаренија? 6. Како је обучена жена, а како мушкарац? 7. Да ли жена ужива у погледу? Може ли да види планинске врхове? 8. Ко на сликама ужива у чистом планинском ваздуху? 9. Ко има штапове? Зашто? 10. Који су хобији приказани на сликама? 11. Имате ли Ви неки хоби? Опишите га у 4 реченице. 12. Да ли је и зашто је важно имати хоби?
Ц	<ol style="list-style-type: none"> 1. Објасните ситуације на сликама. 2. Да ли она слика мртву природу? 3. Којим се хобијима можемо бавити уколико нам прија свежина планинског ваздуха? 4. Којим хобијима се можемо бавити код куће? 5. Да ли је и зашто је важно имати хоби? Да ли и деца треба да имају хобије? 6. Како хобији утичу на ментално здравље људи? 7. Да ли сте Ви уметничка душа? 8. На који начин исказујете своју креативност? 9. Да ли је за уметнике важније да имају добар прибор за сликање или таленат? Зашто? 10. За које хобије је потребно бити маштовит? 11. Да ли су идеје о претварању хобија у посао добре или хоби треба да остане активност којој се посвећујемо искључиво у слободно време? Зашто?

Слика 38. (<https://backstage.blogs.com/.a/6a00d8341c9cc153ef0120a5aecba6970b-800wi>;
<https://m.netinfo.bg/media/images/29256/29256871/640-420-amerikanka-se-sdobi-s-treta-gyrda-iskala-da-byde-izvestna.jpg>, последњи пут линковима приступљено 14. 7. 2020)

Табела 38. Питања уз слику 38.

А	<ol style="list-style-type: none"> 1. Шта видите на сликама? 2. Где се налазе људи на првој слици? 3. Шта они раде? 4. Опишите жену на првој слици. 5. Шта носи мушкарац који говори на првој слици? 6. Шта су по занимању/професији људи на другој слици? 7. Где они раде? 8. Ко носи маску? 9. Шта они имају на рукама? 10. Колико људи видите на другој слици? 11. Колико људи седи на другој слици? 12. Да ли је теже бити лекар или глумца? 13. Чиме се Ви бавите? Опишите свој посао. 14. Да ли радите у канцеларији или од куће? 15. Које је Ваше радно време? 16. Чиме идете на посао?
Б	<ol style="list-style-type: none"> 1. Објасните ситуације на сликама. 2. Чиме се они баве? 3. Како изгледа радни дан једног лекара? 4. Какав је радни дан једног глумца? 5. Који од ових послова је одговорнији? Зашто? 6. Опишите детаљно другу слику: кажите где су они, како изгледају, шта носе, шта раде, шта држе...

	<ol style="list-style-type: none"> 7. Шта мислите, који су радни задаци сваког човека на првој слици? 8. Шта мислите, ко игра главну улогу? 9. Да ли је на првој слици приказана премијера представе или нешто друго? 10. Које је по Вашем мишљењу идеално занимање? Кажите зашто тако мислите и опишите то занимање. 11. Да ли се бојите одласка лекару? 12. Умете ли да глумите или имитирате друге особе? 13. Које професије су најризичније? 14. Да ли је важно бавити се послом који волите? Зашто?
Ц	<ol style="list-style-type: none"> 1. Објасните ситуације на сликама. 2. Које су специјалности лекара на слици? 3. Каква је и из чега се састоји лекарска униформа? 4. Која слика приказује оно што можемо илустровати изразом <i>даске које живот значе</i>? 5. Шта је теже – бити позоришни или филмски глумац? Зашто? 6. Препричајте укратко радњу неког српског филма који сте гледали. 7. Шта мислите о онлајн представама, операма, балетима, музејским турама, биоскопима? Има ли разлике у доживљају уметности уживо и путем интернета? Које су предности, а који недостаци једне и друге могућности? 8. Уз одговарајуће образовање, које вештине и особине би требало да има добар лекар? 9. Која занимања су данас најуноснија? 10. Које професије ће бити најтраженије у наредних 20 година? 11. Које професије би могле отићи у заборав у блиској будућности? Зашто је извесно да ће се то догодити? 12. Да ли и у којој мери глумце и лекаре могу заменити роботи или нека друга врста вештачке интелигенције? 13. Шта је боље – радити у некој фирми или бити сам свој газда? Зашто? 14. Да ли знате неки занат? Чиме се све баве занатлије?

Слика 39. (<https://assets.rbl.ms/10691776/origin.png>;
<https://wips.plug.it/cips/notizie.virgilio.it/cms/2018/07/28ef4da08866827066f236c5280e7ccc.jpg>,
 последњи пут линковима приступљено 14. 7. 2020)

Табела 39. Питања уз слику 39.

А	<ol style="list-style-type: none"> 1. Шта видите на сликама? 2. Опишите човека на првој слици. 3. На којој слици има више аутомобила? 4. Које боје су аутомобили на првој слици? 5. Где су људи на другој слици? 6. Шта ради човек на првој слици? 7. Какво је време на првој слици? 8. Кога треба звати ако видите велику ватру и много дима у природи? 9. Да ли је Ваша улица некада била пуна воде због велике кише? Шта сте радили у тој ситуацији? Да ли сте могли нормално да идете на посао, у куповину...? (Ако је одговор не, питање је шта ће радити ако се таква ситуација деси.) 10. Да ли се плашите велике ватре, воде, јаког ветра?
Б	<ol style="list-style-type: none"> 1. Објасните ситуације на сликама. 2. Да ли је људима на другој слици досадно? 3. Која ситуација је опаснија? Зашто? 4. Где је пожар/ватра? 5. Чиме људи гасе ватру? 6. Да ли људи на другој слици могу нормално да дишу? Зашто? 7. Каква је природа пре пожара, а каква после њега? 8. Какав је град након поплаве? 9. Да ли је безбедно возити током поплаве? 10. Ко гаси пожар? 11. Да ли људи на другој слици имају заштитну опрему?

	<p>12. Зашто све чешће имамо поплаве и пожаре?</p> <p>13. Шта бисте урадили када би у згради у којој живите у стану изнад Вашег изненада дошло до пожара?</p>
Ц	<ol style="list-style-type: none"> Објасните ситуације на сликама. Како је дошло до поплаве? Шта мислите, како је избио пожар? Да ли се овакве катастрофе дешавају због временских непогода или оне у највећем броју случајева настају као последица људског немар? Да ли сте доживели неку сличну ситуацију? Како је то изгледало? Киша пљушти без престанка данима и вода је прилично натопила двориште око Ваше зграде. Ви живите у приземљу и ускоро ће Вам цео стан поплавити уколико нешто не предузмете. Шта бисте урадили у тој ситуацији? Живите у згради на трећем спрату. Комшија из стана изнад Вашег је отпутовао и знате да је одсутан већ 10 дана. Изненада је пукла цев у његовој кухињи. Вода надире кроз плафон. Шта бисте урадили у таквој ситуацији? Замислите да Вашу кућу изненада, док Ви и остали укућани спавате, захвати пожар. Буди Вас кашаљ због густог дима. Како бисте поступили у таквој ситуацији? Шумски пожари који бесне широм планете за собом остављају пустош. Шта људи треба да ураде да би спречили појаву пожара и како се треба понашати након пожара да бисмо сачували природу која нас окружује? Да ли код људи данас постоји свест о важности заштите животне средине и како би се она могла унапредити? Загађење животне средине доводи до све чешћих појава природних катастрофа и утиче на климатске промене. Који су начини превенције и како појединац може допринети очувању животне средине? Које су још природне катастрофе? Какву штету оне проузрокују?

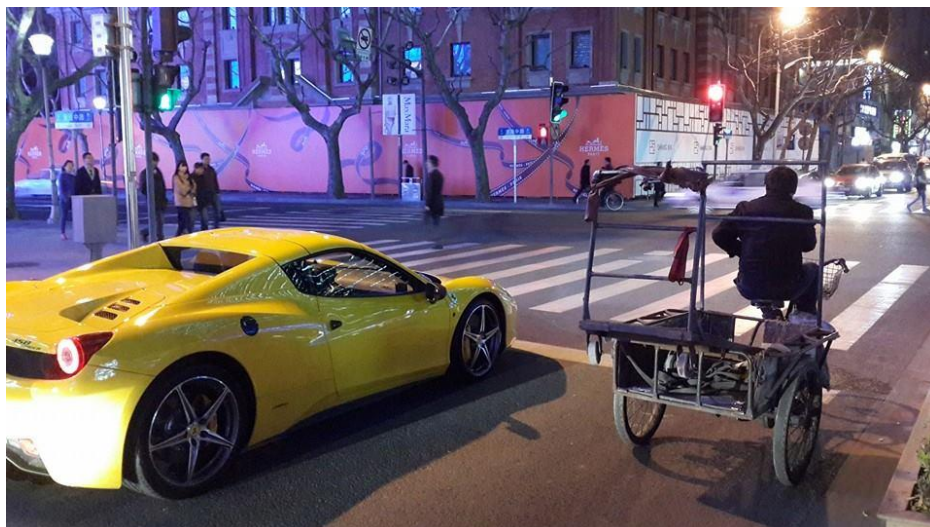

Слика 40. (https://www.pharmaceutical-journal.com/Pictures/580xAny/3/1/6/1077316_Black-man-studying-in-library-ss19.png; https://www.sogoodlanguages.com/wp-content/uploads/2017/12/36411247_1.jpg;

Табела 40. Питања уз слику 40.

А	<ol style="list-style-type: none"> 1. Шта видите на сликама? 2. Шта они раде? 3. Где они уче? 4. Ко пише? 5. Шта у руци има мушкарац на слици 1? 6. Колико људи видите на слици 2? 7. Опишите детаљно слику 4. 8. Какву косу има мушкарац у беж мајици на 3. слици? 9. Које боје су оловке у рукама неких људи на 2. слици? 10. Где се налазе књиге на свим сликама? 11. Колико људи седи на поду? 12. Ко се смеје? 13. Шта црно носи мушкарац на 3. слици? 14. Опишите мушкарца на првој слици. 15. Шта је испред људи на 2. слици? 16. Шта се налази иза мушкарца на 1. слици? 17. Шта мислите, ко је најбољи студент? Зашто? 18. Где Ви обично учите? 19. Да ли више волите да учите сами или са пријатељима?
Б	<ol style="list-style-type: none"> 1. Објасните ситуације на сликама. 2. Упоредите 1. и 4. слику. 3. Који намештај видите на слици 1? 4. Како уче људи на 3. слици, а како људи на 2. слици? 5. Које су сличности и разлике у начинима учења на сликама? 6. Каква је атмосфера на слици 2? 7. Ко носи мајицу на пруге? 8. Како су расположени људи на 3, а како људи на 4. слици? 9. На којим сликама су особе у карираној кошуљи? 10. Који савет за ефикасније учење бисте дали особи на 1. слици? 11. Да ли је боље учити у друштву или сам? Зашто? 12. Да ли често док учите мислите на нешто друго? Зашто се то дешава? 13. Како треба да учимо да бисмо мање и спорије заборављали научено?
Ц	<ol style="list-style-type: none"> 1. Објасните ситуације на сликама. 2. Ко је најусредсређенији на учење? 3. Ако би све ове особе сутра полагаале исти испит, шта мислите, ко не би положио? Зашто тако мислите? 4. Који савет за ефикасније учење бисте дали особама на 3. слици? 5. Како ви најчешће учите – седећи или стојећи? Како уче особе на 4. слици? 6. Да ли је важно хватати белешке на предавањима/часовима? Зашто? 7. Које су предности учења у друштву? 8. Да ли је учење напамет корисно? Какво знање стичемо учењем напамет? 9. Да ли се и како преслишавате након учења? 10. Шта Вам најчешће скреће пажњу док учите? 11. Шта значи израз <i>загрејати столицу</i>? Када и како бисте употребили овај израз?

12. Бранко Радичевић је написао: *Од колевке па до гроба, најлепше је ђачко доба*. Да ли се слажете са његовим мишљењем исказаним у овом стиху? Зашто тако мислите?

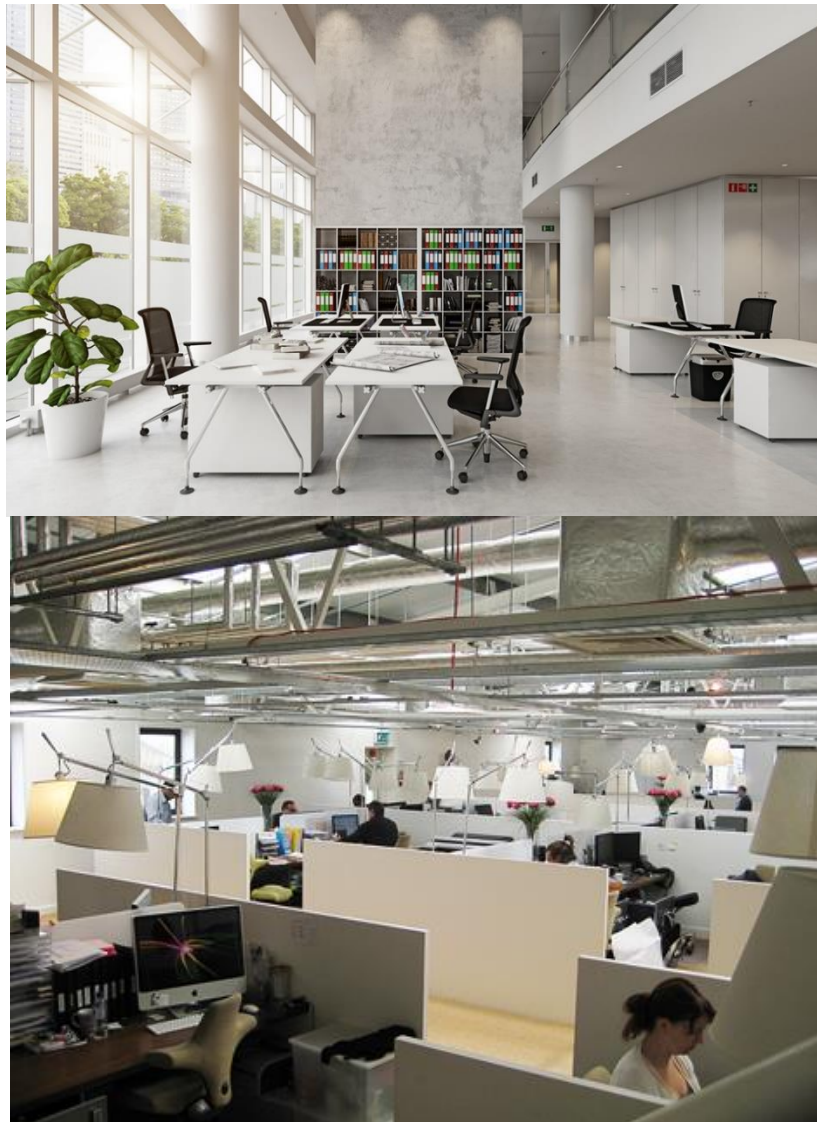

Слика 41. (https://pbs.twimg.com/media/DpLT_VQXgAAJMph.jpg, последњи пут линку приступљено 14. 7. 2020)

Табела 41. Питања уз слику 41.

А	<ol style="list-style-type: none"> 1. Шта видите на слици? 2. Какав је аутомобил? 3. Какав је бицикл? 4. Где су они? 5. Да ли је гужва на улици? 6. Зашто они сада не возе? 7. Шта чекају људи? 8. Да ли је богатији човек на бициклу или човек у аутомобилу? Како то знате? 9. Да ли су ово градске или сеоске улице? 10. Шта је брже – аутомобили или бицикл? 11. Шта је скупље – аутомобили или бицикл? 12. Шта мислите, колико кошта бицикл, а колико аутомобил? 13. Да ли Ви знате да возите? 14. Какав аутомобил желите да имате? 15. Имате ли бицикл? 16. Где обично возите бицикл?
Б	<ol style="list-style-type: none"> 1. Објасните ситуацију на слици. 2. Има ли људи на пешачком прелазу? 3. Да ли је на раскрсници превелика гужва? 4. Ко је сиромашнији – човек у аутомобилу или човек на бициклу? Како то знате? 5. Шта означава црвено светло на семафору? 6. Да ли је богатство гаранција среће? 7. Како би изгледао Ваш живот ако бисте данас добили петсто милиона евра на лутрији? 8. Како бисте се осећали када бисте апсолутно све што имате изгубили у пожару? Шта бисте радили у тој ситуацији? 9. Шта значи израз <i>Сит гладном не верује</i>?

	10. Шта мислите, како би се могле смањити разлике између богатих и сиромашних људи?
Ц	<ol style="list-style-type: none"> 1. Објасните ситуацију на слици. 2. Шта је на овој слици оличење беде и немаштине, а шта симбол расипништва и бахатости? 3. Да ли свакодневно учавате примере који показују да се један део људи разбацује, док други део њих гладује? Где су такви примери очигледни? 4. Да ли у свакој земљи расте јаз између богатих и сиромашних? Зашто се то догађа? 5. 735 милиона становника на Земљи живи у екстремном сиромаштву, а многи су на корак од тога (екстремно сиромаштво је живот са 2,6 долара дневно). Са друге стране, око 2100 милијардера на планети богатије је од 60% становника. (Тврдње изнете према: https://radiotrebinje.com/vijest/tema-o-kojoj-se-cuti-u-davosu-ko-nam-otima-najvece-bogatstvo) Шта мислите, какав ће однос између броја богатих и броја сиромашних бити за десет година? Како би се ова застрашујућа статистика могла променити? 6. Да ли и како светска економска криза утиче на пораст стопе сиромаштва у свету? 7. Да ли су скупи аутомобили луксуз или основна животна потреба? Може ли се лагодно живети и без њих? 8. Шта је, по Вашем мишљењу, важније – богатство ума или материјално богатство? Зашто? Може ли човек опстати уколико има само једно од два наведена?

Слика 42. (<https://i.pinimg.com/originals/54/85/af/5485af588f36842fdeb523269d61c919.jpg>; <http://www.deskmag.com/img/articleimages/468x351/deskmag-coworking-1137.jpeg>, последњи пут линковима приступљено 14. 7. 2020)

Табела 42. Питања уз слику 42.

А	<ol style="list-style-type: none"> 1. Шта видите на сликама? 2. Колико људи има на првој, а колико на другој слици? 3. Да ли је гужва на првој слици? 4. Која канцеларија је већа? 5. Које боје су ове канцеларије? 6. Опишите другу слику детаљно. 7. Где се налазе компјутери на другој слици? 8. Шта је на зиду на првој слици? 9. Где стоји цвеће на првој слици? А на другој? 10. Какве су столице на првој слици? 11. У којој канцеларији има више светлости? 12. Да ли ви имате канцеларију? Опишите је. 13. Да ли је боље радити у канцеларији или од куће? Зашто?
Б	<ol style="list-style-type: none"> 1. Шта видите на сликама? 2. Упоредите прву и другу слику. 3. Шта од намештаја видите на првој, а шта на другој слици? 4. Која канцеларија је уреднија?

	<ol style="list-style-type: none"> 5. Шта мислите, у којој канцеларији људи раде боље и успешније? Зашто? 6. У којој од ове две канцеларије бисте волели да радите? Зашто? 7. Шта мислите, чиме се баве људи који раде у другој канцеларији? 8. У којој канцеларији запослени имају више простора? 9. Шта значи израз <i>Ко ради не боји се глади</i>?
Ц	<ol style="list-style-type: none"> 1. Шта видите на сликама? 2. Какав је Ваш први утисак о канцеларији на првој слици, а какав о радном простору на другој слици? 3. Шта бисте и на који начин променили у уређењу ових канцеларија? 4. Које су предности, а које мане рада у канцеларији у којој физички нисте одвојени од осталих колега? 5. Да ли уређеност радног простора утиче на продуктивност и успех запослених? Како? 6. Рад од куће или у канцеларији – који су недостаци и једног и другог начина рада? 7. Да ли је рад од куће будућност већине занимања? Које су добробити запослених, а које и какве користи имају послодавци услед таквог начина рада? 8. Како замишљате савршено уређен радни простор у некој компанији, а како код куће?

Слика 43. (https://medialibrarycdn.entrata.com/media_library/3482/outdoor-games-young-adults-park-1533578854.jpg; https://cdn9.dissolve.com/p/D430_36_723/D430_36_723_1200.jpg, последњи пут линковима приступљено 14. 7. 2020)

Табела 43. Питања уз слику 43.

А	<ol style="list-style-type: none"> 1. Шта видите на сликама? 2. Где се налазе људи на првој слици? 3. Шта је иза њих (иза људи на првој слици)? 4. Шта они (људи на првој слици) раде? 5. Опишите девојку у розе мајици. 6. Колико је жена на првој слици, а колико мушкараца на другој слици? 7. Да ли људи на другој слици стоје? 8. Шта они (људи на другој слици) раде? 9. Шта они (људи на другој слици) кажу када узму вино и желе да пију? 10. Колико чаша видите на другој слици? 11. Шта мислите, где и зашто они пију алкохол?
Б	<ol style="list-style-type: none"> 1. Објасните ситуације на сликама. 2. Како и где људи проводе слободно време на првој слици? 3. Где се налази лопта? А мост? 4. Шта славе људи на другој слици? 5. Како је расположење људи на обе слике? 6. Шта је здравије – проводити време у природи или у кафићима? Зашто? А шта је занимљивије? 7. Како Ви најчешће проводите време са пријатељима? 8. Да ли увек имате времена за дружење? Како на вас утиче време проведено у друштву најбољих пријатеља?
Ц	<ol style="list-style-type: none"> 1. Објасните ситуације на сликама. 2. Шта мислите, у каквом су односу особе на првој, а у каквом особе на другој слици? 3. Који је повод окупљања људи на другој слици? 4. Чему они наздрављају? 5. Да ли сваки свој успех прослављате са пријатељима? Како то обично изгледа? 6. Људи данас све више слободног времена проводе код куће испред ТВ-а/компјутера или у кафићима. Да ли је то здраво и шта бисте саветовали онима који тако користе своје слободно време? 7. Које су добробити рекреације и дружења у природи? 8. Које активности Вас испуњавају? Шта са задовољством радите у слободно време?

Слика 44. (<https://www.thesun.co.uk/wp-content/uploads/2016/11/nintchdbpict0002820228181.jpg?strip=all&w=1200&h=800&crop=1;>
https://media-manager.starsinsider.com/gallery/1440/na_5db6aeef36f94.jpg;

Табела 44. Питања уз слику 44.

А	<ol style="list-style-type: none"> 1. Шта видите сликама? 2. Где су људи на првој слици, а где на другој? 3. Шта једу људи на првој слици? 4. Какав филм гледају људи на првој слици? 5. Шта гледају људи на другој слици? 6. Опишите људе на другој слици? 7. Где седе људи на другој слици? 1. На којој слици је дан? 8. Да ли су људи на првој слици срећни, уплашени или тужни? Зашто? 9. Ко се највише плаши на првој слици? 10. Да ли ви више волите да идете у биоскоп или да гледате филм код куће? Зашто? 11. Када Ви обично гледате филмове, пре подне, поподне, увече или ноћу? 12. Да ли више волите хорор филмове или комедије? Зашто? 13. Који је ваш омиљени филм?
Б	<ol style="list-style-type: none"> 2. Објасните ситуације на сликама. 3. Упоредите ове две слике. 4. Какву фризуру има мушкарац на другој слици? 5. Зашто су људи отворили уста на првој слици? 6. Да ли се ви плашите док гледате хорор филмове? Чег се још плашите? 7. Да ли сте гледали неки српски филм? Кажите укратко о чему је филм, колико траје... 8. Шта обично грицкате док гледате филм? 9. Да ли је боље гледати филм у биоскопу, у биоскопу на отвореном или код куће? Зашто?
Ц	<ol style="list-style-type: none"> 1. Објасните ситуације на сликама. 2. Шта држи мушкарац на другој слици? 3. Какав је говор тела и израз лица људи на првој слици? 4. Која су правила понашања у биоскопу? 5. Које су предности гледања филмова код куће на ТВ-у? 6. Треба ли ићи у биоскоп сам или искључиво у друштву? Зашто? 7. Да ли се и како разликује доживљај филма гледаног у биоскопу и на ТВ-у? 8. Да ли мислите да је позив у биоскоп одличан избор за први састанак? Зашто? 9. Опишите радњу свог омиљеног српског филма у најмање 5 реченица.

Слика 45.

(https://www.sciencemag.org/sites/default/files/styles/article_main_large/public/images/TeachingClass.jpg?itok=13HXgWwj;
https://info.ehl.edu/hubfs/Imported_Blog_Media/covid%20remote%20teaching-1.jpeg, последњи
 пут линковима приступљено 14. 7. 2020)

Табела 45. Питања уз слику 45.

А	<ol style="list-style-type: none"> 1. Шта видите на сликама? 2. На којој слици има више ученика? 3. Где се налазе професори? 4. Опишите професорке на обе слике. 5. Да ли су професорке на сликама строге? 6. Зашто су неки ученици на првој слици подигли руку? 7. Шта ради ученица на другој слици? 8. Шта је на столу на другој слици? 9. Какву косу има девојка у зеленој мајици? 10. Шта мислите, који час је тежи – час на првој или час на другој слици? Зашто? 11. Да ли ви више волите час у учионици или онлајн час? Зашто? 12. Да ли волите/сте волели да идете у школу? 13. Који су/су били Ваши омиљени часови?
Б	<ol style="list-style-type: none"> 1. Објасните ситуације на сликама. 2. Како изгледа учионица? 3. Шта ученици имају пред собом на обе слике?

	<ol style="list-style-type: none"> 4. Каква је атмосфера на часовима на обе слике? 5. Шта је потребно сваком ученику за час у учионици, а шта за онлајн час? 6. Које су сличности часа у учионици и онлајн часа? 7. Шта мислите, који час је бољи за ученике? Зашто? 8. Да ли се сећате свог првог часа у учионици? Како је изгледао? 9. Како сте се осећали након првог одслушаног онлајн часа? 10. Коју врсту наставе – традиционалну или онлајн – препоручујете за учење страних језика? Зашто?
Ц	<ol style="list-style-type: none"> 1. Објасните ситуације на сликама. 2. Ко хвата белешке? Да ли је то корисно и зашто? 3. На којој слици је атмосфера подстицајнија за учење? Зашто? 4. Које су предности, а који недостаци онлајн наставе? 5. Које су лоше стране традиционалне наставе? 6. Како се можете јавити за реч на часу у учионици, а како на онлајн часу? 7. Да ли количина садржаја наученог током онлајн курса надмашује количину наученог током курса одржаног на традиционалан начин? Шта мислите, зашто је то тако? 8. Да ли је настава на даљину наша будућност? Како ће учење изгледати у наредних 20 година? 9. Да ли је могуће организовати онлајн тестирање уз велики степен сигурности да они који се тестирају неће злоупотребити одсуство испитивача? На који начин би се током онлајн провере знања могућност злоупотребе (као нпр. преписивање, коришћења књига/речника током теста, попуњавање теста уз помоћ особа које добро владају материјом) могла свести на минимум?

Сав наведени материјал у потпуности може бити коришћен током тестирања (за потребе одређивања нивоа знања кандидата/ученика)⁴⁸ или као наставни материјал за увежбавање вештине говорења на часовима српског као страног језика. Нека од питања која прате слике могу бити искоришћена и за отпочињање или подстицање конверзације, односно могу се искористити и као помоћна питања током монолошког излагања сваког кандидата. Према наведеним примерима, наставници српског као страног језика и испитивачи који спроводе тестирања могу направити примере вежбања за различите нивое знања са другим, сличним, илустрацијама и сликама. Приликом оцењивања усмене продукције подстакнуте наведеним сликама, различити кандидати на различите начине могу испричати свој доживљај онога што виде (чак и када посматрају исту слику) и сви начина говорења би могли бити подједнако тачни. Због таквих ситуација (када су различити одговори подстакнути истом сликом) сматрамо да је најцелисходније сваки одговор оцењивати пратећи критеријуме наведене у скали за оцењивање говорења у српском као страном језику поглављу 5.6. овог рада.

5.5.2 ПРЕДЛОГ ИСПИТНОГ МАТЕРИЈАЛА ЗА ПРОЦЕНУ УСМЕНЕ ПРОДУКЦИЈЕ У СРПСКОМ КАО СТРАНОМ ЈЕЗИКУ – ЧИТАЊЕ НАГЛАС ТЕКСТОВА НА ЋИРИЛИЦИ И ЛАТИНИЦИ

У овом поглављу дајемо предлог текстова написаних ћирилицом и латиницом, који се могу користити као испитни материјал за утврђивање познавања оба српска писма приликом полагања усменог испита из српског као страног језика. За сваки ниво знања, од А1 до Ц2,

⁴⁸ И у хрватском као страном језику на сличан начин се врши процена говорења (за детаље в. пример задатка за разговор у Jelaska et al., 2015: 67, 68).

навешћемо по два текста написана ћирилицом и по два текста написана латиницом. Део наведених текстова осмислила је ауторка овог рада, а део је преузет из часописа, новина или књижевних дела доступних у електронском облику и прилагођен за наведене нивое знања (линкови за приступ преузетим текстовима наведени су испод сваког текста).

Текстови су бирани, одн. прилагођавани или осмишљавани тако да према значењу буду прилагођени нивоу знања кандидата, а да уз то садрже све гласове српског језика који су странцима који уче српски као страни језик нови и(ли) необични, а стога и тешки за изговор, јер не постоје у њиховим матерњим језицима. Текстови, без обзира на то што се на усменом испиту не процењује њихово разумевање, усклађени су са лексичком и граматичком компетенцијом за сваки ниво знања, па се, посматрајући наведене примере текстова, може уочити градација њихове тежине и дужине од нивоа А до нивоа Ц. Разумевање сваке појединачне речи у текстовима није неопходно, али сматрамо да кандидати лакше и течније могу читати текст који садржи њима познату лексику. Читајући предложене текстове, сваки кандидат на усменој провери знања треба да покаже степен своје способности да чита наглас текстове на оба писма, и на ћирилици и на латиници, без великих потешкоћа у артикулацији гласова, речи и реченица, поштујући правила акцентуације и интонације српског језика у мери предвиђеној за сваки од нивоа знања појединачно.

Табела 46. Предлог ћириличких и латиничких текстова за ниво А1.

ниво знања кандидата	текст написан ћирилицом	текст написан латиницом
А1	<p>Филип</p> <p>Зовем се Филип. Имам 13 година и идем у школу. Ја сам из једног малог села на западу Србије. Моја кућа се налази у центру села. Живим са родитељима, сестром, бабом и дедом. Мој отац Небојша је трговац, а мајка Тања је учитељица. Мама ради у школи у нашем селу, а тата има своју продавницу. Моја старија сестра студира медицину у главном граду. Она долази кући сваког викенда.</p> <p>У кући имамо четири собе, ходник, купатило, трпезарију и кухињу. Моја соба је мала, али врло лепа. У соби имам велики прозор, кревет, ормар, сто, столицу и мали плави тепих. Моје омиљено место је двориште иза наше куће. Када је лето, често се са пријатељима играм тамо. У дворишту је све лепо и зелено, тамо има много дрвећа и цвећа.</p> <p>(Текст осмислила ауторка овог рада, Биљана Николић Мастој)</p>	<p>Najbolja drugarica</p> <p>Moja najbolja drugarica se zove Snežana Filipović. Rođena je u malom gradu na jugu Srbije, ali sada živi u Beogradu. Upoznale smo se pre više od deset godina na jednom rođendanu. Ona sada ima 24 godine. Visoka je i mršava. Ima dugu smeđu kosu i zelene oči. Ne voli mnogo sport, ali voli da vozi bicikl, čita knjige i gleda filmove. Često zajedno idemo na Savu ili Dunav jer volimo da šetamo pored reke. Četvrtkom popodne obično pijemo kafu u našem omiljenom kafiću koji se zove „Džep“. Ponekad putujemo zajedno. Pre nekoliko meseci smo išle u Beč, a sledećeg leta ćemo posetiti Rim.</p> <p>(Текст осмислила ауторка овог рада, Биљана Николић Мастој)</p>
	<p>Мој дан</p> <p>Сваког дана устајем у седам сати. Туширам се, перем зубе и спремам се за посао. Од куће до посла идем аутомобилом. У канцеларији сам увек тачно у 8 сати. Прво пијем кафу, а онда</p>	<p>Piter Džonson</p> <p>Zdravo! Da se upoznamo. Zovem se Piter Džonson. Imam 19 godina i student sam na Univerzitetu u Nišu. Studiram istoriju. Moji omiljeni predmeti su Istorija Balkana i Grčki</p>

	<p>пишем неколико имејлова. На паузи за доручак идем у пекару и обично купујем сендвич и јогурт. Онда се враћам на посао и радим до четири поподне. После тога идем на ручак са најбољом другарицом у наш омиљени ресторан. Једемо месо и поврће, а онда наручујемо и чоколадни колач. У шест сати сам опет код куће. Мало се одмарам, гледам ТВ и вечерам. После вечере пола сата шетам по парку близу моје куће. Враћам се кући и спремам се за спавање. Идем у кревет мало пре поноћи.</p> <p>(Текст осмислила ауторка овог рада, Биљана Николић Мастоd)</p>	<p>jezik. Moji profesori su veoma ljubazni i pametni, ali je vrlo teško studirati na srpskom jeziku.</p> <p>Živim u maloj kući u Čajničkoj ulici blizu fakulteta. Imam tri cimera. Oni su iz Srbije. Njihova imena su Aleksandar, Đorđe i Miloš. Ponekad učimo zajedno. Vikendom obično igramo fudbal.</p> <p>Moja porodica živi vrlo daleko, u Americi, u Njujorku. Imam mlađeg brata i stariju sestru. Oni nikada nisu bili u Srbiji. Prošle godine su u Niš dolazili moji prijatelji iz Čikaga. Bili su ovde 2 nedelje.</p> <p>(Текст осмислила ауторка овог рада, Биљана Николић Мастоd)</p>
--	---	--

Табела 47. Предлог ћириличких и латиничких текстова за ниво А2.

ниво знања кандидата	текст написан ћирилицом	текст написан латиницом
А2	<p>Путовање</p> <p>Прошле године сам путовао у Турску. Главни град Турске је Анкара, али ја сам желео да путујем у Истанбул. Био сам тамо 7 дана. То је веома велики и леп град, који се налази чак на два континента: један део града је у Европи, а други у Азији. Због тога, за недељу дана не можете обићи цео Истанбул. За то вам треба неколико месеци. Људи тамо су насмејани и пријатни, воле странце и добри су домаћини. Град је пун туриста из целог света, па на улицама можете чути много различитих језика. Највише ми се свидела шетња по Босфору. Море је плаво и пуно бродова који долазе и одлазе на сваких пет минута. Архитектура у граду је врло интересантна: има много високих зграда, неколико кула, пуно хотела, џамија и пијаца. И турска храна је веома укусна, а мали ресторани са локалним специјалитетима налазе се на сваком кораку.</p> <p>(Текст осмислила ауторка овог рада, Биљана Николић Мастоd)</p>	<p>Poziv u novi stan</p> <p>Zdravo Kaća,</p> <p>U subotu ne radim. Slobodna sam ceo dan, pa možeš da dođeš da vidiš moj novi stan. Pokazaću ti svoju novu spavaću sobu, a videćeš i kako je ceo stan lep i svetao. Spremiću ukusan ručak: pileću čorbu, pljeskavice i ćevape sa kajmakom i salatu od paradajza, krastavaca i luka sa sirom. Za desert ćemo imati palačinke sa džemom. Molim te, kaži mi ako nešto ne voliš da jedeš.</p> <p>Popodne ćemo ići u jedan vrlo lep i veliki park blizu moje zgrade da šetamo. Ako nisi zauzeta u nedelju, možeš ostati da spavaš kod mene. Tako ćemo imati više vremena da razgovaramo i družimo se. Moja nova adresa je Prolećna ulica 14. Živim na trećem spratu u stanu broj 6. Nažalost, zgrada nema lift. Do moje zgrade možeš doći taksijem ili autobusom broj 33 iz centra grada. Vidimo se uskoro!</p> <p>Pozdrav, Suzana</p> <p>(Текст осмислила ауторка овог рада, Биљана Николић Мастоd)</p>
	<p>Филм</p> <p>Мој омиљени филм је амерички филм “Титаник” из 1997. године. То је</p>	<p>Храна и факултет</p> <p>Mnogi ljudi vole picu, ali možda je najviše voli jedna devojka iz Tenesija. Karolina</p>

	<p>прича о двоје младих људи, о Роуз и Цеку. Они су се упознали на броду који је путовао преко Атланског океана из Енглеске у Америку. Цек је био сиромашни сликар, а Роуз је била млада девојка из богате породице. Иако су разлике између њих биле велике, они су се заволели. Због тога је главна тема овог филма љубав. Иако нема срећан крај, много људи је гледало овај филм и по неколико пута. Мислим да смо моји пријатељи и ја филм гледали више од 5 пута. Мени се највише свиђа музика из филма. Чак је и моја омиљена песма баш из овог филма, а пева је Селин Дион. (Текст осмислила ауторка овог рада, Биљана Николић Мастоћ)</p>	<p>Vilijams је у есеју који је написала Univerzitetu Jejl писала о пичи из свог омиљеног ресторана. Тако је жељела да у својој апликацији за студије опише шта воли да ради. Нписала је 200 речи о својој љубави према пичи. Нјен текст је прочитао професор који такође веома воли да jede пичу. Он је Karolini написао поруку: „Ја такође обожавам пичу! Прво сам се смејао када сам прочитао Ваš текст, а онда сам наручио пичу!“ Уз то, професор јој је написао и да је добродошла на студије на Jejлу. Karolina је поруку коју је добила од професора са универзитета ставила на Tviter. То су видели људи који раде у њеном омиљеном ресторану и одлучили су да јој поклоне бесплатну пичу за сваки дан у првој години студија. (Прилагођено и преузето са https://www.restoranibeograd.com/rs/aktuelnosti/hrana-koja-otvara-sva-vrata-devojka-primljena-na-prestizni-univerzitet-zbog-eseja-o-pici/, последњи пут линку приступљено 9. 1. 2023)</p>
--	--	--

Табела 48. Предлог ћириличких и латиничких текстова за ниво Б1.

ниво знања кандидата	текст написан ћирилицом	текст написан латиницом
Б1	<p>Како и колико спавамо? Многи људи спавају мање од 6 сати током ноћи. Лош сан негативно утиче на наше здравље и скраћује нам живот, кажу лекари. Важан је и квалитет сна, а не само дужина спавања. Без обзира на то зашто не спавамо добро, на пример због бучних комшија или превише кофеина, постоје ствари које можемо да урадимо да бисмо боље спавали. Ако се осећамо добро и нисмо уморни два сата након што се пробудимо, онда вероватно спавамо довољно. Један сат пре спавања треба да искључимо лаптоп, таблет, мобилне телефоне и све друге уређаје јер светлост тих уређаја није добра за сан. Довољно кретања током дана је такође важан фактор за добар сан, као и удобан кревет и чист јастук. Пре спавања не треба пушити цигарете, пити енергетска пића, јести тешку храну, нити вежбати.</p>	<p>Grad na Tisi Segedin је sunčani gradić на Tisi. Svako ko ga poseti biće iznenađen šarmom, mirom i čistoćom ulica i trgova. Dok šetate po centralnim gradskim ulicama uživaćete u prelepoj arhitekturi. Ako dolazite u Segedin, obavezno obidite katedralu, univerzitet, gradsku kuću, muzej i crkvu. Kada se umorite od hodanja, možete da posetite jednu od brojnih čardi i kafana, u kojima ćete uživati u gulašima, ribljim čorbama i drugim jelima začinjjenim paprikama. Dan u Segedinu је najlepše završiti tortom, sladoledom ili kolačem u nekoj od mnogobrojnih poslastičarnica. Čim krenete kući, razmišljaćete kada biste mogli opet da dođete u ovaj mali, južni mađarski grad на ušću reke Mureš u Tisu. (Прилагођено и преузето са https://www.politika.rs/sr/foto-galerija/339896/Grad-na-Tisi, последњи пут линку приступљено 9. 1. 2023)</p>

	<p>(Прилагођено и преузето са https://www.rts.rs/page/magazine/sr/story/491/zdravlje/4264162/san-spavanje-duzina-rem-fazebioritam.html, последњи пут линку приступљено 9. 1. 2023)</p>	
	<p style="text-align: center;">Новогодишње жеље</p> <p>Четворогодишња девојчица Аника из једног села у Чешкој послала је писмо са жељама за божићне поклоне. Писмо је везала за балоне и оно је прелетело 400 километара до своје прве станице. Заправо, завршило је у рукама друге девојчице, и то у Пољској. Девојчица по имену Камила одмах је показала писмо својој мајци, а онда су направиле одличан план. Пошто је у писму написано да се Деда Мраз моли да пошаље две хаљине, мали бицикл розе боје, музичке инструменте и још понешто за Аникиног брата и сестру, Камилина мама је одлучила да у име Деда Мраза Аники пошаље поклоне, па је спаковала пакетић адресиран на Аникину улицу у Пољској.</p> <p>Овај догађај је постао главна тема у јавности јер нико није могао да верује да су балони могли толико далеко да одлете. Како метеоролози објашњавају, у питању су добар ветар и велика жеља мале Анике, која је веровала у Деда Мраза.</p> <p>(Прилагођено и преузето са https://www.rts.rs/page/magazine/ci/story/2520/nauka/3375561/.html, последњи пут линку приступљено 26. 1. 2022)</p>	<p style="text-align: center;">Imejl</p> <p>Draga Jelena, Baš mi je drago što možemo ići zajedno na zimovanje u januaru! Dolaze i Vesna, Đorđe i Ljiljana, tako da će nas biti petoro. Već sam počela da tražim smeštaj na Zlatiboru. Ima nekoliko lepих planinskih kućica sa 3 spavaće sobe, tuševima i kuhinjom opremljenom za kuvanje. Možemo iznajmiti neku kućicu na nedelju dana. Vesna i Đorđe kažu da su pre nekoliko godina bili u jednoj od kućica i da su se odlično proveli. U hotelima nalazim samo dvokrevetne sobe koje su vrlo skupe. Postoji i hostel za mlade. To je najjeftinija opcija, a hostel takođe ima i veliku trpezariju i kuhinju u kojoj možemo da kuvamo. Problem je što sobe nisu trokrevetne ili petokrevetne, već imaju po 8 ili više kreveta, a ja ne želim da delim sobu sa potpunim strancima. Ljiljana se slaže sa mnom da u sobama u hostelu ima previše nepoznatih ljudi. Danas je 1. decembar. Moraćemo uskoro da rezervišemo nešto jer su mnoge kućice i sobe u hostelu i hotelima već zauzete u januaru. Javi mi do sutra uveče šta ti se najviše sviđa.</p> <p>Pozdrav, Slavica</p> <p>(Текст осмислила ауторка овог рада, Биљана Николић Мастоd)</p>

Табела 49. Предлог ћириличких и латиничких текстова за ниво Б2.

ниво знања кандидата	текст написан ћирилицом	текст написан латиницом
Б2	<p style="text-align: center;">Тесла и Змај</p> <p>Тај 2. јун 1892. већ је у Београду мирисао на лето. Дан није био обичан, већ свечан, са много емоција и узбуђења, јер је у престоницу допутовао драги гост, славни Никола Тесла. Научника је у аудијенцију примио и млади краљ Александар Обреновић, студентима је одржао предавање, а увече је на Топчидерском брду, у башти Вајфертове пиваре, где</p>	<p style="text-align: center;">Mika Alas</p> <p>Mihailo Petrović Alas jedan je od najznačajnijih srpskih matematičara. Rođen je 1868. godine u Beogradu. Odrastaо je sa dedom Novicom Lazarevićem, koji ga je često vodio na Savu, gde je Mihailo zavoleo ribolov. Zato je dobio nadimak Mika Alas. Završio je gimnaziju. Dok je bio dečak, sa svojim najboljim prijateljem, Pavlom Popovićem, planirao je da studira hemiju.</p>

<p>је данас Београдска индустрија пива, организована и свечана прослава. Сви виђенији Београђани и Срби присуствовали су том скупу. Њих око стотинак. У једном тренутку је устао и госте поздравио лекар и песник Јован Јовановић Змај. Прочитао је своју песму написану баш за ту прилику „Поздрав Николи Тесли при доласку му у Београд”. Дивно је казивао своје стихове, толико лепо и емотивно да је научник био ганут до суза. Устао је, пришао песнику и пољубио му руку. Та сцена је многима позната, али се мало зна шта се после тога догодило, шта је Змај поклатио Тесли, а шта му је овај, при одласку из Београда, поручио и обећао. Те детаље открили су Новосађани Владимир Тодоровић и Сима Матић у недавно објављеној књизи „Загрљај – Тесла и Змај”. (Прилагођено и преузето са https://www.politika.rs/scc/clanak/468323/Tesla-plakao-zbog-Zmajevih-stihova, последњи пут линку приступљено 26. 1. 2022)</p>	<p>Međutim, kada su odrasli, pošli su drugim putem: Mika je postao je matematičar, a Popović književni kritičar. Po završetku Prve beogradske gimnazije, Mihailo je otišao u Pariz na studije matematike i fizike. Studije na Sorboni u početku mu je plaćao deda, a kasnije je nastavio školovanje zahvaljujući stipendiji koju je dobio od države. Kada se vratio u Srbiju, postao je profesor Velike škole u Beogradu. Bio je naučnik, pisac, ribolovac, trgovac, muzičar, ali i novinar. Voleo je da putuje, a svoje doživljaje sa putovanja je beležio u pismima koja je potom slao sam sebi. (Прилагођено и преузето са https://elementarium.cpn.rs/naucne-vesti/mihailo-petrovic-alas/?script=lat, последњи пут линку приступљено 26. 1. 2022)</p>
<p>Којом бојом говорите? Како се могу објаснити разлике које постоје у перцепцији боја и њиховом именовану у различитим језицима широм света? Научници Брент Берлин и Пол Кај шездесетих година прошлог века истраживали су како поделити боје и направити универзални закон за класификацију боја у свим културама. Анализирали су 98 језика. Дошли су до закључка да ако у језику постоје само две речи за боје, то ће бити црна и бела, односно тамна и светла. Трећа боја ће бити црвена, а језици са пет боја имају и зелену и жуту. Језици који имају 6 боја имају и плаву боју. Приметили су да подела на зелену и плаву прави највећу разлику међу језицима. Након ових боја, појавиће се браон, љубичаста, розе, наранџаста и сива за које у многим језицима не постоје речи. Ово истраживање имало је више критика зато што у њему није анализирано довољно различитих језика. (Прилагођено и преузето са https://elementarium.cpn.rs/naucne-vesti/kojom-bojom-govorite/?script=lat, последњи пут линку приступљено 26. 1. 2022)</p>	<p>Ко је на новчаници од 2000 динара? Milutin Milanković je rođen 1879. godine u veoma cenjenoj srpskoj porodici u Dalju, kod Osijeka u tadašnjoj Austrougarskoj. Obrazovao se u Beču, gde je i doktorirao 1904. godine, postavši prvi Srbin doktor tehničkih nauka. Pet godina kasnije došao je u Beograd da bi predavao na univerzitetu. Ubrzo je postao i član Srpske akademije nauka i umetnosti. Njegova neobična odluka da svoju naučnu karijeru, i to karijeru koja će uticati na svetski tok nauke, nastavi u Beogradu, imala je ključnu ulogu za razvoj istraživanja u Srbiji. Zato ne treba da čudi izbor da se njegov lik nađe na jednoj od krupnijih novčanica u današnjoj Srbiji – na novčanicu od 2000 dinara. Milanković je bio skroman i jednostavan čovek. Autor je velikog broja knjiga pisanih lepim, jednostavnim jezikom. Pisao je o planetama, o poznatim naučnicima i istoriji, o klimatologiji, o svemiru, o ratovima, o svom životu, braku i svakodnevicu. Danas su njegove knjige većinom digitalizovane i dostupne</p>

		<p>čitaocima na sajtu Narodne biblioteke Srbije.</p> <p>(Прилагођено и преузето са https://naukakrozprice.rs/zasto-je-na-novcanici-od-2000-dinara-lik-milutina-milankovica/, последњи пут линку приступљено 26. 1. 2022)</p>
--	--	---

Табела 50. Предлог ћириличких и латиничких текстова за ниво Ц1.

ниво знања кандидата	текст написан ћирилицом	текст написан латиницом
Ц1	<p>Белешке једне Ане</p> <p>Е па, малу Анчи, која је једна изразита лујика, сусретао сам на најразличитијим местима, а највише на мом ћошку и у самопослузи где купујем ружицу, чоколаде са лешницима, цигарете и жвакероне. Причала ми је обично о себи док смо цоњали у реду, а једанпут (било је то у марту 1970. године) испричала ми је читава три поглавља ове књиге док смо чекали зубара да нам поправи њупавце. Лети се непозвана појављивала на Сави; једноставно, затекао бих је на свом чамцу како ме чека са ногама у води и љубазно се смеши. Ада Циганлија, тачније речено, њено веома зелено дрвеће, јако су се добро слагали с бојом њених очију. То признајем. Највише је волела да прича пливајући. Сећам се, у августу 1969. спуштали смо се низводно од Макиша до ушћа Саве у Дунав и она није престајала да везе ни један једини минут, чак ни онда кад јој је савска вода улазила у уста.</p> <p>(Преузето из књиге <i>Белешке једне Ане</i> (са стр. 7) Мома Капора. Књига је у целини доступна на http://www.antologijasrpskeknjizevnosti.rs/ASK_SR_AzbucnikPisaca.aspx, последњи пут линку приступљено 26. 1. 2022)</p>	<p>Tanka linija zanosa</p> <p>Kartografija je, za maštovite, često druga reč za magičnost. Čudo putovanja, u svakom obliku, zamena je za prosečnost svakodnevice. Globus, kao verodostojniji oblik karte sveta, otvoreni je poziv na istraživanje sopstvenih sposobnosti, jer putovati znači ne samo posećivati druge prostore već i useljavanje manje znanog u putnika. Reč je o dvosmernoj ulici u kojoj su "sudari" poželjni.</p> <p>Sva su mesta imaginarna, dok se njima ne kroči. A onda kada se zaodenu doživljenim, opet dobijaju oblik izmaglice kroz koju se priseća doživljaj i na njega dodaje ili od njega oduzima ponešto. Od ostatka rađa se jedno novo, sada pripitomljeno i usvojeno, osećanje još jednog dela osvojenog sebe.</p> <p>(Преузето са https://www.klubputnika.org/zbirka/putoskop/4068-tanka-linija-zanosa, последњи пут линку приступљено 26. 1. 2022)</p>
	<p>Симина улица</p> <p>Сима је умео да тумачи говор са седам језика и да говори на 7 језика. Као дечак, сатима је шврљао главном, Дубровачком чаршијом поред начичканих, тесних, дрвених дућанчића: слушао је речи и реченице које довикују, или мрмљају за себе, док тргују, Јевреји, Цинцари, Грци. Биле су то речи и реченице које одвајкада понављају сви трговци на</p>	<p>Zafrkantska sumnja u biografiju</p> <p>Ovako nekako bi, izmišljamo, Branko Ćopić reagovao na ideju da se i na ovom taze digitalnom mestu „svečano i radno“ obeleži upravo stotinu i sedma godišnjica njegovog rođenja. A sem neokruglosti godišnjice, naš najvoljeniji pisac bi sigurno ukazao i na krajnju nepouzdanost i nesumnjivu klimavost podatka o 1. januaru 1915. kao datumu svog rođenja. Možda bi ga sumnja u biografiju podstakla</p>

	<p>свету. Сима је пратио речи непознатог звука, навикавао слух на тај звук, те звуке, припитомљавао их за себе и сазнавао да сваки од ових говора има своју мелодију која, кад се докучи, открива не само тајне тог говора него бар једну од тајни споразумевања. Закони који владају речима постали су му занимљивији од закона који владају људима и чинило му се да што боље познаје понашање речи, то више зна и о понашању људи. Како је растао, све се дуже играо тако што је реченице са једног језика преводио на други, трећи, четврти. Почео је да верује да много зло долази и отуда што људи нису навикли ни да се слушају ни да се разумеју, и што не обраћају пажњу речима. По мишљењу овога младића, људе је требало одучавати од баратања пушкама а подучавати у баратању речима.</p> <p>(Прилагођено и преузето из књиге <i>Дорћол</i> (са стр. 16) Светлане Велмар-Јанковић. Књига је у целини доступна на http://www.antologijasrpskeknjizevnosti.rs/ASK_SR_AzbucnikPisaca.aspx, последњи пут линку приступљено 26. 1. 2022)</p>	<p>da u svome zafrkantskom, podgrmečko-gogoljevsko-servantesovskom stilu počne da dokazuje kako se taj Branko Ćopić, ako ćemo pravo, nikada nije ni rodio, pa bi za argument ponovo potegnuo onu priču o tome kako ga je baba, nakon krštenja u seoskoj crkvi, zaboravila u seoskoj birtiji, gde beše svratila da trgne jednu ljutu, pa kad se vratila po bebu i nakon što je trgnula još jednu ljutu počela da tvrdi kako dete koje spava na klupi, odmah do usijane bubnjare, nije njen unuk, jer je njen Brančilo i veći i lepši od tog čeljadeta.</p> <p>(Прилагођено и преузето са https://www.rts.rs/page/oko/sr/story/3223/kultura/4232175/branko-copic.html, последњи пут линку приступљено 10. 2. 2022)</p>
--	---	--

Табела 51. Предлог ћириличких и латиничких текстова за ниво Ц2.

ниво знања кандидата	текст написан ћирилицом	текст написан латиницом
Ц2	<p>Доживљаји мачка Тоше</p> <p>Ови доживљаји славног мачка Тоше и његових пријатеља Миша пророка и пса Шарова написани су уз помоћ Тошина дневника, који је пронађен иза псеће кућице чувеног буволовца Жуће, под самом крошњом једне трешње. На трешњином стаблу познавао се отисак оштрих канци. Значи да је Жућо изненада потјерао неопрезног Тошу, а овај, клиснувши уз дрво, изгуби свој дневник.</p> <p>Дневник је био прилично оштећен. Види се да га је газда носио са собом кроз трње, ноћу кроз росну траву и по прашњавим таванима. Осим тога био је умазан сланином, нагризен од мишева (колике срамоте за једног мачка!), а на посљедњој страни писало је крупно, псећом азбуком:</p>	<p>Ispunjeno obećanje (deo teksta <i>Tesla plakao zbog Zmajevih stihova</i>)</p> <p>Ispraćaj Tesle s beogradske železničke stanice bio je srdačan i svečan, pre bi se reklo bratski. U delegaciji je, zbog ugleda i ukupnog stvaralaštva, bio i Zmaj. Sa sobom je poneo i poklon, svoju knjigu „Pevanija” kojoj se naučnik silno obradovao. „Obećavam da ću neke od Vaših pesama prevesti na engleski i prevode objaviti”, poručio je Tesla Zmaju. Kako i priliči jednoj ovakvoj ličnosti, obećanje je ispunio, tako da su Zmajevi stihovi bili zastupljeni u časopisu za kulturu u Njujorku. Zahvaljujući Tesli, kao prevodiocu, objavljene su pesme „Tri hajduka”, „Ciganin hvali svoga konja”, „Tajna ljubav” i „Dva sna”, a sve pod zajedničkim naslovom „Srpske parafraze”. Tesla je prevodio, ali je tragao</p>

	<p>„Овај дневник заплијенио је и прочитао Жућо пас, овдашњи чувар куће и псећи кнез. Ништа ми се не свиђа, прави мачји кашаљ. Не вриједи једне честите коске! У мравињак с писцем!</p> <p>(Прилагођено и преузето из књиге <i>Доживљаји мачка Тоше</i> (са стр. 2) Бранка Ћопића. Књига је у целини доступна на http://www.antologijasrpskeknjizevnosti.rs/ASK_SR_AzbucnikPisaca.aspx, последњи пут линку приступљено 26. 1. 2022)</p>	<p>за osobom која би превод učinila što vernijim originalu. Ubrzo je u traganju imao uspeha: za takav poduhvat izabrao je prijatelja Roberta Andervuda Džonsona, pisca, docnije i diplomatu. Da bi obradovao Zmaja, piše mu 15. juna 1894. na memorandumu hotela „Gerlah” u kojem je tada stanovao: „Visokopoštovani gospodine, slavni srpski pesniče! Oprostite što Vam se nisam javio prije, kao što bi dužnost zahtevala. Nekoliko misli tako su me obuzele da mi je nemoguće otrgnuti se od rada. Moj prijatelj Robert Džonson, plemenit čovek, jedan od najboljih pisaca ovde, i sam pesnik, latio se je posla da prevede zbirku Vašijeh divnijeh pesama na engleskom. Odavna tražio sam takova druga, koga bi mogao da oduševim, pa ma i dimom i ugljenom. U Americi nema boljega. Prevodi njegovi upravo divni su, a ako po gdekad morao je promeniti po koji redak, to je bilo neophodno nužno u duhu engleskog jezika. Sad prevodimo nekoliko drugijeh pesama. Htedoh „Đuliće“, ali je preteško, no može biti da ćemo uspeti docnije, ma i koliko posla imam, za to ću naći vremena. Molio bih Vas da mi pošaljete Vašu sliku, a kada bi mogli i dve, dao bih jednu mom prijatelju, koji Vas toliko poštuje. Imam izdanje od 1882. Vašijeh radova i rad bi pribavio novije, ako se može dobiti. Pozdravljajući Vas najsrdačnije, ostajem Vaš, Nikola Tesla.”</p> <p>(Прилагођено и преузето са https://www.politika.rs/sr/clanak/468323/Tesla-plakao-zbog-Zmajevih-stihova, последњи пут линку приступљено 26. 1. 2022)</p>
	<p>Кроз царство наука</p> <p>Када сам, радећи на својој докторској дисертацији, учинио први корак на путу научничке каријере, увидео сам да се свака појединачна наука може схватити и прозрети до дна само онда, ако се упозна и њен постанак и постепени развитак до њеног савременог стања. У уџбеницима, какви се употребљавају у школској настави, о томе њеном постанку и узрасту се обично и не говори. Предмет моје дисертације био је један од проблема Механике. Зато набавих класно дело Ериста Маха о развитуку</p>	<p>Znate li za bolje mesto za učenje od čitaonice?</p> <p>Kod kuće telefon, TV, frižider, peglanje i slični izazovi za tren oka odvuku pažnju, a sati koji su vam preko potrebni prolete u nepovrat. U našim čitaonicama atmosfera motiviše na učenje: okruženi ste drugima koji uče, „uranjate“ u knjigu, upijate znanje i blistate na ispitu!</p> <p>Studentska čitaonica „Endru Karnegi“ je glavna i najveća čitaonica u Biblioteci, opremljena je nameštajem u stilu engleske renesanse koji je specijalno za ovu čitaonicu napravljen u Nemačkoj i dopremljen brodovima Dunavom 1926.</p>

	<p>те науке. Када га проучих, осетих како стојим на чврстом тлу, а духовни поглед ми се разбистрио и раширио. Моја расправа захтевала је и знање математике. Иако сам њиме био снабдевен у доста довољној мери не пропустих да набавим и велико дело Морица Кантора о историји математике. Све три велике свеске тога дела проучих са великим уживањем. Тако сам заволео историју наука. Она се разликовала од светске историје тиме што су у њој, место наследних владара, главну улогу играли они људи који су снагом свога духа дошли на владалачки положај. Вредело је упознати се изближе са њима! Зато се моја лична библиотека из године у годину обогаћивала делима из историје егзактних наука и њихових примена. Читао би их као разоноду у часовима одмора од мог устаљеног дневног рада. Када сам постао професор тих наука на београдском Универзитету снабдевао сам његов Математички семинар оним делима те врсте која су недостајала мојој библиотеци. И у школској слушаоници освртао бих се на историски развитак наука које су биле предмет мога предавања.</p> <p>(Преузето из књиге <i>Кроз царство наука</i> (са стр. 6) Милутина Миланковића. Књига је у целини доступна на http://www.antologijasrpskeknjizevnosti.rs/ASK_SR_AzbucnikPisaca.aspx, последњи пут линку приступљено 26. 1. 2022)</p>	<p>godine. Zidovi su obloženi hrastovim drvetom po ugledu na antičke sobe. U ovom izuzetnom ambijentu, prema svedočenju korisnika, pravo je zadovoljstvo sticati nova saznanja. Malo ko zna da je Nova studentska čitaonica nekada bila magacinski prostor. Zahvaljujući donacijama bibliofila i prijatelja naše biblioteke, правника Dušana Korlata, prostor je u potpunosti opremljen u jednu lepu i prozračnu čitaonicu koja, iako je istih dimenzija kao velika čitaonica, u žargonu nosi naziv „mala“ čitaonica.</p> <p>Торпао амбијент Професорске читаонice, са nameštajem од ораховине, у стилу италијанске ренесансе, пружа истраживачима и професорима угодну атмосферу за рад са публикацијима из посебних фондова, магистарским тезама, докторским дисертацијима и књигама из међубiblioteке позајмнице. Многи великани српске науке су били, и јесу, редовни посетиоци ове читаонice.</p> <p>U Univerzitetској библиотеци „Svetozar Marković“ u Beogradu 3. novembra 2015. otvoren je Frankofoni centar za univerzitetску успеšnost.</p> <p>U samom potkrovlju biblioteke nalazi se jedan od najnovijih i najsavremenije opremljenih kutaka. Radionice, vebinari, prezentacije gostujućih predavača i naših bibliotekara, kao i ostale vrste aktivnosti putem interneta ili uživo, organizuju se u novoj e-učionici.</p> <p>Rukopisna i arhivska građa, najstarije štampane knjige, stare karte, atlasi, unikati i posebne retkosti čine najvredniji deo fonda Univerzitetске библиотеке. Autentičan nameštaj radne sobe Isidore Sekulić, kojim je opremljena ova čitaonica, posetioce vodi na početak 20. veka, a čitanjem dela iz ovog dragocenog fonda stiže se čak i na sam početak 13. veka.</p> <p>(Прилагођено и преузето са http://www.unilib.rs/o-nama/ambijenti/, последњи пут линку приступљено 10. 2. 2022)</p>
--	---	---

Дужина текста који се задаје за читање може варирати у зависности од кандидата, одн. процене испитивача – на основу досадашњег искуства (стеченог вишегодишњим учествовањем у испитним активностима Центра за српски као страни језик) препоручујемо да кандидат прочита најмање по пет реченица текстова написаних на оба писма како би

испитивачи, одн. оцењивачи били у могућности да процене познавање једног, тј. оба писма. Текстови који се користе за процену познавања писама не морају бити преузимани из књижевних дела, већ то могу бити новински текстови или текстови различите тематике преузети са интернета или из других доступних извора (новине, брошуре, различита упутства и слично), али и конструисани текстови за ове потребе. У сваком случају, као и при креирању задатака за процену свих осталих језичких вештина, и овде, при одабиру или конструисању текстова који се читају на усменом делу испита, такође треба водити рачуна о градацији њихове тежине према нивоима знања (A1–Ц2).

У наредном поглављу (5.6) детаљније ће бити образложени критеријуми за евалуацију читања текстова написаних ћирилицом и латиницом, а овде бисмо се кратко осврнули на листу критеријума за оцењивање задатка читања наглас текста на усменом испиту из енглеског као страног. Наиме, према тој листи, одн. скали,⁴⁹ оцењују се изговор и тачност у читању текстова на енглеском језику наглас, а бодови се додељују на следећи начин:

- 1) при процењивању изговора: од 0.0 до 0.4 бода се може дати кандидату који прави често фонемске грешке и има страни акценат и интонацију који прочитано чине неразумљивим за слушаоца; од 0.5 до 1.4 поена се може доделити ако се у читању често праве фонемске грешке, чита се са страним акцентом и интонацијом, али је текст који се чита повремено неразумљив слушаоцу; од 1.5 до 2.4. поена се додељује ако кандидат доследно прави фонемске грешке и има страни акценат и интонацију, али је све што се чита слушаоцу разумљиво; од 2.5 до 3.0 бода може добити кандидат који повремено прави грешке у изговору типичне за нематерње говорнике, а слушалац разуме све што се чита;
- 2) при евалуацији флуентности: од 0.0 до 0.4 бода се може дати кандидату чији је говор при читању толико испрекидан и сегментован да је разумљивост за слушаоца готово немогућа; од 0.5 до 1.4 поена кандидат може добити ако прави бројне паузе и(ли) има флуентност карактеристичну за странце, што омета и негативно утиче на разумљивост од стране слушаоца; од 1.5 до 2.4. поена се додељује кандидату који прави неке ненативне паузе, али је ток и тачност у говору скоро ка код матерњег говорника, па паузе не ометају разумљивост; од 2.5 до 3.0 бода даје се кандидату чији је говор (при читању) течан, без напора и веома сличан говору матерњег говорника.

Иако се у овим критеријумима помиње разумевање, требало би имати у виду да они нису намењени процени разумевања, већ процени усменог изражавања у читању текста на страном језику. Сем тога, како неки аутори упозоравају, читање наглас је неаутентично (јер ретко читамо било шта наглас у реалном животу као што се то тражи задатком на тесту говорења) и подразумева поседовање способности које можда и не указују на нечију прагматичну способност да комуницира усмено у контексту интеракције лицем у лице (Brown, 2003: 149).

5.6 ПРЕДЛОГ СКАЛЕ ЗА (ПР)ОЦЕЊИВАЊЕ УСМЕНЕ ПРОДУКЦИЈЕ У СРПСКОМ КАО СТРАНОМ ЈЕЗИКУ

У истраживањима, као и у пракси оцењивања говорења, најчешће се користе два приступа у креирању скала: приступ заснован на мерењу говорне продукције према одређеним дескрипторима смештеним у једну скалу (такве су нпр. скале у Оквиру) и приступ базиран на подацима о перформансама (учинку, продукцији), који предност даје запажањима о употреби језика у говору (Fulcher, Davidson, Kemp, 2011: 5–9). Међутим, све такве скале, а пре свега прве поменуте, не дају адекватну основу за дизајн теста или оцењивање ученика јер дескриптори не могу бити у директној вези са контекстом, условима у којима се процењује

⁴⁹ Сви критеријуми са листе наведени су према Brown, 2003: 148–149.

говорна продукција, квалитетом говорне продукције или интеракцијском компетенцијом (Fulcher, Davidson, Kemp, 2011: 23). Стога се предлаже метода оцењивања формулисана у оквиру тзв. стабла одлука о употреби језика (енгл. performance decision tree) као прототип система бодовања задатака (за употребу језика у дијалогским формама између два кандидата на усменом испиту) и пружања јасније слике о потребним компетенцијама и вештинама за реализацију комплексних комуникативних ситуација у домену услуга (нпр. разговор између клијента и агента у туристичкој агенцији) (Fulcher, Davidson, Kemp, 2011: 20–22). То стабло чине следећи критеријуми за процену интеракцијске компетенције: а) компетентност говорног дискурса (реализација структуре дискурса, употреба релационог бочног секвенцирања), б) компетенција у управљању дискурсом (употреба прелазних граничних маркера, експлицитни изрази сврхе, идентификација улога учесника у разговору, управљање завршавањем разговора, употреба повратног канала интеракције) и в) прагматичка компетенција (интерактивност и изградња односа међу учесницима у дијалогу, афективни фактори, невербална комуникација) (Fulcher, Davidson, Kemp, 2011: 20).

Другим речима, стабло одлука са стране дискурских компетенција контролише да ли се на адекватан начин води разговор, постоји ли јасна и експлицитно исказана сврха комуникације, да ли су границе преласка са теме на тему означене, је ли могуће идентификовати улоге учесника у дијалогу и сл., док са стране прагматичких компетенција стабло пажњу оцењивача усмерава на то да ли је интеракција персонализована, јесу ли детаљи разговора јасно објашњени, да ли учесници у комуникацији пажљиво слушају свог саговорника и одговарају му, има ли хумора и топлине у разговору, да ли је говорник љубазан, самоуверен и компетентан, користи ли одговарајући контакт очима, какви су му изрази лица и држање итд. (Fulcher, Davidson, Kemp, 2011: 21). Оваквим начином (пр)оцењивања се фокус ставља на компетенције ступања у интеракцију, али већина комуникације није између два учесника са потпуно једнаким правима и улогама, па се као решење предлаже да оба кандидата (учесника у дијалогу) преузму обе улоге (Fulcher, Davidson, Kemp, 2011: 22). Дакле, тенденција у истраживањима процене усмене продукције недвосмислено јесте стварање услова и анализа начина за симулацију реалних комуникативних контекста приликом спровођења тестирања, одн. говорна продукција кандидата која је најприближнија оној у реалној комуникацији.

Неки аутори сматрају оцењивање најприкладнијим начином за квантификацију запажања о говорењу из усменог разговора, а са друге стране, број питања на које је тачно одговорено на тесту са задацима вишеструког избора најбољим начином да се измери знање граматике (Bachman, 1995: 27). Како смо у претходним поглављима поменули, критеријуми који се узимају у обзир за процену усмене продукције на другом (страном) језику у литератури се доминантно деле на две категорије – холистичку и аналитичку, а према томе, постоје холистички начин (пр)оцењивања и аналитички начин (пр)оцењивања говорења на страном језику. Уз наведене типове скала за оцењивање говорења, у литератури се помињу још и нумеричке (бројчане) скале за оцењивање специфичних задатака, као и нпр. контролна листа за дијагностичко оцењивање задатака за описивање (уп. Luoma, 2009: 76, 78). Разликују се такође и номиналне скале (енгл. nominal scale) (у којима се бројеви користе за идентификацију, одн. именовање различитих категорија које се мере), скале за рангирање (енгл. ordinal scale) (састоје се од нумерације/рангирања категорија редним бројевима према неком својству или способности која се мери), интервалне скале (енгл. interval scale), (нумерисање различитих нивоа скале се састоји од једнаких растојања или интервала између уређених, одн. утврђених нивоа) и скале односа/размере (енгл. ratio scale) (обично се користе за мерење физичких карактеристика, имају апсолутну нулу као тачку скале у односу на коју се могу правити поређења у смислу односа са таквим размерама) (Bachman, 1995: 27–29).

Уопштени оквир који се користи за описивање скала оцењивања (а који зависи од намене и сврхе сваког појединачног тестирања) садржи три категорије:

а) оријентација (да ли је скала усмерена на кандидата, или процењивача, или онога ко је тест направио),

б) бодовање/оцењивање (односи се на раније помињане могућности аналитичког или холистичког приступа оцењивању и

в) фокус (процена реалних ситуација или конструкта) (Fulcher, 2014: 91).

Развијање скала оцењивања кроз дескрипторе за различите нивое знања настало је у контексту развоја Оквира за потребе извештавања о језичкој компетенцији кандидата – реч је о скалама које су оријентисане и на кандидата и на процењивача, подразумевају холистичко бодовање, а фокус им је на употреби језика у реалним говорним ситуацијама (Fulcher, 2014: 107).

Навешћемо неке примере оцењивања усмене продукције за руски као страни језик, словеначки као страни језик и енглески као страни језик, а затим ћемо приказати тренутни начин евалуације усменог дела тестирања у Центру за српски као страни језик на Филолошком факултету у Београду. Будући да се ниво Б1 сматра прагом знања, за илустрацију скала за оцењивање говорења у свим поменутих језицима користићемо управо тај ниво. На крају ћемо предложити структуру скале за процењивање усмене продукције у српском као страном језику.

На Државном универзитету у Санкт Петербургу у Центру за тестирање језика⁵⁰ могуће је полагати тест познавања руског као страног језика (engl. TORFL, рус. ТРКИ), који се састоји од неколико делова – подтестова (организованих према језичким вештинама): писање, речник и граматика, читање, слушање и говорење. За тестирање говорења предвиђено је 60 минута и за то време је потребно урадити 4 задатка: време предвиђено за израду 1. задатка је 5 минута, а задатак подразумева давање реплика/учествовање у дијалогу са испитивачем/саговорником без претходне припреме (реплике морају бити потпуне реченице, а не кратки одговори); за израду 2. задатка предвиђено је до 8 минута, а он подразумева учествовање у 5 различитих дијалога (без претходне припреме), који настају на основу 5 задатих ситуација; 3. задатак се ради до 25 минута (15 минута је припрема, а 10 одговор на задатак) и састоји се од препричавања садржаја прочитаног текста; за израду 4. задатка предвиђено је до 20 минута (10 минута за припрему и 10 минута за давање одговора), а он подразумева монолог од најмање 20 реченица на задату тему. За израду задатака 3 и 4 дозвољена је употреба речника. Максималан број поена који се може остварити на тесту говорења је 170, а критеријуми за оцењивање су следећи:⁵¹

- 1. и 2. задатак садрже 5 критеријума – у 1. задатку се за сваки испуњен критеријум добија 5 поена, а у 2. задатку се за сваки добија 6 поена:

- 1) адекватност решења комуникативног проблема;
- 2) кршење норми говорног бонтона (-0,5 бодова за сваку грешку);
- 3) комуникативно значајна грешка (-1 поен за сваку грешку);
- 4) комуникативно безначајна лексичка и граматичка грешка (-0,5 за сваку грешку) и
- 5) грубе повреде фонетско-интонационих норми на нефонемском нивоу (до -2 бода за грешку).

Могуће је добити и наградне поене у случају придржавања говорног бонтона на најбољи начин (+1 бод) или употребе сложених реченица (+ 1 бод). Уколико је решење главног комуникативног задатка неадекватно, одговор се не вреднује (одбија се вредност једне позиције (једног дијалога) -5 (6) поена). У случају делимичне неадекватности (непотпун одговор), остварује се 50% од укупног броја поена задатка.

- 3. задатак носи максимално 50 поена, а одговор се вреднује према осам критеријума:

- 1) адекватност репродукције садржаја прочитаног текста;

⁵⁰ Све наведене информације доступне су у виду примера тестова на сајту Центра за тестирање језика Државног универзитета у Санкт Петербургу: <https://testingcenter.spbu.ru/en/exam-preparation.html>, последњи пут приступљено 15. 11. 2022.

⁵¹ Скала за оцењивање говорења (и свих осталих вештина) за руски као страни језик доступна је у документу на сајту Центра за тестирање језика Државног универзитета у Санкт Петербургу: <https://testingcenter.spbu.ru/images/files/TRKI-1.pdf>, последњи пут приступљено 15. 11. 2022.

- 2) тачност репродукције текстуалних информација (-5 поена за свако изобличење информација, -2 поена за изобличење важног семантичког детаља);
- 3) комплетност репродукције текста (-5 поена по изостанку важног семантичког дела текста, -2 бода за пропуштање важног семантичког детаља);
- 4) логичност и кохерентност излагања (-2 бода за сваку грешку);
- 5) комуникативно значајне грешке (-2 бода за сваку грешку);
- 6) комуникативно безначајне грешке (-0,5 поена за сваку грешку);
- 7) грубе повреде фонетских и интонационих норми на нефонемском нивоу (до -2 бода по захтеву);
- 8) одговори на питања при дискусији о тексту (-2 бода за изостанак одговора).

Наградни поени за 3. задатак добијају се за потпуност и повезаност исказа у дискусији о тексту (до +5 поена), за елементе самосталног тумачења садржаја текста и самоиницијативну употребу језичких средстава (до +5 поена). Грешке повезане са употребом материјала који превазилази оквире овог нивоа (Б1), не узимају се у обзир приликом оцењивања.

- 4. задатак носи 65 поена који се могу остварити испуњавањем следећих критеријума:

- 1) адекватност решења комуникативног проблема;
- 2) кореспонденција изјаве са предложеном темом (од -10 до -30 бодова за свако одступање од теме);
- 3) обим и потпуност исказа (до -6 бодова за изостанак исказа или изостанак тражених информација);
- 4) дужина исказа (до -10 поена за цео текст ако одговор садржи мање од 20 реченица);
- 5) логичност и кохерентност излагања (-2 бода за свако одступање);
- 6) комуникативно значајне грешке (-2 бода за сваку грешку);
- 7) комуникативно безначајне грешке (-0,5 поена за сваку грешку);
- 8) грубе повреде фонетских и интонационих норми на нефонемском нивоу (до -2 бода по задатку).

Наградни поени се добијају за комплетност и детаљно излагање (до +5 бодова) и за елементи самосталности у откривању теме и у коришћењу језичких средстава (до +5 поена).

За укупно оцењивање важе следеће напомене: ако исказ не одговара предложеној теми (50 или више процената), одбија се 30 одсто од укупног броја поена на усменом излагању; недовољно опширним одговором сматра се онај који садржи мање од 20 реченица; удаљавањем од теме сматра се део одговора са више од три реченице које нису везане за тему. Приликом оцењивања резултата теста у говору разликују се 2 нивоа процене одговора: задовољавајући (потребно је остварити најмање 66% од укупног броја поена – најмање 112 бодова) и незадовољавајући (уколико се на тесту оствари мање од 66% од укупног броја поена – мање од 112 бодова).

Према истим критеријумима врши се процена усмене продукције за руски као страни језик (на нивоу прага знања) и на Московском државном универзитету М. Л. Ломоносов⁵² и на Државном институту за руски језик А. С. Пушкин⁵³.

Пример оцењивања усмене продукције за словеначки као страни језик представљамо према информацијама доступним на сајту Центра за словеначки као други и страни језик Универзитета у Љубљани,⁵⁴ односно у Центровом Програму за словеначки као други и страни језик.⁵⁵ Тест за словеначки језик као страни (праг знања, А2–Б1) подразумева провере знања

⁵² Скала је доступна у документу који се налази на сајту Главног центра за тестирање страних држављана на Московском државном универзитету М.В. Ломоносов, на адреси: https://gct.msu.ru/docs/B1_test.pdf (стр. 57–60), последњи пут приступљено 16. 11. 2022.

⁵³ Скала је доступна у документу који се налази на сајту Државног института за руски језик А. С. Пушкин, на адреси: <https://www.pushkin.institute/wp-content/uploads/2022/11/%D0%A2%D0%A0%D0%9A%D0%98-I.pdf> (стр. 55–58), последњи пут приступљено 16. 11. 2022.

⁵⁴ Наведене информације су доступне на сајту: <https://centerslo.si/izpiti/izpiti-iz-znanja-slovenscine/izpit-na-osnovni-gavni/>, последњи пут приступљено 15. 11. 2022.

⁵⁵ Програм за словеначки ко други и страни језик садржи и скале за оцењивање говорења и писања (у Прилогу, на стр. 40–42), а доступан је на сајту Центра за словеначки као други и страни језик Универзитета у Љубљани:

према језичким вештинама (читање, писање, слушање, говорење), а сваки део теста (свака вештина) носи 25% од укупног броја поена. Тестирање траје укупно 135 минута (слушање 25 минута, читање 40 минута, писање 40 минута и говорење 15 минута (не рачунајући дозвољено време од 15 минута за припрему за усмено тестирање). Тест говорења за праг знања садржи следеће задатке:

- 1) дужи монолог/описивање доживљаја (кандидат се прво укратко представља, а затим следи самостално монолошко излагање на задате теме (неколико реченица за сваку од 4 изабране, унапред познате, теме) и одговарање на питања испитивача);
- 2) игра улога;
- 3) опис слике (најпре детаљно описивање слике/слика у форми монолога, а затим одговарање на питања испитивача у вези са темом са слике).⁵⁶

За 2. и 3. задатак кандидат добија око 10 минута да се припреми. У случају говорне продукције, према скали за продукцију говора процењују се: релевантност садржаја одн. извођење задатка (5 бодова), вокабулар (5 бодова), језичка исправност (4 бода), замена улога и социолингвистичка прикладност (3 бода) и изговор (3 бода). Кандидат може освојити највише 20 бодова, а за позитивну оцену мора освојити најмање 12 бодова. У укупној процени за сваку вештину постоје два прага: један на 60%, а други на 85% остварених поена. За успешно положен испит на основном нивоу (А2) довољно је остварити 60% бодова на свакој вештини (на сваком делу теста). Ако кандидат у сваком делу испита (на свакој вештини) оствари 85% или више бодова, то значи да у овој комуникативној активности достиже ниво Б1. Коначна оцена на испиту је описна: *положио* или *није положио*.

За енглески као страни језик постоје бројне скале и предлози за начине оцењивања говорне продукције. За ову прилику одабрали смо да представимо скалу Универзитета у Кембрицу за тестирање говорења на енглеском као страном језику. Усмени испит траје између 12 и 17 минута, састоји се од четири дела и увек се спроводи у пару:

- 1) разговор између кандидата и испитивача и кандидата (представљање и упознавање) – траје између 2 и 3 минута;
- 2) проширено излагање (опис фотографије и разговор о њој) – траје између 2 и 3 минута (обично минут по кандидату);
- 3) дискусија (разговор о задатој ситуацији, разговор могућим решењима задатог проблема) – 4 минута;
- 4) општа конверзација (интересовања, хобији, навике, размишљања) – 3 минута.⁵⁷

Скала⁵⁸ која се користи при оцењивању усмене продукције на свих шест нивоа знања садржи следеће елементе: 1) почетни општи утисак, 2) детаљну анализу и 3) коментаре испитивача. Детаљна анализа подразумева процену опсега, прецизности, тачности говорења, интеракције, кохерентности изговореног текста. Према информацијама доступним у *Водичу за претварање резултата тестова за вежбање у резултате на Кембрицовој скали за енглески као страни језик*⁵⁹ на стр. 1 и 3, при тестирању говорења на Б1 нивоу знања поштују се следећа упутства:

<https://centerslo.si/wp-content/uploads/2020/07/Sloven%C5%A1%C4%8Dina-kot-drugi-in-tuji-jezik.pdf>, последњи пут приступљено 15. 11. 2022.

⁵⁶ Доступно на <https://centerslo.si/wp-content/uploads/2015/10/OS-govorjenje.pdf>, последњи приступљено 15. 11. 2022.

⁵⁷ Опис структуре усменог испита, као и пример усменог испита доступни су на адреси: <https://www.cambridgeenglish.org/exams-and-tests/preliminary/exam-format/>, последњи пут приступљено 16. 11. 2022.

⁵⁸ Скала се налази на 15. страни документа Examples of Speaking Performance at CEFR Levels A2 to C2, објављеног на адреси: <https://www.cambridgeenglish.org/Images/22649-rv-examples-of-speaking-performance.pdf>, последњи пут приступљено 16. 11. 2022.

⁵⁹ Објашњење Кембрикове скале налази се у наведеном документу доступном на адреси: <https://www.cambridgeenglish.org/Images/210434-converting-practice-test-scores-to-cambridge-english-scale-scores.pdf>, последњи пут приступљено 16. 11. 2022.

- кандидати полажу тест у паровима, али се оцењују на основу индивидуалног учинка од стране обучених испитивача;
- говорне перформансе сваког кандидата процењују се коришћењем скала које су повезане са Оквиром;
- особе које процењују усмену продукцију (тзв. оцењивачи) дају од 0 до 5 бодова за сваки од следећих критеријума: 1) граматика и речник⁶⁰, 2) управљање говором (енгл. менаџмент дискурса)⁶¹, 3) изговор⁶² и 4) интерактивна комуникација⁶³;
- испитивач даје оцену од 0 до 5 за глобално постигнуће (општи утисак о говорној продукцији) и ова оцена се удвостручује;
- оцењивачи и испитивачи и могу дати пола бода за одговор;
- на крају тестирања се оцене за све критеријуме комбинују, што значи да се на тесту за говорење може остварити укупно највише 30 бодова.

Број поена остварених на тесту се затим претвара у поене на Кембрицовој скали и према њима се говорна продукција сваког кандидата сврстава у одређени ниво знања. Према скали за ниво Б1,⁶⁴ кандидат који се тестира мора остварити између 140 и 159 поена (резултат између 102 и 119 поена значи да кандидат не може добити сертификат о положеном тесту за Б1 ниво енглеског језика; уколико оствари између 120 и 139 поена, показао је знање за А2 ниво; уколико оствари од 160 до 170 поена, показао је знање за Б2 ниво). Другим речима: иако кандидат ради тест за Б1 ниво, уколико оствари 12–17 поена сматра се да је показао знање за ниво А2, ако оствари 18–26 поена ниво показаног знања је Б1, а остварених 27–30 поена значи да кандидат има знање на нивоу Б2 и такве процене (са бројем поена и достигнутим нивоом) наводе се у његовом сертификату. Укупан број поена остварених на тестирању такође се усклађује са Кембрицовом скалом за оцењивање: на свакој вештини кандидат остварује одређени број поена (читање 32, писање 40, слушање 25 и говорење 30 поена), затим се ти поени сабирају, потом се њихов укупни збир подели са 4 и тако се долази до коначне оцене (која се заједно са бројем поена и припадајућим нивоом знања приказује на сертификату). То значи да кандидати који остваре између 160 и 170 поена добијају сертификат у коме се наводи да имају ниво знања Б2, а кандидати који остваре између 140 и 159 поена добијају у сертификат који потврђује да имају знање на нивоу Б1.

Процена говорења за различите нивое знања чини последњи део тестирања у Центру за српски као страни језик на Филолошком факултету у Београду, којем кандидати приступају у жељи да за своје компетенције добију и писану потврду – сертификат о познавању српског као страног језика на одређеном нивоу знања према Оквиру. Већ неколико година (од 2004. до данас)⁶⁵ у Центру се тестирањем кандидата на различитим нивоима знања испитује познавање свих језичких вештина (слушање, читање, писање, говорење) и употребе језика. Конкретно за

⁶⁰ Процењује се тачност примене граматичких правила и распореда речи у исказима, као и способност кандидата да користи широк и одговарајући опсег вокабулара за изражавање прецизних значења, ставова и мишљења; у евалуацију улази укупна ефикасност језика који се користи (Ffrench, 2003:15).

⁶¹ Односи се на способност кандидата да повеже исказе у одговарајућу монолошку или дијалошку форму која по кохерентности и сложености треба да одговара тестираном нивоу знања, при чему искази кандидата треба да буду логично распоређени и да у одговарајућем обиму (искази одговарајуће дужине) одговарају на теме или понуде аргументе за захтеве из задатака (Ffrench, 2003: 15).

⁶² Тиче се способности кандидата да продукује лако разумљиве говорне исказе, а прихватљив изговор треба да се постигне одговарајућом ефективним истицањем речи, употребом одговарајуће интонације за преношење жељеног значења и јасном артикулацијом појединачних гласова; процена укључује и степен напора који је потребан за разумевање кандидата (Ffrench, 2003: 15).

⁶³ Указује на способност кандидата да активно учествује у развоју разговора, у низу интерактивних ситуација у тесту и да развија дискусије о низу тема иницирањем и одговарањем на одговарајући начин примењујући стратегије за одржавање и поправљање интеракције на одговарајућем нивоу током целог теста (Ffrench, 2003: 15).

⁶⁴ Доступно на адреси: <https://www.cambridgeenglish.org/exams-and-tests/preliminary/results/>, последњи пут приступљено 16. 11. 2022.

⁶⁵ Уп. Крајишник и Маринковић, 2009: 6, као и Крајишник, 2016б: 9.

усмену продукцију проверавају се читање наглас текстова на ћирилици и латиници,⁶⁶ кратак монолог на задату тему, описивање слике, и конверзација.⁶⁷ Сваки од наведених делова доноси кандидату максимално пет бодова, што значи да на усменом тестирању кандидат може остварити највише двадесет поена.

Тестирање усмене продукције траје петнаест минута по кандидату. Да би кандидат положио усмени део теста, потребно је да освоји најмање дванаест поена. Овако изгледа записник са тестирања Центру:⁶⁸

ЗАПИСНИК СА ИСПИТА Б1

Име и презиме кандидата: _____

ПИСМЕНИ ДЕО:

СЛУШАЊЕ	ЧИТАЊЕ	ПИСАЊЕ	УПОТРЕБА ЈЕЗИКА
1. _____/5	5. _____/5	9. _____/5	12. _____/5
2. _____/5	6. _____/5	10. _____/10	13. _____/5
3. _____/5	7. _____/5	11. _____/5	14. _____/10
4. _____/5	8. _____/5	УКУПНО: _____/20	УКУПНО: _____/20
УКУПНО: _____/20	УКУПНО: _____/20		

УСМЕНИ ДЕО:

ЧИТАЊЕ НАГЛАС ТЕКСТОВА НА ЋИРИЛИЦИ И ЛАТИНИЦИ	_____/5
КРАТАК МОНОЛОГ НА ЗАДАТУ ТЕМУ	_____/5
ОПИСИВАЊЕ СЛИКЕ/СЛИКА	_____/5
КОНВЕРЗАЦИЈА	_____/5
УКУПНО	_____/20

КОНАЧАН РЕЗУЛТАТ: _____ / 100

ДАТУМ: _____

КОМИСИЈА:

1. _____

2. _____

Слика 46. Пример записника са испита у Центру за Српски као страни језик на Филолошком Факултету Универзитета у Београду⁶⁹

Имајући у виду постојећи начин оцењивања током спровођења испитних активности/тестирања у Центру за српски као страни језик на Филолошком факултету у

⁶⁶ Текстови који се кандидату дају на читање бирају се на основу језичке компетенције кандидата, односно нивоа знања за који се врши испитивање.

⁶⁷ Детаљни садржаји испита (и писменог и усменог дела) за различите нивое знања и правила за полагање испита доступни су на званичном сајту Центра за српски као страни језик (<http://learnserbian.fil.bg.ac.rs>) у документима именованим као Content of the Exams и Exam Regulations.

⁶⁸ Поређења ради, у хрватском као страном језику за процењивање говора оцењују се *извршење задатка, сувислост и повезаност, речник и граматика, изговор и глаткоћа*, док се за процењивање разговора (конверзације) води рачуна о *извршењу задатка, речнику и граматички, међудјеловању, изговору и глаткоћи* (Jelaska et al., 2015: 34, 36).

⁶⁹ Преузето из архиве испитног материјала Центра за српски као страни језик на Филолошком факултету Универзитета у Београду.

Београду, направили смо скалу за (про)цењивање усмене продукције у српском као страном језику која по броју поена одговара Центровој скали, али која садржи детаљнији опис онога што се од кандидата очекује да покаже током свог усменог излагања:

		не одговара нивоу	делимично одговара нивоу	потпуно одговара нивоу	
КРАТАК МОНОЛОГ НА ЗАДАТУ ТЕМУ	садржај реченог (могућност лексички тачног изражавања и аргументација мишљења)	0	0.5	1	___/4
	граматичка тачност ⁷⁰	0	0.5	1	
	сложеност реченица	0	0.5	1	
	флуентност у говору	0	0.5	1	
ЧИТАЊЕ НАГЛАС ТЕКСТОВА НА ЋИРИЛИЦИ И ЛАТИНИЦИ	артикулација гласова	0	0.5	1	___/4
	акцент и интонација прочитаног	0	0.5	1	
	познавање ћирилице	0	0.5	1	
	познавање латинице	0	0.5	1	
ОПИСИВАЊЕ СЛИКЕ/СЛИКА	релевантност вокабулара	0	0.5	1	___/5
	граматичка тачност ⁷¹	0	0.5	1	
	флуентност у говору	0	0.5	1	
	кохерентност ⁷² у излагању	0	0.5	1	
	дужина излагања	0	0.5	1	
КОНВЕРЗАЦИЈА	способност интеракције (учествовање у разговору, постављање питања, давање речи саговорнику, преузимање речи, вођење дијалога)	0	0.5	1	___/6
	употреба одговарајућег функционалног стила и адекватне лексике	0	0.5	1	
	разумевање саговорника	0	0.5	1	
	граматичка тачност ⁷³	0	0.5	1	
	акцент и интонација изговореног	0	0.5	1	
	флуентност у говору	0	0.5	1	
ОПШТИ УТИСАК		0	0.5	1	___/1
		УКУПНО			___/20

⁷⁰ Тачност у употреби граматичких облика и ред речи у реченици.

⁷¹ Исто.

⁷² Смисао, систематичност, организованост реченица у излагању.

⁷³ Тачност у употреби граматичких облика и ред речи у реченици.

Као и према Центровом записнику, укупан број поена који кандидат може остварити према овој скали јесте двадесет, а укупно време усменог дела тестирања је 15 минута по кандидату.

Дакле, имајући у виду све начине оцењивања поменуте на почетку овог потпоглавља и у потпоглављу 4.1, као и дескрипторе који се тичу усмене продукције, а који су наведени у свим издањима Оквира, настојали смо да за потребе овог истраживања формирамо прецизну и објективну скалу за оцењивање говорне продукције за српски као страни језик. У том настојању трудили смо се да скала буде јасна, прецизна, разумљива и практична за примену приликом спровођења испитних активности, тј. усменог дела испита, за српски као страни језик.

5.7 ВЕРИФИКАЦИЈА ПРЕДЛОЖЕНИХ МАТЕРИЈАЛА И ТАБЕЛЕ ЗА (ПР)ОЦЕЊИВАЊЕ УСМЕНЕ ПРОДУКЦИЈЕ У ПРАКСИ

Целокупан испитни материјал наведен у поглављима 5.5 (5.5.1 и 5.5.2) и 5.6 овог рада верификован је у Центру за српски као страни језик на Филолошком факултету Универзитета у Београду током укупно 10 испитних рокова реализованих од августа 2019. до септембра 2022. године, чиме је обухваћен 121 кандидат који је приступио испиту у наведеном периоду.⁷⁴

Нацрт целокупне интеракције са сваким појединачним кандидатом представљамо на следећи начин:

Како се у наведеној илустрацији може видети, први корак јесте упознавање са кандидатом, а циљ је опуштање атмосфере, прилика за смањење треме код кандидата и припрема за отпочињање тестирања. Следи кратак монолог кандидата на одређену тему (обично базирану на ономе што је кандидат о себи рекао током упознавања). Трећи корак⁷⁵ је заправо структурирани говорни задатак којим се од кандидата захтева да прво прочита један кратак текст написан ћирилицом, а потом и један кратак текст написан латиницом, при чему

⁷⁴ Подаци су наведени према интерној евиденцији о спроведеним испитима Центра за српски као страни језик на Филолошком факултету Универзитета у Београду.

⁷⁵ У трећем и четвртном кораку, кандидати најпре добијају око пола минута времена за упознавање са материјалом и психичку припрему за извршење задатка.

се води рачуна о томе да текстови буду усклађени са нивоом знања за који се испит полаже. Овим типом задатка проверавају се познавање оба српска писма, артикулација свих гласова српског језика и акценат и интонација прочитаних текстова. Следећи корак, четврти по реду, заправо је задатак описивања слике/слика, одн. наративни задатак, по потреби потпомогнут питањима наведеним у табелама у поглављу 5.5.1. Овај задатак се у наредном (петом) кораку најчешће разрађује кроз интеракцију као задатак за упоређивање и контрастирање, задатак објашњавања или предвиђања, задатак доношења језички адекватно образложене одлуке у датој ситуацији, или задатак играња улоге или симулације неке говорне ситуације. На самом крају кандидат и испитивач(и) имају могућност да дају свој завршни коментар и поздраве се. Тиме се усмени део испита завршава. Оцењивање сваког дела (корака) усменог излагања обављају два испитивача истовремено, али независно један од другог. Након завршетка испитивања кандидата, испитивачи међусобно упоређују поене независно дате сваком кандидату и заједнички утврђују укупан број бодова остварених на испиту.

Први део предложеног материјала (в. поглавље 5.5.1) показао се корисним за стимулацију и праћење усменог излагања свих кандидата. У пракси се неретко догађало да кандидат подстакнут оним што види на слици коју је добио да опише своје усмено излагање организује управо оним редоследом којим су у поглављу 5.5.1 наведена питања осмишљена за сваку од фотографија.

Други део предложеног материјала се на испитима у наведеном периоду (2019–2022) показао корисним и тачним за процењивање познавања оба српска писма – и ћирилице и латинице, као и за утврђивање способности кандидата, говорника различитих матерњих језика, да изговарају правилно сваки глас српског језика. Показало се и да је сваки од предложених текстова одговарајуће дужине – садржи довољан број реченица на основу којих се може проценити познавање писама и изговор гласова. Лексичка комплексност сваког од предложених текстова показала се одговарајућом за сваки од нивоа знања.

Иако нам се током креирања скале за процену усмене продукције (в. поглавље 5.6) чинило да ће на први поглед превелик број елемената које скала садржи бити врло тешко пратити и оценити током усменог излагања кандидата на испиту, показало се управо супротно. Наиме, испоставило се да свака од 20 ставки наведених у скали заправо олакшава процењивање усмене продукције за сваки од нивоа знања јер испитивач пред собом има преглед свих елемената на које треба да обрати пажњу, а оцењивање обавља једноставним заокруживањем одговарајућег броја поена. За сваку од ставки наведених у скали кандидату који приступа усменом испиту може се доделити 0 поена (уколико је ниво усмене продукције кандидата нижи од очекиваног), 0.5 поена (уколико ниво усмене продукције кандидата делимично одговара жељеном нивоу) или 1 поен (уколико ниво усмене продукције кандидата потпуно одговара жељеном нивоу). Овакав начин бодовања се показао једноставним за коришћење током испита, али и веома прецизним јер онај ко обавља евалуацију усмене продукције кандидата нема пред собом скалу са превеликим распоном у броју поена, па објективније може оценити сваког кандидата. У прилог томе говори и то што се у периоду верификације предложене скале показало да различити испитивачи симултано, али независно један од другог, на исти начин оцењују једног истог кандидата.

6. ЗАКЉУЧАК

У раду је представљено истраживање о процени усмене продукције у српском као страном језику, које је спроведено аналитичко-дескриптивном методом, а с циљем да се успоставе упутства и критеријуми за процењивање говорења у српском као страном језику.

Будући да до сада ова област није у потпуности истражена, овим радом покушали смо да укажемо на важну улогу коју говорење има у настави и евалуацији знања за српски као страни језик.

У првом поглављу смо представили циљеве, методологију и задатке истраживања полазећи од смерница за утврђивање нивоа језичке компетенције наведених у Заједничком европском референтном оквиру за живе језике Савета Европе. Затим смо указали на даље кораке – фазе – у анализи доступних студија у вези са проценом усмене продукције на различитим језицима који се у свету уче као Л2 (енглески, словеначки, хрватски и руски), не изостављајући ни доступне радове који се тичу учења и подучавања српског као страног језика.

Друго поглавље представља сажет преглед историјата учења и наставе страних језика, од времена древних народа до данас, а посебан део овог поглавља посвећен је и развоју методике наставе страних језика (и српског као страног језика) у Србији. Издвојили смо оснивање Центра за српски као стран језик на Филолошком факултету Универзитета у Београду као један од кључних догађаја за развој наставе и учења српског као страног језика. Тренутни положај српског као страног језика – у погледу стандардизованих наставних и евалуативних планова и програма, доступног материјала, критеријума и упутстава за спровођење наставних и испитних активности – упоредили смо са ситуацијом у којој се налазе словеначки као страни језик и хрватски као страни језик: показало се да центри за сваки од наведених језика (српски, словеначки и хрватски као страни) функционишу по истом принципу, те да су у великој мери своје активности ускладили са европским стандардима и у настави и у тестирању.

Наредно поглавље посветили смо компетенцијском приступу настави и учењу страних језика, при чему смо најпре дефинисали појам комуникативне компетенције у свим њеним аспектима (представљајући њену лингвистичку, социолингвистичку и прагматичку компоненту). Будући да језичка комуникативна компетенција подразумева различите језичке активности које се реализују кроз одговарајуће језичке вештине, кратко смо се осврнули на систем језичких вештина успостављен Заједничким европским референтним оквиром за живе језике, посебно образлажући статус који вештина говорења има у том систему. Анализа доступних истраживања на тему усмене продукције довела нас је до закључка да је вештина говорења најцењенија језичка вештина јер, како неки аутори истичу, онај ко може да говори страни језик, он може и да га разуме, и релативно лако може да научи да га чита и пише (Lado, 1964: 239).

Четврто поглавље доноси неколико запажања о употреби термина *евалуација*, *процењивање* (и *процена*), *оцењивање*, *тестирање*, *вредновање* и *провера* (и *проверавање*) *знања* које прате нашу одлуку да поменуте блискозначнице у овом истраживању користимо без разлике у значењу. Уз то, представили смо једанаест кључних смерница за планирање и спровођења тестирања, указали на различите класификације тестова и начина спровођења евалуација.

Као најважније изазове савремене глотодидактике по питању тестирања свих језичких вештина, а посебно говорења, издвојили смо поузданост (енгл. *reliability*) и валидност (енгл. *validity*) језичких тестова. Анализа доступне литературе и спроведених истраживања довела нас је до закључка још увек не постоји потпуно разумевање науке о томе шта говорна продукција представља и које би критеријуме евалуације постигнућа у савладавању ове вештине било могуће применити на различите језике како би се добили објективни и поуздани резултати провере знања. Стога је посебан део овог поглавља посвећен управо евалуацији усмене продукције – представљена су истраживања и достигнућа у овој области од најранијег облика тестирања за енглески као страни језик до провера знања које су данас најзаступљеније. Представљени су различити типови задатака који се при тестирању усменог изражавања

користе, као и најчешће употребљавани начини оцењивања говорења. Посебно смо се бавили питањима односа између (тежине) задатка и критеријума оцењивања, (не)објективношћу испитивача, (не)равноправног положаја кандидата приликом групног тестирања, тј. нескладом који постоји између способности усменог изражавања кандидата на тестирању и његове вештине говорења у ситуацијама ван оквира тестирања. Уз то смо образложили и различите фазе планирања и спровођења процене усмене продукције на страном језику, као и разлоге за постојање потребе и могућности утврђивања нивоа језичких способности, знања и вештина, а посебно говорења, приликом учења страног језика.

Пето поглавље – *Процена усмене продукције у српском као страном језику* – представља срж овог истраживања, а у њему смо се бавили анализом доступних наставних планова и програма за српски као страни језик, граматичком, лексичком и фонолошком контролом као (не)обавезним делом процене усмене продукције у српском као страном језику и предложили дескрипторе за усмену продукцију у српском као страном језику, теме, питања, испитни материјал (за описивање слике/слика и читање наглас текстова на ћирилици и латиници) и скалу за процењивање говорења на српском као страном језику. Закључци овог поглавља, а заправо и целокупног нашег истраживања о процени усмене продукције у српском као страном језику, могли би се сажети у неколико наредних констатација:

1. Постоји објективни недостатак упутстава, планова, програма и стандарда за српски као страни језик за различите намене и различите узрасте. Међутим, важни кораци у стандардизацији евалуације усмене продукције су направљени и у складу са европским нормама се и даље развијају и примењују у Центру за српски као страни језик на Филолошком факултету Универзитета у Београду.

2. Евидентно је одсуство законских прописа о захтеваном нивоу знања српског као страног језика у случају потребе поседовања одговарајућих сертификата (потврда) о познавању српског као страног језика за различите намене (као што је нпр. регулисање боравака или стицање држављанства, образовање и запослење у Републици Србији). Такви прописи би значајно допринели усмеравању и прилагођавању наставе и тестирања знања у области српског као страног језика.

3. Акцент и интонација говора требало би да буду саставни део наставе и провере знања српског као страног језика, одн. граматичка, лексичка и фонолошка контрола морале би бити обавезни део наставе и процене усмене продукције у српском као страном језику – уз важну напомену да комуникативна ефективност у одмеравању постигнућа мора имати приоритет у односу на тежњу да се у говорној продукцији српског као страног језика достигне ниво изворног говорника.

4. Дескриптори предложени у потпоглављу 5.3 служе као полазна тачка за формирање питања при процени опште способности усмене продукције на српском као страном језику, као и за саму евалуацију говорења, а у комбинацији са скалом за процену усмене продукције предложеном у потпоглављу 5.6. Могу се користити и при креирању наставног садржаја намењеног увежбавању и унапређивању усмене продукције на српском као страном језику на различитим нивоима знања. Овакав начин усмеравања и систематизације процене усмене продукције за српски као страни језик, према нашим сазнањима, до сада није представљен у литератури.

5. У односу на претходна истраживања која су се бавила лексиком у учењу страних језика наше истраживање доноси новину у предлагању тематских оквира за процену усмене продукције у српском као страном језику – у потпоглављу 5.4 уведено је тематско поље *виртуелна стварност*, без којег се савремени начин живота не би могао замислити.

6. Сав наведени материјал у потпоглављу 5.5 у потпуности може бити коришћен током тестирања (за потребе одређивања нивоа знања кандидата/ученика) или као наставни материјал за увежбавање вештине говорења на часовима српског као страног језика, а сваки одговор који се од кандидата/ученика добије на основу предложеног материјала било би пожељно (пр)оцењивати пратећи критеријуме наведене у скали за оцењивање говорења у српском као страном језику поглављу 5.6. овог рада.

На крају петог поглавља, пре креирања скале за процену усмене продукције у српском као страном језику, детаљно смо анализирали скале за процену говорења у руском и енглеском као страном језику и постојећу скалу за процену усменог изражавања на српском као страном језику Центра за српски као страни језик на Филолошком факултету у Београду. Након формирања нове скале, у којој смо се трудили да сумирамо све препоруке истраживача који су сличне скале справили за остале стране језике, целокупни материјал и скалу смо верификовали у Центру за српски као страни језик на Филолошком факултету Универзитета у Београду од августа 2019. до септембра 2022. године, а анализом смо обухватили проверу знања укупно 121 кандидата. Верификација материјала је показала да се предложеном скалом знатно олакшава процес процењивања усмене продукције за сваки од нивоа знања и поједностављује бодовање одговора сваког кандидата од стране различитих испитивача који знање процењују истовремено, али независно један од другог.

Иако смо велику пажњу посветили анализи постојећих студија и материјала за процену усменог изражавања у страним језицима (енглеском, словеначком, хрватском и руском), верујемо да смо овим истраживањем, а по угледу на анализиране радове, допринели развоју методологије за спровођење усмених провера знања, а посебно начина евалуације у процени усмене продукције у српском као страном језику. Надамо се да ће наше теоријско проучавање литературе на различитим језицима, анализа прикупљене грађе, практични предлози тематских оквира и испитног материјала допринети ефикасности испитних активности и бити корак напред ка успостављању нових стандарда за процену усмене продукције на српском као страном језику.

7. ЛИТЕРАТУРА

- Alderson, J. C., and Banerjee, J. (2002). Language testing and assessment (Part 2). *Language Teaching*, 35(2), 79–113.
- Alonso Alonso, R. (2018). Speaking in a second language Where are we now? In R. Alonso Alonso (ed.), *Speaking in a Second Language*, Amsterdam: John Benjamins Publishing Company, 225–240.
- Андрюшина, Н. П., и Козлова, Т. В. (2015). *Лексический минимум по русскому языку как иностранному*. Базовый уровень. Общее владение / (5-е электронное издание), СПб.: Златоуст. Доступно на: https://ojcrb.files.wordpress.com/2020/06/lexicheskiy_minimum_d0b7d0bbd0b0d182d0bed183d181d182.pdf, последњи пут приступљено 8. 11. 2022.
- Arter, J. A. (1989). *Assessing Communication Competence in Speaking and Listening: A Consumer's Guide*. Portland, Oregon: Northwest Regional Education Laboratory.
- Association of Language Teachers in Europe, & University of Cambridge. (1998). *Multilingual glossary of language testing terms* (Vol. 6). Cambridge University Press.
- Babić, S. (2001). *Serbian/Croatian for Foreigners, Book 1*. Beograd: Zadužbina Ilije M. Kolarca.
- Bagarić, V. i Djigunović, J. M. (2007). *Defining communicative competence*. *Metodika*, 8(1), 94–103.
- Батас, А. (2020). Акцентатске парадигме и алтернације у настави српског језика као страног. у: В. Крајишник (главни уредник), *Српски као страни језик у теорији и пракси IV*, Београд: Филолошки факултет, Центар за српски као страни језик, стр. 89–101.
- Bachman, L. F. (1995). *Fundamental considerations in language testing*. Oxford: Oxford University Press.
- Божовић, Д. (2016). Настава новоштокавског акцента за странце. у: В. Крајишник (главни уредник), *Српски као страни језик у теорији и пракси III*, Београд: Филолошки факултет, Центар за српски као страни језик, стр. 95–113.
- Brown, A. (2004). Discourse analysis and the oral interview: Competence or performance? In D. Boxer and A. D. Cohen (eds.), *Studying speaking to inform second language learning*, UK, USA, Canada: Multilingual Matters Ltd, 253–282.
- Brown, A., and Hill, K. (1998). Interviewer style and candidate performance in the IELTS oral interview. In S. Wood (ed.) *International English Language Testing System (IELTS) Research Reports 1998: Volume 1*, IELTS Australia, 1–19.
- Brown, D. H. (2003). *Language Assessment: Principles and Classroom Practices*. Longman.
- Browne, K., and Fulcher, G. (2017). Pronunciation and intelligibility in assessing spoken fluency. In Isaacs T. and Trofimovich P. (Eds.) *Second language pronunciation assessment*, Bristol: Multilingual Matters, 37–53.
- Van Ek, J. A., and Trim J. L. M. (1998). *Threshold 1990*. Cambridge University Press.
- Вељковић Станковић, Д. (2010). Развијање комуникативне и културне компетенције у настави српског језика као страног на примеру говорног чина молбе и употребе глагола *молити* и *мољакати*. у: В. Крајишник (главни уредник), *Српски као страни језик у теорији и*

- пракси II*, Београд: Филолошки факултет, Центар за српски као страни језик, стр. 133–144.
- Вучо, Ј. (1998). Лексички минимум и врсте речи. *Научни састанак слависта у Вукове дане*, 27 (2), 367–375.
- Вучо, Ј. и др. (2018). *Од српског као страног језика до српског као језика окружења и образовања: оквир програма језичке подршке*. Београд: Филолошки факултет.
- Vučo, J. (2009). *Kako se učio jezik: pogled u istoriju glotodidaktike od prapočetaka do Drugog svetskog rata*. Београд: Министарство за науку и заштиту животне средине, Филолошки факултет.
- Gairns R., and Redman, S. (2012). *Oxford Word Skills*. Oxford University Press.
- Gairns R., and Redman, S. (2013). *Oxford Word Skills*. Oxford University Press.
- Gairns R., and Redman, S. (2018). *Oxford Word Skills*. Oxford University Press.
- Дешић, М. (2007). Двадесет година рада Центра за српски као страни језик. У: М. Дешић (главни уредник), *Српски као страни језик у теорији и пракси*, Београд: Министарство просвете и Спорта Републике Србије, Филолошки факултет, Центар за српски као страни језик, стр. 7–11.
- Dimitrijević, N. (1999). *Testiranje u nastavi stranih jezika*. Београд: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
- Douglas, D. (1997). *Testing speaking ability in academic contexts: Theoretical considerations*. Princeton, NJ: Educational Testing Service.
- Dražić, J. (2008). *Minimalne leksičke i gramatičke strukture u srpskom kao stranom jeziku*. Novi Sad: Filozofski fakultet.
- Дурбаба, О. (2011). *Теорија и пракса учења и наставе страних језика*. Београд: Завод за уџбенике.
- Zdravković, S., Živanić, Lj. i Putnik, B. (2012). *Srpski jezik: srednji tečaj za strance – Više od reči*. Београд: Institut za strane jezike.
- Iwashita, N., McNamara, T., Elder, C. (2001). Can we predict task difficulty in an oral proficiency test? Exploring the potential of an information-processing approach to task design. *Language learning*, 51 (3), 401–436.
- Jelaska, Z., i Cvikić, L. (2008). Procjenjivanje i vrjednovanje u hrvatskome jeziku. *Lahor: časopis za hrvatski kao materinski, drugi i strani jezik*, 1(5), 115–125.
- Jelaska, Z. et al. (2015). *Hrvatski kao ini jezik*. Nacionalni centar za vanjsko vrednovanje obrazovanja, Zagreb. Доступно на: https://www.ncvvo.hr/wp-content/uploads/2021/06/Katalog_INI_hrv_b2.pdf, последњи пут приступљено 5. 11. 2022.
- Јокановић-Михајлов, Ј. (2012). *Прозодија и говорна култура*. Друштво за српски језик и књижевност Србије.
- Jones, R. L. (1978). Interview techniques and scoring criteria at the higher proficiency levels. In Clark, J. L. (Ed.): *Direct testing of speaking proficiency: Theory and application*. Princeton, NJ: Educational Testing Service, 89–102.
- Khabbazbashi, N. (2017). Topic and background knowledge effects on performance in speaking assessment. *Language Testing*, 34 (1), 23–48.

- Kang, O. (2013). Linguistic analysis of speaking features distinguishing general English exams at CEFR levels. *Research Notes*, 52, 40–48.
- Kang, O., and Moran, M. (2014). Functional Loads of Pronunciation Features in Nonnative Speakers' Oral Assessment. *Tesol Quarterly*, 48 (1), 176–187.
- Kormos, J. (2006). *Speech production and second language acquisition*. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates Publishers.
- Крајишник, В. (2016а). *Лексички приступ српском као страном језику*. Београд: Филолошки факултет.
- Крајишник, В. (2016б). Нека питања из методике наставе српског као страног језика. у: В. Крајишник (главни уредник), *Српски као страни језик у теорији и пракси III*, Београд: Филолошки факултет, Центар за српски као страни језик, стр. 7–26.
- Крајишник, В., и Маринковић, Н. (2000). О активностима Центра за српски језик као страни на Филолошком факултету у Београду. *Научни састанак слависта у Вукове дане*, 30 (1), 263–266.
- Крајишник, В., и Маринковић, Н. (2009). *Тестови за полагање српског као страног језика*. Београд: Филолошки факултет.
- Крајишник, В., и Звекић-Душановић, Д. (2017). *Општи стандарди и постигнућа за предмет Српски као нематерњи језик за крај првог и другог циклуса обавезног образовања, општег средњег образовања и основног образовања одраслих*. Београд: Мисија ОЕБС-а у Србији.
- Крајишник, В., и Влајковић Бојић, В. (2021). *Српски као страни језик – приручник за наставнике*. Београд: Завод за унапређивање образовања и васпитања. Документ у целини доступан на: <https://zuov.gov.rs/srpski-kao-strani-jezik-prirucnik-za-nastavnike/>, последњи пут приступљено 14. 11. 2022.
- Lado, R. (1964). *Language Testing: The Construction and Use of Foreign Language Tests*. A Teacher's Book. New York, St. Louis, San Francisco: McGraw-Hill Book Company.
- Levis, J. M. (2006). Pronunciation and the assessment of spoken language. In *Spoken English, TESOL and applied linguistics*. Palgrave Macmillan, London, 245–270.
- Listeš, S. i Grubišić Belina, L. (2016). *Kompetencijski pristup nastavi hrvatskog jezika*. Zagreb: Školska knjiga.
- Luoma, S. (2009). *Assessing speaking*. Cambridge University Press.
- Маринковић, Н. (2007). *Граматички минимум или минимална граматика?*. у: В. Крајишник (главни уредник), *Српски као страни језик у теорији и пракси*, Београд: Филолошки факултет, Центар за српски као страни језик, стр. 111–119.
- Маринковић, Н. (2011). Однос граматичке и комуникативне компетенције у нивоима Б1 и Б2. у: В. Крајишник (главни уредник), *Српски као страни језик у теорији и пракси III*, Београд: Филолошки факултет, Центар за српски као страни језик, стр. 87–94.
- Маринковић, Н. (2016). Дистрибуција граматичких категорија у настави српског као страног језика. у: В. Крајишник (главни уредник), *Српски као страни језик у теорији и пракси II*, Београд: Филолошки факултет, Центар за српски као страни језик, стр. 145–152.
- Милићевић-Добромиров, Н. и Новковић, Б. (2011): *Супер српски. Српски језик за странце: високи ниво*. Нови Сад: Азбукум – Центар за српски језик и културу.

- Мразовић, П. и Вукадиновић, З. (2009). *Граматика српског језика за странце*. Сремски Карловци: Издавачка књижарница Зорана Стојановића.
- Николић, Б. (2020). Заједнички европски референтни оквир за живе језике и могућности његове примене у процени вештине говорења у српском као L2. У: В. Крајишник (главни уредник), *Српски као страни језик у теорији и пракси IV: тематски зборник радова*, Београд: Филолошки факултет, Центар за српски као страни језик, стр. 77–87.
- Оквир 2001: Council of Europe. (2001). *Common European Framework of Reference for Languages: Learning, teaching, assessment*. Cambridge University Press. Документ у целини доступан на www.coe.int/lang-cefr, последњи пут приступљено 1. 12. 2021.
- Оквир 2003: Bogojević, D. (2003). *Zajednički evropski okvir za žive jezike: učenje, nastava, ocjenjivanje* [Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment]. Podgorica: Ministarstvo prosvjete i nauke.
- Оквир 2018: Council of Europe. (2018). *Common European Framework of Reference for Languages: Learning, teaching, assessment, Companion Volume with New Descriptors*. Документ у целини доступан на www.coe.int/lang-cefr, последњи пут приступљено 1. 12. 2021.
- Оквир 2020: Council of Europe. (2020). *Common European Framework of Reference for Languages: Learning, teaching, assessment – Companion volume*, Council of Europe Publishing, Strasbourg. Документ у целини доступан на www.coe.int/lang-cefr, последњи пут приступљено 1. 12. 2021.
- O’Sullivan, B., Weir, C. J., and Saville, N. (2002). Using observation checklists to validate speaking-test tasks. *Language testing*, 19 (1), 33–56.
- O’Sullivan, B. (2012). Assessing speaking. *The Cambridge Guide to Second Language Assessment*, 234–246.
- Piccardo, E. (2010). From Communicative to Action-oriented New Perspectives for a New Millennium. *Contact (by Teaching English as a Second Language (TESL) of Ontario)*, 36 (2), 20–35. Доступно на: <https://www.teslontario.org/uploads/publications/researchsymposium/ResearchSymposium2020.pdf#page=20>, последњи пут приступљено 4. 11. 2022.
- Požgaj Hadži, V., Balažić Bulc, T., i Ferbežar, I. (2008). Jezično testiranje hrvatskog jezika kao stranog/drugog. *Metodika: časopis za teoriju i praksu metodikâ u predškolskom odgoju, školskoj i visokoškolskoj izobrazbi*, 9 (16), 29–38.
- Програм српскохрватског језика за стране држављане. (1987). Београд: *Службени гласник СРС – Просветни гласник* (12), 65–68.
- Раичевић, В. (2007). *Опита методика наставе словенских језика у инословенској средини*. Београд: Завод за уџбенике.
- Раичевић, В. (2011). *Речник лингводидактичке терминологије*. Београд: Завод за уџбенике.
- Rea-Dickins, P., i Germaine, K. P. (2011). *Evaluation*. Oxford: Oxford University Press.
- Robinson, P. (2001). Task complexity, task difficulty, and task production: Exploring interactions in a componential framework. *Applied linguistics*, 22 (1), 27–57.
- Савет Европе (2010). *Language Passport*. Стразбур: Савет Европе. Доступно на адреси: <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=0900001680492ff8>, последњи пут приступљено 26. 11. 2022.

- Sandlund, E., Sundqvist, P., and Nyroos, L. (2016). Testing L2 Talk A Review of Empirical Studies on Second-Language Oral Proficiency Testing. *Language and Linguistics Compass*, 10 (1), 14–29.
- Savignon, S. (1991). Communicative Language Teaching: State of Art. In: *TESOL Quarterly*. Vol. 25, No. 2, 261–278.
- Selimović-Momčilović, M. i Živanić, Lj. (2013). *Srpski jezik: početni tečaj za strance – Reč po reč*. Beograd: Institut za strane jezike.
- Stansfield, C. W. (1989). *Simulated Oral Proficiency Interviews*. ERIC Digest. Washington, DC: ERIC Clearinghouse on Languages and Linguistics. Документ у целини доступан на адреси: <https://eric.ed.gov/?id=ED317036>, последњи пут приступљено 28. 11. 2022.
- Стојичић, В. (2016). *Рецептивне језичке активности у универзитетској настави страног језика – релације између модерног грчког и српског језика* (докторска дисертација, Филолошки факултет Универзитета у Београду).
- Стојичић, В., и Милановић, А. (2014). Продуктивне језичке активности у настави модерног грчког језика као страног. У: С. Гудурић С. и М. Стефановић (уреднице), *Језици и културе у времену и простору 3*. Нови Сад: Филозофски факултет Универзитета у Новом Саду, 659–667.
- Stok, G. (2015a). *Knjiga pitanja za decu*. Beograd: Kreativni centar.
- Stok, G. (2015b). *Knjiga pitanja*. Beograd: Kreativni centar.
- Swender, E. (2003). Oral proficiency testing in the real world: Answers to frequently asked questions. *Foreign Language Annals*, 36 (4), 520–526.
- Swender, E., Conrad, D. J., and Vicars, R. (2012). *ACTFL proficiency guidelines 2012*. Alexandria, VA: American Council on the Teaching of Foreign Languages.
- Taguchi, N. (2007). Task difficulty in oral speech act production. *Applied linguistics*, 28 (1), 113–135.
- Taylor, L. (2003). The Cambridge approach to speaking assessment. *Research Notes*, 13, 2–4.
- Taylor, L. (2011). Introduction. In L. Taylor (Ed.) *Examining Speaking: Research and practice in assessing second language speaking (Studies in language testing, 30)*, Cambridge: Cambridge University Press, 1–35.
- Taylor, L., and Galaczi, E. (2011). Scoring validity. In L. Taylor (Ed.) *Examining Speaking: Research and practice in assessing second language speaking (Studies in language testing, 30)*, Cambridge: Cambridge University Press, 171–233.
- Trofimovich, P., and Isaacs, T. (2017). Second language pronunciation assessment: A look at the present and the future. In Isaacs T. and Trofimovich P. (Eds.) *Second language pronunciation assessment*, Bristol: Multilingual Matters, 259–271.
- Ćorić, B. (1987). *Srpskohrvatski jezik za strance I*. Beograd: Međunarodni slavistički centar na Filološkom fakultetu.
- Udier, S. L., i Jelaska, Z. (2008). Službena provjera poznavanja inojezičnoga hrvatskoga jezika. *Lahor: časopis za hrvatski kao materinski, drugi i strani jezik*, 2(6), 237–255.
- Ferbežar, I. (1997). Jezikovno testiranje na tečajih slovenščine kot drugega/tujega jezika (Teoretični okvir: prva spoznanja). *Jezik in slovstvo*, 42(7), str. 279–292.

- Ferbežar, I., i Pirih Svetina, N. (2004). Certificiranje slovenščine kot drugega/tujega jezika-zgodovina in perspektive. *Jezik in slovstvo*, 3(49), 17–33.
- Ferbežar, I. et al. (2004). *Sporazumevalni prag za slovenščino 2004*. Ljubljana: Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik pri Oddelku za slovenistiko Filozofske fakultete Univerze.
- Филиповић, Ј. (2007). Вредновање знања и организација испита из српског за странце према критеријумима међународних организација. У: М. Дешић (главни уредник), *Српски као страни језик у теорији и пракси*, Београд: Министарство просвете и Спорта Републике Србије, Филолошки факултет, Центар за српски као страни језик, стр. 217–226.
- Fulcher, G. (2014). *Testing second language speaking*. London: Routledge.
- Fulcher, G. (2015). Assessing second language speaking. *Language Teaching*, 48 (2), 198–216.
- Fulcher, G., and Davidson, F. (2007). *Language testing and assessment*. London, England: Routledge.
- Fulcher, G., and Reiter, R. M. (2003). Task difficulty in speaking tests. *Language testing*, 20 (3), 321–344.
- Fulcher, G., Davidson, F., and Kemp, J. (2011). Effective rating scale development for speaking tests: Performance decision trees. *Language Testing*, 28 (1), 5–29.
- Ffrench, A. (2003). The development of a set of assessment criteria for speaking tests. *Cambridge English Research Notes*, 13, 8–16.
- Halleck, G. B. (1995). Assessing oral proficiency: A comparison of holistic and objective measures. *The Modern Language Journal*, 79 (2), 223–234.
- Hughes, R. (2011). *Teaching and Researching Speaking* (Second Edition). Longman - Pearson Education Limited.
- Hughes, A. (2003). *Testing for language teachers*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Carey, M. D., and Mannell, R. H. (2009). The contribution of interlanguage phonology accommodation to inter-examiner variation in the rating of pronunciation in oral proficiency interviews. In *International English Language Testing System (IELTS) Research Reports 2009: Volume 9*, British Council and IELTS Australia, 217–236.
- Šafarić, I., Čalušić, A., Mildner, V. (2006) Procjena izgovora neizvornih govornika hrvatskoga jezika, *Lahor: časopis za hrvatski kao materinski, drugi i strani jezik*, 1 (1): 49–60.
- Young, R. F. (2002). Discourse Approaches to Oral Language Assessment. *Annual review of applied linguistics*, 22, 243–262.
- Weir, C. J. (2005). *Language testing and validation: An Evidence-based Approach*. Hampshire: Palgrave MacMillan.
- Weir, C. J. (2013). Measured constructs: A history of Cambridge English examinations, 1913-2012. In Hanan Khalifa and Coreen Docherty (Eds.) *Cambridge English Research Notes*, 51, 2–10.

7.1 ИЗВОРИ КОРИШЋЕНИ У ТЕКСТУ ДОСТУПНИ НА ИНТЕРНЕТУ

Центар за српски као страни језик, Филолошки факултет Универзитета у Београду: <http://learnserbian.fil.bg.ac.rs/>, последњи пут приступљено 8. 11. 2022.

Центар за хрватски као други и страни језик, Катедра за кроатистику, Филозофски факултет Свеучилишта у Загребу:

https://croaticum.ffzg.unizg.hr/?page_id=1051&lang=hr, последњи пут приступљено 8. 11. 2022.

https://croaticum.ffzg.unizg.hr/?page_id=853&lang=hr, последњи пут приступљено 8. 11. 2022.

Правилник о програму наставе и учења за предмет Српски као страни језик, *Службени гласник РС бр. 15/2019*: [//www.pravno-informacioni-](http://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/viewdoc?regactid=428911&doctype=reg&findpdfurl=true%20ZUOV:%20https://zuov.gov.rs/srpski-kao-strani-jezik/)

[sistem.rs/SlGlasnikPortal/viewdoc?regactid=428911&doctype=reg&findpdfurl=true%20ZUOV:%20https://zuov.gov.rs/srpski-kao-strani-jezik/](http://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/viewdoc?regactid=428911&doctype=reg&findpdfurl=true%20ZUOV:%20https://zuov.gov.rs/srpski-kao-strani-jezik/), последњи пут приступљено 8. 11. 2022. године.

Описи за све нивое знања српског као страног језика аутора В. Крајишник, Н. Маринковића, Н. Стрижак и Б. Николић, доступни су на сајту Центра за српски као страни језик, на следећим адресама:

<http://learnserbian.fil.bg.ac.rs/files/description/A1%20level%20description%20-%20Serbian.pdf>, последњи пут приступљено 8. 11. 2022. године.

<http://learnserbian.fil.bg.ac.rs/files/description/A2%20level%20description%20-%20Serbian.pdf>, последњи пут приступљено 8. 11. 2022. године.

<http://learnserbian.fil.bg.ac.rs/files/description/B1%20level%20description%20-%20Serbian.pdf>, последњи пут приступљено 8. 11. 2022. године.

<http://learnserbian.fil.bg.ac.rs/files/description/B2%20level%20description%20-%20Serbian.pdf>, последњи пут приступљено 8. 11. 2022. године.

<http://learnserbian.fil.bg.ac.rs/files/description/C1%20level%20description%20-%20Serbian.pdf>, последњи пут приступљено 8. 11. 2022. године.

<http://learnserbian.fil.bg.ac.rs/files/description/C2%20level%20description%20-%20Serbian.pdf>, последњи пут приступљено 8. 11. 2022. године.

Центар за тестирање језика Државног универзитета у Санкт Петербургу: <https://testingcenter.spbu.ru/en/exam-preparation.html>, последњи пут приступљено 15. 11. 2022.

Скала за оцењивање за руски као страни језик на сајту Центра за тестирање језика Државног универзитета у Санкт Петербургу: <https://testingcenter.spbu.ru/images/files/TRKI-1.pdf>, последњи пут приступљено 15. 11. 2022.

Главни центар за тестирање страних држављана на Московском државном универзитету М.В. Ломоносов: https://gct.msu.ru/docs/B1_test.pdf (стр. 57–60), последњи пут приступљено 16. 11. 2022.

Државни институт за руски језик А. С. Пушкин: <https://www.pushkin.institute/wp-content/uploads/2022/11/%D0%A2%D0%A0%D0%9A%D0%98-I.pdf> (стр. 55–58), последњи пут приступљено 16. 11. 2022.

Центар за словеначки као други и страни језик: <https://centerslo.si/izpiti/izpiti-iz-znanja-slovenscine/izpit-na-osnovni-ravni/>, последњи пут приступљено 15. 11. 2022; <https://centerslo.si/wp-content/uploads/2015/10/OS-govorjenje.pdf>, последњи приступљено 15. 11. 2022.

Програм за словеначки ко други и страни језик садржи и скале за оцењивање говорења и писања (у Прилогу, на стр. 40–42), а доступан је на сајту Центра за словеначки као други и страни језик Универзитета у Љубљани: <https://centerslo.si/wp-content/uploads/2020/07/Sloven%C5%A1%C4%8Dina-kot-drugi-in-tuji-jezik.pdf>, последњи пут приступљено 15. 11. 2022.

Кембриџови испити и скале поцењивања за енглески као страни језик доступни су на адресама:

<https://www.cambridgeenglish.org/exams-and-tests/preliminary/exam-format/>, последњи пут приступљено 16. 11. 2022;

<https://www.cambridgeenglish.org/Images/210434-converting-practice-test-scores-to-cambridge-english-scale-scores.pdf>, последњи пут приступљено 16. 11. 2022.

<https://www.cambridgeenglish.org/exams-and-tests/preliminary/results/>, последњи пут приступљено 16. 11. 2022.

Examples of Speaking Performance at CEFR Levels A2 to C2:
<https://www.cambridgeenglish.org/Images/22649-rv-examples-of-speaking-performance.pdf>, последњи пут приступљено 16. 11. 2022.

Савет Европе (Европски језички портфолио): <https://www.coe.int/en/web/portfolio/home>, последњи пут приступљено 26. 11. 2022.

Појмовник српских лингвистичких термина Одсека за стандардни језик Института за српски језик САНУ: <https://www.lingvistickitermini.rs/>, последњи пут приступљено 29. 11. 2022.

Linguaskill General Speaking Test: <https://www.cambridgeenglish.org/exams-and-tests/linguaskill/information-about-the-test/test-formats-and-task-types/>, последњи пут приступљено 13. 12. 2022.

TOEFL iBT Test: <https://www.ets.org/toefl/test-takers/ibt/prepare/accessible.html>, и документ TOEFL iBT® Free Practice Test Transcript: <https://www.ets.org/pdfs/toefl/toefl-ibt-free-practice-test.pdf>, последњи пут приступљено 13. 12. 2022.

7.2 СПИСАК АДРЕСА НА ИНТЕРНЕТУ НА КОЈИМА СУ ДОСТУПНИ ТЕКСТОВИ И СЛИКЕ ИЗ ПОГЛАВЉА 5.5.1 И 5.5.2

Слика 1:

https://pathe.ch/.imaging/mte/pathe/alternative_stage_large/dam/pathe/cinemas/clubs/pathe-friends/friends-cinema-pathe.jpg/jcr:content/PatheBild_Friends_PopCorn.jpg, последњи пут линку приступљено 14. 7. 2020.

Слика 2: <https://ttnotes.com/images/lake-karapiro-cambridge-3.jpg>, последњи пут линку приступљено 14. 7. 2020.

Слика 3:

https://nordnorskdebatt.no/sites/default/files/styles/full_content/public/main/articles/videregaende2.jpg?itok=IV5ROtjg, последњи пут линку приступљено 14. 7. 2020.

Слика 4: <https://static.mondo.ba/Picture/222818/jpeg/lepo-vreme-mondo-stefan-stojanovic-35.jpg>, последњи пут линку приступљено 14. 7. 2020.

Слика 5: <https://www.theelementsofliving.com/wp-content/uploads/2017/01/family-style-web.jpg>, последњи пут линку приступљено 14. 7. 2020.

Слика 6: https://cdn-prd.sonnenklar.tv/img/g/800/600/21522/i19_68543383.jpg, последњи пут линку приступљено 14. 7. 2020.

Слика 7: <https://jnswire.s3.amazonaws.com/jns-media/7e/0b/896244/classroom.jpg>, последњи пут линку приступљено 14. 7. 2020.

Слика 8:

https://static.wixstatic.com/media/d0bb6b_607b6636491348d6825eace9e85191a2~mv2.jpg, последњи пут линку приступљено 14. 7. 2020.

- Слика 9:* <https://a0.muscache.com/pictures/cd51ac35-2932-4ce2-a585-d5f2956d32b6.jpg>, последњи пут линку приступљено 14. 7. 2020.
- Слика 10:* <https://d9np3dj86nsu2.cloudfront.net/image/2def31856117d8061e2d0bbe6c79c31f>, последњи пут линку приступљено 14. 7. 2020.
- Слика 11:* <https://static.dezeen.com/uploads/2016/11/maracana-house-terra-e-tuma-concrete-interiors-dezeen-ss.jpg>, последњи пут линку приступљено 14. 7. 2020.
- Слика 12:* <https://infobron.nl/afbeelding/2618/Wat-moet-je-regelen-voor-een-surprise-party>, последњи пут линку приступљено 14. 7. 2020.
- Слика 13:* https://i.dailymail.co.uk/i/pix/2016/09/02/11/37D3E84200000578-0-image-a-8_1472811709601.jpg, последњи пут линку приступљено 14. 7. 2020.
- Слика 14:* https://live.staticflickr.com/5477/9305607236_f0dc0c56f3_b.jpg, последњи пут линку приступљено 14. 7. 2020.
- Слика 15:* <https://pixfeeds.com/images/parenting/1280-598800654-mother-with-children-in-clothing-store.jpg>, последњи пут линку приступљено 14. 7. 2020.
- Слика 16:* <https://i1.wp.com/solutionbank.org/wp-content/uploads/2016/04/food-bank-hosts-picnic-in-the-park-for-the-hungry.jpg?resize=1280%2C956>, последњи пут линку приступљено 14. 7. 2020.
- Слика 17:* <https://www.radiovaledominho.com/wp-content/uploads/2020/01/sssseer.jpg>, последњи пут линку приступљено 14. 7. 2020.
- Слика 18:* https://pbs.twimg.com/media/CrBjK_aWYAA7zm4.jpg:large, последњи пут линку приступљено 14. 7. 2020.
- Слика 19:* https://miro.medium.com/max/8512/1*G-hufamDHohUOLYEKM1f-g.jpeg, последњи пут линку приступљено 14. 7. 2020.
- Слика 20:* <https://pbs.twimg.com/media/ClvU8HkUkAAV5iQ.jpg:large>, последњи пут линку приступљено 14. 7. 2020.
- Слика 21:* https://thewire-cableonebiz.com/wp-content/uploads/2017/12/shutterstock_422496295.jpg, последњи пут линку приступљено 14. 7. 2020.
- Слика 22:* https://pbcndn1.podbean.com/imglogo/ep-logo/pbblog2513659/Family_in_the_Kitchen.jpg, последњи пут линку приступљено 14. 7. 2020.
- Слика 23:* https://www.rd.com/wp-content/uploads/2016/10/07_weird_reasons_might_feel_anxious_clutter_DGLimages.jpg, последњи пут линку приступљено 14. 7. 2020.
- Слика 25:* https://cf.itkcdn.net/weddings/images/orig/203150-1830x1289-weddingtoast_crop.jpg, последњи пут линку приступљено 14. 7. 2020.
- Слика 26:* [https://www.novosti.rs/upload/images/2015//07/02/radovi-0107-2015--\(1\).jpg](https://www.novosti.rs/upload/images/2015//07/02/radovi-0107-2015--(1).jpg), последњи пут линку приступљено 14. 7. 2020.
- Слика 27:* https://static3.rokna.net/thumbnail/LiKCwjzAGqoz/JxbH6O0-CsDE7SFsFf8OS_vf2KnxRWdMVAKJshwtDEyEmpXKXoWi9WdaKQJXzYmGd4zHCt1P

pbw,%D8%AF%D8%B1%D8%AF.jpg;
https://static.wixstatic.com/media/2551ae_15811f626e6b4080b86c7d2f80f409b0~mv2.jpg/v1/fit/w_2500,h_1330,al_c/2551ae_15811f626e6b4080b86c7d2f80f409b0~mv2.jpg;
https://cdn.shortpixel.ai/client/q_lossy,ret_img,w_3494/https://accelresearchsites.com/wp-content/uploads/2016/10/new-migraine-headache-treatment.jpg, последњи пут линковима приступљено 14. 7. 2020.

Слика 28:

<https://img.etimg.com/thumb/msid-64059040,width-1200,height-900/magazines/panache/talking-to-counsellors-to-take-a-tech-turn-social-robots-could-replace-humans.jpg>, последњи пут линку приступљено 14. 7. 2020.

Слика 29: <https://willamazed.com/wp-content/uploads/2019/04/cityvscount.jpg>, последњи пут линку приступљено 14. 7. 2020.

Слика 30:

https://roxancoffman.com/wp-content/uploads/2018/12/0_MAIN_160920_GBR_HousevsCondo_2200x1125.jpg, последњи пут линку приступљено 14. 7. 2020.

Слика 31: https://www.compareraja.in/blog/wp-content/uploads/2017/07/adventure-travelers-vs-leisure-travelers-1440x564_c.jpg, последњи пут линку приступљено 14. 7. 2020.

Слика 32: <https://www.balazsvegansport.hu/wp-content/uploads/2019/04/vargabalazs-vegan-sport-hogyanvaltoztass.jpg>, последњи пут линку приступљено 14. 7. 2020.

Слика 33: https://live.staticflickr.com/2946/15369174012_9086c81bab_k.jpg, последњи пут линку приступљено 14. 7. 2020.

Слика 34: <https://authorityecommerce.com/wp-content/uploads/2018/10/cover-authority-min.jpg>, последњи пут линку приступљено 14. 7. 2020.

Слика 35. https://img.rawpixel.com/s3fs-private/rawpixel_images/website_content/k-s23-s28-s29-s31-s32-s34-s36-s42-ae-chim-011.jpg?w=1400&dpr=1&fit=default&crop=default&auto=format&fm=jpg&q=75&vib=3&con=3&usm=15&markpad=13&markalpha=90&markscale=10&markx=25&mark=rawpixel-watermark.png&cs=srgb&bg=F4F4F3&ixlib=js-2.1.2&s=2ef4ce01cd5b6b2580902d7e2b0a3fe2, последњи пут линку приступљено 14. 7. 2020.

Слика 36:

<https://pbs.twimg.com/media/EOjkXVhWAAIPfIy.jpg:large>;
https://niklife.com.ua/images/2018_08/63507_1_877x600.jpeg, последњи пут линковима приступљено 14. 7. 2020.

Слика 37:

https://t4.ftcdn.net/jpg/01/17/36/15/240_F_117361595_ZzxGicNxEXCfSibUnaZHbeDxLh3Hfjwf.jpg;
https://images.assetsdelivery.com/compings_v2/Petrichuk/Petrichuk1201/Petrichuk120100115.jpg, последњи пут линковима приступљено 14. 7. 2020.

Слика 38: <https://backstage.blogs.com/.a/6a00d8341c9cc153ef0120a5aecba6970b-800wi>;
<https://m.netinfo.bg/media/images/29256/29256871/640-420-amerikanka-se-sdobi-s-tretagyrd-a-iskala-da-byde-izvestna.jpg>, последњи пут линковима приступљено 14. 7. 2020.

Слика 39:

<https://assets.rbl.ms/10691776/origin.png>;
<https://wips.plug.it/cips/notizie.virgilio.it/cms/2018/07/28ef4da08866827066f236c5280e7ccc.jpg>, последњи пут линковима приступљено 14. 7. 2020.

Слика 40: https://www.pharmaceutical-journal.com/Pictures/580xAny/3/1/6/1077316_Black-man-studying-in-library-ss19.png;

https://www.sogoodlanguages.com/wp-content/uploads/2017/12/36411247_1.jpg;
https://d2gg9evh47fn9z.cloudfront.net/800px_COLOURBOX1237930.jpg;
<http://www.teen385.com/frontend/images/uploads/042018/54391-Image2.jpg>, последњи пут линковима приступљено 19. 8. 2020.

Слика 41: https://pbs.twimg.com/media/DpLT_BQXgAAJMph.jpg, последњи пут линку приступљено 14. 7. 2020.

<https://radiotrebinje.com/vijest/tema-o-kojoj-se-cuti-u-davosu-ko-nam-otima-najvesebogatstvo>, последњи пут линку приступљено 21. 1. 2020.

Слика 42: <https://i.pinimg.com/originals/54/85/af/5485af588f36842fdeb523269d61c919.jpg>;
<http://www.deskmag.com/img/articleimages/468x351/deskmag-coworking-1137.jpeg>, последњи пут линковима приступљено 14. 7. 2020.

Слика 43: https://medialibrarycdn.entrata.com/media_library/3482/outdoor-games-young-adults-park-1533578854.jpg;

https://cdn9.dissolve.com/p/D430_36_723/D430_36_723_1200.jpg, последњи пут линковима приступљено 14. 7. 2020.

Слика 44:

<https://www.thesun.co.uk/wp-content/uploads/2016/11/nintchdbpict0002820228181.jpg?strip=all&w=1200&h=800&crop=1>;
https://media-manager.starsinsider.com/gallery/1440/na_5db6aeef36f94.jpg;
<https://media.sciencephoto.com/f0/24/91/57/f0249157-800px-wm.jpg>, последњи пут линковима приступљено 14. 7. 2020.

Слика 45:

https://www.sciencemag.org/sites/default/files/styles/article_main_large/public/images/TeachingClass.jpg?itok=l3HXgWwj;
https://info.ehl.edu/hubfs/Imported_Blog_Media/covid%20remote%20teaching-1.jpeg, последњи пут линковима приступљено 14. 7. 2020.

Текстови за ниво А2:

Нрана i fakultet – Прилагођено и преузето са:

<https://www.restoranibeograd.com/rs/aktuelnosti/hrana-koja-otvara-sva-vrata-devojka-primljena-na-prestizni-univerzitet-zbog-eseja-o-pici/>, последњи пут линку приступљено 9. 1. 2023.

Текстови за ниво Б1:

Како и колико спавамо? – Прилагођено и преузето са:

<https://www.rts.rs/page/magazine/sr/story/491/zdravlje/4264162/san-spavanje-duzina-remfaze-bioritam.html>, последњи пут линку приступљено 9. 1. 2023.

Grad na Tisi – Прилагођено и преузето са:

<https://www.politika.rs/sr/foto-galerija/339896/Grad-na-Tisi>, последњи пут линку приступљено 9. 1. 2023.

Новогодишње жеље – Прилагођено и преузето са:

<https://www.rts.rs/page/magazine/ci/story/2520/nauka/3375561/.html>, последњи пут линку приступљено 26. 1. 2022.

Текстови за ниво Б2:

Тесла и Змај – Прилагођено и преузето са:

<https://www.politika.rs/scc/clanak/468323/Tesla-plakao-zbog-Zmajevih-stihova>, последњи пут линку приступљено 26. 1. 2022.

Мика Алас – Прилагођено и преузето са:

<https://elementarium.cpn.rs/naucne-vesti/mihailo-petrovic-alas/?script=lat>, последњи пут линку приступљено 26. 1. 2022.

Којом бојом говорите? – Прилагођено и преузето са:

<https://elementarium.cpn.rs/naucne-vesti/kojom-bojom-govorite/?script=lat>, последњи пут линку приступљено 26. 1. 2022.

Ко је на новчаници од 2000 динара? – Прилагођено и преузето са:

<https://naukakrozprice.rs/zasto-je-na-novcanici-od-2000-dinara-lik-milutina-milankovica/>, последњи пут линку приступљено 26. 1. 2022.

Текстови за ниво Ц1:

Белешке једне Ане – Преузето из књиге *Белешке једне Ане* (са стр. 7) Мома Капора. Књига је у целини доступна на:

http://www.antologijasrpskeknjizevnosti.rs/ASK_SR_AzbucnikPisaca.aspx, последњи пут линку приступљено 26. 1. 2022.

Tanka linija zanosa – Преузето са:

<https://www.klubputnika.org/zbirka/putoskop/4068-tanka-linija-zanosa>, последњи пут линку приступљено 26. 1. 2022.

Симина улица – Прилагођено и преузето из књиге *Дорћол* (са стр. 16) Светлане Велмар-Јанковић. Књига је у целини доступна на:

http://www.antologijasrpskeknjizevnosti.rs/ASK_SR_AzbucnikPisaca.aspx, последњи пут линку приступљено 26. 1. 2022.

Zafrkantska sumnja i biografiju – Прилагођено и преузето са:

<https://www.rts.rs/page/oko/sr/story/3223/kultura/4232175/branko-copic.html>, последњи пут линку приступљено 10. 2. 2022.

Текстови за ниво Ц2:

Доживљаји мачка Тоше – Прилагођено и преузето из књиге *Доживљаји мачка Тоше* (са стр. 2) Бранка Ћопића. Књига је у целини доступна на:

http://www.antologijasrpskeknjizevnosti.rs/ASK_SR_AzbucnikPisaca.aspx, последњи пут линку приступљено 26. 1. 2022.

Ispunjeno obećanje (deo teksta *Tesla plakao zbog Zmajevih stihova*) – Прилагођено и преузето са:
<https://www.politika.rs/sr/clanak/468323/Tesla-plakao-zbog-Zmajevih-stihova>, последњи пут линку приступљено 26. 1. 2022.

Кроз царство наука – Преузето из књиге *Кроз царство наука* (са стр. 6) Милутина Миланковића. Књига је у целини доступна на:
http://www.antologijasrpskeknjizevnosti.rs/ASK_SR_AzbusnikPisaca.aspx, последњи пут линку приступљено 26. 1. 2022.

Znate li za bolje mesto za učenje od čitaonice? – Прилагођено и преузето са:
<http://www.unilib.rs/o-nama/ambijenti/>, последњи пут линку приступљено 10. 2. 2022.

БИОГРАФИЈА АУТОРА

Биљана Николић Мастоод рођена је 9. јуна 1990. г. у Аранђеловцу. Након завршене Гимназије у Краљеву (одељење Филолошке гимназије), 2009. г. уписала је основне академске студије – студијски програм Српски језик и књижевност, Филолошки профил, на Катедри за српски језик и књижевност на Филолошком факултету Универзитета у Београду. Дипломирала је 2013. са просечном оценом 8,80. Мастер академске студије завршила је на истом факултету 2014. на програму Српски језик, модул Српски језик – наука и примена са просечном оценом 10 одбранивши мастер рад под насловом „Лингвокултуролошки лексички слој у уџбеницима српског језика за странце“. Шк. 2014/2015. уписала је докторске академске студије, смер Језик, књижевност, култура, модул Српски језик.

Њена прва радна искуства била су волонтерског карактера и тицала су се обављања послова лектуре, као и лексикографске праксе. Била је ангажована као волонтер, а затим и као демонстратор у извођењу наставе српског језика за странце и спровођењу испитних активности у Центру за српски као страни језик на Филолошком факултету Универзитета у Београду од шк. 2014/2015. до октобра 2018. По пројекту МПНТР Републике Србије „Српски језик и његови ресурси: теорија, опис, примене“ (бр. пројекта 178006), од новембра 2018. до децембра 2020, ангажована је најпре као истраживач-приправник, затим и као истраживач-сарадник, на Филолошком факултету Универзитета у Београду. Укључена је у извођење наставе у оквиру пројеката Владе РС „Свет у Србији“ и „Србија за Србе из региона“. Од 21. децембра 2020. ради као лектор за српски као страни језик у Центру за српски као страни језик на Филолошком факултету Универзитета у Београду.

Поседује међународно признат сертификат о познавању енглеског језика на нивоу Ц1 (CAE сертификат број А6596428). Познаје француски, немачки и учи арапски језик. Знања стечена на студијама унапређује похађањем стручних семинара и излагањем на научним скуповима и конференцијама из области методике наставе страних језика. Аутор је 9 стручних радова, 2 приказа, као и коаутор 4 уџбеника за српски као нематерњи језик.

Изјава о ауторству

Име и презиме аутора Биљана Николић Масто
Број досијеа 14/075д

Изјављујем

да је докторска дисертација под насловом

Процена усмене продукције у српском као страном језику

- резултат сопственог истраживачког рада;
- да дисертација ни у целини ни у деловима није била предложена за стицање дипломе студијских програма других високошколских установа;
- да су резултати коректно наведени и
- да нисам кршио/ла ауторска права и користио/ла интелектуалну својину других лица.

Потпис аутора

У Београду, 2023. г.

Прилог 2.

Изјава о истоветности штампане и електронске верзије докторског рада

Име и презиме аутора Биљана Николић Масто

Број досијеа 14/075д

Студијски програм Језик, књижевност, култура (модул Српски језик)

Наслов рада Процена усмене продукције у српском као страном језику

Ментор проф. др Весна Крајишник

Изјављујем да је штампана верзија мог докторског рада истоветна електронској верзији коју сам предао/ла ради похрањивања у **Дигитални репозиторијум Универзитета у Београду**.

Дозвољавам да се објаве моји лични подаци за добијање академског назива доктора наука, као што су име и презиме, година и место рођења и датум одбране рада.

Ови лични подаци могу се објавити на мрежним страницама дигиталне библиотеке, у електронском каталогу и у публикацијама Универзитета у Београду.

Потпис аутора

У Београду, 2023. г.

Изјава о коришћењу

Овлашћујем Универзитетску библиотеку „Светозар Марковић“ да у Дигитални репозиторијум Универзитета у Београду унесе моју докторску дисертацију под насловом:

Процена усмене продукције у српском као страном језику

која је моје ауторско дело.

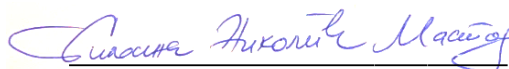
Дисертацију са свим прилозима предао/ла сам у електронском формату погодном за трајно архивирање.

Моју докторску дисертацију похрањену у Дигиталном репозиторијуму Универзитета у Београду, и доступну у отвореном приступу, могу да користе сви који поштују одредбе садржане у одабраном типу лиценце Креативне заједнице (Creative Commons) за коју сам се одлучио/ла:

1. Ауторство (CC BY)
2. Ауторство – некомерцијално (CC BY-NC)
3. Ауторство – некомерцијално – без прерада (CC BY-NC-ND)
4. Ауторство – некомерцијално – делити под истим условима (CC BY-NC-SA)
5. Ауторство – без прерада (CC BY-ND)
6. Ауторство – делити под истим условима (CC BY-SA)

(Молимо да заокружите само једну од шест понуђених лиценци.
Кратак опис лиценци је саставни део ове изјаве).

Потпис аутора

У Београду, 2023. г.